

MARKA TULLIJA

CICERŌNA
RUNAS PRET KATILĪNU

Komentējis un apstrādājis
Verners Ābele

1939

L. Ū. Studentu padomes grāmatnīca

MARKA TULLIJA

CICERŌNA
RUNAS PRET KATILĪNU

Komentējis un apstrādājis
Verners Ābele

1939

L. Ū. Studentu padomes grāmatnīca

**MARCI TULLII
CICERONIS
ORATIONES IN CATILINAM
QUATTUOR**

Priekšvārdi

Mūžīga ir senā Roma un pāri gadutukstošiem mēs liecam savas galvas viņas varenības priekšā. Jau astotajā gadsimtentī pirms Kristus sākusi skanēt latīņu valoda. Tā skanēja, kad Roma bija vēl maza, kad tā kļuva par impēriju, un nerimst skanēt cauri viduslaikiem līdz mūsu dienām. Tas, ko radījuši senie romieši, nevien savu impēriju ārēji veidojot, bet arī gara kultūrā ar savām dižajām personībām, ir mūžīgs avots, kur smelties paaudžu paaudzēm.

Viena no šīm dižajām senās Romas personībām — Marks Tullijs Cicerōns. Tas bija Romas varenākais orators, slavens jurists, zinātnieks, valstsvīrs un — patriots ar sirdsdedzi. Viss viņa mūžs bija tēvzemei veltīts; pat trimdu viņš pārcieta, bet tautas gaviles, atgriezoties dzimtenē, liecināja, ka tā mīl savu dižo dēlu, savu — pater patriae.

Viens no dižākiem un skaistākiem Cicerōna darba lieciniekiem ir viņa cīņa ar Katilinas sazvērestību. Savās četrās pret Katilīnu teiktajās runās Cicerōns devis mums liecību par to sirdsdedzi un lielo tēvijas mīlestību, kas ir bijusi viņam vienmēr nemaldīgs ceļa rādītājs.

Neaizmirsīsim arī, ka Cicerōns, kā katrs romietis, bija ļoti ticīgs. Romas tempļi mums stāsta par šīs tautas ticību saviem dieviem. Juppīteru piesauc arī Cicerōns savās runās.

Pirmā runa, ko viņš teica senātā, sašutuma pārņemts, kad ieraudzīja tur ieradušos Katilīnu, ir tulkota pilnīgi. Pārējās centos pēc iespējas izsmeloši atstāstīt. Visām runām pievienoju komentārus, kādu man likās nepieciešami, lai tās ilustrētu, beigās ziņas par Cicerōna dzīvi un darbiem kā arī vēsturiskus datus par Katilīnas sazvērestību.

Kaut Cicerōna vārdi ieskanētu lasītāju sirdis — tas ir mans vēlējums.

Ogrē, 1939. gada jūlija.

Verners Ābele.

Priekšvārdi pirmajai runai

Pirmais pamudinājums šai Romas 691. gada 8. novembrī Jupitera Statora templī teiktajai runai bija sašutums, kas radās Ciceronā, kad viņš senātoru starpā ieraudzīja Katilīnu, kuŗa nodevīgā rīcība pret valsti jau visiem bija zināma. Tā kā Katilīnas ierašanās bija pilnīgi negaidīta, tad konsuls nebija sagatavots un šo runu teica, satraukuma pārņemts, ielikdams tanī visu savu sašutumu. Runu autors tikai vēlāk pārstrādāja, grozot gan vairāk izteiksmi nekā saturu.

Ilgu laiku bija parasts šo Cicerona runu uzskatīt par meistar-darbu, kamēr pēdējā laika kritika to uzskata par tādu tikai ārējā — (formas) valodas daiļuma ziņā. Cauri brīnišķīgiem latīņu valodas teikumiem tomēr atspīd runātāja personīgais naidis pret Katilīnu.

Cicerons aizrāda, ka viņam no senāta dotas pilnvaras, bet viņš tās neizmanto, baidīdamies par savu personīgo drošību, uz-
aicinādams pašam doties trimdā, lai tā izvairītos no sadursmēm pilsētā. Runātājs ar to grib Katilīnam un senātoriem parādīt savu pacietību un lēnprātību. Bet viņš līdz šim bija tikai apsūdzētājs; vēl tam nebija nekādu pierādījumu, kuŗus varētu izmantot — viņš bija „kautko dzirdējis“, bet no kā — to senāts nezināja.

Katrā ziņā konsuls jau pirms izmeklēšanas uzstājās kā ties-
nesis: viņš pieteic apsūdzētājam nāves sodu, tikai tā izpildīšanai vajadzētu notikt kaut kur citur, tālu prom no Romas, bez bries-
mām konsulam.

Ja to izpildītu tūlī, tad, no vienas puses, pēc paša domām, to slavētu, tomēr varētu arī apvainot nežēlīgā rīcībā, un tāpēc bija labāk, ka Katilīna pats sevi notiesātu, pirms viņš mirst.

Katilīna, tomēr, devās prom uz Etrūriju nevis šīs runas pa-
mudināts, bet gan tās nemitīgās pretestības dēļ, ko izrādīja pret viņa nodomiem, kuŗus darīja zināmus konsulam. —

IEVADS

Runātājs izsaka savu sašutumu par Katilīnu, ka tas, kaut gan viņa savvērestības nodomi kļuvuši zināmi, ne tikai no tiem neatsakās, bet pat iedrošinās ierasties senāta sēdē un piedalīties apspriedēs, tam pievienodams it kā pārmetumus (pret sevi), ka viņš, konsuls, neesot uzstājies ar vislielāko stingrību pret Katilīnu.

Tāpat viņš sev izsaka pārmetumus, ka, sekodams priekšteču piemēram, kuŗi tadus dumpīgus pilsoņus kā Tiberiju un Gaju Grakchus, Marku Fulviju, Lūkiju Saturnīnu un Gaiju Serviliju sodīja ar nāvessodu, nav licis viņu notiesāt uz nāvi, kaut gan jau kopš divdesmit gadiem pastāvošs senāta lēmums, kas konsuliem dēļ briesmām, kas tevījai ar katru dienu pieaug, piešķir neaprobežotas pilnvaras.

I

1. Cik ilgi tu, isti, Katilīna, nelietīgi izmantosi mūsu pacietību? Cik ilgi šī tava neprātīgā rīcība būs par izsmieklu mums visiem? Cik ilgi turpināsies šī tava neaprobežotā bezkaunībā?
2. Vai tad tevi nav spējusi aizkustināt ne Palātija¹ apsardzība naktī, ne pilsētā esošās naktssardzes, ne tautas bailes, ne visu labi domājošo cilvēku sapulcēšanās, ne šī tik labi apsargātā senāta sēžu vieta, nedz arī visu šo klātesošo senātoru sejas izteiksme?
3. Vai neredzi, kā tavi nodomi saskatāmi, ka tavu savvērestību, par ko visi zina, aizkavēs? 4. Ko tu pēdējā, ko priekšpēdējā naktī² esi darījis, kur bijis, kādus ļaudis sapulcinājis, kādus nodomus pieņēmis, — saki, kuŗš no mums, pēc tavām domām, gan par to nezinātu?

5. Ak laiki, ak tikumi! 6. Senāts to zina, konsuls to redz, bet viņš tomēr dzīvo. 7. Dzīvo? Viņš pat ierodas senātā, piedalās senāta apspriedē³, acīm ievēro un atzīmē katru no mums nogalināšanai. 8. Bet mēs, drošsirdīgie vīri, liekamies jau diezgan darām valstij, ja izvairāmies no viņa neprāta un nāves ieročiem.

9. Tevi, Katilīna, pēc konsula pavēles jau sen vajadzēja vest pa nāves ceļu, tev uzgrūst to postu, ko tu jau sen mums visiem esi nodomājis nodarīt. 10. Taču ļoti cienījamais vīrs Publijs Skipiōns⁴, galvenais priesteris, lai gan neieņemdamas nekādu amatu, ir nogalinājis Tibēriju Grakchu, kas tikai mazākā mērā bija satricinājis valsts stāvokli; bet Katilīnu, kas visu zemes apli cenšas izpostīt, nogalinādams un dedzinādams, mēs, konsuli, paciešam? 11. Jo šiem pārāk senajiem notikumiem es paeju garām, kad Kvints Servilijs Ahala⁵ ar paša roku nogalināja pēc pārgrozībām kāro Spūriju Mailiju.

12. Bija, bija reiz šinī valstī tik liela apņēmība, ka krietni vīri savaldīja bīstamu pilsoni bargākiem sodiem nekā visniknāko ienaidnieku. 13. Mums ir pret tevi, Katilīna, senāta lēmums⁶, svarīgs un iespaidīgs; valstij netrūkst padoma, nedz šis kārtas lēmumu; mēs, es saku atklāti, — mēs, konsuli, esam tie, pie kuŗiem meklējama vaina.

II

1. Kādreiz senāts lēma, lai konsuls Lūkijs Opīmijs raugās, ka valsts neciestu zaudējuma; neviena nakts nebija vidū; dēļ zināmām sacelšanās aizdomām nogalināja Kaiju Grakchu⁷, pēc tēva, vec-tēva, senčiem no ļoti slavenas cilts. Līdz ar bērniem nogalināja bijušo konsulu Marku Fulviju⁸. 2. Ar līdzīgu senāta lēmumu valsts vadība bija uzticēta konsuliem Kaijam Marijam un Lūkijam Valērijam⁹; vai kaut vienu dienu kavējās ar nāvi un valsts sodu pret tautas tribūnu Lūkiju Saturninu un prētoru Kaiju Serviliju¹⁰? 3. Bet mēs jau divdesmit dienu ļaujam notrulināties viņu piešķirto pilnvaru asumam; 4. jo mums ir šāda veida senāta lēmums, kas gan guļ neaiztikts dokumentos, kā šķēps maksti, pēc kuŗa senāta lēmuma tev, Katilīna, jau tūlīņ vajadzēja būt nogalinātam.

5. Tu dzīvo, un nedzīvo, lai noliegtu savu nekaunību, bet gan lai to vēl pastiprinātu. 6. Es, sapulcinātie tēvi, vēlos būt žēlīgs, un negribu tādās valsts briesmās likties paviršs, bet man jau sevi jāatzīst par vainīgu kūtŗumā un nevižībā. 7. Itālijā pret

romiešu tautu Etrūrijas aizās¹¹ ir novietota no metne; jo dienas aug ienaidnieku skaits; bet šis no metnes virspavēlnieku un ienaidnieku vadoni jūs redzat ikdienas starp mūriem un pat senātā, domājam par valstij nodarāmo iekšējo postu. 8. Ja es tagad jau, Katilīna, būtu devis pavēli tevi satvert, tevi nogalināt, es ticu, tad man būs jābīstas, ka šie visi krietnie cilvēki izteiks pārmetumus, ka esmu ko izdarījis vēlāk, bet nevis nežēlīgāk.

9. Es tomēr to, kam jau sen vajadzēja būt notikušam, aiz zināma iemesla nevaru izšķirties darīt. 10. Es tevi tikai tad beidzot nogalināšu, kad vairs nebūs atrodams neviens tik negodīgs un samaitāts cilvēks, tik lielā mērā tev līdzīgs, kas neatzītu, ka tas nav likumīgi izdarīts. 11. Tik ilgi, kamēr kāds būs, kas tevi uzdrošinās aizstāvēt, tu dzīvosi un dzīvosi tā, kā tu tagad dzīvo, manas daudzpusīgās un stiprās apsardzības ielenkts, lai tu nevarētu radīt nekādu nemieru pret valsti. 12. Daudz vēl arī acis un ausis, pašam nezinot, tāpat kā līdz šim to darīja, tevi novēros un apsargās.

Pirmais iztirzājums

Cicerōns mēģina, neuzskatīdams par ieteicamu Katilīnu nogalināt, to pamudināt doties trimdā vai vismaz atstāt Romu (3—10).

a) Katilīnam pilsētā vairs nav ko gaidīt, jo viņa nodomi kļuvuši zināmi. Viņš, konsuls, jau esot iepriekš aizrādījis uz visiem tā nodevīgajiem pasākumiem: Kaija Manlija apbruņošanu, uz 28. oktōbri norunāto, bet neizdevušos patriōtu nogalināšanu, paredzēto uzbrukumu Prainestai, sazvērnieku sanāksmi Marka Laikas namā naktī no 6. uz 7. novembri, kur katram bija paredzēta sava loma un savs uzdevums un nolemta Cicerōna nogalināšana nākamajā rītā, ko viņš tomēr, iepriekš par to uzzinājis, varējis no vērst.

III

1. Bet, Katilīna, kas tad tas ir, uz ko tu vēl varētu vairāk cerēt, ja nedz nakts tumsa spēj segt tavas noziedzīgās sapulces, nedz privāta māja savās sienās aizturēt tavu noziedznieku balsis,

kad viss kļūst redzams, viss nonāk dienas gaismā? 2. Maini šo savu uzskatu, tici man; aizmirsti nogalināšanu un dedzināšanu. 3. Tev stājas ceļā no visām pusēm; skaidrāki par rīta gaismu mums visi tavi nodomi; tu vari to visu pat ar mani kopā pārbaudīt.

4. Vai tu neatceries, ka es divpadsmitajā dienā pirms Novembra Kalendām (21. oktobrī) senātā teicu, ka noteiktā dienā, un ka tā būs sestā diena pirms Novembra Kalendām (27. oktobris), Kaijs Manlijs, tavš miesassargs un kalps, būs apbruņojies? 5. Vai mani, Katilīna, ir maldinājusi šī tik lielā mērā ievērojamā un neticamā lieta, vai, par ko visvairāk jābrīnās, pati diena? 6. Es esmu to pašu teicis senātā, ka tu esi nodomājis optimātus nogalināt piektajā dienā pirms Novembra Kalendām (28. oktobrī), tad, kad daudzi pilsonības dižciltīgie aizbēga no Romas, — ne tik daudz, lai sevi glābtu, bet gan lai aizkavētu tavu nodomu izpildīšanu.

7. Vai tu vari noliegt, ka tānī pašā dienā, manu sargposteņu un manas uzmanīgās rīcības aizkavēts, tu nevarēji rīkoties pret valsti, kad tu teici, ka pēc pārējo aiziešanas tu būtu apmierinājies, nogalinādams mani kā palicēju. 8. Bez tam, kad tu biji cieši pārliecināts, ka tu Novembra Kalendās (1. novembrī) ieņemsi uzbrukumā Prainestu¹³, vai tu nemanīji, ka šī kolonija¹⁴ uz manu pavēli ir nodrošināta ar manu apsardzību, sargposteņiem un nakts-sardzēm? 9. Tu nekā nedari, nekā negribi pasākt, nekā nedomā, ko es nebūtu nevien dzirdējis, bet arī redzējis un pilnīgi novērojis.

IV

1. Pārbaudi taču ar mani šo priekšpēdējo nakti¹⁵: tad tu jau sapratīsi, ka es daudz vairāk esmu nomodā par valsts labklājību, nekā tu par tās bojā eju. 2. Es saku, ka tu pagājušajā naktī esi ieradies Sirpju taisītāju ielā — es nerīkojos slepeni — Marka Laikas mājā¹⁶; ka turpat sapulcējušies vairāki tikpat neprātīgi un tikpat noziedzīgi domu biedri. 3. Vai tu iedrošies to noliegt? 4. Ko tu klusē? 5. Es tev pierādīšu, ja tu to noliedz.

6. Es taču redzu, ka te senātā atrodas daži no tiem, kas ar tevi bijuši kopā.

7. Ak nemirstīgie dievi! Kur visā pasaulē mēs esam? Kurā pilsētā dzīvojam? Kas par valsti mums ir? 8. Te, te, mūsu vidū, sapulcētie tēvi, šinī visas pasaules viscienījamākā un nopietnākajā sapulcē ir ļaudis, kas domā arī par šīs pilsētas bojā eju, un kas domā arī par šīs pilsētas un līdz ar to visas pasaules iznīcināšanu. 9. Šos es, konsuls, redzu un uzaicinu, lai viņi balso par valstslietām un tos, kuŗiem vajadzēja būt ar šķēpu nogalinātiem, es vēl neievainoju ne ar vienu vārdu.

10. Tu esi, tā tad, Katilīna, tanī naktī pie Laikas sadalījis Itālijas daļas, noteicis, kurp kuŗam jādodas; esi izvēlējis tos, kuŗus atstātu Romā un kuŗus ņemtu sev līdz; esi sadalījis pilsētas apvidus nodedzināšanai; esi arī apgalvojis, ka tu tagad pats došoties prom un teicis, ka tevi tikai tas uz īsu laiku kavējot, ka es vēl esmu dzīvs. 11. Ir atradušies divi Romas dižciltīgie, lai tevi atbrīvotu no šīm rūpēm, kas apsoliņas mani vēl tanī pašā naktī, pirms rīta ausmas, nogalināt. 12. To visu es uzzināju, tikko jūsu sapulce bija atlaista; savu māju esmu ar stiprākām sardzēm apsargājis un nodrošinājis; es esmu licis noraidīt tos, kuŗus tu biji atsūtījis rīta agrumā¹⁷ pie manis, lai nodotu apsveikumus, kad tie paši bija atnākuši, par kuŗu ierašanos šinī laikā es biju aizrādījis daudziem ievērojamiem vīriem. —

b) Tā kā Katilīnas tālāka palikšana draud visai valstij ar briesmām un arī konsuls pats vairs nevar sevi no viņa pasargāt ar savā rīcībā esošiem līdzekļiem, tad šī noziedznieka tālāka palikšana pilsētā vairs nav ciešama.

V

1. Ja nu viss tā ir, Katilīna, tad turpini iet pa pasākto ceļu: atstāj reiz pilsētu; vārti ir atvērti; dodies ceļā. 2. Parāk ilgi tevis kā sava virspavēlnieka ilgojas šī tava Manlija nometne. 3. Ņem līdz arī visus savējos, jeb vismaz, cik iespējams, daudz; tīri pilsētu. 4. Tu atbrīvosi mani no lielām bailēm, ja tikai mūsu

starpā ir pilsētas mūris. 5. Ar mums tu vairs ilgāk nevari kopa dzīvot; to es necietīšu un nepieļaušu.

6. Liela pateicība izsakāma nemirstīgajiem dieviem un šē valdošajam Juppiteram Statoram, šis pilsētas apsargātajam no visnenākajiem laikiem, par to, ka tik bieži esam izkļuvuši no šī tik nejēdzīgā, tik briesmīgā un valstij tik lielā mērā nelaimi nesošā posta. 7. Vairs biežāk nedrīkst ļaut apdraudēt vienam cilvēkam visas valsts labklājību. 8. Kamēr tu mani vajāji, Katilīna, kad es vēl biju tikai ievēlēts par konsulu, bet nebiju stājies amatā, es sevi aizsargāju nevis ar aizsardzību no valsts puses, bet gan pats būdams uzmanīgs. 9. Toreiz, kad tu pēdējo konsulu vēlēšanu laikā gribēji Marsa laukumā¹⁸ nogalināt mani un tavus sāncenšus, es novērsu tavus nekrietnos nodomus ar sardzes un draugu palīdzību, pie tam nekur neradot atklātus nemierus. Beidzot, lai arī cik bieži tu man esi uzbrucis, es tev pretojos pats saviem spēkiem, lai gan redzēju, ka mana bojā eja saistīta ar lielu nelaimi valsts labklājībai. 10. Bet tagad tu jau atklāti rīko savu uzbrukumu pret visu valsti, nemirstīgo dievu tempļiem, pilsētas namiem, visu pilsoņu dzīvību; jā — pat visai Italijai tu ar savu uzsaukumu liec bojā iet un noved to pie iznīcības un posta.

11. Bet tā kā es to, kas būtu pirmā vietā liekams, un kas būtu piemērots šai valstij un mūsu priekšteču mācībai, vēl neiedrošinos darīt, es gribu to darīt, kas, ja vajaga par bardzību runāt, ir maigāks, bet kopējai labklājībai noderīgāks. 12. Jo, ja es pavēlešu tevi nogalināt, valsti paliks atlikušo sazvērnieku bars; bet ja tu, ko es tevi jau ilgi mudīnu darīt, dosies prom, tad izzudīs no pilsētas šīs lielās un nejēdzīgās valsts padībenes.

13. Kā tad isti ir, Katilīna? Vai tu vēl šaubies uz manu pavēli to darīt, ko tu jau pats gribēji? 14. Atstāt pilsētu — to pavēl konsuls valsts ienaidniekam. 15. Tu prasi man, vai trimdā; es nepavēlu, bet ja tu gribi zināt manu padomu, tad es tev ieteicu to darīt.

c) Katilīnam Romā varbūt tāpēc vairs nepatīkot, ka viņu skāris vispārējais naidis un riebums. Lai to pierādītu, runātājs dod

spilgtu ainu tiem noziegumiem, kurus Katilīna izdarījis gan savā privātajā dzīvē, gan arī apdraudēdams atklātības drošību.

Viņš atgādina Katilīnas nodomus nogalināt konsulus Lepidu un Tullu un krietnākos vīrus valstī, kā arī vairākkārtejus mēģinājumus to izdarīt ar viņu pašu. Dabīgas sekas visam tam bijis tas, ka, Katilīnam ierodoties senātā, visi, kuŗiem blakus viņš gribējis ieņemt vietu, atstājuši savus sēdekļus.

Pēc tam Cicerōns runā iepin tēvijū, kas Katilīnu nīst un bīstas kā no ienaidnieka. (6. nod. un 7. nod. 1—10).

VI

1. Kas tas ir, Katilīna, kas tevi šai pilsētā vēl varētu iepriecināt? Kuŗā nav neviena, izņemot šos pagrimušos cilvēkus — sazvērniekus, kas tevis nebītos; neviena, kas tevis nenīstu. 2. Kāda mājas un ģimenes dzīves kauna zīme (tev) nav iededzināta tavā dzīvē? Kāds privātās dzīves kauns nesaistās ar tavu ļauno slavu? Kāda iekāre tavām acīm, kāds noziegums tavām rokām, kāds kauna traips visai tavai miesai bijis jebkad svešs? Kuŗam jauneklīm, ko tu esi savaldzinājis ar pavešanu un pievilināšanu, tu neesi vai nu pa priekšu nesis pārdrošībai šķēpu, vai arī izvirtībai lāpu? 3. Kas vēl tālāk? Kad tu nule ar pirmās sievas nāvi biji atbrīvojis savu māju jaunām laulībām, vai tad tu ar citu neticamu noziegumu neesi šo padarījis vēl lielāku¹⁹? Tam es paeju gaŗām un labprāt pieļauju, ka to noklusē, lai neliktos, ka mūsu valstī būtu bijis vai nebūtu ticis atriebts tāda kauna darba necilvēcīgums. 4. Es atstāju nepieminētu tavu īpašumu sabrukumu, kas tevi sagaida nākamajās Īdās²⁰; bet es nonāku pie tā, kam sakars ar valsts drošību, bet nevis ar tavu kā privātpersonas netikumu, kaunu un tavas mājasdzīves grūtībām un nekrietnībām.

5. Vai tev, Katilīna, šī dienas gaisma, šī debesu dvesma var būt miļa, ja tu zini, ka šeit, klātesošo starpā, nav neviena tāda, kas nezinātu, ka decembra pēdējā dienā, — pirms janvāra Kalendām, tu stāvēji vēlēšanu laukumā, apbruņojies ar nāves ieroci? Ka tu esi apbruņojis ļaudis, lai tie nonāvētu konsu-

lus un pilsonības dižciltīgos? Ka tavai nekrietnībai un niknumam ceļā stāvēja nevis kaut kāda apdomība vai bailes no tavas puses, bet gan romiešu tautas laime? 6. Bet arī to es gribu atstāt neminētu — jo tas nav nedz kaut kas slepens, nedz arī maz pēc tam ir izdarīts noziedzību — cik bieži tu neesi mēģinājis mani nogalināt kā ievēlētu, cik bieži kā konsulu, kas jau amatā! Cik bieži neesmu paglābies no šiem taviem cirtieniem²¹ ar kādu nenozīmīgu novēršanos, vai, kā mēdz teikt, ar savu miesu; tie bija tādi, ka likās neiespējams, ka varētu izvairīties.

7. Tu nekā nedari, nekā nepanāc, nekā nepasāc un tomēr nerimsties mēģināt un vēlēties jaunu. 8. Cik bieži tev jau nav no rokām izrauts šis tavs duncis, cik bieži kāda gadījuma dēļ tas tev nav izkritis vai izslīdējis? Un tomēr tu nevari ilgi bez tā iztikt; kādām dievībām tas iesvētīts un novēlēts, to es nezinu, ja tu uzskati par nepieciešamu to iedurt konsula miesā.

VII

1. Bet nu, kas tā vairs ir par dzīvi? 2. Jo es tagad tā gribu ar tevi runāt, ka no tā kļūst redzams, ka tas nav naidis, kā tas man piestāv, bet gan līdzjūtība, ko tu neesi pelnījis, bet kas pārņēmusi manu sirdi. 3. Tu esi tikko ieradies senātā. 4. Kas tevi no šīs tik lielās sapulces, no visiem taviem draugiem, tuviniekiem un domu biedriem ir apsveicis? 5. Ja tas, kamēr cilvēka prāts vien var atcerēties, nav noticis nevienam, vai tu vēl gaidi kādu apvainojumu vārdiem, jo tu taču jau esi satriekts ar vissvarīgāko tiesu — klusēšanu? 6. Kā? Vai, tev ierodoties, šie soli nav kļuvuši tukši? Vai visi konsulāri, kurus tu tik bieži biji nodomājis nogalināt, tikko tu apsēdies, nav atstājuši neaizņemt un tukšu šo solu rindu? Kādā noskaņojumā, kādā garastāvoklī tu domā visu to paciest?

7. Patiešām, ja mani vergi bītos no manis tādā mērā, kā tev bīstas visi tavi līdzpilsoņi, tad es domātu, ka man jāatstāj sava māja, bet tu nemaz nedomā, ka jādodas prom no pilsētas? 8. Un ja es redzētu, ka mani līdzpilsoņi mani netaisni tur sma-

gās aizdomās un apvaino, tad labāk es iztiktu bez šī pilsoņu skata, nekā mani visi uzskatītu naida pilni; bet tu, kaut gan apzinādamies savus kauna darbus, atzīsti, ka vispārējais naidis ir pamatots un tevi jau sen vajaga nīst, tomēr vēl vilcinies izvairīties to cilvēku skata un klātbūtes, kuŗu domas un jūtas tu apvaino? 9. Ja tavi vecāki tevis bītos un tevi nīstu un viņus nekādā veidā nevarētu samierināt: tu, kā man liekas, no viņu acīm dotos kaut kur tālu prom. 10. Tagad tevi nīst un bīstas tava tēvija, kas ir visu mūsu kopējā māte un ir jau ilgi tanīs ieskatos, ka tu ne par ko citu nedomā kā par valsts nodevību; vai tad tu neizjutīsi bijīgu cienību pret viņas autoritāti, neklausīsi tās spriedumam, vai tevi nepārņems bailes no viņas varas?

d) Katilīnas noziegumi ir likuši viņam pašam saprast, ka jānodod sevi valsts pārraudzībā, tāpēc lai viņš labāk kļūst trimdeņieks. (7. nod. 11.—13., 8. nod. 1.—6.)

11. Ar tevi, Katilīna, tās lietas apmēram ir tādas, un runā it kā klusējot: jau pirms vairākiem gadiem nav notikusi neviens nekrietnība kā tikai caur tevi, tāpat arī neviens kauna darbs; tikai tev vienīgam bija ļauts nesodīti un brīvi nogalināt daudzus pilsoņus, ļauni apieties ar sabiedrotiem un izlaupīt viņu mantu. 12. Tos iepriekšējos noziegumus, kaut arī to nevajadzēja darīt, es tomēr, cik spēdams, pacietu; bet ka es tagad tikai tevis dēļ vien esmu pastāvīgu baiļu pārņēmts, ka pie katra mazākā trokšņa bīstos no Katilīnas, ka, liekas, nevarētu nekā man ļauna nodarīt, ko tavs nekrietnums neatzītu par labu: tas nav vairs panesams.

VIII

1. Ja tēvija ar tevi tā runātu, kā es nule teicu, vai tad tai to nevajadzētu panākt, ja arī nevarētu izlietāt nekādu varu? 2. Bez tam — vai tu pats neesi sevi nodevis apsardzībā²², vai neesi paskaidrojis, ka vēlies aizdomu novēršanai dzīvot pie Manija Lepida²³? 3. Kad Lepids tevi pie sevis neuzņēma, tu esi

pat iedrošinājies nākt pie manis un lūdži, lai es tevi turētu savā mājā apsardzībā. 4. Kad arī no manis dabūji līdzīgu atbildi, ka es nekādā ziņā nevaru kopā ar tevi būt drošībā tanis pašās sienās, jo man draud lielas briesmas, tāpēc ka mūs ieslēdz tie paši pilsētas mūri, — tu devies pie prētora Kvinta Metella²⁴. 5. Kad tas bij tevi noraidījis, tu devies tālāk pie sava domu biedra Marka Metella²⁵, ko tu laikam gan uzskatīji par centīgāko un rūpīgāko, kas tevi varētu apsargāt, veiklāko un saprātīgāko tevis novērošanai un drošsirdīgāko, kas spētu novērst tavus nodomus. 6. Bet cik tālu liekas tas būt no cietuma un važām, kas pats sevi ir uzskatījis par cienīgu apcietinājuma?

e) Senāts ar savu klusēšanu piekrit konsula prasībai, ka Katilīnam jādodas prom no Romas; kaut kas tamlīdzīgs ar kādu citu ievērojamu vīru nekad nebūtu noticis. Tikpat patikama Katilīnas trimda būšot arī romiešu jātnieku kārtai un pārējiem Romas pilsoņiem.

7. Kaut gan tas tā nu reiz ir, Katilīna, tu tomēr vēl šaubies, ja tev nav drosmes vienaldzīgam mirt, doties prom uz kaut kādām zemēm, un šo savu dzīvību, ko tu tādejādi atrauji daudziem lieliem un pelnītiem sodiem, glābt, pašaudamies uz bēgšanu un dodoties vientulībā? 8. Tu saki — ziņo taču senātam par šo lietu; jo tu to pieprasi un apgalvo, ja šī pilsoņu kārtā dara zināmu, ka vēlos, lai tu dotos trimdā, tad tu paklausīsi. 9. Es nesniegšu nekādu ziņojumu, jo tas runā pretim manam raksturam, bet es tomēr to panākšu, lai tev kļūtu saprotams, ko viņi par tevi domā.

10. Atstāj pilsētu, Katilīna, atbrīvo valsti no bailēm; dodies prom trimdā, ja tu gaidi atskanam šo balsi. 11. Kā tas ir Katilīna? Vai tu redzi, vai tu ievēro šo vīru klusēšanu šē? 12. Viņi to pieļauj, viņi klusē. 13. Ko tu vēl gaidi uz viņu lēmumu, kad tie runā, jo tu viņu nodomu skaidri saredzi, kaut gan viņi klusē. 14. Bet ja es to pašu būtu teicis šim krietnajam jauneklim P. Sestijam vai cienījamam vīram M. Markelam²⁶, tad jau pret mani, konsulu, pat šinī templī te senāts būtu izlietājis varu.

15. Kas attiecas uz tevi, Katilina, tad viņu mierīgā izturēšanās ir piekrišana, viņu pacietība reizē ar to lēmums, bet kļūsdami viņi skaļi sauc; un netikai šie vīri te, kuru ciena tev, protams, dārga, kamēr viņu dzīvība ļoti mazvērtīga, bēt arī tie romiešu jātnieku kārtas ļaudis, ļoti cienījami un izcili vīri, un pārējie krietnie pilsoņi, kas apstājušies apkārt senātam, kuru piedalīšanos lielā skaitā tu varēji redzēt, centienus un noskaņojumu izprast un viņu balsis tikko vēl dzirdēt. 16. Jau ilgi es tikai ar grūtībām varu atturēt no tevis viņu rokas un ieročus, un viegli es tos piedabūšu, lai viņi tevi pavadītu līdz vārtiem, kad tu atstāsi to vietu, ko sen jau centies nopostīt.

f) Konsuls tomēr jau tagad paredz to naida vētru, kas nāks pār viņa galvu. Svarīgākais ir tas, ka šī nelaime skaļi viņa personu un nav nekādā sakarā ar briesmām, kas draud valstij.

Katilina gan atstāšot pilsētu, jo esot šim nolūkam jau visu sagatavojis un paredzējis — izsūtījis uz priekšu sidraba ērgli un apbruņotus ļaudis, kā arī norunājis dienu, kad satikties ar Manliju: tas tomēr nenotiekot, lai atbrīvotu valsti no briesmām, bet gan lai pret to sagatavotu karu un tādējādi apmierinātu savus karstākos vēlējumus. Tur, Manlija nometnē, Katilina sastaps sev cienīgu sabiedrību un viņam būšot izdevība pielietāt visas tās mākas un visu to izveicību, kurā viņš tik ilgi jau vingrinājies.

IX

1. Tomēr, ko es runāju? Vai tevi kaut kas varētu liekt? Vai tu varētu jebkad laboties, vai arī domāt par kaut kādu bēgšanu? 2. Kaut nemirstīgie dievi tev ļautu to saprast! Tomēr, es redzu, ja tu, manu vārdu pārbaidīti, nodomātu doties trimdā, kāda naida vētra man tad draudētu nevis tagadnē, kad vēl svaigā atmiņā tavi kauna darbi, bet gan nākotnē, nākamās paaudzēs. 3. Tomēr, tas man nav tik svarīgi, ja šī nelaime attiecas tikai uz manu personu un nesaistās ne ar kādam briesmām, kas varētu draudēt valstij. 4. Bet, ka tevi aizkustinātu tavi netikumi, ka tu ļoti baidītos likumu soda, ka tu izrādītu kā-

du piekāpību, ņemdams vērā valsts stāvokli, — to gan nevar no tevis prasīt. 5. *Jo tu neesi tas vīrs, Katilina, ka tevi varētu atturēt jebkāda kautrība no nelietības, vai bailes no briesmām, vai arī prātīgas pārdomas no neprāta pilniem pasākumiem un nodomiem.

6. Tāpēc, kā es tev jau bieži esmu teicis, dodies ceļā, un ja tu man, savam ienaidniekam, kā tu apgalvo, gribi uzkraut savu lielo naidu, tad dodies taisnā ceļā trimdā: es tikko spēšu, ja tu to darīsi, panest ļaužu valodas, tikko varēšu uzņemties uz saviem pleciem naida smagumu, ja tu uz konsula pavēli dotos trimdā. 7. Ja tu tomēr labāk gribi izdarīt pakalpojumu manam godam un manai slavai, tad dodies prom ar savu nekaunīgo noziedznieku bandu; dodies pie Manlija, uzmusini pakļīdušos pilsoņus, atsakies no labiem cilvēkiem; dodies pret tēvzemi kaņā, priecājies par savām bezdievīgajām laupīšanām, lai neliktos, ka esi manis padzīts pie svešiem ļaudīm, bet gan aicināts esi devies pie saviem domu biedriem. 8. Bet ko tad es tevi vēl aicinu, ja es taču zinu, ka no tevis izsūtīti uz priekšu ļaudis, kas tevi apbruņoti, lai sagaida pie Aurēlija Fōra²⁷; ja es zinu, ka tu esi jau ar Manliju norunājis un noteicis dienu; un ka pat tas sidraba ērglis²⁸, kas, kā es to noteikti zinu un ticu, tev un tavējiem sagādās bojā eju un bēdas, kurām tavā mājā bija iekārtota svētnīca tavu noziegumu iesvētei, — jau izsūtīts uz priekšu? 9. Tev vajadzētu spēt ilgāk iztikt bez šī ērgļa, ko tu mēdzi pielūgt, dodamies izliet asinis; no šī altāra tu bieži pacēli savu nekrietno labo roku, lai nogalinātu pilsoņus.

X

1. Tu taču beidzot reiz turpu dosies, kurp tevi jau sen aizrāva tava nesavaldāmā un neprātīgā iekāre; jo tas tev nesagādā sāpes, bet gan zināmu neapprakstāmu patiku. 2. Tādam neprātam daba tevi dzemdējusi, griba vingrinājusi un tavs liktenis tevi pasargājis. 3. Nekad tu neesi iekārojis nevien atpūtu, bet pat ne kaņu, ja tas nebija bezdievīgs. 4. Tu esi sev sapulcinājis

apbruņotu ļaužu bandu, kas sastādās no pakļīdušiem un ne tikai no jebkuņas laimes, bet pat katras cerības atstātiem ļaundariem. 5. Kāda labpatika tevi tad pārņems, kādos priekos tu liksmosies un dzīvosi, kādā tīksmē tu tad apskurbināsies, kad tik lielā tavu ļaužu skaitā nedz dzirdēsi, nedz redzēsi kādu krietnu vīru! 6. Tev tagad ir iespēja parādīt savas izslavētās spējas paciest badu, salu un visa nepieciešamā trūkumu; un īsā laikā tu jutīsi zūdam spēkus. 7. Tik daudz vismaz esmu panācis, kad es tevi padzinu no konsulāta, ka tu drīzāk kā trimdnieks vari uzbrukt valstij, ne kā konsuls tai ļaunu nodarīt, un ka to, ko tu noziedzīgā kārtā esi pasācis, drīzāk apzīmē par laupītāju uzbrukumu nekā kaŗu.

Otrs iztirzājums

Runātājs taisnojas pret pārmetumiem, ka Katilīna vēl nav sodīts ar nāvi. Šo pārmetumu Cicerōns liek izteikt persofiniecētajai tēvzemei pašai, ka viņš, neņemdam vērā agrāko paaudžu piemēru, nebīdamies par to, ko kādreiz pēcteči teiks un domās, atstādams bez ievēribas visu to, ko romiešu tauta laba darījusi, vienīgi aiz bailēm no briesmām un ļaunām valodām, vēl vienmēr pacieš, ka Katilīna atrodas starp dzīvajiem.

11. nod. — Ne tas esot iemesls, kas viņu atturot to jau likt sodīt ar nāvi, bet gan tāpēc viņš to nedarot, ka neuzskatot šo notiesāšanu par izdevīgu valstij, jo 1) Vēl vienmēr esot ļaudis, kas nevar pārliecināties par savvērestības esamību, vai vismaz izliekoties, ka viņi to it kā nespēj un no viņu sprieduma ļaujoties sevi ietekmēt pa daļai ļauni domājoši, pa daļai nepiedzīvojoši cilvēki. Viņu ļaunā griba, vai arī maldī, nākšot dienas gaismā, kad Katilīna došoties uz Manlija nometni. — 12. nod.

2) Arī Katilīnu notiesājot, ļaunums tomēr vēl nav novērsts: viņa piekritēji palikšot valstī un tā nodomus un pasākumus piepildīšot pat pēc viņa nāves. Ja tomēr Katilīna uzsāktu atklātu kaŗu pret tēvzemi, tad viņš izvedīšot no Romas visus savus piekritējus, un tad varēšot atšķirt patriētus no ienaidniekiem. Kaŗš

kā tāds nesīs jaunu tikai Katilīnam un viņa domu biedriem un līdzgaitniekiem, valstij tomēr tas nesagādās nekādas briesmas, jo katra pilsoņu kārta darīs iespējamo tās glābšanai. 13. nod. 1.—3.

Noslēgums

Cicerōns uzrunā Katilīnu, kam ceļā dod visjaunākos novēļumus un piesauc Jupiteru Statoru, no kuŗa izlūdzas pasargāt tēvzemi un viņas svētnīcas un atreibību Katilīnam. 13. nod. 4.—8.

XI

4. Vai tu nedosi pavēli viņu saistīt važās, vest pa nāves ceļu, izpildīt sodu, saistītu ar vislielākām mocībām? 5. Kas tad tevi kavē? — Vai mūsu senču tikumi un uzskati? — 6. Bet ļoti bieži arī privāti ļaudis šinī valstī sodījuši noziedzīgus pilsoņus ar nāvi. 7. Vai likumi, kas izdoti par romiešu pilsoņu sodīšanu ar nāvi²⁹? — 8. Bet nekad šinī valstī tie, kas atteikušies no saistībām ar valsti, nav paturējuši pilsoņu tiesības. 9. Jeb, vai tu baidies nākamo paaudžu naida?

10. Tu, patiešām, izsaki skaistu pateicību romiešu tautai, kas tev, vīram, kas vispirms pats, būdams bez kādiem dižciltīgiem, slavas apmirdzētiem senčiem, kļuvis pazīstams un slavens, uzticēja visaugstāko valsts amatu, ja tu aiz bailēm no pārmetumiem vai kādām briesmām atstāj novārtā savu līdzpilsoņu labklājību. 11. Ja ir jebkad jābīstas no kāda pārmetuma, tad tomēr uz tevi smagāk negulstas bailes no pārmetumiem par pārmērīgu stingrumu un drošsirdīgu rīcību nekā par nolaidību un glēvumu. 12. Jeb, kad Ītaliju kaŗā nopostis, ar pilsētām apiesies jauni, apdzīvotie nami degs liesmās: vai tu nedomā, ka naida liesmā arī tu tad nesadegsi?

XII

1. Šiem svētajiem, valsts teiktajiem vārdiem un arī tiem vīriem, kam tādi paši uzskati, es gribu īsumā atbildēt.

2. Ja es, sapulcētie tēvi, uzskatītu par ieteicamāko Katilīnu sodīt ar nāvi, tad es šim cirkus cīkstonim nebūtu devis ne stundas laika dzīvošanai. Ja lielākie vīri un slavenākie pilsoņi ar Saturnīna, Grakchu, Flakka un vairāku citu agrāko laiku valstsvīru asinīm nav ne tikai sevi aptraipījuši, bet pat tikuši cienīti: tad, patiešām, man nebūtu bažu, ka pēc šī pilsoņu slepkavas nogalināšanas pēcnākamie mani nīstu. 3. Un ja tas arī man lielā mērā draudētu, tomēr es esmu vienmēr bijis tanīs ieska-
tos, ka es pret sevi vīrišķīgas rīcības dēļ cēlušos naidu neuzskatu par naidu. 4. Tomēr ir daži no šīs kārtas, kas vai nu neredz to, kas draud, vai arī slēpj to, ko redz; kas vairojuši Katilīnas cerības, labvēlīgi nobalsodami, un sazvērestību, kas bija pašā dīglī, atzinuši par labu. 5. Viņu priekšzīmei daudzi sekojuši, — ne tikai ļaunprātīgie, bet arī nepiedzīvojušie; tie mani, ja es šo vīru būtu pieprasījis sodīt, būtu apvainojuši nežēlīgā un tiraniskā rīcībā.

6. Tagad es zinu, ja šis cilvēks tur — kā tas ir viņa nolūkos — būs devies uz Manlija nometni, ka tad neviens nebūs tik muļķis, lai nesaprastu, ka sazvērestība, patiešām pastāv, neviens tik ļaunās domās, lai tam nepiekrīstu. 7. Pēc šī vienīgā cilvēka nogalināšanas, kā man liekas, var šo valsts mēri tik uz neilgu laiku savaldīt, bet ne uz visiem laikiem apspiest. 8. Ja viņš, turpretim, pats dosies trimdā un paņems sev līdz visus savus domu biedrus un līdzgaitniekus un ar tiem sapulcinās no visām pusēm arī pārējos kuģa bojā ejā cietušos, tad iznīdēs pašos pamatos un iznīcinās nevien šo tik lielā mērā izplatījušos valsts mēri, bet arī visu ļaunumu cēloņus un dīgļus.

XIII

1. Mēs, proti, sapulcinātie tēvi, jau ilgi atrodamies briesmās, kas mums draud no sazvērestības; sazvērnieki mums uzglūn no visām pusēm, bet es nezinu, kā tas nāk, ka mūsu konsulāta laikā tik lielā mērā izplatījušies noziegumi, cik daudz nav tādu, kas rikojas pārdroši un nekaunīgi. 2. Ja no tik lielās lau-

pītāju bandas tikai šis vienīgais būs aizdabūts prom, tad mums, varbūt, liksies, ka esam uz Īsu laiku atbrīvoti no visām rūpēm un bažām. 3. Kā bieži smagi saslimuši cilvēki, kuŗus krata drudzis, kad tie iedzēruši malku auksta ūdens, domā, ka kļuvis vieglāk, bet vēlāk sāpes un mokas vēl vairāk pieņemas, tā arī šī slimība, no kuŗas cieš valsts, ja arī tā kļūs daudz maz vieglāka ar šī cilvēka nosodišanu, tomēr, tāpēc ka pārējie paliks dzīvi, uzgulsies vēl smagāk uz tās.

NOSLĒGUMS

4. Tāpēc, lai dodas prom visi ļaundāri, lai atdalās nost no labiem ļaudīm, lai sapulcējas vienā vietā un, beidzot, kā jau bieži esmu teicis, lai atšķir sevi no mums ar mūri; lai viņi beidzot rimstas sarīkot slazdus konsulam viņa mājā, apstāt pilsētas prētora³⁰ tiesneša sēdeklī, aplenkēt, ar šķēpiem apbruņojušies, kūrīju, sagatavot pilsētas nodedzināšanai degošas bultas³¹ un lāpas; un, beidzot, lai katra pierē stāvētu rakstīts, kādās domās viņš ir par valsti.

5. Šo solījumu es jums dodu, sapulcinātie tēvi, ka mēs, konsuli, izrādīsim tik lielas rūpes, jūs tik lielu apdomību lēmumu pieņemšanā, romiešu jātnieku kārtā tik lielu drošsirdību, visi labi domājošie ļaudis tik lielu vienprātību, — ka jūs redzēsīt visu izpētītu, izskaidrotu, apspiestu un sodītu. 6. Ar šīm nākotnes izredzēm, Katilina, dodies prom, par svētību visai valstij, sev pašam par postu un iznīcību, sagādādams bojā eju tiem, kas visādu noziegumu un valsts nodevības dēļ ar tevi savienojusies; dodies prom bezdievīgajā un nolādētajā kaŗā.

7. Tu, Juppiter, kuŗam pēc tām pašām auspicijām³² Romuls šai pilsētā uzcēla templi³³, ko mēs ar pilnu tiesu saucam par šīs pilsētas un valsts sargātāju, turēsi tālu prom šo cilvēku un viņa līdzgaitniekus no taviem un pārējiem tempļiem, no pilsētas mūriem un dzīvokļiem, no visu pilsoņu dzīvības un īpašumiem; un

tos, kas naidīgi labiem cilvēkiem, tēvzemes ienaidniekus, Itālijas laupītājus, visus, kas sevi saistījuši noziegumiem un nekrietniem darbiem — dzīvē un nāvē sodīsi ar savu bargo sodu.

KOMENTĀRI

1. Palātijs — viens no septiņiem uzkalniem, uz kuriem bija celta Roma, atradās desmitajā kvartālā un bija nocietināts jau kopš seniem laikiem, varbūt jau Romula laikā, kas to pirmais bija uzcelis.

Te agrākos laikos rezidēja ķēniņi, vēlāk ķeizari. Te dzīvoja ieredzētākās ģimenes un arī Cicerōns pats, kā tas redzams no viņa runas „Pro domo“. Tāpat tur atradās daudzi tempļi un kapellas, arī Jupitera Statora templis, kuŗā Cicerōns teica savu pirmo runu pret Katilīnu. Kad draudēja briesmas, tad šo uzkalnu, kā svarīgāko pilsētas daļu, apsargāja stipras sardzes. Tas, domājams, bija arī iemesls, kāpēc senāts toreiz bija sapulcināts Jupitera Statora templī.

2. Tā bija liktenīgā nakts no 6. uz 7. novembri, kad Cicerōns sapulcināja sazvērniekus senātora Marka Porkija Laikas namā, lai kopējās pārrunās rastu stingrākus pamatus sazvērestības plānu realizēšanai. Šai naktī romiešu jātnieks Gaijs Kornēlijs un senātors Lūkijs Varguntejs izteica gatavību nākamajā rītā nogalināt Cicerōnu.

3. Visi augstākie amati, sākot no kvēstūras līdz konsulātam, deva tam, kas tos ieņēma vai bija ieņēmis, tiesību apmeklēt senātu un piedalīties tā sēdēs. Tādas tiesības bija arī Katilīnam kā bijušam pretoram. Kārtējs senāta loceklis nevarēja neviens būt, kam cenzors nebija devis savu piekrišanu.

4. Publijs Kornēlijs Skipiōns Nasika, ar pievārdu Serapiōns, Skipiōna Nasikas Korkula (Corculum) dēls, prētors 143. gadā un kopā ar Dekimu Jūniju Brutu 138. gadā konsuls. Bija pēc tam augstais priesteris, ko neuzskatīja par valsts amatu

ar izpildītājas varas funkcijām, kāpēc arī Cicerōns saka: „lai gan neieņemdamas nekādu amatu“. Augstais priesteris — pontifex maximus — stāvēja augstāko priesteru kollēģijas (collegium pontificum) priekšgalā.

Kad P. Mukijs Skaivola, 133. gada konsuls, nevēlējās izlietāt pret Tib. Grakchu nekādus varas līdzekļus, kas nākamam gadam kandidēja uz otro tribūnātu, tad Skipiōns apņēmas to darīt un, nostājies jauno patriciešu priekšgalā, nogalināja Kapitōlijā Tib. Grakchu ar viņa piekritējiem. Konsulam par nepiedalīšanos viņš izteica asus pārmējumus.

Interesantas ir Cicerōna domas un spriedums par Grakchiem: Šeit viņš gan nenostājas Grakchu pusē, bet uzskata viņu centienus par mazāk kaitīgiem valstij nekā citās runas vietās, ko liecina sekošie viņa vārdi: „Kas tikai mazākā mērā bija satricinājis valsts stāvokli.“ Par K. Grakchu viņš saka II nodaļas 1. teikumā, ka to „nogalināja dēļ zināmām sacelšanās aizdomām“. To viņš dara, lai jo spilgtāk izceltos kontrasts starp abiem Grakchiem un Katilīnu.

5. Servilija Ahala priekšvārds Cicerōna rokrakstos ir svarstīgs; te viņš saucas Kvints; runā Pro domo (cap. 31. § 86.) — Marks, De senectute (cap. 16., § 56.) — Gaijs. Tas pats priekšvārds Livijam 4, 14. Te minētais notikums norisinājies šādi:

Spūrijs Mailijs, romiešu jātnieks, pilsētas dibināšanas 315. gadā (439. pr. Kr.), izmantoja izcēlušos lielo dārdzību, lai sev iegūtu tautas labvēlību, uzpirkdams paša līdzekļiem ārzemēs labību un to izdalīdams starp tautas nabadzīgākiem slāņiem. Tā viņš tomēr sacēla patriciešos pret sevi aizdomas, ka grib sev rast tautā piekritējus, lai ar viņu palīdzību tiktu pie augstākās varas. Lūkijs Minūkijs, kam bija uzticēta labības jautājumu kārtošana, darīja senātu uzmanīgu uz viņam draudošām briesmām, aizrādīdams, ka Mailijs savā mājā liekot savākt ieročus.

Bailes no sacelšanās pamudināja senātu izvēlē Lūkiju Kvintiju Kinkinnātu par diktātoru, kas, savkārt, Kvintu Serviliju Ahalu iecēla par savu magister equitum — jātnieku priekšnieku.

Diktators aicināja Mailiju pie tiesas atbildības; kad tas tomēr vairījās ierasties un meklēja sev aizsardzību pie tautas, tad Ahala vajādams viņu nogalināja ar paša roku. Diktators tam piekrita, lika Mailija māju nojaukt un pielīdzināt zemei un tur atrasto labību pārdot par lētām cenām. Minūkijs par savu uzmanību un piesardzību dabūja no valsts līdzekļiem dāvanu.

6. Tas attiecas uz senāta 21. oktobra lēmumu, kas konsuliem līdz ar rūpēm par valsts labklājību uzticēja arī neaprobežotu izpildvaru, kas mēdza notikt, kad republikai draudēja vislielākās briesmas.

Šis pilnvaras deva tiesības vervēt kaŗaspēku, vest kaŗu, augstāko izpildvaru gan administrātīvo, gan tiesas: tās bija priekšrocības un tiesības, kādas palaikam piešķīra tikai tauta.

7. Abi Grakchi, Tibērijs un Kaijs, cēlušies no cienjamas romiešu plebeju nobilitātes ģimenes. Tēvs, arī vārdā Tibērijs, bija divas reizes konsuls 177. un 163. gadā pirms Kr., svinēja divus triumfus, pārzināja 169. gadā cenzūru; ievērojama viņa darbība ārējā politikā.

Viņu māte bija Kornēlija, Afrikāna Vecākā jaunākā meita, viena no Romas cēlākām sievietēm. Pēc vīra nāves ļoti izglītotā un garaspējām apdāvinātā inteliģentā sieviete visu savu pārējo mūžu veltīja savu bērnu audzināšanai, pie kam kā atraitne esot noraidījusi kāda Ptolemaju valdnieka roku — laikam Ptolemaja VIII Fiskōna. No bērniem dzīvi palika un izauga tikai trīs: Tibērijs, Semprōnija, vēlākā P. Skipiōna Aitmiliāna laulātā draudzene, un Kaijs.

Runājot par Kaiju Grakchu, jāpiemin arī Tibērija Semprōnija Grakcha darbība. Tibērijs bija baudījis grieķu audzināšanu un savam darbam priekšzīmi meklēja Romas pagātnē. Roma zēla, kad viņā bija daudz zemnieku māju, uzplauka zemkopība, un vēl pastāvēja likums, ko tik vajadzēja pielietāt, lai būtu iespējams piešķirt jaunus zemes gabalus zemniekiem, tā sauktais Licīnija likums, kas noliedza, ka vienam īpašniekam varētu piederēt vairāk kā 500 jūgeru zemes.

Kad Tibēriju 133. gadā jau kā bijušo kvēstoru ievēlēja par tautas tribūnu, viņš savu nodomu realizēšanai cerēja uz senāta atbalstu, jo Grakchu ģimenei bija labi sakari un arī viņš pats bija lielā cienā. Lai izrādītu nobilitāteiti pretimnākšanu, viņš grēzīja likumu ar diviem svarīgiem papildinājumiem: blakus tēvam, kam bija 500 jūgeru valsts zemes — ager publicus —, arī diviem dēliem varēja katram piederēt pa 250 jūgeriem; tā tad vienas ģimenes īpašumā varēja būt 1000 jūgeru (pāri par 250 ha). Saskaņā ar šo likumu konfiscējamo agri publici daļu vajadzēja sadalīt pa 30 jūgeriem nabadzīgiem pilsoņiem par nelielu gada nodevu, zināmā mērā izdot uz renti ar mantošanas tiesībām.

Tautā šim likumam bija liela piekrišana, bet valdošās aprindas tam izrādīja vislielāko pretestību. To intereses pārstāvēja Tibērija kollēga M. Oktāvijs, kas tautas sapulcē cēla iebildumus pret šo likumu. Lai tomēr būtu iespējama nobalsošana, Grakchs panāca, ka tauta šo spītnieku atcēla no amata, pēc kam likumu pieņēma. Tā izvešanu dzīvē uzticēja īpašai ikgadus izvēlamai 3 vīru kollēģijai — tie bija III vīri agris dandis adsignandis iudicandis.

Šai komisijā ievēlēja Tibēriju, viņa brāli Kaiju un sievas-tēvu Ap. Klaudiju. Viņu uzdevums bija noteikt agri publici apmērus un daudzkārt nenoteiktās robežas, strīdus gadījumos teikt savu spriedumu un atlikušos zemesgabalus sadalīt starp trūcīgajiem. Tūliņ komisija stājās pie likuma izpildīšanas, ko Tibērijs cerēja veicināt ar lielo mantojumu, ko toreiz Roma saņēma no pēdējā Pergamas ķēniņa Attala.

Cīņā par šo zemes sadalīšanas likumu bija ļoti pašinājušās partiju savstarpējās attiecības, sevišķi dēļ ļoti apstrīdamās tribūna Oktāvija atcelšanas no amata. Grakchs šo savu soli centās attaisnot ar grieķu, ne tik daudz romiešu, tautā parastajām tautas absolūtās suverenitātes tiesībām. Viņš gāja pa šo ceļu tālāk, atzīdams par likumīgām tautas tiesības uz pēdējā Pergamas ķēniņa mantojumu un ierosināja līdz ar to radušos līdzekļus izlietāt inventāra iegādei jaunajiem zemes īpašniekiem. Ši iejaukšanās

senāta kompetencēs radīja strīdu starp abām pusēm un novilcināja mantojuma kārtošanu.

Revolucionārajam tribūnam ar to tomēr vēl nebija diezgan: tā kā viņa pretinieki tūliņ pēc amata laika izbeigšanās draudēja to saukt pie tiesas atbildības un līdz ar to tīktu apdraudēta viņa agrārreforma, tad, lai nodrošinātu sevi un savu darbu, viņš uzstādīja arī nākamajam gadam savu kandidātūru tautas tribūna amatam, solīdams jaunus, populārus likumu ierosinājumus. Kā tādi tiek minēti ierosinājumi paplašināt provokācijas tiesības, t. i. tiesības atsaukties uz augstāku tiesnesi, un tiesu darbības pārzināšanu nevis no senāta, bet gan no jātņiekiem.

Paredzētajai tūlītējai atkalievēlēšanai, kas runāja pretim satversmes garam, viņa ienaidnieki lika visus šķēršļus ceļā. Viņi apvainoja Tibēriju centienus pēc monarchijas atjaunošanas un gatavojās varas aktam, sakarā ar ko tribūns ķērās pie pretlīdzekļiem, lai varētu aizstāvēties. Tā kā pēc agrārlikuma pieņemšanas lielākā daļa viņa piekritēju bija atgriezušies savās lauku sētās, tad viņam Romā nebija vairs tas pārsvars, kas agrāk. Vēlēšanu laikā Kapitōlijā norisinājās trokšņaini skati un, beidzot, trakojošie senātori ar augsto priesteri P. Kornēliju Skipiōnu Nasiku Serapiōnu priekšgalā Grakchu nogalināja.

Tibērija Grakcha likumi tomēr pagaidām palika neskarti un zemes sadalīšana, kuŗā piedalījās arī kāds no tribūna ienaidniekiem, turpinājās, kaut arī ceļā stājās lieli kavēkļi. Pie konfliktiem nonāca, kad 131. gadā pirms Kr. triumviri M. Fulvijs Flakks un K. Papērijs Karbōns agrārlikumu gribēja attiecināt arī uz Italijas sabiedrotajiem piederīgajām domēņu zemēm.

Sabiedrotiem radās atbalsts pie Skipiōna Aimiliāna. Skipiōns bija 132. gadā atgriezies no Spānijas un, kaut gan saprata reformu nepieciešamību, tomēr nopēla sava svaiņa revolucionārās tieksmes un pat piekrita viņa nogalināšanai. Tā viņš uzņēmās aizstāvēt sabiedroto intereses, kuŗu īpašuma tiesības bija apdraudētas, un panāca 129. gadā tautas lēmumu, kas atņēma triumviriem viņu svarīgākās tiesības — tiesnešu funkcijas par strī-

digiem zemes jautājumiem, kuŗas tagad piešķira konsulam K. Semprōnijam Tuditānam.

Jaunais tiesas kungs drīz devās kaŗā pret illīriešiem un tā zemes sadalīšanas un piešķiršanas darbi arvien vairāk kavējās. Skipiōnam viņa pretdeмократiskās izturēšanās dēļ bija radušies daudz ienaidnieku, un kad viņš konflikta laikā 56 gadu vecumā pēkšņi mira, tad runāja par viņa nogalināšanu.

Arī Kaiju Grakchu un Fulviju Flakku, pat viņa sievu Semprōniju, turēja aizdomās. Sēras par lielo vīru, sava laika lielāko, bija vispārējas un šim acumirklim apklusināja partiju cīņu troksni.

Reformas gāja savu gaitu un skāra jau arī sabiedrotos. Lai tos piedabūtu pievienoties reformu kustībai, Grakcha partijas loceklis, 125. gada konsuls Fulvijs Flakks nāca ar priekšlikumu piešķirt sabiedrotajiem pilsoņu vai vismaz provokācijas tiesības. Bija paredzēts arī romiešu pilsoņus noņemt ārpus Itālijas un tur apgādāt ar zemi.

Dēmokratiskā konsula nodomu neizdošanās radīja satraukumu sabiedrotajos, pie kam divas pilsētas — Askula (Asculum) Pikēnā un Fregellas (Fregellae) pie Liris upes pat atklāti sacēlās, pie kam pēdējo nopostīja prētora L. Opīmija kaŗaspēks. Tai vietā nākamajā gadā nodibināja kolōniju — Fabrateria nova.

Tibērijs Grakchs bija gājis pa bīstamu ceļu, kas varēja novest pie pilnīga romiešu valsts tiesību apvērsuma. Pirmo reizi tautas tribūns bija izlietājis sev dotās tiesības, lai likumīgajai valdībai uzspiestu savu gribu, un, pretēji visām tradīcijām un satversmes garam, bija atzinis, ka suverēnajai tautai ir tiesības atcelt likumīgi ievēlētu ierēdni, ja tas nepakļaujas viņas gribai. Ar šādiem grieķu uzskatiem par suverēno tautu, kas sāka ietekmēt Romas valsts dzīvi, smagi cieta līdzšinējais varas sadalījums, līdztiesīgu ierēdņu un tāpat lēmumu pieņemšanai sasauktās tautas sapulces darbība. Ne bez pamata domāja par grieķu valsts teōriju ietekmi uz Tibēriju Grakchu, kuŗas viņam varbūt mācīja viņa skolotājs K. Blossijs.

Kaijs Grakchs

Kaut gan Skipiōna iejaukšanās lielā mērā kavēja zemes piešķiršanas darbu, visumā tomēr liels skaits zemnieku būs dabūjusi zemi, par ko liecina komisijas robežakmeņi. Ar to laikam stāv sakarā, ka pēc 125. gada skaitīšanas bija par 80.000 galvām vairāk nekā 131. gadā. Arī stingri raugoties uz likuma izpildīšanu, nebūtu novērsts tas, ka Ītālijā un provincēs auglīgu zemi apstrādāja vergi, kamēr Romā bija liels daudzums tādu pilsoņu, kam nebija nekādu īpašumu, kuŗi pildīja tautas sapulces, pie kam lielākai daļai itaļu zemnieku, tāpēc ka viņi bija sabiedrotie, nebija pilsoņu tiesību.

Šos ļaunumus novērst uzņēmās Tibērija 9 gadus jaunākais brālis Kaijs. Kaijs, pretēji Tibērijam, zināja iepriekš, ko viņš grib: iegūt politisko varu, lai varētu nobeigt brāļa darbu un atrieties viņa slepkavām. Vispirms, viņš centās sev nodibināt partiju, jo viņam bija skaidrs, ka mērķis sasniedzams vienīgi nesaudzīgā cīņā ar senātu, kas likās iespējams vienīgi ar likumu palīdzību, par kuŗu kaitīgumu tam nevarēja būt šaubu.

Uz Kaija ierosinājumu nolēma no valsts noliktavām izsniegt zem tirgus cenām labību iedzīvotājiem. Ar to viņa pusē nostājās nabadzīgā pilsētas iedzīvotāju šķira, kas nebūt neilgojās pēc lauku darba. Bez tam komisijai agri publici sadalīšanai atdeva tiesības spriest tiesu. Tā sava pirmā 123. gada tribūnāta laikā viņu atkal ievēlēja par tribūnu nākamajam 122. gadam.

Bez tam Grakchs gribēja dabūt savā pusē daļu mantīgās šķiras — nodokļu nomniekus. Pēc kāda viņa ierosināta likuma zvērināto tiesām, kuŗu priekšā vajadzēja stāties bijušiem valsts provinču pārvaldniekiem, lai atbildētu par savu darbību amata izpildīšanas laikā, vajadzēja sastāvēt no jātniekiem, t. i. tādiem, kas pa lielākai daļai bija turīgāki par senātoriem, kalpoja uz zirgiem, bet nepiederēja pie senāta, kā arī nebija nekādos radnieciskos sakaros ar tā locekļiem. Tas attiecās uz valsts nodokļu nomniekiem, kas uzskatīja par izdevīgāku ievākt nodokļus nekā ieņemt valsts amatus. Ja viņiem bija jāspriež par to, kas vai-

nīgs kukuļu ņemšanā vai negodīgā rīcībā, tad ierēdnis, kas nebija tos tik stingri kontrolējis, varēja cerēt uz attaisnošanu, lai arī cik lielā mērā būdams vainīgs; bet tādām, kas bija izrādījušas stingras, vajadzēja būties notiesāšanas, arī ja bija labi pildījis savus pienākumus. Sevišķai izmantošanai jātniekiem nodeva Āzijas provinci. Te noteiktas naudas nodevas vietā ievēdā desmito daļu no ienākumiem, pie kam nomas tiesības iznomāja cenzori Romā.

Ar to Kaijs iedzina ķīli abu valdošo kārtu starpā; viņš nodibināja un lika pamatus jaunajai jātnieku kārtai. Tādējādi tribūns likās nodrošinājis savu varu, un kā tautas uzticības vīrs, pēc Atikas demokrātijas parauga, kļuva par valsts lietu noteicēju. Ja viņu gadu no gada ievēlēja par tribūnu, tad, pašaudamies uz tribūtu komisiju piekrišanu un sev pateicīgo jātnieku kārtu, viņš varēja pilnīgi paralizēt senāta un viņa ierēdņu varu un teikšanu.

Senāts tomēr atrada vārīgu vietu viņa nodibinātajā sistēmā. Kad bija pieņemts Kaija likums, kas paredzēja koloniju nodibināšanu Itālijā un vienas kolonijas Kartāgā, piesaistot arī sabiedrotos, un kad pats viņš kā komisijas loceklis bija devies uz Āfriku, senāta pamudināts, tribūns M. Līvijs Drūzs nāca ar citu likuma ierosinājumu — nodibināt divpadsmit kolonijas, pie tam tikai Itālijā, un bez sabiedroto piedalīšanās.

Pēc savas atgriešanās Kaijs gribēja uzlikt kroni visam savam darbam — piešķirt pilsoņu tiesības latīņiem un sabiedrotajiem Itālijā. Tas bija plaša vēriena valstsvīra nodoms — likt pamatus Romas pasaules impērijai. Pret to tomēr, šaura egoisma pamudinātas, nostājās visas kārtas: senāts, jātnieku kārta un pilsonība. Tāpēc nav jābrīnās, ka 121. gadā lielo tautas vadoni vairs neievēlēja.

Kad bija pagājis viņa otrais amata gads, senāts gatavojās atcelt viņa izdotos rīkojumus, vispirmām kārtām par kolonijas nodibināšanu Āfrikā, lai pašu varētu saukt pie tiesas atbildības. Kamēr Kaijs apspriedās ar saviem piekritējiem, kā tālāk rīkoties, izcēlās nemieri, kuņos nogalināja kādu tempļa upuru kalpotāju. Konsuls L. Opīmijs lika sev no senāta piešķirt ārkārtējas piln-

varas. Grakchs neizrādīja nekādu lielu pretestību. Viņš izvairījās no apcietināšanas ar pašnāvību; citus nogalināja ielu cīņās.

Pēc Kaija nāves palika tikai labības sadalīšana un jātnieku tiesa, viss tas, kas bija radīts kā līdzeklis mērķu sasniegšanai acurmirkļa vajadzībai. Zemes sadalīšanu un piešķiršanu, turpretim, pārtrauca. Zemesgabalus varēja atkal pirkt, pie kam priekšroku deva pirktspējīgajiem kapitalistiem.

Lex Thoria 114. gadā aizliedza tālāku zemes sadalīšanu, bet zemesgabalus ar lielāku zemes platību pārvērtā privātipašumos, par ko sākumā bija jāmaksā nodeva, bet vēlāk arī to atcēla, kad īpašnieki jau jutās pietiekami stipri.

8. M. Fulvijs Flakks, konsuls 125. gadā, Grakcha piekritējs, nāca ar priekšlikumu piešķirt Itālijas sabiedrotajiem pilsoņu, vai vismaz provokācijas tiesības. Bija arī nodoms noņemt Romas pilsoņus ārpus Itālijas un apgādāt ar zemi. Flakkam drīz pēc tam bija jāatstāj Roma, lai cīnītos ar liguriešiem.

Šī priekšlikuma neievērošana radīja satraukumu sabiedrotajos, pie kam Askula (Asculum) Pikenā un Fregellas (Fregellae) pie Liris upes atklāti sacēlās pret Romu. Fregellas nopostīja pretora L. Opīmija kaŗaspēks. Tās vietā nākamajā gadā nodibināja koloniju Fabrateria nova.

Flakks mira reizē ar Grakchu cīņā pret nobilitāti. Līdz ar viņu krita arī vecākais dēls, bet jaunāko Grakcha partija bija izraudzījusi par starpnieku. Opīmijs to lika ievietot cietumā, kur ļāva izvēlēties nāves veidu.

9. 10. Kaijs Mārijs un L. Valērijs Flakks 100. gada konsuli. Kaijs Mārijs šai gadā bija jau sesto reizi konsula amatā. Kopš Opīmija tā bija otrā reize, kad senāts konsuliem iekšēju nemieru dēļ piešķīra diktatora pilnvaras. Kaijs Mārijs bija slavens kaŗvedis un pirmos slavas laurus plūca Jugurtas kaŗā.

Jugurta bija Numīdijas valdnieks, ķēniņa Masinissas mazdēls, drošsirdīgs un viltīgs. Pēc tēvoča Micipsas vēlēšanās viņam vajadzēja valdīt kopā ar tā abiem dēliem. Vienu no tiem tas tomēr

bija licis nogalināt, bet otram lika kapitulēt un, vārdu lauzdams, pēc tam nonāvēt. Līdz šim senāts bija apmierinājies, sūtīdams sūtniecības ar brīdinājumiem un sarunu vešanai. Tagad tomēr sašutums bija pārāk liels. Sevišķi sašutuši bija kapitālisti, tā kā Jugurtas ieņemtajā pilsētā Cirtā (Konstantīne) daudz tirgotāju bija zaudējuši savu dzīvību.

Tā 111. gadā aizsūtīja konsulu L. Kalpurniju Pisonu Bestiu (Bestia) uz Āfriku. Kā legāts to pavadīja M. Emīls Skaurs, cēlies no nabadzīgas patriciešu ģimenes, uzstrādājies ar gudrību un krietnumu un, pretēji paradumam, tūlīņ pēc konsulāta no cenzoriem ievēlēts par senāta sēžu vadītāju. Konsuls un legāts bija vienis prātis arī tagad labāk vest sarunas nekā ielaisties kaŗā. Viņi noslēdza miera līgumu, kas pēc savas ārējās formas gan Jugurtu pazemoja, bet savā būtībā atstāja viņam visu tā laupījumu.

Sallustijs, kas sarakstījis Jugurtas kaŗa vēsturi, saka, ka abi līguma slēdzeji bijuši piekukuļoti. Lai gan Sallustijs ir demokrāts, tomēr liekas ticams tas, ko viņš saka pret senātu, jo saskan ar satrunējušās oligarchijas turpmākās attīstības gaitu.

Tauta, katrā ziņā, ticēja vainai. Tāpēc uz jātnieku kārtai tuvu stāvošā tribūna K. Memmija ierosinājumu, nolēma aicināt Jugurtu ierasties Romā. Jugurta devās uz Romu, bet kāds piekukuļots tribūns kavēja viņam dot atbildi uz Memmija uzstādīto jautājumu. Kad viņš savu uzturēšanos Romā izmantoja, lai nogalinātu kādu tur dzīvojošu savu brālēnu, tad to izraidīja, un tagad tikai sākās īstais kaŗš.

Sākumā romieši cieta neveiksmes. Legātu A. Pōstūmiju, kas sava brāļa, 110. gada konsula vietā komandēja kaŗaspēku, ielenca un tikai ar pazemojošiem noteikumiem ļāva kaŗaspēkam brīvu ceļu. Romā par jaunu radās sašutums. Pēc kāda no tribūna K. Mamīlija ierosināta likuma iecēla komisiju, lai visus piekukuļotos sauktu pie atbildības. Komisijas priekšsēdis bija M. Emīlijs Skaurs, ko pašu turēja aizdomās. Senāts neatzina kapitulāciju un uzdeva Kv. Cecīlijam Metellam, vienam no 109. gada konsuliem, uzsākt kaŗu.

Metells bija viens no krietnākiem vīriem, kuŗi tanī laikā ieņēma augstākus valsts amatus, šausirdīgs aristokrāts, bet tomēr godavīrs un kaŗavīrs ar piedzīvojumiem. Par legātu viņš sev izvēlējās Kaiju Māriju.

Kaijs Mārijs

bija cēlies no turīgas ģimenes, kuŗa dzīvoja lauku pilsētā Arpinā (Arpinum). Piedalīdamies valsts nomās; viņš bija kļuvis bagātāks, bija arī izcils kaŗavīrs, ieņēmis visus amatus līdz pat prētūrai, pie tam nesaistīdamies ne ar vienu partiju. Savu nopelni dēļ viņš nicināja dižciltību un grieķu izglītību.

Ar viņa palīdzību Metells visupirms atjaunoja veco disciplīnu kaŗavīros un tad devās ienaidnieka zemē. Viņš sakāva Jugurtu divās kaujās un ieņēma tuksneša cietoksni Talu (Tala). Jugurta turpmāk ielaidās sīkās kaujās un sadursmēs, būdams savienībā ar savu sievastēvu, Mauretānijas ķēniņu Bokchu, bet romiešiem kavēja provianta piegādi, tādējādi tos nostādīdams neērtā stāvoklī. Uzvara vēl nebija gūta, kamēr Jugurta vēl dzīvoja un visur parādījās, pārsteigdams ar savām pēkšņajām atakām.

Tie bija vilušies, kas gaidīja pilnīgu uzvaru. To izmantoja Mārijs un sevi ieteica Metella vietā, pret kuŗu viņš radīja aizdomas. Ar sirsniību un laipniību viņš ieguva savu kaŗavīru mīlestību; arī valsts nomnieku atbalsts viņam bija drošs, jo tie cerēja uz jauniem peļņas avotiem. Kad Mārijs, kandidēdams uz konsula amatu, lūdza sev atvaļinājumu, tad Metells to aizkaŗošā veidā viņam liedza. Tāpēc jo asāk Mārijs tam uzbruka savās vēlēšanu runās. Ar Romas bagātnieku un tautas atbalstu viņš panāca sev vēlēšanās vairākumu.

Senāta, jātnieku kārtas un tautas starpā radās neuzticība, kas atsaucās arī uz politiku. Amata gada beigās 107. gadā vai arī 106. gada sākumā Mārijs uzņēmās kaŗaspēka virspavēlniecību. Mārijs izrādījās labs taktikas pratējs un viņam izdevās Jugurtu piespiest bēgt pie Bokcha un to noskaŗot par viņa izdošanu. Svarīgo uzdevumu — Bokchu galīgi šķirt no Jugurtas izpildīt uz-

ņēmās L. Kornēlijs Sulla, kas 106. gadā pie Mārija bija par kvēstoru. Ar nedaudziem pavadoņiem viņš uzdrošinājās sekot Bokcha uzaicinājumam, lai gan nezināja, vai tas nodos viņu jeb arī Jugurtu. Bokchs 105. gadā izdeva Jugurtu ienaidniekiem.

Kā diplomāts Sulla bija daudz pārāks par Māriju. Viņa uzskati bija nobilitātes uzskati, tam pievienojās laba grieķu izglītība, vienaldzība pret ārējiem godiem un nepārspējama prasme apieties ar cilvēkiem.

Pa tam ģermāņi bija nonākuši Gallijā, pie kam viņiem pievienojās arī keltu klejojošie bari. Romieši vairākās kaujās cieta smagus zaudējumus. 105. gadā Provincē Arausio tuvumā pie Lejasrodānas galīgi sakāva divus konsulu kaņaspēkus. Piedzīvojumi Jugurtas kaņā un kauna pilnie barbaru nodarītie zaudējumi noveda pie pilnīgas valsts dzīves stabilitātes sabrukuma.

Optimāti bija izrādījušies nespējīgi gan politikā, gan arī kaņu vešanā, jo pirmā vietā tiem stāvēja materiālās intereses, bet savā starpā nebija nekādas vienprātības. Arī valsts balsts — armija nespēja pildīt to, ko no tās prasīja — izpildīt Romas valsts varu un sargāt savu dzimteni. Dzenoties pēc bagātības un dzīves baudām, zuda kareivīgais gars un no dižciltīgām ģimenēm cēlušies kaņa vadoni, kas ikgadus mainījās, vairs nespēja uzturēt kaņaspēkā disciplīnu.

Tauta, kas bija zaudējusi jebkādu uzticību šai optimātu oligarchijai, domāja, ka jāķeras pie neparastiem līdzekļiem; senāts, pats ģermāņu briesmu pārbaudīts, neiedrošinājās celt iebildumus. Tā Māriju, kas bija jātnieku kārtas, ar demokratiskiem uzskatiem, un kā tāds ieguvis tautas simpatijas, un kas ar savām uzvarām Jugurtas kaņā bija kļuvis dienas varonis, ievēleja 104. gadam par konsulu un tad gadu pēc gada, pretēji jebkuņam agrāko laiku paradumam. Pretēji visam, ko sagaidīja, ģermāņi nebija izmantojuši savas uzvaras, iebrukdami Italijā, bet gan devušies uz Spāniju. Tā Mārijam radās laiks un iespēja pārveidot armiju.

Viņš nostādīja Romas kaņaspēka iekārtu un līdz ar to, pats nemaz to nenojauzdams, arī valsts dzīvi uz pilnīgi jauniem pama-

tiem. Līdz šim leģiōnus vervēja no tiem, kam bija pienākums pildīt kaķaklausību. Pilsoņus, kam nebija savu īpašumu, kaķadienestā neiesauca. Kopš tā laika, kad sīkpilsoņu skaits bija tik lielā mērā samazinājies un bagātnieki bija izjaukuši Grakchu nodomus radīt sīkgruntniecību, trūka iesaucamo un leģiōnos ieplūda arvien vairāk brīvprātīgie.

Jau Jugurtas kaķa laikā Mārijs kaķaspēku bija lielā mērā papildinājis no nemantīgajām zemākām šķīrām; kopš kimbru kaķa kaķaspēks sastādījās gandrīz vai vienīgi no šo aprindu kaķavīriem, kuŗiem tēvzemes mīlestības vietā bija profesionālo kaķotāju varonīgais gars un stāja. Tā no pilsoņu kaķaspēka izveidojās Romas algotņu armija.

Tā kā kalpošana kaķaspēkā bija ilggadīga, tad kareivjus varēja labāk apmācīt. Šie kareivji tomēr nekalpoja tēvzemei, bet gan savam virspavēlniekam, no kā varēja cerēt uz labu atalgojumu; kalpošana armijā kļuva par amatu.

Līdz 102. gadam ģermāņi deva Mārijam laiku. To viņš izmantoja, lai ar drakōniskiem līdzekļiem atjaunotu izirušo disciplīnu, pie kam manipulu vietā par kaujas vienību kļuva kohorta. Bez tam viņš blakus Rodānas smilšainajai ietekai jūrā, lika izrakt kuģojamu kanāli — fossa Mariana. 102. gadā ģermāņi atgriezās no Spānijas un gribēja tagad beidzot iebrukt Italijā, — teutoņi un ambrōni, dodamies pāri Rietumalpiem, bet kimbri pāri Brenneram. Mārija kaķaspēks bija novietojies pie Rodānas lejasgala, bet otra konsula, Kv. Lutātija Katulla, kaķaspēks pie Alpu rietumnogāzes.

Mārijs, kuŗam stratēģiski bija neizdevīgs stāvoklis, izvairījās no kaujas, pat tad, kad ienaidnieki, savu nicināšanu skaļiem saucieniem izrādīdami, devās garām romiešu nometnei. Viņš tiem sekoja nelielā atstatumā un bija spiests pie Aquae Sextiae (Aix la Chapelle) uzcelt savu nometni vietā, kur trūka ūdens. Tā, ūdeni piegādājot, izcēlās kauja ar ambrōniem.

Divas dienas pēc ambrōnu iznīcināšanas un sakaušanas romieši stājās pretīm teutoņu uzbrukumam. Saules tveicē lielie un stiprie ziemeļnieki ātrāk pagura nekā pie dienvidu saules pieradušie romiešu kaķavīri. Ar apiešanas kustību Mārijs guva

uzvaru. Pēc kaujas romieši ielauzās ienaidnieku ratu nocietinājumos. Aizstāvjus pa daļai nogalināja, pa daļai saņēma gūstā.

Pa tam Katuls bija nelaimīgi cīnījies. Viņš velti bija mēģinājis aizturēt ienaidniekus aizā augšpus no Verōnas un tik ar lielām pūlēm izglābās no galīgas sakaušanas; pēc tam viņš bija atkāpies, atstādams ienaidniekam visu apgabalu ziemeļos no Pō upes. Labos mājokļos apmetušies, ģermāņi līdz 101. gada vasarās beigām tur jutās tīri labi.

Tad Mārijs kā konsuls un Katuls kā prokonsuls, kam kā leģāts līdz bija devies Sulla, devās pret ģermāņiem, lai izcīnītu izšķirošo kauju. Pēc norunas to izcīnīja Raudijas laukos pie Verkellām (Vercellae, pilsēta šaipusalpu Gallijā, rietumos no Mediolānas). Atkal uzvarēja romiešu kaŗa māksla; ieņēma arī kimbru ratu nocietinājumus. Tos, kas nebija krituši, vai arī, kā sievietes un bērni, vēlēdamies paglābties no verdzības, bija paši sev ņēmuši dzīvību, saņēma gūstā.

Pēc uzvaras partijas savā starpā strīdējās, kam ir galvenie nopelni. Vairākums bija par Māriju un viņa atalgojums bija sestais konsulāts 100. gadā. Tas stāvoklis, ko viņš bija ieguvis piecu iepriekšējo konsulātu laikā kaŗalaukā, kļuva satricināts ar vienu pašu konsulātu pilsētā. Lai nodrošinātu savu kareivju apgādi, Mārijam bija jāstājas sakaros ar politiķiem, kuŗu nodoms bija izmantot radušos stāvokli un viņa panākumus cīņai pret senātu un iegūt no tautas masām atbalstītu varu.

Šis kustības, jeb tā saucamās dēmkratu vai populāru partijas priekšgalā bija nostājušies 100. gada tautas tribūns L. Apullejs Saturnīns, un prētors K. Servīlijs Glaukia. Šī partija patiesībā sastāvēja no godkārīgiem politiķiem, kas prata izmantot pūļa noskaņojumu un instinktus. Tribūns un prētors — abi cerēja ar Mārija un viņa veterānu palīdzību redzēt piepildāmie savus nodomus. Mārijs, lepns uz savām uzvarām un kaŗavadoņa spējām, pēc tik daudz konsulātiem nevēlējās atteikties no tālākas darbības un uzskatīja sevi par spējīgu valdīt bez senāta un droši nostāties valsts priekšgalā, būdams drošs uz savu bijušo kareivju atbalstu.

Cik krietns Mārijs bija kā kaņavīrs, tik maz viņš spēja kā valstsvīrs un partijas vadītājs. Saturnīns ierosināja agrārlikumu, pēc kuŗa vairākās provincēs, vispirms Gallijā, vajadzēja piešķirt zemi. Pirmām kārtām to vajadzēja dabūt Mārija veterāniem, sabiedrotiem un Romas pilsoņiem. Tam tomēr nebija nekādu panākumu. Tad Saturnīns sāka sadalīt labību. Nav šaubu, ka viņš šinī gadījumā nedomāja par sociālo ļaunumu novēršanu, bet gan vienīgi par savu un savu biedru labumu. Arī jātnieki vērsās pret viņu un tikai ar atklātiem varasdarbiem un likumu pārkāpšanu viņš varēja panākt sava ierosinājuma pieņemšanu. Pirms stāšanās otru reizi tribūna amatā viņš lika nogalināt tikko ievēlētu tribūnu Nōniju Sufēnu.

Senātu piespieda klausīt ar priekšrakstu, ka katram senātoram jāzvēr ievērot šo likumu. Sekodami Mārijam, visi senātori deva zvērastu, izņemot Kv. Cecīliju Metellu, kas labāk devās trimdā. Lai nodrošinātu sevi un savus pasākumus, Saturnīns un Glaukia 99. gadā atkal kandidēja uz amatiem. Lai Glaukia'm dotu iespēju kļūt par konsulu, viņa piekritēji nogalināja līdzkandidātu, 111. gada tribūnu K. Memmiju. Tas izsauca vislielāko pretestību tautas visplašākās aprindās.

Saturnīnu izsludināja par tautas ienaidnieku un konsuliem piešķīra neaprobežotu varu. Tikai nelabprāt Mārijs izšķīrās uzstāties ar varaslīdzekļiem pret savu draugu. Lai tomēr ar to tautā nesaceltos naidis, viņš lika apbruņot pilsoņus. Saturnīns ar piekritējiem bija ieņēmis Kapitōliju, kur tiem pārtrauca ūdens piegādi, un viņš padevās, kad tam apsoliya personīgo drošību. Lai arī ka Mārijs nepūlējās savu solījumu pildīt, saniknotais pūlis nogalināja Saturnīnu ar visiem viņa domu biedriem.

Prētors Glaukia sākumā nesimpatizēja Mārija partijai, bet vēlāk, saņēmis vilinošus solījumus, kļuva liels tās piekritējs. Viņš ar Saturnīna palīdzību cerēja kļūt konsuls 99. gadā, kāpēc jo lielā mērā atbalstīja šo nemierīgo tautas tribūnu viņa centienos. Arī viņu, līdzīgi Saturnīnam, nogalināja saniknotais pūlis. Mārijam bija tagad ļaunas attiecības ar abām partijām un viņš devās uz Āziju. Kā valstsvīrs viņš bija zaudējis jebkuŗu prestižu.

Pēc M. Līvija Drūza tribūnāta un sabiedroto kara 88. gadā notika tautas tribūna Sulpīkija Rufa revolūcija, un šinī laikā arī norisinās Mārija darbības beigu cēliens. Sulla nekad nebija uzbāzīgs, bet katru uzdoto uzdevumu izpildīja sekmīgi un ar panākumiem. Tieši kādai partijai viņš nepievienojās, bet bija noteikts kapitālistu pretinieks. Ka viņi bija spējīgi uz visu, liecināja tas, ka nesen vesels bars kredītoru bija nogalinājuši kādu prētoru, kas, sekodams likuma burtam, bija izteicis gatavību uzklaut sūdzības par pretlikumīgu procentu ieturēšanu.

Nekur jātnieku kārtai nebija tik daudz ko zaudēt kā tieši Āzijā. Tur viņi vēlējas Sullu atvietot ar sirmgalvi Māriju, kas, neraugoties uz maziem panākumiem pēdējā karā, vēl tomēr bija Romas glābējs un bez tam ļoti godkārīgs. Viņi savā pusē dabūja tautas tribūnu P. Sulpīkiju Rufu, kas agrāk bija kļuvis pazīstams kā Līvija Drūza draugs.

Viņš nāca ar trim priekšlikumiem: Jaunuzņemtajiem pilsoņiem, kas līdz šim bija sadalīti nedaudzās tribās, un kuŗiem līdz ar to bija mazākas balsttiesības, vajadzēja ļaut ierakstīties visās tribās. Tā jātnieki cerēja savus līdzšinējos lielākos ienaidniekus padarīt par saviem piekritējiem. Parādiem apkrautos senātorus vajadzēja izslēgt un, beidzot, Sullas vietā Mārijam piešķirt virspavēlniecību pret Mitradātu.

Sulpīkiju pavādīja no jātniekiem sastāvoša miesassardze, ar tās palīdzību tie ar varu salauza likumīgo pretestību, ko viņam izrādīja konsuli. Viņa priekšlikumus pieņēma. Sulla tomēr liedzās paklausīt ar divu tribūnu starpniecību paziņotājam tautas lēmumam, pārtrauca Nolas aplenkšanu, ar ko tas pašlaik bija aizņemts, un veda savus leģiōnus uz Romu. Bez kādām lielām pūlēm Sulla tika galā ar Sulpīkiju un viņa draugu izrādīto pretošanos. Senāts un tauta apstiprināja Sullas dotos priekšrakstus.

Divpadsmit ievērojamākie pretinieki, to vidū arī Mārijs un Sulpīkijs, kļuva trimdinieki. Centūriju komitijās atjaunoja veco kārtību, nodrošinot īpašniekiem vairākumu un līdz ar to viņu rokās nododot likumdevēju varu. Komitijās, arī tribūta, nevarēja nākt

ne ar vienu ierosinājumu, kam senāts nebūtu devis savu piekrišanu. Ar to bija kavēta jebkuŗa tribūnu revolūcionāra darbība. Parādu nastas atvieglošanai noteica augstāko iespējamo procentu likmi. Senāta locekļu skaitu ar īpašu Lectio palielināja uz 300.

Tikko Sulla bija atstājis Itāliju, tā viens no jaunajiem konsuliem

L. Kornēlijs Kinna

lauza savu zvērastu. Viņš, it kā ar naudu uzpirkts, bija ierosinājis jaunuzņemtus pilsoņus atkal sadalīt pa visām tribām. Otrs konsuls, Kn. Oktāvijs, tam pretojās, un ielu cīņās paturēja virsroku. Kinna atcēla no amata un viņš atstāja Romu. Neraugoties uz to, kaŗaspēks pie Nolas (pilsēta Kampānijā) atzina viņu par konsulu.

Citu kaŗaspēku pulcināja Mārijs Etrūrijā. Kāmēr Sulpīkijs bija dabūjis galu, viņš pēc dažādiem piedzīvojumiem bija izbēdzis un, izraidīts no Āfrikas provinces un pēc tam arī no Numīdijas, bija atradis patvērumu kādā salā, kuŗā tam piebiedrojās līdz ar dēlu arī daži viņa piekritēji. Tagad viņš atgriezās Itālijā un aicināja uz cīņu vergus un noziedzniekus. Ar šiem salašņām viņš ieņēma piekrastes vietas un nobloķēja labības pievešanu.

Senāts atsauca galvaspilsētas aizsardzībai tos kaŗapulkus, kas vēl cīnījās pret sabiedrotiem un, lai gūtu atvieglinājumu cīņā, piešķīra tagad visiem sabiedrotiem pilsoņu tiesības. Tomēr Mārijs un Kinna pa to laiku deva solījumus samnītiem, kuŗus senāts kā pazemojošus neatzina. Pēc neizšķirtām kaujām Romas priekšā daļa senāta kaŗaspēka pārbēga Kinnas pusē. Tā pilsētai vajadzēja kapitulēt.

Tagad Mārijs dabūja savās rokās varu atriebties saviem ienaidniekiem un arī vienmēr ilgoto septīto konsulātu 86. gadā. Bet kad viņš dažas dienas pēc savas stāšanās amatā mira, tad pat viņa piekritēji atviegloti uzelpoja: viņš bija pratis tikai nīst un slepkavot. Uz viņa pavēli bez kādas tiesas izmeklēšanas bija nonāvētas visas ievērojamākās amatpersonas, beidzot katrs, kuŗa sveicienu viņš neatņēma. Pēc Mārija nāves godīgākais un krietnākais no

viņa piekritējiem K. Sertorijs lika nogalināt visas viņa bandas. Sullas likumus atcēla.

Kinna, tagad atzītais demokrātu vadonis, bija nepārtraukti no 87. līdz 84. gadam konsuls, pie kam tauta to nebija vēlējusi.

11. Etrūrijas aizās — pie Faisulas (tagad Fiesola), ziemeļos no Florences, Apennīnu piekājē.

12. Pie tiem, kas bailēs no Katilīnas nodomātās asinspirts atstāja Romu, liekas, piederēja Marks Krass, Marks Markells un Skipiōns Metells. Kad Katilīna jau gatavojās savai sazvērestībai, Krass kādā vakarā saņēma no kāda nezināma sūtītāja lielu daudzumu vēstuļu, kas bija adresētas dažādām personām Romā.

Starp tām viņš atrada arī kādu vēstuli bez paraksta sev adresētu, kurā bija dots padoms steidzīgi atstāt Romu, jo Katilīna sarīkošot lielu slaktiņu. Neatvēris pārējās vēstules, viņš vēl tani pašā naktī Markella un Skipiōna pavadībā devās pie Cicerōna, lai viņam darītu zināmas draudošās briesmas un iepazīstinātu ar saņemtajām vēstulēm, kuŗas Cicerōns vēlāk nolasīja priekšā senātam.

13. Praīnesta bija ar savu dabīgo stāvokli ļoti nocietināta pilsēta Lātijā, augstā kalnā celta. Tagadējā Palestrīna atrodas ielejā.

14. Tā bija kolōnija, laikam no Sullas laikiem.

15. Domāta nakts no 6. uz 7. novembri, pie kam Cicerōns savu runu teica 8. novembrī.

16. Šī māja atradās kādā attālākā pilsētas apvidū un tāpēc to izvēlējās par vietu, kur satikties sazvērniekiem.

17. Abās pirmajās rīta stundās Romas dižciltīgie gultā vai arī jau piecēlušies mēdza pieņemt savu draugu un klientu apciemojumus. Tie sapulcējās priekšzālē — atrium, un kad viņi bija apsveikuši savu labvēli, tiem pasniedza atspirdzinājumus, kas vēlāk tika atvietoti ar naudaš balvām. Klienti tāpēc mēdza steigties viens par otru agrāk ierasties.

18. Augstāko amatpersonu ievēlēšanai paredzētās sapulces (comitia) noturēja vienmēr Marsa laukumā, un tās nosauca pēc ievēlamo valstsvīru amata pakāpes augstuma.

Konsulus mēdza ievēlēt jau dažus mēnešus agrāk un viņi tad saucās consules designati. Pirms 153. gada laiks bija dažāds, kad konsuli stājās amatā. Kopš šī gada tas notika vienmēr 1. janvārī. Līdz ar Katilīnu konsulatam kandidātūras uzstādīja arī Murēna un Silāns.

19. Lai varētu apprecēt bēdīgi slavenu Aureliju Orestillu, par ko apgalvo, ka tā bijusi viņa paša meita, Katilīna esot dabūjis no ceļa ar indes palīdzību savu pirmo sievu un vienu pieaugušu dēlu.

20. Patiesībā tās bija katra mēneša Kalendas — pirmais datums, kad pieņēma aplēses par aizdotiem vai aprakstītiem kapitāliem; uzteica, izlīdzinājās vai arī noteica termiņus nenokārtotiem maksājumiem.

Ja kredītāriem labpatika izrādīt pretimnākšanu, tad atļāva atlikt maksājumus līdz Īdām. Par to stāsta, starp citu, arī Horācija 2. epoda *Beatus ille* 29. un 30. rinda. Ja tad nevarēja nokārtot maksājumu, tad sekoja uzteikšana un piedziņa ar varu nākamā mēneša Kalendās.

21. Lai duncis vai cits kāds ierocis droši panāktu tam noteikto mērķi, to ar svētām svinībām iesvētīja un, kad mērķis bija sasniegts, novēlēja kādam dievam.

22. To uz vietas apcietināja, kas bija vispār pazīstams kā valsts noziedznieks; augsti stāvošus, cienījamus pilsoņus, ja tos turēja aizdomās valsts nodevībā, nodeva labi zināmiem vīriem, uz kuriem varēja paļauties, sev. maģistrātu locekļiem, viņu mājās apsardzībā, ko sauca par *libera custodia*. Katilīna laikam tāpēc ļāva sevi nodot tādā mājas arestā, ka viņš, Aimīlija Paula pēc Plōta likuma apsūdzēts, gribēja likties bezrūpīgs. Bez tam viņš paredzēja, ka neviens neuzņemsies būt sargs tādām cilvēkam kā Katilīna.

23. Mānijs Lepids. — kopā ar Lūkiju Volkatiju Tullu 66. gadā konsuls. Jau iepriekš minēts.

24. Kvints Metells, ar pievārdu Celer, Cicerōna konsulāta laikā 63. gadā bija prētors; izrādījās ļoti enerģisks Katilīnas savvērestības apspiešanā.

25. M. Metells - M. Markells — varbūt runā ad Sextum Roscium IX 9. minētā K. Markella tēvs. Tāpēc nav sajaukams ar zemāk minēto Markellu.

26. Publijs Sekstijs — 62. gadā kvēstors pie K. Antonija Makedonijā; viņam bija nopelni, Katilīnas savvērestību apspiežot.

M. Klaudijs Markells bija 51. gadā konsuls kopā ar Serviju Sulpikiju Rufu; liels Cēzara ienaidnieks, pēc Pompeja uzvarēšanas dzīvoja trimdā Mitilēnā. Abiem — Sekstijam un Markellam, Cicerōns vēlāk varēja pierādīt tās simpatijas pret viņiem, kuŗas viņš te senātā, tos pieminēdams, liek manīt. Viņš teica tiesā runu par Sekstiju, bet par Markellu senātā Cēzara priekšā.

27. Forum Aurelium — Aurēlija Fōrs, nosaukums cēlies no kāda zināma Aurēlija, pēc kuŗa nosaukta via Aurelia, kas veda no Romas uz Pīzu.

28. Sidraba — reti zelta — ērglis izplestiem spārnjiem uz kāta bija romiešu kaŗaspēkos kaujas karogs visam leģionam. Te minētais, kā Katilīna lielījās, ir tas pats, aiz kuŗa bija cīnījies kimbru kaŗā kāds Mārija leģions.

Šie ērgļi pie romiešiem bija dievišķā cienā, kāpēc arī vieta mantnīcā, kur tos apsargāja kvēstori, tika uzskatīta par svētu — sacrarium. Te runātājs šo vietu nosauc par sacrarium scelerum, jo Katilīna tur gatavojās saviem nodomātajiem kauna darbiem.

29. Tie ir Valerija Publikolas, Porkija Laikas un K. Grakcha likumi, pēc kuŗiem nevienu romiešu pilsoni nevar sodīt ar nāvi, pirms tauta nav teikusi savu spriedumu.

30. Šinī gadā prēturu pārvaldīja L. Valērijs Flakks, tas pats, ko Cicerōns vēlāk aizstāvēja. Katilīnieši aplenca prētora tiesneša sēdekli, lai viņu iebaidītu un piespiestu viņu teikt labvēlīgu spriedumu par apsūdzētājiem.

31. Šis degošās bultas (malleoli) bija ar degošiem materiāliem aptīti, piķi un sveķi apsmērēti metāmie šķēpi, kuņģiem augšā bija poga un kas izskatījās gandrīz pēc maza āmura. Platākajā galā atradās degviela. Loku tikai nedaudz uzvilka, lai aizdedzinātā bulta, ātri izšaujot, neapdzistu.

32. **Auspīcijas** — pareģojums pēc putnu lidojuma.

33. Arī te, kā tas notiek jo bieži, Cicerōns nerēķinās ar vēstures īstenību, jo šo Juppitera Statora templi pēc senāta lēmuma uzcēla tikai 354. gadā pirms Kr.

Otrā runa

Ievads

Pēc tam, kad Katilīna naktī no 7. uz 8. novembri bija atstājis Romu un devies uz Manlija nometni, viņu senāts izsludināja par tēvzemes ienaidnieku un abiem konsuliem deva šim gadījumam piemērotus norādījumus, kā rīkoties. Antōnijam ar uzticēto kaŗaspēku vajadzēja doties pretim Katilīnam, bet Cicerōnam bija jāgādā par pilsētas iekšējo drošību.

Pirms visu to izlēma, Katilīnas draugi bija izplatījuši baumas, ka viņš dēļ daudzām pārestībām, kuŗas nodarījis viņam tik lielā mērā naidīgais Cicerōns, labprātīgi devies trimdā uz Masiliju. Tāpēc Cicerōns uzskatīja par savu pienākumu tautai pareizi apgaismot savu rīcību.

Pārejot pie otrās runas satura atstāstījuma, vēl īsumā jāaizrāda uz divām īpatībām Cicerōna runās: satura un stila ziņā.

Cicerōna teiktais vienā otrā vietā nesaskan ar vēsturi. Cicerōns arī pats to atzīst, piem. vēstulē Attikam 13, 44 viņš raksta, ka kādu jau mirušu minējis kā dzīvu. Pie tam viņa I runas XI nodaļas 6. teikumā saka: „Bet ļoti bieži arī privāti ļaudis šinī valstī sodījuši ar nāvi noziedzīgus pilsoņus“, kamēr tas notika tikai vienu reizi, kad augstais priesteris Skipiōns Nasika nogalināja Tibēriju Grakchu. Arī XIII nodaļas 7. teikumā lasām, ka Juppitera Statora templis celts pēc Romula auspīcijām, par ko aizrādīts attiecīgā komentārā.

Savas tēvzemes vēsturē, kuŗai runās nācās tik bieži pie-skarties, Cicerōnam bija tikai vispārējas zināšanas, un tāpēc aiz neziņas, kā nule redzējām, viņš varēja kādreiz arī kļūdoties. Runājot par stilu, jāsaka, ka Cicerōns, kas savas runas reti kad nolasīja, tās citādi teica, nekā vēlāk uzrakstīja. Viņš pats,

rakstidams Attikam (3, 12) saka par kādu uzrakstītu runu, kuras dēļ bija jābistas, ka neizceļas naidis, ka nolaidīgā stila dēļ varētu domāt, ka tā nemaz nav viņa runa.

Visumā jāsaka, ka Cicerōns, cenzdamies pēc valodas daiļskanīguma un plūduma, pat tanīs savos darbos, pie kuŗiem bija piestrādājis ar vislielāko centību, vienu otru reizi nogrēkojās pret runas mākslas likumiem un prasībām. Bez tam vēl jāpiezīmē, ka Cicerōna, un tāpat citu senātnes rakstnieku, darbos norakstītāji un kompilatori izdarījuši, diemžēl, diezgan bieži, pēc sava prāta dažādus grozījumus, kas nāca drīzāk par ļaunu nekā par labu. Bet darbu kodols tomēr palika nešaubīgi īsts.

OTRĀS RUNAS SATURA ATSTĀSTĪJUMS

Ievāds

Runātājs izsaka savu lielo prieku par to, ka Katilina nav varējis piepildīt savus slepenos nodomus, kuŗu mērķis bijis valsts un pilsētas bojā eja. Viņam tagad jāatstāj pilsēta un kā atklātam tēvzemes ienaidniekam jāuzsāk cīņa. Arī valsti tas vairs neapdraudot. 1. nod.

Patī runa sadalās trīs daļās:

I

Cicerōns taisnojas pret pārmētiem, kuŗus viņam varētu izteikt gan labi domājoši cilvēki, gan Katilīnas draugi par viņa rīcību un izturēšanos pret to. — 2.—7. nod.

1) Ja daži patrioiti viņam tāpēc izsakot pārmētiem, ka tas ļāvis Katilīnam doties prom no pilsētas, bet nav vis sodījis ar nāvi, tad tā neesot viņa, bet gan tagadējā laika apstākļu vaina. Jo bijis laiks, kad daudzi neesot bijuši pārliecināti par Katilīnas īstajiem nodomiem un pat viņu aizstāvējuši. Tad, viņam, konsulam, ja viņš Katilīnam tomēr būtu ņēmis dzīvību, nebūtu bijusi iespēja līdzīgi rīkoties arī ar tā piekritējiem.

Atklātā cīņā viņš to tik maz bīstoties, ka pat vēloties, kaut Katilīna, ceļā dodamies, būtu paņēmis sev līdzī vēl vairākus domu biedrus. — 2. nod.

2) Balstīdamies uz to kaŗaspēku, kas ir valsts rīcībā, viņš Katilīnu ar tā piekritējiem viegli varot pārspēt. Daudz vairāk tomēr jābīstas no tiem, kas palikuši pilsētā un labi zina, ka viņu nodomi nevienam nav vairs noslēpums, bet tomēr, liekas, neizrāda nekādu baiļu. 3. nod.

3) Tagad katram esot skaidrs, ka pastāv saŗvērestība, ar nolūku sarīkot valsts apŗvēsumu: tāpēc vairs neesot laika izrādīt kaut kādu pretimnākšanu, bet gan jāriķojas ar vislielāko stingrību. Vēl vienu viņš ļaujot Katilīnas piekritējiem — dodot tiem iespēju netraucētiem atstāt pilsētu. 4. nod. 6. §.

4) Valstij lielā mērā par labu nācis jau tas vien, ka Katilīna atstājis Romu. Katilīna saistījies ar visnekrietnākiem cilvēkiem, savu mērķu sasniegšanai bijis spējīgs uz visu un nebaidījies pat no nozieguma. Valsti varēšot saukt par laimīgu, ja šīn noziedzniekam sekošot visi viņa nekrietnie piekritēji, kas izšķērdējuši visu savu mantu un zaudējuši jebkuru uzticību savām maksāspējām, tomēr nerimuši nodoties dažādām baudām un izpriecām.

Tagad pienācis laiks šo ļaundarību sodīšanai; ne no viena ārēja ienaidnieka valstij neesot jābīstas, tikai iekšienē tas meklējams: tam viņš gribot pretim stāties, pret to rīkoties ar savu vislielāko stingrību. Tāpēc lai viņi visi vai nu atstājot pilsētu jeb arī lai sagaida to likteni, kas tiem lemts. — 4. nod. 5. § līdz 5. nod.

5) Cicerōns noraida no dažiem izteiktos pāŗmetumus, ka viņš Katilīnu sūtījis trimdā. Katilīna neesot tik bailīgs, lai sevi ļautu ietekmēt vienīgi ar draudiem. Viss senāts viņu vakardienas sēdē izsludinājis par tēŗzemes ienaidnieku, bet viņš, konsuls, tam tikai jautājis, vai viņš esot piedalījies saŗvērnieku naktssanāksmē Laikas namā jeb nē.

Pēc tam viņš senātam darījis zināmus Katilīnas nodomus un pasākumus un uzstādījis otru jautājumu, kāpēc tas neatstājot

pilsētu un nedodoties uz Manlija nometni pie Faisulas, ko darīt jau sen esot sagatavojies. — 6. nod.

6) Cicerōns žēlojas par augstāko valstsvīru bēdīgo likteni, kuņi, lai arī kā tie nerūpētos par valsts labklājību, tomēr nespējot sevi pasargāt no ļauni domājošu cilvēku neslavas celšanas. Ja Katilīna, kam konsula rīcības dēļ, atņemta vara un kas tagad esot iebaidīts, grozītu savu lēmumu un neuzņemtos sava kara spēka vadību, bet gan dotos trimdā, tad apgalvošot, ka Cicerōns bijis tas, kas piespiedis nevainīgu cilvēku to darīt.

Tomēr Katilīna, lai arī cik vēlams tas nebūtu valstij, ka viņš dotos uz Masiliju trimdā — to nekad nedarīšot, bet gan ķeršoties pie ieročiem pret savu tēvzemi un labāk kritīšot cīņā kā laupītājs nekā dzīvošot kā trimdinieks. — 7. nod.

II

Mēģinājums pilsētā palikušos Katilīnas piekritējus saukt pie kārtības, pie kam runātājs dod viņu raksturojumu, rādīdams, cik mazā mērā no tiem draud briesmas. 8.—10. nod.

Viņš tos sadala šādās sešās šķirās:

1) Tādi, kam bez lielas parādu nastas ir vēl arī lieli īpašumi, no kuņiem viņi tomēr negrib šķirties, lai gan, tos pārdo dot, kļūtu brīvi no parādiem un atjaunotu uzticību savam kreditam. No tiem esot vismazāk ko bīties, jo viņi atteiktos no saviem nodomiem, un arī neuzstātos ar ieročiem pret valsti. — 8. nod.

2) Tādi, kuņus gan nospiež parādu nasta, bet kas tomēr cer uz augstākiem amatiem, tiecas pēc varas valstī kā arī pēc goda amatiem, kuņi, mieram valdot valstī, sasniedzami vienīgi ar apvērsumu. Tiem jāieskaidro, ka nav nekādu cerību to panākt, vispirms jau konsula modribas dēļ un bez tam arī tāpēc, ka nacionāli domājošie pilsoņi ir lielā pārsvarā par viņiem un arī militārais spēks tiem ir lielāks.

Beidzot — nemirstīgie dievi stāvēs klāt šai neuzvaramai tautai, slavas apmirdzētajai valstij, šai lepnajai pilsētai pret ļaunu-

ma varu. Un ja viņi arī to panāktu, vai tad pāri pelnu klātajai pilsētai un, pilsoņu asiņu slacīti, viņi cer kļūt konsuli, diktātorī un pat ķēniņi?

Vai tad viņi nesaprot, ka tiecas pēc kaut kā tāda, ko, tikko pauākuši, būs spiesti nodot izbēgušu vergu vai kaut kādu salašņu rokās? — 9. nod. 19. §.

3) Kā trešie minami tie, kas gan jau jūt vecuma nespēku kaulos, bet tomēr, pastāvīgas vingrināšanās dēļ, jūtās vēl diezgan stipri. Pie tiem pieskaitāms arī Manlijs, kuŗa pēctēcis ir Katilīna.

Tie ir Sullas dibināto pilsētu iedzīvotāji, kas visumā ir krietni un drošsirdīgi vīri, tomēr, necerēti ātri kļuvuši pie naudas, tagad izrāda pārmērīgu izšķērdību un pārgalvību.¹ Viņi, līdzīgi ļoti turīgiem cilvēkiem, celdami dažādas celtnes, dzīvodami savās lauku muižās, kur tos apkalpo liels apkalpotāju skaits, priecādamies lepnos mielastos, iedzīvojušies tik lielos parādos, ka tad, ja viņi gribētu glābties, tiem vajadzētu izsaukt no pazemes Sullu.

Viņi devuši cerības arī vienam otram trūcīgam zemniekam, ka tie varēs atkal iedzīvoties no laupījumiem. Kā vieni, tā otri ar vienu mēru mērijami; bet jāatgādina, ka cerības ir veltas: pārāk sāpīgi izjūtamās Sullas laika brūces, lai tās varētu aizmirst, un līdzīgus šausmu darbus valsts vairs neļaus notiekamies. — 9. nod. 20. §.

4) Ceturtajai šķīrai pieskaitāmi dažādi nemierīgi ļaudis, kas jau sen dzīvo lielās grūtībās un no tām nevar izkļūt; kas pa daļai savas kūtības, pa daļai neveiksmīgu veikala darījumu, pa daļai izšķērdīgi būdami, veco parādu dēļ, grīļojas un nevar atrast pamatu zem kājām; kas, apguruši no tiesas termiņiem un spriedumiem, lielā skaitā no pilsētas un laukiem dodoties uz šo noņemni.

Tie nav nekādi drošsirdīgi kaŗavīri, bet gan nolaidīgi parādu noliedzēji. Lai viņi iet bojā, ja nevar noturēties, bet tā, lai valsts un pat tuvākie kaimiņi nekā nejustu. Runātājs nevar saprast, kāpēc viņi, nevarēdami ar godu dzīvot, negrib iet bojā,

un domā, ka sāpes būs mazākas, ja līdz ar daudziem citiem tie dabūs galu. — 10. nod. 21. §.

5) Piektajā šķirā ir tēvijas nodevēji, slepkavas, isi sakot — visi netikumīgie un noziedzīgie elementi. Tie netiek no Katilīnas atsaukti. Lai viņi iet bojā ar visu citu laupītāju bandu, jo cietums ir par mazu, lai tos visus uzņemtu. — 10. nod. 22. §.

6) Pēdējā šķira ir tāda ne tikai pēc skaita, bet arī pēc sava dzīves veida — neatņemams Katilīnas īpašums, izlase, viņa klēpja lutekļi un sirdsdraugi. Tie redzami sprogainiem, smaržotiem matiem, vai nu pavisam bez jeb arī ar skaistu bārdu²; apakšdrēbēs ar gaļām piedurknēm, pie kam tās nokarājas līdz kājām; tērpti buļām līdzīgos mēteļos, bet nevis isās togās³.

Šo ļaužu vienīgais darbs un arī vienīgās rūpes ir naktsuzdzīve līdz rīta ausmai. Tās ir viņu nomodā pavadītās stundas. Šie atjautīgie un izlepušie zēni prot ne tikai milēt, diet un dziedāt, bet arī rīkoties ar dunčiem un tos ieziest ar indi. Ja tie nedosies prom, neaizies bojā, tad, gadījumā, ja arī ar Katilīnu tas notiktu, šai valstī tomēr paliktu katilīniešu sēkla, kas nebeigtu dīgt.

Arī tie ir maz bīstami, jo sava dzīves veida dēļ, nespētu pānest kaŗa grūtības sniegiem klātajos Apenīnu kalnos. — 10. nod. 22., 23. §.

III

Cicerōns salīdzina tās iespējas, kas ir valstij, ar tām, kas esot Katilīnam. — 11. nod. līdz 13. nod. 28. §.

1) Katilīnas kaŗaspēka sastāvs tagad skaidri zināms. Šiem vājiem kaŗotājiem vispirms pretim jāstāda Romas aizsardzības un uzbrucēji spēki, bet nogurušajam un ievainotajam gladiātoram — konsuli un kaŗapulku pavēlnieki.

Katilīnam pretim dosies Itālijas zieds. Tad arī tiks ieņemtas zemkopju apmetnes un municipiālās pilsētas (brīvpilsētas) līdz ar viņa ieņemtajiem, mežiem klātajiem pakalniem. Bez tam nevar atstāt nepieminētus pārējos palīglīdzekļus, lielisko apbru-

pojumu, aizsardzības un uzbrukuma ieročus, pie kam laupītājam Katilīnam visa kā trūkst. — 11. nod. 24. §.

2) Bez jau minētajiem izciliem kara vešanas līdzekļiem gan ieroču, gan naudas ziņā, kas ir senātam, romiešu jātniekiem, tautai un pilsētai, visai Ītalijai, tās provincēm un ārpus robežām dzīvojošām tautām, jāņem vērā tas godaprāts un skaidra sirds, kam pretim stāv nekrietnība un netikumī.

Nemirstīgie dievi būs tie, kas ļaus gūt uzvaru labai lietai. — 11. nod. 25. §.

3) Cicerōns dara zināmu, kā viņš rūpējies par pilsētas un valsts aizstāvēšanu. Kvīrieti nav jābīstas par naktsmieru, jo ir gādāts par pietiekamu apsardzību viņu dzīvokļiem. Visiem viņu pilsoņiem kolonijās un municīpiju pilsētās ir paziņots par to, ka Katilīna naktī devies prom, un gan jau viņi zinās, aizstāvēt savas pilsētas un robežas. Palikušajiem Katilīnas piekriktējiem konsuls liks just savu varu.

Kv. Metells piesardzības labad jau agrāk aizsūtīts uz Gallijas novadiem un Pikēnu, kur vai nu Katilīnu pieveiks, jeb arī aizkavēs visus viņa nodomus un mēģinājumus. Par pārejo viņš drīzumā ziņošot senātam. Tie, kas palikuši pilsētā savu ļauno nodomu piepildīšanai, lai gan ienaidnieki, bet tomēr pilsoņi, ir jau diezgan brīdināti. Nekādu pretimnākšanu tiem vairs neizrādis.

Vārti ir vaļā, neviena sardze tur nestāv ceļā, neviens nekavē doties prom. Kas to nedarīs, izjutīs, ko nozīmē būt tēvzemes ienaidniekam, izjutīs, ka pilsētā ir modri konsuli, drošsirdīgs senāts, ieroči un, beidzot, cietums, kur jau senču laikā sodu izcietuši dažādi nekrietni, ar saviem darbiem visiem zināmi, noziedznieki.

Visu to konsuls izdarīs neuzkritoši; ar vislielākām briesmām tiks galā bez kāda lieka trokšņa un tāpat, togā tērpies kaņavādonis, izbeigs vienu no briesmīgākajiem iekšzemes pilsoņu kaņiem. Šai pilsētā pat ļaundaris par savu noziegumu nesaņems sodu. Ja tomēr patvaļa un briesmas valstij kļūtu pārāk lielas, tad ar nedaudzu cilvēku sodīšanu visi citi varēs justies droši. 12. nod. līdz 13. nod. 28. §.

NOSLĒGUMS

Šo solījumu runātājs dod, nevis paļaudamies uz savu cilvēka prātu, bet gan nemirstīgajiem dieviem, kas glābs no iekšējām briesmām, kā to jau ir darījuši, kad tās draudēja no ārienes, pasargās savus tempļus un šīs pilsētas mājokļus. Šiem dieviem kvirīti lai saka savas lūgšanas, no tiem lai izlūdzas svētību; un lai tie pasarga to pilsetu, kas pēc viņu gribas ir skaista, ziedoša un varena, kas pārspējusi visus ienaidniekus gan uz zemes, gan uz jūras, — no paklīdušu pilsoņu nekrietnībām. 13. nod. 29. §.

KOMENTĀRI

1. Pēc uzvaras par Māriju Sulla piešķīra 10.000 trimdinieku un proskripciju upuņu vergiem romiešu pilsoņu tiesības; izdalīja pa visu Itāliju savus kaujas leģiōnus, kas ar viņu bija kopā cīnījušies, un tos apdāvināja ar lielām muižām, kas bija pa daļai trimdā padzīto pilsoņu, pa daļai arī valsts un Mārija pusē bijušo pilsetu īpašums. Šie Sullas kaŗavīri, tik negaidot tikuši pie lielas mantas un Āzijā pieraduši pie izšķērdīgas dzīves, nevarēja pierast pie savas laimes un ātri vien nodzīvoja savus viegli iegūtos īpašumus un mantu. Dabīgas sekas visam tam bija, ka tie labprāt pievienojās Kaŗilīnam, jo ar viņa palīdzību cerēja sagaidīt atgriežamies labos Sullas laikus.

2. Romiešu jaunekļi lika bārdai augt līdz vīra gadiem un to iesmaržoja labām smaržām. Bārdu Romā sāka dzīt tikai ar 300. gadu pirms Kr., kad Publijs Likīnijs Mena lika no Sicīlijas ataicināt bārdzziņus.

3. Senajā Romā garus tērpus valkāja vienīgi sievietes; vīriešiem tādus tērpus, kas nokarājās līdz kājām, uzskatīja par augstākā mērā nepieklājīgiem.

Trešā runa

Ievads

Katilīna, Cicerōna draudu iebaidīts, bija devies uz Manlija nometni Etrūrījā, lai no turienes vestu kaļu pret savu tēvzemi, savus enerģiskākos piekritējus tomēr atstādams Romā, lai tie tur sekmētu viņa nodomu piepildīšanos. Iekšējo nemieru vadīšanu un sarīkošanu viņš bija nodevis prētora P. Lentula rokās.

Tā kā Cicerōnam par visu bija izsmeltoši ziņots, tikai vēl nebija pietiekošu pierādījumu pret Romā palikušajiem sazvērniekiem, tad viņš vispirms jau varēja vēlēties, lai tie, līdzīgi savam vadonim, atstātu pilsetu.

Vēl patīkamāks viņam, protams, būtu jebkuŗš iemesls uzstāties pret šīm personām ar likuma varu. Šāds iemesls viņam arī radās. Senātors Fābijs Sanga ziņoja, ka Lentuls mēģinājis kādu pašlaik Romā ieradušos allobrogu sūtniecību pierunāt, lai tie savu tautu uzmusina sacelties pret Romas valsti un parliecina to pievienoties Katilīnam. Šī sūtniecība Romā bija ieradusies, lai iesniegtu sūdzības par romiešu varasvīru nodarītajām pārestībām viņu provincē. Cicerōns lika sūtņiem, kas pēc zināmas vilcināšanās bija ar mieru to darīt, iegūt sazvērnieku uzticību un pat saņemt no tiem saraksti un ar zvērastu apliecinātus solījumus. Tad, pēc norunas, sūtņus, kad viņi devās prom no Romas, līdz ar pavadoņiem pie Mulvija tilta sagūstīja apbruņota kaŗaspēka nodalā. Nākamās dienas — 3. decembra rītā Cicerōns lika sagūstītos allobrogu sūtņus atvest pie sevis, kur tiem atņēma no sazvērniekiem dabūto saraksti.

Lielā steigā sasauca senātu, galvenos sazvērniekus Lentulu, Ketegu, Gabīniju un Statiliju apcietināja viņu dzīvokļos un konfrontēja ar allobrogjiem. Pēc viņu pašu rokas rakstīto rakstu un

zīmoju uzrādīšanas, kuŗus tie nevarēja noliegt, sazvērniki bija spiesti atzīties savā vainā. Kad senāts tādējādi bija guvis skaidru ainu par notikušo sazvērestību, tas piespieda Lentulu nolikt prētora amatu un nolēma to līdz ar citiem desmit galveniem sazvērestības rīkotājiem turēt stingrā apsardzībā. Varēja tomēr apcietināt tikai piecus, proti, Lentulu, Ketegu, Statiliju, Gabīniju un Kapāriju; pārējie bija izglābušies bēgot.

Kad senāta sēde bija beigusies un tuvojās vakars, Cicerōns izgāja pie tautas, kas lielā skaitā bija sapulcējusies kūrijas priekšā, un teica mūsu apskatāmo runu, lai to iepazīstinātu ar notikušo kā arī ar senāta lēmumiem. Tauta, kas līdz šim vēl arvien bija simpatizējusi Katilīnam, uzņēma runu ar lielu piekrišanu. Kad bija atskanējis pēdējais vārds, sajūsminātā tauta svinīgā gājienā pavadīja Cicerōnu līdz pat viņa mājām. Šo nakti Cicerōns gan pārgulēja pie kāda no saviem kaimiņiem, jo viņa paša dzīvokli sievietes un Vestas priesterienes svinēja Labās Dieves (Bona Dea) svētkus, kuŗos vīriešiem nebija ļauts piedalīties.

RUNAS SATURA ATSTĀSTĪJUMS

Ievads

Cicerōns dara zināmu tautai, ka valsts, visu dzīvības, manta, sievas un bērni, slavenās impērijas lepnā galvaspilsēta šai dienā ar nemirstīgo dievu mīlestību un viņa pūlēm un rūpēm izglābti no liesmām un draudošajām kaŗa briesmām, var teikt, — no nāves rīkles. Ja ir tikpat patīkamas un svinamas tās dienas, kad esam sveiki un veseli kā tās, kad esam dzimuši, jo pirmās sniedz mums gaišu prieku, bet kad dzimstam, tad paši to ļabi neizjūtam, — tad tāpēc, ka šis pilsētas dibinātājs Romuls¹ aiz pateicības piepulcēts nemirstīgajiem dieviem, arī Romas tauta un tās pēcteči cienīs un godās to vīru, kas licis palikt neapdraudētai šai nodibinātajai un paplašinātajai pilsētai.

Tā uguns, kas jau dega gandrīz ap visu pilsētu, tempļiem un svētnīcām, visiem dzīvokļiem un mūriem, ir nodzēsta; notrulināti

pret valsti izvilktie šķēpi, to smailes novērstas no pilsoņu rīkles. Kvīrtiem, kaut isumā, jāzina tas, par ko spriests senātā, kādā veidā viss kļuvis Cicerōnam zināms un kā viņš to visu izpētījis. Kad Katilīna pirms dažām dienām pazudis no Romas, viņš vienmēr rūpējies un gādājis par pilsoņu drošību. — 1. nod.

Šis ievads runātājam nepieciešams, lai sāktu to notikumu norises attēlojumu, par kuriem viņam šai runā jāstāsta, un kas sadalās divās galvenās daļās.

Pirmā daļa 2.—6. nod.

Cicerōns sniedz tautai ziņojumu par tiem dažādiem notikumiem un atgadījumiem, kas viņam lāvuši atklāt sazvērestību, tāpat par to, ko senāts lēmis un kā tas rīkojies valsts drošības labā.

1) Kopš Katilīna atstājis pilsētu, viņš, konsuls, ar vislielāko uzmanību izsekojis palikušo sazvērestības barvežu gaitām un centies, cik vien tas bijis iespējams, gūt drošus pierādījumus savām aizdomām. — 2. nod. 3. un 4. §.

2) Kad viņš uzzinājis, ka P. Lentuls ir uzmusinājis allobrogu sūtņus² uzsākt viņpus Alpiem³ kaņu un Gallijā sacelšanos, ka tie saviem līdzpilsoņiem dabūjuši vēstules un uzdevumus izpildīšanai, ka viņiem par pavadoni līdzī dots T. Volturkijs, kam arī bijušas līdz vēstules Katilīnam, tad radās izdevība, izlūdzoties palīdzību no nemirstīgajiem dieviem, viņam un senātam rūpēties par to, lai šī lieta nāktu dienasgaismā, lai arī kādas grūtības tam stāvētu ceļā. Tāpēc vakar viņš ataicinājis pie sevis prētorus L. Flakku un K. Pomptinu, ļoti drošsirdīgus un valstij uzticamus vīrus, tiem visu izstāstījis un paziņojis, kas pēc viņa domām būtu darāms.

Tie, būdami isti patrioti, bez kādas vairīšanās nekavējoties uzņēmušies pildīt doto uzdevumu un, vakaram tuvojoties, slepus devās pie Mulvija tilta⁴ un sadalījās tuvumā esošajās vasarnīcās tā, ka starp viņiem bija Tiberas upe un tilts. Tie paņēmuši uz turieni sev līdz, neradot nekādas aizdomas, daudzus drošsirdīgus vīrus, un viņš, konsuls, no Reātes pilsētas (prefektūras)⁵

nosūtījis turpat vairākus krietnus, šķēpiem apbruņotus jaunekļus, kas viņam vienmēr snieguši pakalpojumus, kad valsts drošība to prasījusi.

Pēc trešās naktssardzes maiņas, kad allobrogu sūtīti ar lielu pavadoņību, un līdz ar viņiem Volturkijs, sāka doties pāri Mulvija tiltam, uz tiem notika uzbrukums. Abas puses ķērās pie ieročiem. Par visu šo lietu zināja vienīgi pretori, bet pārējie nekā. Ar Pomptīna un Flakka iejaukšanos izbeidza jau iesākušos sadursmi. Visas vēstules, kuņas atrada neaizkartiem zīmogiem pie pavadoņiem, nodeva pretoriem. Gūstekņus pašus, kad diena ausa, noveda pie konsula.

3) Tad pieaicināja, pirms viņš pats ko nojauta, visu ļaunumu ierosinātāju Gabīniju Kimbru⁶ tapat L. Statiliju⁷ un pēc viņa Ketegu⁸. Kā pēdējais ieradās Lentuls⁹, kas vēstuļu izgatavošanas dēļ, pretēji savam paradumam, pēdējo nakti pavadījis bezmiegā. Kaut gan cienījamākie un ievērojamākie šīs valsts vīri, kas, izdzirdējuši par notikušo, rita agrumā lielā skaitā ieradušies pie konsula, izteikušies par to, ka viņam, konsulam, jāatver vēstules pirms to nolasišanas senāta priekšā, lai tādā gadījumā, ja tanīs neatrastos nekas svarīgs, neizliktos, ka bez kāda iemesla tik lielā mērā satrauc pilsonību, — viņš tomēr varot paskaidrot, ka nebūtu nekad ne par ko citu izšķīries, kā tad, kad draud atklātas briesmas, — šo lietu, pirms kas varētu notikt, uzticēt senāta izlemšanai.

Ja arī sniegtās ziņas neatbilstu patiesībai, tad tomēr, kad tik lielas briesmas draud valstij, viņam neesot ko būties no pārmetumiem par pārmērīgu piesardzību un uzmanību. Steidzīgi viņš līcis atsaukt senātu uz sēdi, pie kam senātori sapulcējušies lielā skaitā¹⁰. Paklausīdams allobrogu padomam, K. Sulpikijam¹¹, drosmes pilnam vīram, uzdevis pārmeklēt Ketega dzīvokli un no turienes paņemt visus tur atrodamos ieročus. Viņš arī, patiešām, no turienes atnesis lielu skaitu dunču un šķēpu. — 3. nod. 6.—8. §.

4) Volturkiju lika ievest bez galliem. Uz senāta pavēli viņam apsoliņa personas neaizkaramību¹², kā arī uzmuđināja par

visu izteikties bez bailēm. Tad viņš teica, kad tikko bija atguvies no bailēm, ka tam esot no Lentula uzdevumi un vēstules pie Katilinas, lai apbruņotu vergu apsardzībā pēc iespējas ātri dotos uz pilsētu. Tas bija jādara, lai pēc tam, kad viss bija norunāts un lomas sadalītas, pilsēta būtu no visām pusēm aizdedzināta un pilsoņu starpā sarīkota nebeidzama asinspirts, viņš būtu klāt un varētu uztvert bēgošos kā arī apvienoties ar sacelšanās barvežiem. — 4. nod. 8. §.

5) Galli, kurus ievēduši, izteikušies, ka Lentuls, Ketegs, Statilijs devuši tiem zvērasta solījumus un viņu ciltij adresētas vēstules; tāpat šie vīri, kā arī Lūkijs Kasijs, devuši norādījumus, lai pēc iespējas ātri nosūta uz Italiju kaŗaspēku. Kājnieku kaŗaspēka tiem netrūkstot. Lentuls pēc Sibillas likteņu grāmatām un pareģu norādījumiem pārliecinājies, ka viņš esot tas trešais Kornēlijs¹³, kā rokās jānonāk ķēniņa varai un teikšanai par šo pilsētu; Kinna un Sulla bijuši priekšteči. Tāpat Lentuls esot izteicies, ka šis gadš likteņa lemts šis pilsētas un valsts bojāejai. Tas esot desmitais gads kopš jaunavu attaisnošanās¹⁴, kopš Kapitolija degšanas — divdesmitais¹⁵. Ketegs līdz ar pārējiem cēluši par to iebildumus, ka Lentuls un citi viņa līdzgaitnieki nodomājuši pilsētu dedzināt un tanī sarīkot asinspirti tikai Saturnāliju laikā¹⁶. Tāda vilcināšanās Ketegam likusies nevēlama. — 4. nod. 9. §.

6) Īsi sakot — apsūdzētiem uzrādīja vēstules, kuŗas katrs no tiem bija nodevis allobrogiem. Vispirms Ketegam parādīja viņa zīmogu, ko tas arī atzina par savu. Tad pārgrieza pavedienu¹⁷ un izlasīja vēstuli. Tanī ar paša roku bija rakstīts senātam un allobrogu tautai, ka pildīšot dotos solījumus un lūdzot, lai arī viņi pilda to, ko sūtņi apsolijuši. Ketegs, kas vēl īsi pirms tam sakarā ar atrastajiem šķēpiem un dunčiem kautko izteicis un mēģinājis atvainoties ar aizrādījumu, ka esot vienmēr bijis liels labu dzelzs izstrādājumu cienītājs, pēc savas vēstules nolasišanas pilnīgi sabrucis un, savas sliktās sirdsapziņas mocīts, nerunājis vairs ne vārda.

Tad atvests Statilijs — arī viņš atzinis savu zīmogu kā arī savu rokrakstu. Tad konsuls šīs vēstules uzrādījis Lentulam un jautājis, vai viņš atzīstot savu zīmogu. Lentuls atbildējis piekritoši. Viņam aizrādīts, ka šim zīmogam jābūt labi pazīstamam, jo uz tā redzams viņa vectēva attēls. Tas bijis ļoti slavens vīrs un savu tēvzemi un līdzpilsoņus mīlējis kā neviens cits. Tam vien vajadzējis būt par pamudinājumu atturēties no tik liela nozieguma izdarīšanas. Tāpat viņa vēstuli nolasiņa arī senātam un allobrogiem, pie kam deva iespēju izteikties, jo par šo lietu būtu kas sakāms. Sākumā tas noliedza, drīz tomēr, kad apsūdzības materiāli bija izklāstīti, piecēlās un jautāja galliem, kāda viņam gar tiem esot daļa. un kāpēc tie ieradušies viņa mājā; to pašu jautājumu uzstādīja arī Volturkijam.

Kad galli isos vārdos un noteikti atbildēja, cik bieži un ar kā ziņu tie ieradušies pie viņa un jautāja, vai Lentuls nekā neesot runājis par Sibillas orākula pareģojumiem, tad, nozieguma lieluma nomākts un sirdsapziņas mocīts, tas, kaut gan būtu varējis noliegt, uz vietas atzinās savā vainā. Tas notika visiem par lielu pārsteigumu. Tā Lentulam nelīdzēja nedz viņa lielais talants un runasspējas, ar kuņām viņš tā spīdēja, nedz arī viņa lielā nekrietnība un nekaunība.

Volturkijs tomēr pēkšņi pieprasīja, lai uzrādot un atveŗot to vēstuli, ko viņš saņēmis no Lentula kā Katilīnam sūtītu. Lentuls apmuls, tomēr atzina par savu kā zīmogu, tā arī rokrakstu. Šai vēstulei nebija nekāda paraksta, un tur bija teikts sekošais:

„Kas es esmu, to tu uzzināsi no tā, kas pie tevis sūtīts. Gādā, lai tu būtu drosmes pilns un pārdomā ar par visu, ko esi jau izdarījis un kas tev būtu vēl darāms. Tev no visām pusēm sev jāsapadā palīdzība, neizslēdzot vizzemākās ļaužu šķiras.“

Kā pēdējais nopratināts Gabīnijs. Sākumā tas nekaunīgi atbildējis, beigās tomēr nenoliedzis nevienu no gallu celtajiem apvainojumiem.

Cik nemaldīgi viņam, konsulam, arī nav likušies šie jau augstāk minētie nozieguma pierādījumi un pamatojumi, vēstules, dokumenti, zīmogi, rokraksti, tomēr visdrošākais pierādījums bijusi viņu sejas krāsa un vaibsti, skati, klusēšana. Visi bijuši ļoti pārsteigti, vērsuši skatus uz zemi, pie tam paši viens otrā slepus nolūkodamies, tā ka varējis likties, ka viņus nodevuši nevis citi, bet gan paši — 5. nod. 10.—13. §.

7) Pēc visu šo pierādījumu izklāstīšanas konsuls jautājis senātam, ko tas domā darīt valsts drošības labā. Cienījamākie no senātoriem izteica savas domas un noteikti precizēja savus uzskatus šai lietā, kuŗiem senāts bez kādiem lieliem iebildumiem arī pievienojās. Tā kā senāta lēmums vēl nav dokumentēts un ievests aktis¹⁸, tad konsuls atstāstis pēc atmiņas senāta sēdes norises gaitu un ko tas lēmis. Vispirms sirsniņgos un cieņas pilnos vārdos izteikta viņam pateicība par noteikto, gudro un piesardzīgo rīcību, kas paglābusi valsti no lielām briesmām. Pēc tam pēc pilnas tiesas un nopelniem izteica atzinību abiem pretoriem L. Flakkam un K. Pomptīnam par viņu drosmi, stājoties ceļā sazvērniekiem. Uzslavu guva arī konsula kollega¹⁹ par to, ka viņš atturējies sazvērētības dalībniekus no piedalīšanās apspriedēs par pašu un valsts lietām.

Tālāk lēma, ka Lentulam jāatsakās no pretora amata un viņš jāapcietina līdz ar K. Ketegu, L. Statiliju un P. Gabīniju, kas visi bija klāt. Tādu pašu lēmumu pieņēma attiecībā uz:

Lūkiju Kassiju, kas bija pieprasījis, lai tam uztic norikot pilsētas dedzināšanu; M. Kaipāriju, kam pēc iegūtiem norādījumiem bija uzdots uzmudināt Apūlijas ganus; P. Fūriju, kas ir no tiem kolonistiem, kuŗus Sulla nometinājis Faisulā; Kv. Anniju Chilōnu, kas kopā ar jau minēto Fūriju uzmusinājis uz sacelšanos allobrogus; P. Umbrēnu, brīvvalsto, par ko bija zināms, ka tas vispirms vedis gallus pie Gabīnija²⁰.

Senāts izrādījis tik lielu pretimnākšanu, ka, lai gan noziegums bija tik liels un svarīgs un arī ienaidnieku skaits tik liels, tomēr apmierinājies tikai ar deviņu cilvēku sodīšanu, kas visvairāk pagrimuši, un tikumiskā ziņā zemu vērtējami. Līdz ar

to senāts cerējis glābt valsti un rast pārējos pilsoņos mierīgu noskaņojumu. Nolēma svinēt nemirstīgajiem dieviem pateicības svētkus²¹ par viņu lielo labvēlību konsulam par godu. Tāds gods togā tērptam valsts vīram kopš pilsētas dibināšanas gadījes pirmo reizi. Lēmums bijis izteikts šādos vārdos: „Jo konsuls paglābis pilsētu no ugunsbriesmām, pilsoņus no nogalināšanas, Itāliju no kaŗa“²². Ja salīdzina šos svētkus ar citiem līdzīgiem, tad starpība meklējama tanī apstākļī, ka citi sarīkoti uzvaru gadījumā, kas gūtas par valsti izcīnītajos kaŗos, bet šie — valsts glābšanas dēļ.

Tas, kas pirmām kārtām bija darāms, ir izdarīts, un izpildīts. P. Lentuls pierādījumu smaguma un paša atzišanās dēļ nebija varējis noliegt savu vainu. Pēc senāta sprieduma viņš bija zaudējis netikvien prētora, bet pat pilsoņa tiesības. Pirms tam viņš tomēr atteicās no amata, lai senātam nebūtu nepieciešama tā piesardzība un bijība, kas tomēr nebija spējusi atturēt slaveno K. Māriju nogalināt prētora Glaukiju, sodot no amatiem brīvo privāto cilvēku P. Fentulu. Par Glaukiju pie tam senātā nemaz nebija lemts balsojot. — 6. nod.

OTRĀ DAĻA 7.—10. nod.

Cicerōns uzmudina tautu, lai tā vairs nebažījas par valsts drošību, un pastāvēšanu.

1) Briesmu pilnā, nelietīgā kaŗa nekrietnie vadoņi satverti un ir kviritu varā. Tāpēc kviriti var būt pārliecināti, ka, pēc tam kad novērstas pilsētai draudošās briesmas, ir arī iznīcināti visi Katilnas kaŗapulki; sazvērniekiem zudušas visas cerības un ņemta jebkuŗa iespēja kaut ko pasākt vai darīt. Kad konsuls šo cilvēku padzinis no pilsētas, viņš garā paredzējis, ka pēc Katilnas aiziešanas nebūs ko būties nedz Publija Lentula iegainības, nedz Lūkija Kassija resnuma, nedz arī Kaija Keteģa neapdomīgās pārgalvības²³.

Tas bija vienīgais, no kā jābīstas no visiem še minētajiem, bet tikai tik ilgi, kamēr uzturējās starp pilsētas mūriem. Visu

viņš -zināja, pie kam netrūka drosmes uzrunāt un uzmusināt ļaudis, izpētīt viņu noskaņojumu un uzskatus; viņš varēja visur piekļūt, kur tas bija nepieciešams. Netrūka vajadzīgās viltības jebkuŗa kauna darba izpildīšanai, pie kam mele un roka vienmēr bija istā vietā. Noteikto mērķu panākšanai bija izmeklēti attiecīgi, piemēroti ļaudis, pie kam katram bija savs uzdevums. Viņš nedomāja, ka līdz ar doto uzdevumu jau mērķis būtu sasniegts — visur pats bija klāt, kur vajadzīgs, sniedza palīdzību, bija vienmēr nomodā; paņesa aukstumu, slāpes un badu.

Ja Cicerōns šo tik asprātīgo, drošsirdīgo, uz visu ko gatavo, katra noziedzīga un nekrietna darba izdarīšanai tik veicīgo cilvēku nebūtu ar slazdu sarīkošanu padzinis pie viņa laupītāju bandas noietnē, — tad nezina, vai būtu novērstas šīs tik lielās, kvirītiem draudošās briesmas. Tad viņš nebūtu noteicis klātesošajiem Saturnālijas un tik agri paziņojis dienu, kad valstij draud bojāeja; nebūtu bijis tik neapdomīgs, savus nodomus izpildot. Noslēpums atklāts — atrastie zīmogi un nozieguma liecinieces vēstules par to runā. Tagad, viņam promesot, jāliecina, ka šī tik lielā sazvērestība ātrāk atklāta kā jebkuŗa zādzība kādā privātā mājā.

Ja Katilina līdz šai pašai dienai būtu palicis pilsētā, lai gan konsuls, kamēr viņš atradās Romā, stājies ceļā visiem tā nodomiem un izrādījis vislielāko pretestību, — arī saudzīgi izsakoties — bez cīņas tomēr tā lieta nebūtu beigusies. Bez kādiem liekiem satraukumiem valsts kļuvusi brīva no tik lielām briesmām. — 7. nod.

2) Nemirstīgie dievi ir labvēlīgi Romas valstij. Kamēr tie būs labvēlīgi, pastāvēs arī Romas valsts.

a) Par visu konsuls tā rūpējies un gādājis, ka tas licies izpildāmieš pēc dievu mājiēna un padoma²⁴. Kaut ko tik svarīgu veikt cilvēks pats saviem spēkiem un ar savu prātu nespēj, tāpēc arī dievi pašreizējos apstākļos snieguši tik acimredzamu palīdzību, ka to gandrīz vai var pašu acīm saskatīt.

Degošo lāpu mirdzumu un liesmu svelmi naktīs pie debesīm rietumos, zibeņu spērienus, zemestrīces un vēl citas daudzas

konsulāta laikā notikušās savādās parādības, ar kuŗām, kā liekas, nemirstīgie dievi lika nojaust vēlākos, paredzamos notikumus, — par to konsuls negrib daudz runāt, bet nevar atstāt nepieminētu svarīgāko, kas viņam sakāms kvirītiem, kas viņa priekšā sapulcējušies. Visiem vēl labā atmiņā, ka Kottas un Torkvāta konsulāta laikā zibens iespēris vairākos Kapitōlijā esošajos priekšmetos, pie kam no pjedestāliem nogazās nemirstīgo dievu attēli, sadrupa slaveno viru statujas, izkusa vaŗa likumu tābulas. Zibens iespēra arī pilsētas ģibinātāja Romula Kapitōlijā uzstādītājā attēlā, kur viņš attēlots kā bērns, ko baŗo vilkumāte. Pareģi, ņas bija saradušies no visas Etrūrijas²⁵, izteicās, ka paredzama dedzināšana un slepkavošana, likumu bojāeja, pilsoņu un savstarpējs karš, valstij un pilsētai iznīcība, ja katrā ziņā samierinātie dievi negrozītu pašu likteņa nolēmumu. Tāpēc toreiz, dievus godinot un pielūdzot, desmit dienas notika svētku spēles²⁶, un nekas nepalika nedarīts viņu samierināšanai. Viņi pavēlēja arī izgatavot lielāku Jupitera attēlu un to novietot kādā paaugstinājumā pretējā virzienā kā iepriekš — pret austrumiem un izteica cerību, ja šis tēls, ko visi redz, raudzīsies saules lēktā, fōrā un kūrijā, ka tad nāks dienas gaismā visi ļaunie nodomi pret pilsētu un valsti un kļūs skaidri saredzami senātam un romiešu tautai. Šie konsuli arī patiešām rūpējās par šāda attēla uzstādīšanu²⁷, darbs tomēr sokās tik lēni, ka šo attēlu savā vietā nav uzstādījuši nedz iepriekšējie konsuli, nedz arī mēs to esam izdarījuši līdz šai pašai dienai.

b) Kas gan varētu tā novērsties no patiesības, būt tik neapdomīgs, lai nesaprastu, ka viss noticis ar nemirstīgo dievu ziņu? Bija pareģots, ka pilsoņi gatavo slepkavošanu, dedzināšanu un valsts bojāeju. Tagad visiem saprotams, ka visu to šie nekrietnie pilsoņi nevis nodomājuši, bet gan bija paredzējuši izdarīt un izpildīt. Bet vai viss tas neliekas notiekamies uz mums labvēlīgā visvarenā Jupitera mājienu un ar viņa ziņu, ka šodien, kad pāri fōram uz manu pavēli uz vienprātības templi veda sazvērniekus un ziņu sniedzējus, ka tanī pašā laikā uzstādīja tēlu? Tikko tas bija novietots pret senātu un kvirītiem,

visi redzēja, ka kļuvuši zināmi pret valsti vērstie savvērestības nodomi.

Tāpēc tie pelnījuši jo lielāku sodu un vispārēju naidu, jo iedrošinājās savos nodomos ar savām lāpām dedzināt ne tikai kvirītu namus un dzīvokļus, bet arī dievu tempļus un svētnīcas. Ja konsuls sacītu, ka viņš ir bijis tas, kas licis šķēršļus ceļā šiem savvērniekiem, tad tas būtu par daudz teikts. Jupiteris, uz ko viņi raugās, tas ir aizkavējis jauno nodomu un pasākumu piepildīšanos. Viņš ir bijis tas, kas pasargāja Kapitōlu, šos tempļus, šo pilsētu, visus romiešus, kas to apdzīvo. Nemirstīgie dievi bijuši tie, kas stāvējuši konsulam klāt, devuši spēku izšķirties par valsts drošībai svarīgiem jautājumiem un iespēju iegūt nepieciešamās ziņas par savvērnieku nodomiem un nolūkiem.

Nekad Lentuls un pārējie iekšējie ienaidnieki nebūtu tik svarīgu lietu kā allobrogu uzmusināšanu uzticējuši nepazīstamiem cilvēkiem un barbariem, ja nemirstīgie dievi nebūtu tiem atņēmuši pēdejo saprātu. Ko tad vēl? Ļaudis no Gallijas²⁸ — vēl pavisam nenomierinātas valsts, vienīgās nācijas, kas diezgan spēcīga vest ar romiešu tautu karu un labprāt to izdarītu, — atteikušies no patriciešu pārstāvju piedāvājumiem iegūt varu un lielus personīgus labumus, pirmā vietā stādīdami kvirītu intereses, bet nevis savas. Vai tas nav dievu nolēmums un dievu griba, jo viņi taču būtu varējuši uzvarēt nevis cīņā, bet gan klusēdami? — 9. nod.

3) Tā kā nolemts uz visiem dievu spilveniem svinēt pateicības svētkus, tad kvirītiem tie jāsvin visas šīs dienas kopā ar sievām un bērniem. Nemirstīgajiem dieviem bieži parādīts pienācīgais gods un cieņa, bet nekad tas nav bijis vairāk pelnīts kā tagad. Bez asinsizliešanas un slepkavībām pilsoņi izglābti no visbriesmīgākās bojāejas un posta; bez kaņķaspēka un bez kādaš cīņas miera tērpos, togās, sava togā tērtā konsula vadībā guvuši uzvaru. Konsuls bijis viņu vadonis un virspavēlnieks. Lai kvirīti atceras visas pilsoņu nesaskaņas, ne tikai

tās, par kuŗām dzirdējuši, bet arī kuŗas paši piedzīvojuši un labi atceras.

Lukijs Sulla pieveica Publiju Sulpikiju, lika Kaijam Mārijam atstāt šo pilsētu, kuŗas aizstāvis viņš bija; daudzus krietnus vīrus padzina trimdā, pa daļai tos nogalinādams. Konsuls Knejs Oktāvijs apbruņojies padzina no pilsētas savu kollēgu. Viss lau-kums, uz kuŗa kvirīti stāv, bija klāts nogalināto liķiem un slacīts pilsoņu asinīm. Pēc tam virsroku guva Kinna ar Māriju; ar ievērojamāko vīru nogalināšanu beidza mirdzēt spidekļi kas apmirdzēja valsti. Šo nežēlīgo uzvaru vēlāk atrieba Sulla; te nav jāmin tie lielie zaudējumi, ko cieta pilsoņi un kāda nelaime piemeklēja valsti. Markam Lepidam radās lielas domstarpības ar ļoti ievērojamo un drošsirdīgo vīru Kvintu Katulu. Ne tik daudz viņa, bet gan pārējo bojāja lika valstij sērot.

Visām šīm nesaskaņām par iemeslu bija vēlēšanās rast pārmaiņas valsts satversmē, bet nevis to grozīt pašos pamatos. Šie vīri negribēja, lai valsts nemaz nepastāvētu, bet gan vēlējās tanī būt pirmie. Viņu nodomos nebija pilsētu dedzināt, bet gan tanī dzīvot labas dienas. Šīs sadursmes, kuŗas neviena neizcēlās aiz vēlēšanās kaitēt valstij, izšķīra ar pilsoņu nogalināšanu, bet nevis radot vienību.

Šai kuŗā, pēc cilvēku atmiņas visbriesmīgākajā un nežēlīgākajā, kuŗā, kādus nekad barbaru tautas savā starpā nav vedušas, Lentuls, Gabīnijs, Ketegs un Kassijs uzstādījuši par noteikumu, ka visi, kas pilsētas drošībā meklē savu personīgo drošību, uzskatāmi par ienaidniekiem, — konsuls tā rīkojies, ka visi var justies neapdraudēti. Kamēr kvirītu ienaidniekiem bija nodomā atstāt pie dzīvības tikai tikdaudz pilsoņu, cik būs palikuši pēc vispārējas nogalināšanas, un tik daudz no pilsētas, cik liesmas nebūs aprijušas, — ar Cicerōna gādību neskārti palikuši kā pilsēta, tā arī tās iedzīvotāji, pilsoņi. — 10. nod.

NOSLĒGUMS

Par saviem tik lielajiem pakalpojumiem konsuls neprasis par savu drošsirdību nekādu atalgojumu, nekādas godazīmes, nekādas viņa nopelniem celtus pieminekļus, kā vienīgi to, lai kviriti turētu mūžīgā piemiņā šo dienu. Viņu sirdis kaut dziļi būtu paslēpti visi viņa triumfi, viņa slavai celtie pieminekļi un atzinība par nopelniem. Nekas nevar iepriecināt, kas ir mēms, kas klusē, citiem vārdiem, nekas tāds, ko var panākt arī mazāk cienīgi cilvēki. Kviritu piemiņā dzīvos mūžīgi viņa darbi, runās un vārdos tā augs, literāros darbos un pieminekļos iesakņosies un nostiprināsies tautā.

Šī diena būs mūžīgai piemiņai par svētību pilsētai, kā arī šo tik liktenīgo notikumu atcerai, ka vienā un tai pašā laikā šai valstī atradušies divi pilsoņi, no kuņiem viens nospraudis Romas valsts robežas nevis pēc zemes, bet gan pēc debesīm; otrs rūpējies, lai pasargātu šis valsts mājokli un dzimteni. Tas, ko konsuls valstij laba darījis, ir pavisam kas cits nekā kaņot ar ārēju ienaidnieku. Viņam jādzīvo kopā ar tiem, kuņus uzvarējis un pieveicis; ārējo kaņu vedēji savus ienaidniekus atstājuši vai nu uzvarētus vai apspiestus. Tāpēc — ja citi gūst pateicību, tad lai kviriti rūpējas par to, ka tēvijas glābējam viņa nopelni kādreiz nevarētu kaitēt. Viņš rūpējies un gādājis, lai nevarētu piepildīties pārdrošnieku nekrietnie nodomi; tautas rūpēm tagad jābūt par to gādāt, ka šie nekrietnie cilvēki nenodara nekā ļauna tās konsulam. Viņam pašam šie ļaudis daudz vairs nevar kaitēt.

Ieguvums uz visiem laikiem ir krietni domājošo cilvēku labvēlība; valsts cieņa ir liela, un tā vienmēr klusēdama viņu aizstāvēs. Liela ir sirdsapziņas vara; kas neklausīsies sirdsapziņas balsī, gribēdami aizvainot konsulu, tie paši sevi tiesās. Nekad viņam nav trūcis drosmes stāties pretim pārdrošniekiem un pat tos izaicināt. Ja visi mājas kaņa uzbrukumi, kuņus kviriti atsītuši, vērstos pret viņu vienu pašu, tad lai neaizmirst pārdomāt par to, kādu likteni viņi grib sa-

gādāt nākamībā tiem, kas vispārēju naidu stādījuši augstāk par vispārības labumu, un nav bijušie nekādu draudošo briesmu. Viņam nekā dzīvē vairāk nav ko vēlēties; viņu nevilina nedz goda amati, kuŗus tam vēl varētu piešķirt, nedz nopelnu slavināšana ir mērķis, pēc kā vēl vajadzētu tiekties.

Konsuls grib, arī privāts cilvēks būdams, to nostiprināt, kas panākts konsulāta laikā, un izrādīties savu panākumu cienīgs, lai naidis, kas celtos dēļ gādības par valsti, sāpinātu nīdējus, bet pašam nestu slavu. Beidzot viņš savas turpmākajās valstsvīra gaitās tā rīkosies, lai vienmēr atcerētos tās ciņas, kas izcīnītas ar valsts ienaidniekiem, un gādās par to, lai visiem būtu skaidrs, ka viņa nopelni ir nevis gadījuma rakstura, bet gan ka viss, kas panākts, prasījis daudz pūļu un rūpju.

Kvirīti, pielūguši savu un savas pilsētas dievišķo sargu Jupiteru, lai dodas uz saviem dzīvokļiem un, kaut gan briesmas jau novērstaš, tomēr lai tos, tāpat kā iepriekšējā naktī, apsargā ar sargposteņiem un naktssardzēm. Lai tas viņiem turpmāk vairs nebūtu ilgāk jādara un lai viņu miers vairs netiktu traucēts — tās būs konsula rūpes. — 11. un 12. nod.

KOMENTĀRI

1. Par Romas dibināšanas gadu mēdz uzskatīt 753. gadu Kr. Šo gadu min arī ievērojamais romiešu rakstnieks un vēsturnieks Varrōns. Patiesībā Romas pirmsākumi atiet sirmajā senatnē, uz ko norāda jau tas vien, ka tā nav pēc etrusku paraduma celta uz visām debesu pusēm. Pilsēta robežoja ar latīņu zemi, atradās Tibras upes kreisajā krastā, kas bija kuģojama līdz pat tās robežām. Tur paceļas vairāki uzkalni, pie kam palaikam min septiņus: montes — Aventinus, Palatinus, Capitolinus, Esquilinus un Caelius un colles — Quirinalis un Viminalis. Pretim pacēlās divi stāvi kalni Janikuls (Janiculum) un Vatikāns (Vaticanus). Vecākā pilsēta — Roma quadrata — atradās uz visstāvākā un līdz ar to visērtāk apdzīvojamā uzkalna

Palatina, pie kam Tibra un apkārtējie purvi to padarīja grūti pieejamu. Šī vecā novietne tomēr ilgi nevarēja atbilst Romas pieaugošajai nozīmei, un tā paplašinājās līdz vēlākajam Fōram un divgalvainajam Kapitolinam. Tas notika ļoti agri — par to liecina tas, ka vecākās un svarīgākās svētnīcas atrodas Kapitolinā, un ka tas minēts teikā par Romas dibināšanu. Par vissenāko Romas vēsturi palaikam vēsti tikai teikas un nostāsti, kā pēc diezgan grūti izlobāma vēstures patiesība.

Teika stāsta, ka vissenākos laikos Lātijū apdzīvojuši aborigēni (laikam grieķu vārda „autochtōnu“ tulkojums), pie kuriem ieradies Ainejs un nodibinājis jaunu valsti ar galvaspilsētu Albalongu (Albalonga). Vienu no Aineja pēctečiem Albalongas ķēniņu Numitōru, viņa brālis Amūlijs padzinis no troņa, bet meitu Rea Silvia iesvētījis par Vestas priesterieni, lai tā, jaunava būdama, pēc dievu gribas uzraudzītu svēto uguni un izdarītu upurēšanas. Kad viņa kaŗa dievam Marsam dzemdējusi dviņus Romulu un Remu, tad cietsirdīgais tēvocis devis pavēli iesviest jaunpiedzimušos bērņus Tibrā, kas taisni tanī laikā bija izgājusi no krastiem un pārplūdusi. Pēc tam, kad ūdens nokrities, abra palikusi karājamies pie kāda viģes koka, pēc kam zēņus zīdījusi kāda vilkumāte, bet gani viņus uzauzdinājuši. Nejauši uzzinājuši par savas dzimšanas apstākļiem un sava vectēva likteni, viņi nobīdījuši Amūliju pie malas, bet Numitōram atkal atdevuši Albalongas troni. Tai vietā, kur abi bija tik brīnišķi izglābti, tie likuši pamatus Romas pilsētai. Šis pilsētas jaunie mūrī tomēr apraipīti Rēma asinīm, kuŗu brālis nogalinājis strīdū.

Kad mazā pilsēta bija nodibināta un ar grāvi un valni novilkta robežas, Romuls to izsludināja par patvēruma vietu bēgļiem no citām zemēm; tā pieauga iedzīvotāju skaits. Tā kā viņiem nebija sievu un apkārtējās tautas vilcinājās izprecināt savas meitas, Romuls izsludināja Romā svētku spēles, saaicinādam kaimiņu tautas, lai nolaupot ieradušās sabīnetes, ar varu iegūtu to, ko bija lūdzis ar labu. Tā abu tautu starpā izcēlās kaŗš, kas tomēr ar nolaupīto sievu starpniecību beidzās ar

mieru. Abas tautas noslēdza līgumu, pēc kuŗa sabīni apvienojās ar latīņiem un kopā dzīvoja Kapitolīna uzkalnā. Sabīnu ķēniņš Tits Tatijs (Titus Tatius) no Kūrēm (Cūrēs, ium.) un Romuls kļuva abi Romas valdnieki. Pēc tam vajadzēja pārmaiņus valdīt — vienam sabīnu un vienam latīņu ķēniņam, kuŗus ievēlēja no iecienītākiem ģimenes galvām sastāvošs senāts.

Romulam noturot kaŗaspēka skati, saēlās vētra un negaiss un biezā mākonī Romuls nozuda romiešu skatiem. Vēlāk viņu vairs neredzēja zemesvirsū. (Liv. I 16). Kā dievam Kvirīnam (Quirinus) par godu viņam ikgadus 17. februārī svētīja Kvirīnāliju svētkus. Sabīniešu sievu celās izturēšanās un viņu panāktās saprašanās un vienošanās piemiņai Romuls 1. martā lika svinēt Matronāliju svētkus. Romiešu pilsoņi pieņēma vēl otru nosaukumu — kvirīti. Tā arī Cicerōns tikko apskatītājā runā uzrunā sapulcējušos tautu.

Driz pēc tam Romai pievienojās Kailija kalna iedzīvotāji; tie bija vai nu no pakļautas Albalongas šurp pārcēlušies latīņi, vai arī kāda etrusku kolonija. Tā ar laiku radās valstiska vienība ar kopējām noteiktām tiesībām. Sensenajam tautas iedalījumam trijās cilšu tribās: Ramnes, Tities un Luceres liekas esam pamatā šis trīs minētās romiešu tautas sastāvdaļas.

Teikaŗ vecākie liecinieki pašā Italijā ir. 4. gadsimtenī pr. Kr. kaltie romiešu-kampāniešu naudas gabali — didrachmas, uz kuŗām attēlota vilkumāte līdz ar abiem dvīņiem, un Romā vilkumātes bronzas statuļa Kapitōlā (tagad Konservātoru pilī). Šī mākslaŗ darba stils ļauj spriest, ka to veidojis kāds Italijā 6. vai 5. gadsimtenī dzīvojoŗš grieķu mākslinieks. 65. gadā pirms Kr. šaj stātujā iespēra zibens; attiecīgas pēdas liecina par tās identitāti. Līdzīgu stātujū, kas vairs nav uzglabājusies, uzstādīja 296. gadā pr. Kr. brāļi Ogulnii zem ficus Ruminālis (svētā vīģes koka pie Luperkāla).

Šis brīnumainais stāsts par Romulu un Remu un Romas pirmsākumiem ir tomēr tikai maza daļa no tās grieķu teiku poēzijas, kas vijas ap Italiju un Romu. Pēc vecākās, kuŗu jau 400. g. pr. Kr. min Hellaniks, bet vēlāk Aristotels, pilsētu di-

bina Ainejs un Odisejs, un tā nosaukta kādas sievietes, trojietes Romes vārdā, pēc kuņas padoma sagūstītās sievietes aizdedzina kuģus, lai padarītu neiespējamu tālāku braukšanu. Pēc kādas citas versijas pilsētai vārdu devis Odiseja un Kirkes dēls Romoss. Šis dažādos laikmetos radušās leģendas grib saistīt Romas pirmsākumus ar Grieķiju un tās dzeju un rāda pieaugošo Romas cienu. Oficiāls Romā bija mīts par Aineju un viņa dēlu jeb pēcteci Romulu. Otrā Makedonijas kara laikā tas bija dominējošs.

Centienos glorificēt Romas dibināšanu gāja vēl tālāk par Aineju un Trojas varoņiem. Tā kāds arkadietis Euandrs no Pallantionas ieradās Itālijā vēl pirms Aineja un savas dzimtās pilsētas vārdā nosaucis Palatīna uzkalnu un Palātiju. Šo teiksmu kā pirmais min grieķu vēsturnieks Polībījs, bet tai pamatā patstāvīgs attīstības gājums.

— Polībījs dzimis 200. vai 199. g. pirms Kristus Megalopolē — Arkādijā. Tēvs Lykortas bija achaju savienības priekšgalā. 18. gadu vecumā kopā ar tēvu piedalās sūtniecībā pie ķēniņa Ptolemaja. Tieši ar politiķu viņš sāka nodarboties, kļūdams 169. gadā par hiparchu un tādejādi ieņemdams otru amata pakāpi achajiešu savienībā. Pašlaik notika izšķirošās cīņas starp Romu un Makedoniju. Achajiešu diplomāti gan izrādīja savu laipnību, bet no aktīvas piedalīšanās izvairījās. Arī Polībījs te, diemžēl, izrādīja par daudz savas veiklības. Tad nāca kauja pie Pidnas (Pydna — Makedonijas pilsēta, pie Termajas jūras līča; te 168. g. pr. Kr. Pauls Aimīlijs (Paulus Aemilius) sakāva makedoniešu ķēniņa Teseja karaspēku) un Romas valdība tagad varēja izrēķināties ar savā ricībā nenoteiktajiem Grieķijas politiķiem: Polībiju 166. gadā uz visu mūžu aizsūtīja trimdā uz Itāliju. Tas salauza viņa vīra lepnumu, un viņš liecās varenās Romas tautas priekšā, būdams laimīgs, ja jaunie romiešu aristokrāti, kā piem. Skipiōns Aimīliāns (Scipio Aemilianus), to uzņēma savā sabiedrībā. Ārēji viņa stāvoklis nebija tik ļauns; ar savu personīgo īpašumu varēja rīkoties pēc patikas, vienīgi nedrīkstēja atstāt Romu un Lātiju.

Reiz pat (162. g.) viņš varēja iejaukties politikā, palīdzēdams seleukīdu troņa pretendentam Demetrijam bēgt.

Būdams garā spraiģis, Polībijs sev radīja jaunu dzīves uzdevumu un mērķi: viņš sāka rakstīt pasaules vēsturi, kurā būtu attēloti notikumi laikā no 220.—167. gadam. Darbu Polībijs pabeidza gadu desmiti starp 160. un 150. gadu, pie kam pavisam iznāca 29 grāmatas. Svarīgākais apskatītais jautājums bija Romas impērijas rašanās. Darbs bija domāts netik daudz tiem nedaudzajiem romiešu aristokrātiem, kas to spētu izprast, bet gan, galvenā kārtā, izglītotajiem grieķiem, kas gribēja kalpot savai tēvijai. Vēl neviens nedomāja, ka izbeigsies grieķu nācijas politiskā patstāvība. Roma gan tiecās pēc protektorāta Vidusjūras telpā, bet grieķu zemes vēl nebija pakļautas. Vēl pastāvēja lielākās un svarīgākās grieķu republikas, kā piem. Achajas savienība un Roda, lielās Seleukīdu, Ptolemaju un Attalīdu monarchijas.

Grieķu valstsvīram bija vēl plašs un svarīgs darbalauks, un tas varēja būt priecīgs, ka tāds darbs, kāda bija Polībija vēsture, deva iespēju iepazīties ar pēdējā pusgadsimteņa attīstības gaitu un ļāva ieskatīties romiešu politikā. Pirmām kārtām tomēr Polībijs cerēja būt savai tautai — achajiem noderīgs, radot mierīgas, nodrošinātas dzīves iespējas. 150. gadā, saskaņā ar senāta lēmumu, kas achaju trimdeniekiem atdeva brīvību, viņš varēja atgriezties dzimtenē, bet jau nākamajā gadā to konsuls Manilijs aicināja uz Afriku, piedalīties kaņģājienā pret Kartāgu. Polībījam, kā lietpratējam kaņģatehnikā un arī sava Romā labi zināmā noskaņojuma dēļ, vajadzēja kā inženierim piedalīties Kartāgas aplenkšanā. 148. gada vasarā kopā ar ievērojamo zinātnieku Panaitiju (Panaitios) viņš no galvenās armijas nometnes devās studiju un pētījumu ceļojumā pa Gibraltāra jūras šaurumu un gar Marokas piekrasti. 147./146. gadā tas piedalījās Kartāgas aplenkšanā un ieņemšanā kopā ar Skipiōnu Aimiliānu, ar kuŗu jau kopš trimdas laikiem bija sadraudzējies.

Tad Polībijs steidzās uz Grieķiju. Tas viņam bija jādara, jo Roma bija uzstādījusi achaju savienībai tik ultimātīvas prasības,

ka to pieņemšana nozīmētu šīs savienības galu. Peloponnēsieši tāpēc izšķīrās par cīņu. Varoņgara apdvesti, viņi tomēr bija spiesti padoties stiprākai varai. Polībijs, kaut gan būdams pretinieku pusē, tomēr centās, cik spēdams, līdzēt saviem tautiešiem viņu grūtajā stāvoklī. 134. gadā, jau sešdesmit gadu vecumā, viņš devās uz Spāniju, lai atkal stātos Skipiōna dienestā un piedalītos Numantijas aplenkšanā. Arī šo pilsētu romieši ieņēma. Tam seko atkal ceļojums — šoreiz laikam no Jaunās Kartāgas (Cartagena), garām Gibraltāram, gar Portugāles rietumpiekrasti līdz Biskaja jūraslīcim un atkal atpakaļ. Atceļā tas devās pa sauszemi, dodamies pāri Alpiem un cauri Lombardijai.

Kaut gan jau sarakstītajai vēsturei, kopš Grieķija bija zaudējusi savu brīvību, nebija vairs nekādas politiskas nozīmes, Polībijs tomēr gribēja savu darbu turpināt, aprakstot to notikumu norisi, kuriem viņš dzīvoja līdz, būdams Romā, Afrikā un Grieķijā. Tā radās vēl 11 grāmatu *Historiae* par laikmetu no 167.—146. gadam. Arī daļa agrāk sarakstītā darba ir pārstrādāta, sevišķi vērā ņemot ceļojumu piedzīvojumus.

Ir ziņas par vēl diviem citiem Polībija darbiem: 3 grāmatas par Filopoimēnu, domājams, būs sarakstītas jaunības dienās; grāmata par taktiku jāpieskaita laikam no 160.—150. gadam, kad Polībijs vēl varēja uzskatīt par noderīgu mācīt grieķu kaņavīriem mākslu uzvarēt. — Filopoimēns (dzimis ap 253. gadu kādā no dižciltīgākajām Arkādijas ģimenēm) bija Achaju savienības stratēgs un devās kaņā pret lakedaimoniešiem, kuņus vadīja Likurga dēla Pelopa aizbildnis, kaņos rūdītais Machanidas. 206. gadā, kaujā pie Mantinejas Machanidu uzvarēja, pie kam Filopoimēns ar paša roku to nogalināja. Nemeju spēles (Argolidā) sapulcējušies grieķi uzgavilēja Mantinejas uzvarētājam. Savas zemes gaitas Filopoimēns izbeidza 184. gadā, iedzērdams indi. Pēc viņa nāves sākās achaju savienības iziršana, kas vēlāk kļuva 168. gadā nodibinātās Makedōnijas provinces sastāvdaļa. Tai pašā gadā, kad Filoimēns, arī no indes, mira kādā vientuļā lauku pili, pēc piecdesmitgadu izcīnītām cīņām ar

Romu, Hannibals un savā lauku muižā Liternā viņa lielais ie-
naidnieks Skipiōns. —

Arī Herakls (Herculēs, is) nav palicis nepieminēts. Atgriez-
damies no rietumiem ar Geriona ganāmpulkiem, viņš bijis arī
Romā. Šis nostāsts saistās ar Romā un visā Itālijā jau kopš
seniem laikiem pazīstamo Herakla kultu. Bez jau minētajiem
mītiem bija vēl daudz nostāstu par grieķu tautu klejošanu. Te
minētas hellēņu un pirmshelleņu laikmeta tautas — pelasgi,
no kuŗiem it kā cēlušies etruski un līdz ar to arī Lejasitalijas
ciltis un sikeli, kas no Itālijas devušies uz Sicīliju, bet pirms
tam dzīvojuši Lātijā. Visus šos dažādos elementus sakopojis
savas „Romiešu archaioloģijas“ pirmajos sējumos grieķu vēs-
turnieks Dionīsijs no Halikarnasas.

Tanī pašā laikā, kad Livijs rakstīja savu darbu, Dionīsijs no
Halikarnasas radīja romiešu chrōnikas apstrādājumu grieķu va-
lodā no pilsētas pirmsākumiem līdz laikam, kad izceļas pirmais
pūniešu kaŗš. Tāpat kā Livijs, arī Dionīsijs bija runas mākslas
skolotājs un teorētisks stila jautājumos. 30. gadā pirms Kr.
Dionīsijs pārceļas uz Romu un tur darbojas vairākus gadudes-
mitus. Te viņš iekļuva labākās romiešu aprindās, pie kam tu-
vu stāvēja Kv. Ailija Tuberōna ģimenei. Tuberōns (dz. ap
80. g. pr. Kr.) bija ievērojamā Cicerōna laikmeta darbinieka
L. Tuberōna dēls, kuŗš līdz ar dēlu bija cīnījies pilsoņu kaŗā
Pompeja pusē, bet pēc kaujas pie Farsalas Cēzars biju viņu ap-
žēlojis. Dēls Kvints drīz kļuva pārliecināts monarchijas ideju
piekritējs un centās savu pārliecību pierādīt, apsūdzēdams veco
republikānieti Ligāriju. Cicerōns Ligāriju tomēr sekmīgi aizstā-
vēja, pie tam izteikdams asus pārmetumus Tuberōnam, kam līdz
ar to zuda katra patika nodarboties ar advokātūru. Arī politi-
skajā dzīvē viņš vairs nav piedalījies, bet gan nodevās literātū-
rai, rakstīdams par tieslietām un vēsturi.

Kvinta māja liekas bijusi tā vieta, kur pulcējās senatnes pēt-
nieki un tās cienītāji un mīļotāji. To starpā bija redzams arī
Dionīsijs no Halikarnasas, kas Tuberōnam veltīja savu traktātu
par Tukidīdu. Tuberōna chronika saucās „Historiae“ un aptvē-

ra vismaz 14 grāmatu, droši vien vēl vairāk. Vēsturnieks sāk savu stāstījumu ar Trojas zirgu un turpina to līdz sava laika notikumiem.

Dionīsijs, Kvinta Tuberōna draugs, savos spriedumos par stilu, kas izteikti vairākos uzglabājušos traktātos, bija stingrs klasicists. Drīz pēc ierašanās Romā viņš nolēma parādīt savas stilista spējas kādā lielākā vēstures darbā; izvēlēdamies vissenāko Romas vēsturi līdz 269. gadam, jo par šo laiku nebija neviena izsmeljošāka grieķu valodā uzrakstīta darba. •Tā tad ar to laikmetu, ar kuŗu sāka Polibijs, Dionīsijs gribēja beigt, pirmām kārtām radot stilistisku meistardarbu, bet neatstājot arī novārtā pašu vielas apstrādājumu. Viņu saistīja jautājumi par seno itaļu izcelsmi, ka tie varētu būt grieķu pēcteči; tāpat viņš ļoti interesējās par romiešu satversmes jautājumiem, kā arī par romiešu un grieķu chronoloģiju. Būdams liels Romas valsts cienītājs, polemizēja ar tiem hellēņu vēsturniekiem, kuŗu spriedumiem par Romu viņš nevarēja piekrist. Pie sava darba „Romiešu archaioloģija“ Dionīsijs strādāja apmēram 22 gadus, tas aptvēra 20 grāmatu un iznāca 7. g. pr. Kr. Tas liecina, ka viņam bija iespēja savu darbu veikt ar daudz lielāku rūpību nekā Livijam. —

Beidzot vēl pāris vārdus par pirmo romiešu ķēniņu Romulu. Viņš, tā tad, radīja senātu, kas sastāvēja no simt patres, un pilsonību — populus, tāpat kārtu izšķirību starp patres un plebs, kā arī visus romiešus sadalīja trīsdesmit kūrijās. Arī kājnieku kaŗaspēks ar Tities, Ramnes un Luceres jātnieku centūrijām ir viņa darbs. Romuls veda arī pirmos laimīgos kaŗus un iekāŗoja Antemnas (Antemnae), Kaininu (Caenina) un Nomentu (Nomentum). —

2. *Allobrogi* (Allobroges, um) — ļoti kareivīga un spēcīga kalniešu tauta Narbonnas Gallijā, ar galveno dzīvesvietu starp Isaru (Isara, ae; Isēre) un Rodānu (Rhodanus, ī; Rhone), Žeņevas ezeru (Lacus Lemannus) un Graiju Alpiem (Alpes Graiae), tagadējā Dofinejā un Savoajā ar galvaspilsētu Viennu (Vienna, ae; Vienne) pie Rodānas; ar helvētiem robežpilsēta Že-

ņēva (Geneva). Nomin. sing. Allobrox — Horatius epod. 16,6 — novisque rebus infidelis Allobrox.

Kad Hannibals 218. gada pavasarī, atstājis Cartagena Nova, cauri Dienvidgallijai bija nonācis pie Rodānas un tai pārceļies pāri, tad, gar Isaru dodamies, vispirms nonāca pie kādas sev draudzīgas gallu cilts, bet tad tam ceļā stājās naidīgie allobrogī.

Tālāk, sekojot vēstures notikumu norisei, mēs nonākam līdz 154. gadam pr. Kr., kad romieši sāk kaŗu ar rietumu ligūriem dekļētiem un oksibijiem, kas bieži iebruka Romas sabiedrotās Masīlijas apgabālā, kas stiepās gar piekrasti apmēram no Monāko gandrīz līdz Pireneju piekājei. Ligūri bija pazīstami kā viltīga un krāpīga tauta, kas dzīvoja tagadējā Pjemontā, Genujā un Niccā. Romieši piespieda viņus padoties. Aiz līdzīgiem iemesliem 125. gadā nonāca līdz kaŗam ar salūvijiem (Provincia) un vokontiem (Gallia Narb.), kuŗu 125. un 124. gadā veda M. Fulvijs Flakks, 123. un 122. g. K. Sekstijs Kalvins, kas 122. gadā triumfēja. Salūviji bija spiesti atkāpties un tos atspieda atpakaļ, pie kam daļu viņu zemes dabūja Masīlija. 122. gadā šai novadā nodibināja pirmo romiešu apmetni — nocietināto vietu Aquae Sextiae. Kaŗš ar ligūriem noveda pie sarežģījumiem ar kaimiņos dzīvojošajiem ķeltiem.

Aiz Alpiem dzīvojošie kareivīgie un bagātie ķelti, pie kuŗiem no Masīlijas bija jau pieķļuvusi Grieķu civilizācija, bija sadalījušies divās, viena otrai naidīgās grupās. Toreiz Vidus- un Dienvidgallijā galvenā teikšana bija arverniem, viņiem klausīja viss apgabals no Pirenejiem līdz ōkeanam un Reinai. Pretējā pusē bija ēduji ar savu partiju. Ligūru kaŗa laikā romieši, kā liekas, vispirms sadūrās ar allobrogiem, pie kuŗiem bija patvēries padzītais salūviu ķēniņš, un pēc tam ar arverniem. Eduji turpretim, kā pirmā no Aizalpu tautām noslēdza ar Romu nākamībai svarīgu draudzības līgumu. Tālākie notikumi norisinājās šādi: arverns Bituits, iespaidīgā Luerija dēls, aizrunāja pie romiešiem par padzīto salūviu valdnieku, bet viņu noraidīja, kāpēc tas arī nostājās allobrogu pusē pret romiešiem. Sabiedroto arvernu un allobrogu kaŗapulkus 122. gadā pie Vindalijas (Vin-

dalium), tur, kur Sulga (Sorgue) ietek Rodanā, sakāva Kn. Domītijs Ahenobarbs, kas pēc Sekstija bija uzņēmis komandēt romiešu kaņaspēku. Tagad Bituits palielināja savu armiju līdz iespējamības robežām, kamēr romieši sūtīja 121. gada konsulu Kv. Fabiju Aimiliānu ar jaunu kaņaspēku un uzdevumu kopā ar Domītiju turpināt kaņu. 121. gada 8. augustā Fābijs Maksims kaujā, kas notika pie Isaras ietekas, galīga sakāva Bituita apvienotos kaņapulkus, pēc kam allobrogi bija spiesti piekāpties. Kaņu nobeidza Domītijs, kas arvernus piespieda slēgt mieru, ķēniņu Bituitu līdz ar dēlu kā gūstekņus nosūtīja uz Romu, bet Romai pievienoja volku zemes ar pilsētu Tolosu un arvernus, kā arī izbūvēja via Domītia no Pirenejiem līdz Rodānai. Domītijs triumfēja 120. gadā; tanī pašā gadā, tikai nedaudz agrāk, triumfēja arī Fābijs Maksims.

Jaundibināto provinci, kuņai vēl ilgi bija jāaizstāvas pret kaimiņu keltu uzbrukumiem, sākumā sauca par Gallia bracata (bikšunesēja Gallija), bet Augšitalijas — Gallia togata un brīvo keltu zemi par Gallia comata, jo tās iedzīvotājiem vēl arvien bija gaļi mati. Galvaspilsēta 118. vai 117. gadā kļuva vecā keltu pilsēta Narbo Martius (Narbonne), kur apmetās daudz romiešu pilsoņu. Drīz uz jauno provinci sāka plūst itaļu tirgotāju un ieceļotāju straume. Romieši stājās sakaros arī ar pārējām gallu tautām, pie kam līgums ar arverniem tiem deva nepieciešamo atbalstu.

Cicerōna konsulāta laikā Romā ieradusies allobrogu sūtniecība, kuņu Katilīnas piekritēji gribēja dabūt savā pusē, sniedza vērtīgus pakalpojumus sazvērestības apspiešanā. Pirms Cēzara došanās uz Galliju allobrogi 61. gadā sacēlās, tomēr K. Pomptīns tos atkal nomierināja.

3. Viņpus Alpiem, t. i. pašā Gallijā; te domāta Gallia Cisalpina.

4. Mulvija tilts (pons Mulvius), netāl no Romas, veda pār Tiberu pie via Flaminia; te bija ceļš uz Etrūriju.

5. Reāte — pilsēta Sabīnu zemē (Reate n. def., tag. Rieti) piemilīgā apvidū pie Velīna ezera (lacus Velinus). Reāte piederēja pie tām pilsētām, uz kuņām pilsētas prētori (praetor ur-

banus) ikgadus sūtīja prefektu. Cicerōns bija šīs pilsētas iedzīvotāju aizstāvis.

Lacus Velinus — ezers Sabīnu zemē, kas ikgadus appludināja tam piegulošās zemās vietas; tāpēc konsuls Marijs Kūrijs Dentāts (M. Curius Dentatus cos. 290., 275., 274. g.) lika novadīt ezera ūdeņus.

Bez Reātes vēl varētu aizrādīt uz dažām citām līdzīgām pilsētām, uz kurām sūtīja prefektus: Fundi, Formiae, Caere, Venafrum, Anagnia, Nursia, Arpinum (latiņu nosaukumi) — Fundi, Formijas, Kaire, Venaфра, Anagnija, Nursija, Arpina.

Fundi -orum m. ostas pilsēta Lātijā starp Terrakīnu (Terracina) un Formiām (Formiae). Līdz ar visu apkārtni bija slavena ar labu vīnu.

Formijas-Formiae -arum f. Aurunku pilsēta Lātijā piekrastē, liča sinus Cajetanus vistālākajā stūrī. Te bija ļoti attīstīta vīnkopība. Romiešu ģimenes ciltstēva Mammurra's dzimtene.

Mammurra bija romiešu jātnieks, praefectus fabrorum Cēzara kaŗaspēkā Gallijā. Tur, pēc Cēzara uzvarām viņš sev sarausa tik milzīgas bagātības, ka lika savu māju apšūt ar marmoru. Otrs, kas Gallija kļuva bagāts bija Tits Labiēns. Cicerōns min Mamurru Ad familiam VII 7,6 un ad Atticum 7,7,6. Sevišķi Mamurru izzoboja Katulls: Piem.:

29. „Quis hoc potest videre, quis potest pati,
nisi impudicus et vorax et aleo,
Mamurram habere quod comata Gallia
habebat ante et ultima Britannia?“

Lasāms pēc jambu trimetra (iambicus trimetrus purus)

|| ◡ | + ◡ | - ◡ | + ◡ | - ◡ | + ◡ | - ◡ ||

„Kas spēj to bez satraukuma redzēt, kas spēj to paciest,
Ja viņš nav netikumīgs, rijīgas dabas vai arī tāds, kas nododas
dažādām laimes spēlēm,

Ka Mammurras rokās nokļūst viss tas,
Ko agrāk par savu uzskatīja brīvo gallu zemē un tālā Britannija?“

Horātijs par Mamurru labsirdīgi smejas, nosaukdams Formijas par urbs Mamurrarum: Sat. I 5,37:

„in Mamurrarum lassī deinde urbe manemus“.

Kaire-Caere n. indecl., grieķu Agylla. Viena no etrusku divpadsmit pilsētām, kuŗu apjoza no milzīgiem akmensbluķiem celts mūris. Tagad tur atrodas ciems Cerveteri vai Cervetro. Bez Kaires etrusku republikāniskajā pilsētu savienībā ar aristokratisku iekārtu bija vēl šādas: Kartōna (Cartona), Arrētija (Arretium), Klūsija (Clusium) un Perūsija (Perusium) ziemeļos un austrumos; Volaterras (Volaterrae -arum), Vetulōnija (Vetulonium), Rusellas (Rusellae) un Volsiniji (Volsinii) rietumos; Tarkviniji (Tarquinii), Vēji (Veji) un Falēriji (Falerii) dienvidrietumos. Bez tam vel piemin Populōnija un Vulki (Populonium, Vulci). Romiešu laikā ievērojamākās pilsētas bija:

Luna (netāl no tagadējās Karrāras), slavena ar savām marmora lauztuvēm; Pisa — sena tirdzniecības pilsēta pie Arno upes; Faisula — kādā augstienē ziemeļos no Florences Arno ielejā; Pistōrija — ievērojama ar katiliniešu iznīcināšanu 62. gadā pr. Kr.; Jūras piekrastē Populōnija un Telamōna, kur 225. gadā smagi sakāva gallus; Ameria pie Tibras.

Etrusku nācijas ziedu laiks bija 7. gadsimtenis pr. Kr., kad tai bija noteicošā vara blakus grieķiem un kartāgiešiem, kas Itālijā dibināja kolonijas. Varenākā pilsēta toreiz bija Kaire Dienvidetrūrijā; no turienes etruski devās savos uzvaras gājienos līdz pat Latijām. Visspēcīgākie tie bija uz jūras, Vārds Tusculum liecina, ka šī tauta bijusi ilgu laiku Sabīnu kalnāju apdzīvotāja.

Pēc šī ievada īsumā pakavēsimies pie Kaires likteņgaitām. Kaire bija svarīgākais etrusku tirdzniecības centrs, pie kam toreiz jo dzīvi risinājās sakari ar grieķiem gan Adriātijas piekrastē, kur Spina un Atria bija senas grieķu mājvietas, gan arī Kairē. Tai pat bija Delfos sava mantnīca. — Pēc teikas pēdējais romiešu ķēniņš Tarkvīnijs Lepnais pēc savas padzišanas ar dēliem atradis

*) Ko liecina viņu pirmās sadursmes ar Kartāgas pūniešiem un hellēņiem.

patvērumu Kairē. Toreiz no Romas padzina visus Tarkvīnijas, kuŗus beidzot pie sevis uzņēmis Kymes tiranns Aristodems Malaks (Malakos).

Piektajā gadsimtenī pirms Kristus jau vērojamas draudzīgas attiecības ar Romu, kuŗas neaptumšoja nekādas nesaskaņas. Turpretīm Kaires ziemeļu kaimiņiene Veji bija sīvs Romas ienaidnieks. Veji bija liela, stipri nocietinātā pilsēta, ne mazāka par savu pretinieci. Sabiedrotā biežajos kaŗos bija latīņu pilsēta Fidenas (Fidenae), ziemeļos no Anio; pie tagadējā Castel Giubileo, apmēram 8 kilometru attālumā no Romas. Jau Romuls esot abas pilsētas uzvarējis; vēsturiskās ciņas ar abām, sekmēm mainoties, ilgst vairāk kā 80 gadus.

Slavena ir Veju uzvara pār romiešiem 477. gadā pie Kremeŗas upes. Ar šo kauju saistās nostāsts par Fabiju dzimtas locekļu varoņnāvi. Fabiji bija liela un slavena romiešu dzimta. Ar konsula K. Fabija Vibulāna (Caeso Fabius Vibulanus) starpniecību Fabijiem 479. gadā vieniem pašiem atļāva vest kaŗu ar Vejiem. Tos 477. gadā, izņemot vienu zēnu, nogalinājuši vejieši (Liv. II 48—50). Kaujā pie Alijas 390. gadā trīs Fabiji kā tribuni militum consulari potestate komandēja romiešu kaŗaspēku.

No pārējiem dižās Fabiju dzimtas locekļiem vēl mināmi šādi:

1) Kvints Fabijs Maksīms Rullis (Quintus Fabius Maximus Rullus vai Rulliānus) — slavens kaŗvedis samnītu kaŗos; kā magister equitum 355. gadā pretēji diktatora Papīrija Kursora pavēlei uzvarēja samnītus un tikai senāta un tautas aizrunāšanas dēļ viņu nesodīja. Kā konsuls viņš 310. gadā izglāba Etrūrijas pilsētu Sūtriju (Sūtrium), devās uzbrukumā cauri Kimīna mežam un uzvarēja etruskus pie Vadimonas ezera un Perusijas (starp Lacus Trasimēnus un Tibru).

Ciminus u. Cimonius lacus, dzejn. Cimini lacus, bija ezers Etrūrijā Sūtrijas tuvumā. Gar to stiepās mežiem klāts kalnājs, ko senos laikos sauca Cīminius mons, Cīminius saltus, Cīminii saltus vai arī vienkārši Ciminia silva. 5. konsulāta laikā 295. gadā Fabijs Maksīms Rullis Umbrijā pie Sentīnas (Sentinum) iz-

šķirošā kaujā sakāva apvienotos samnītu, etrusku, umbru un gallu karapulkus. Pēc tam viņš svinēja spidošu triumfu.

2) Kv. Fabijs Piktors (Quintus Fabius Pictor) — bija viens no Hannibala laika visvairāk izglītotiem senātoriem un labs grieķu valodas pratejs. Pēc kaujas pie Kannām 216. gadā kā sūtnis devās pie Delfu orākula, lai valsts uzdevumā prasītu dieva padomu. Bez šaubām, viņam Grieķijā bija jāpilda arī politiski uzdevumi, jo Delfi sastāvēja Etolijas savienībā, kuŗas palīdzība Romai bija nepieciešama pret draudošo Makedōnijas uzbrukumu.

Etolija atrodas Vidusgrieķijā. Tā ir kalnaina, mežiem klāta zeme ar bargu klimatu; tai cauri plūst Achelo'os upe. Vārdu šī zeme kā kopība guva tikai kopš Peloponnēsas kaŗa un sadalījās divos novados — vecajā un jauniegūtajā Etolijā. Vecā Etolija robežoja ar Arakynthos'a mežiem klātajām nogāzēm un Trichonisa ezera skaistajiem krastiem un stiepās iekšienē līdz Panetoliōna klinšu kalnājam. Galvenās pilsētas bija Kalidona un Pleurōna. Otrs novads bija ziemeļos no vecās Etolijas un stiepās līdz necaurejamiem kalnājiem, kas sniedzās līdz Timpresta kalniem.

Iedzīvotāji, sevišķi zemes iekšienē, bija illīriešu pēcteči un bija lieli mednieki, kā arī lopkopji. Zemkopība tomēr bija maz attīstīta un ar to nodarbojās galvenām kārtām rietumpiekrastes auglīgajos līdzenumos. Toties etolieši bieži nonāca līdz naidīgām nesaskaņām. Arī vēlāk, kad nodibinājās savienība, un viņi tai pievienojās un noturēja savas sapulces un sanāksmes Termonā, etolieši pilnā mērā nevarēja pārvarēt savas busbarbariskās rakstura īpašības.

— Pēc neveiksmīgām cīņām ar Makedoniju Grieķijā sāka veidoties jauna valsts forma — savienības valsts, kad kaimiņu draudzes apvienojās ar vienādām tiesībām un pienākumiem pastāvīgu centrālo instanču vadībā. Vispirms šis valsts formas veids izplatījās Rietumgrieķijas kalnainajos novados. Etolieši, līdz kuŗiem grieķu kultūra vēl nebija aizkļuvusi, bija vienīgie, kas spēja apturēt Filipa uzvaras gājienu. Ļoti veca bija viņu sa-

vienība. Termonā, kalnu pilsētā, bija tās viduspunkts, dzimtene, kopīgo svētku svinēšanas vieta. Satversme dibinājās uz atsevišķu draudzi; tanī nebija paredzēta nedz kāda kopīga politika, nedz arī likumdošana. Visus uzbrukumus saviem stāvajiem kalniem sekmīgi atsita, pat Aleksandra laikā (317—311) paglabādami savu brīvību neaizkartu. Pēc kaujas pie Ipsas nedz Makedonijas pavaldonim Kassandram (316—310), nedz viņa pēctečiem izdevās savai varai pakļaut etoliešus. Politisku nozīmi tie ieguva vienīgi tad, kad Antigonš Gonatas 277. gadā uzvarēja gallus pie Lisimachejas un kļuva Makedonijas ķēniņš. Antigonš valdīja līdz 239. gadam un bija Antigonīdu dinastijas ciltstēvs.

Pārējai Hellādai vajadzēja stāties pretim Antigona varaskārei, un tā ap etoliešu savienību pulcējās daudz sabiedroto, tādējādi izvairīdamies no Makedonijas valdnieku draudiem. Pēc vecas paražas pret etoliešiem kā dūres tiesību pārstāvjiem vienmēr izjuta bijību, kas tomēr nebija saistīts ar lielākām briesmām Makedonijai, kamēr viņi palika vieni. Tagad ar citu grieķu valstu pievienošanos viņi vairoja savus spēkus.

Kad Kartaga bija uzvarēta un Romas diplomātijas intereses vairāk kā jebkad pievērsās hellēņu pasaulei un Hellādai, Fabijam radās nodoms sniegt grieķiem antentisku tēlojumu par Romu un romiešiem. Viņš uzrakstīja grieķu valodā Romas vēsturi no tās pirmsākumiem līdz savam laikam, pie tam, droši vien, balstīdamies uz grieķu rakstnieku darbiem. Fabija grāmatas nolūks bija vispirms grieķiem atgādināt kā Aineja pēctečiem viņu radnieciskās saites ar romiešiem, tāpat pierādīt romiešu rīcības pareizību pagātnes lielo kritisko notikumu laikā un, beidzot, imponēt ar Romas milzīgajiem varas līdzekļiem un iespējām.

Kas attiecas uz vēstures datu pareizību, tad Fabijs Piktors vienā otrā vietā savā darbā ir tendenciōzs. Tā Polibijs uzsver, ka viņš vienpusīgi attēlojis Hannibala kaŗa priekšvēsturi. Bez tam viņš apgalvoja, ka Romā jau Servija Tullija laikā bijuši 80.000 pilsoņu, kas spējuši nest ieročus, tā tad četrreiz vai-

rāk kā Atēnās Demostēna laikā. Viņa izgudrojums ir pārāk lielais flotes pastiprinājums, ko Roma izdarīja, pirmajam pūniešu kaņam sākoties. Tāpat stipri pārspīlēts to romiešu flotu lielums, kas piedalījās šai kaņā. Ar visām savām vainām Piktora vēsture ir tomēr nopietns darbs. Darbs pamatojās uz iestāžu un amatpersonu vesto chroniku, pie kam viņš tās sniegtos datus centās daudzpusīgi papildināt. Par Romas pirmvēsturi un sevišķi — Romula jaunību ir kāda 3. gadsimteņa literāta Peperetosas Dioklēta nostāsts, kas lielā mērā atgādina romānu. Tā ir pazīstamā legenda, kuŗu no Fabija pārņēma visi vēlāko laiku analisti, un kas tādējādi ieguvusi kanonisku nozīmi. Par pilsētas dibināšanas gadu, atšķirībā no citiem, viņš uzskata 747. gadu pirms Kr.

Par sabiniešu nolaupišanu, Servija Tullija cenzu un Tarvinijiem ziņas sniegtas pēc jau zināmiem nostāstiem. Agrākajam republikas laikmetam viņš aprobežojās ar chronikas ziņām un datiem, pievienodams atsevišķus izrakstus par Fabijiem un citiem. Arī pirmā pūniešu kaņa aprakstam par pamatu nodēreja chronika. Tam pievienojās viss tas materiāls, kas bija viņa rīcībā neseno notikumu norises aprakstam: vecāko politiķu un kaņavīru atmiņas, kā arī valsts archīva akti. 225. gada gallu kaņu Fabijs aprakstījis kā līdzcīnītājs, 2. pūniešu kaņu kā laika biedrs — vadītājs politiķis. Polībijs no viņa darba smēlies Romas ziņas par pirmo un arī otro pūniešu kaņu; par gallu kaņu Fabijs bija viņa galvenais avots. Ja Fabijs ņēmis dalību 225. gada gallu kaņā, tad viņš nav dzimis pirms 250. gada. Jaunākais drošais viņa grāmatas fragments attiecas uz kauju pie Trasimenas ezera — Liv. XXII 7, 1: „Haec est nobilis ad Trasumenum pugna atque inter paucas memorata populi Romani clades.“ Tā kā viņš pēc Polībija izsmeloši attēlojis Hannibala kaņa priekšvēsturi, tad viņam liekas bija skaidra visa šī kaņa ainava, un kamēr Hannibals ar saviem kaņapulkiem vēl bija Italijā, senātoram Fabijam nebija nedz laika, nedz patikas rakstīt grāmatas. Tāpēc var pieņemt, ka viņa grāmata iznākusi pēc 200. gada un tad bija atbalsts Romas draudzī-

gajai politikai, ko pret Grieķiju piekopa 198. gada konsuls T. Kvinktijs Flamīns (T. Quinctius Flaminus).

Livijs starp citiem avotiem izmantojis arī Fabija grieķu valodā uzrakstītās „Annales“. Darba sākumā viņš to dara tieši, bet turpmākajās nodaļās jau pēc jaunākiem annālistiem. Par Fabiju kā rakstnieku, ko izmantojis savam darbam, liecina pats Livijs:

I 44. „1. Censu perfecto, quem maturaverat metu legis de incensis latae cum vinculorum minis mortisque, edixit, ut omnes cives Romani, equites peditesque, in suis quisque centuriis in campo Martio prima luce adessent. 2. Ibi instructum exercitum omnem suovetaurilibus lustravit, idque conditum lustrum apellatum, quia is censendo finis factus est. Milia octoginta eo lustrum civium censa dicuntur. Adicit scriptorum antiquissimus Fabius Pictor eorum, qui arma ferre possent, eum numerum fuisse.“ Te Livijs stāsta par Servija Tullija izdarīto pilsoņu skaitīšanu.

incensus — necenzēts, nenovērtēts;

minae, arum f. — draudi;

lustrum 1. — šķīstīt, grēku izpirkt;

suovetaurilia, um n. — sus, ovis u. taurus — svinīga upurēšana;

lustrum, i, n. — šķīstišanas upuris, piecu gadu laika spridis.

II. 40. „10. Complexus inde suos dimittit; ipse retro ab urbe castra movit. Abductis deinde legionibus ex agro Romano invidia rei oppressum perisse tradunt alii alio leto. 11. Apud Fabium, longe antiquissimum auctorem, usque ad senectutem vixisse eundem invenio.“

retro — atpakaļ; letum — nāve.

Te minēts Koriolāns Romas priekšā. Šo epizodi Livijs apraksta otrās grāmatas 39. un 40. nodaļā. Cn. Marcius Coriolanus — tādā vārdā saucās par nopelniem latīņu pilsētas Korioliu (Corioliorum m.) ieņemšanā 493. gadā pr. Kr. Tautas

apspiešanas dēļ viņam 491. gadā bija jānododas trimdā. Tautas armijas priekšgalā tas devās karagājienā pret Romu. Māte Veturia un sieva Volumnia viņu tomēr pamudināja doties prom no Romas un atteikties no savu nodomu piepildīšanas. Drīz pēc tam viņš esot miris, bet pēc Fabija ziņām, kā Livijs augšā aizrāda, dzīvojis līdz vecumam.

Otrs rakstnieks, kam Fabija darbs noderējis par avotu, ir Ennijs. Ennijs dzimis 239. gadā Kalabrijā, miris 169. gadā. Skipiōns Afrikānietis Vecākais bija viņa labvēlis. Dzejnieks hekzametros sadzejoja Romas vēsturi no tās dibināšanas līdz savam laikam. Vispirms apskatīta pilsētas dibināšana un tās pirmvēsture, tad septiņi ķēniņi un pēc tam, kā jau uz to norāda darba nosaukums „Annales“, republikas vēsture gadu pēc gada. Kā vēsturisks avots Ennijam pirmām kārtām bija noderējusi Fabija Piktora chronika. Savu laikmetu dzejnieks varēja attēlot uz savu personīgo iespaidu un primāro avotu pamata. Oriģināldarbs, kas sastādīja pavisam 18 grāmatu, gājis bojā, bet ir palicis apmēram 600 rindu atsevišķu fragmentu, kas ļauj iepazīties ar daudziem interesantiem jautājumiem Ennija laika Romā. Viņa „Annālēm“ tomēr bija viens trūkums — nebija apraksta par pirmo pūniešu karu, kas bija attēlots kādā vecāka latīņu vēsturiskā eposā.

Dzejnieks Kn. Naivijs savā eposā „Bellum Punicum“ veclatīņu pantmērā, saturnīnā, bija apdziedājis pirmo pūniešu karu. Naivijs cēlies no ievērojamas romiešu ģimenes, dzimis ap 274. gadu pr. Kr. Cīnījās pirmajā pūniešu karā un bija nevien epīķis, bet arī drāmatīķis. Savās komēdijās viņš pārāk brīvi zobojās par tā laika Romas lielmaņiem, kā, piem., P. Skipiōnu un Metelīem, kāpēc nokļuva nežēlastībā un beidzot bija spiests doties trimdā uz Utiku, kur arī mira ap 204. gadu. Naivija darbs bija vecāks par literārajām annālēm Romā; ja arī viņam bija kāds vēstures avots par Romu, tad tā varēja būt vienīgi pontifiku chrōnika. Kā paša piedzīvotu notikumu attēlotājs Naivijs varbūt izticis pavisam bez kādiem rakstītiem avotiem. Diemžēl, no viņa darba uzglabājušies pavisam niecīgi fragmenti.

Ennijam, ja neņem vērā grieķus, tā tad bija divkārti pāraugi savām „annālēm“ — pirmkārt, Fabija prōzas annāles un tā jo pr.; otrkārt, Naivija vēsturiskais eposs. Ennijs pats tad apvienojis annalistiku un epiku. Viņa darbam pie pēcnākamiem bija lieli panākumi, tomēr savādajam paņēmienam — tēlot romiešu chroniku dzejā — neradās sekotāji. Tas tāpēc, ka nav iespējams dzejiski attēlot kādas valsts vēsturi dzejā gadu pēc gada visos sikumos. Kad Vergilijs gāja pa Ennija pēdām, tad viņš nerakstīja vis *Ab urbe condita libri hexametros*, bet gan izvēlējās atsevišķu motīvu no senvēstures — Aineidu; tāpat kā Naivijs bija savā eposā apdzejojis atsevišķi epizodi, bet no sava laika vēstures — *Bellum Punicum*.

3) Kvints Fabijs Maksims — vēlāk saukts Kunktātors, Vilcinātājs, (*Quintus Fabius Maximus Cunctator*) jau 233. gadā kā konsuls uzvarējis ligūriešus, svinēja triumfu. 230. gadā viņš bija cenzors un 228. gadā atkal konsuls. Tad viņš šķīst noslēdza ar Hasdrubalu ligumu par romiešu un pūniešu robežām Spānijā. Pēc Saguntas krišanas viņš sūtniecības priekšgalā devās uz Kartagu, no kurienes atgriezās ar ziņu par kaŗu. (*Liv. XXVII, 8*). Tā sākās otrais pūniešu kaŗš, kurā Fabijs sevi parādīja par izcilu kaŗavadoni un arī valstsvīru, izpelnīdamies savu pievārdu — *Cunctator*.

Kaŗam sākoties, romiešiem bija divas iespējas: uzbrukt Kartagai no jūras puses un tādējādi pārnest kaŗu ienaidnieka zemes sirdī, vai arī doties pretim Spānijas armijai un tikt galā ar Hannibalu, kaŗojot uz sauszemes. Abas iespējas viņi ņēma vērā. Sicīlijā viņi gatavojās ekspedīcijai uz Afriku, kuŗas vadība bija uzticēta plebejam, konsulam Tib. Sempronijam Longam (*Tib. Sempronius Longus*). Pret Hannibalu romieši mēģināja sevi segt ar atsevišķu novērošanas un aizsardzības korpusu, kam konsula Publija Kornēlija Skipiona (*P. Cornelius Scipio*) vadībā vajadzēja doties uz Spāniju. Kartagiešu galvenajā nometnē izšķīrās par uzbrukumu no sauszemes. Atbalstīt kaŗaspēku uz jūras bija nolemts tikai tad, kad Hannibalam būs piepildījies viņa svarīgākais nodoms —

vispirms sasniegt Augšitaliju, lai dabūtu savā pusē keltus, un tad nostiprināties Dienviditalijā, tur radot nemierus un uzskūdot uz sacelšanos.

218. gada vasarā Hannibals pārcēlās pāri Hiberam, pakļāva savai varai starp šo upi un Pirenejiem dzīvojošās tautas un pēc tam ar kaŗaspēku, kas sastāvēja no libiešiem un spāniešiem — 50.000 kājnieku, 9000 jātnieku un 37 ziloņu — iebruka Gallijā, kamēr viņa brālis Hasdrubals ar kaŗaspēku, kuŗā bija gan afrikānieši, gan spānieši, un lielu floti tūrēja paklausībā Spāniju. Hannibals izcīnīja sev ceļu cauri Dienvidgallijai un pāri Rodanam (Ronai), kur viņam nesekmīgi mēģināja stāties ceļā kāda romiešu kaŗaspēka nodaļa konsula P. Kornēlija Skipiōna vadībā, kas, uzzinādam par Hannibala tuvošanos, bija izcēlies malā Dienvidfrancijā. Tā viņš sāka savu mūžīgas slavas apmirdzēto gājienu pāri Alpiem. Nemitīgās cīņās ar mežonīgajām gallu tautām (allobrogieņiem, keutronieņiem), saulainās Spānijas un svelmainās Libijas dēļi pārvarēja sniegiem un lediem klātos Alpus, bez kāda ceļa un patvēruma, dodamies gar klinšu kraujām un aizām, kur pretim rēģojās bezdibens. Šai gājienā, kuŗā Hannibala kaŗavīri parādīja apbrīnojamu izturību un drošsirdību, gāja tūkstoši bojā aiz sala, pārāka noguruma, bada un dažādām ciešanām un slimībām, kas tos piemeklēja. Piecpadsmītajā dienā viņš nonāca Augšējā Itālijā; viņa kaŗaspēks bija samazinājies vairāk kā par pusi un gandrīz visi jūga lopi bija gājuši bojā. Ar šādiem kaŗavīriem spējīgs kaŗavadonis tomēr varēja daudz ko iedrošināties pasākt, vēl jo vairāk tāpēc, ka te bija zeme, kuŗas iedzīvotāji tikai nesen bija pakļauti, un kuŗi ilgojās pēc pirmās izdevības, lai nokratītu nīstā romiešu jūga nastu un apsveiktu kartāģiešus kā savus atbrīvotājus.

Par ceļu, pa kuŗu Hannibals devās pāri Alpiem, ir bijis daudz strīdu; absolūtas drošības nav, jo Līvija un Polībija sniegtās ziņas nesaskan nedz savā starpā, nedz ar vietas apstākļiem. Lielākā daļa angļu pētnieku (Vikhems, Kremers un līdz ar viņiem Momzens), pieņem, ka Hannibals devies cauri Isaras ielejas augš-

daļai, tad pāri St. Bernhardam un Dora Baltea ielejā sasniedza Augšitalijas ieleju. Vācu pētnieki (Neumans) domā, ka Hannibals pie Kularo (Grenoble) iegriezies Drok'as ielejā, gājis pāri Mont Genèvre'am un pie Segusio (Susa) sasniedzis Dora Riparia ieleju, lai nokļūtu Taurasiā (Turinā). Franči, savkārt, domā, ka Hannibals iebrucis no Isaras un Ark'as ielejas, devies pāri Mont Kenis'am un tāpat Susā sasniedzis Dora Riparia ieleju.

Tikko drošsirdīgais konsuls P. Skipiōns, kas bija atgriezies Itālijā, lai Hannibalu sagaidītu Alpu piekājē, jātnieku kaujā pie Tilīnas (pēc Momzena domām pie Karbonaras, riet. no Pavia's, netāl no Ticīnas ietekas Po upē) bija uzvarēts un smagi ievainots un piespiests atkāpties uz Plakentiju (Placentia) un viņa kollēga, no Sicīlijas atsauktais Ti. Semprōnijs kaujā pie Trebijas (Trebis) galīgi sakauts, tā šaipusalpu Gallija nostājās Hannibala pusē un deva pastiprinājumus viņa novājinātam kaŗaspēkam ar izveicīgiem un norūditiem palīgpulkiem. Semprōnijs, kas neapdomīgi bija atstājis Skipiōna labi sagatavotās aizstāvēšanās pozīcijas, bija pats vainīgs sava kaŗaspēka sakaušanā. Tā kā amata gads gāja uz beigām, tad viņš griebeja sev gūt slavu, ka atsitis iebrucēju ienaidnieku, un tāpēc upurēja savu armiju. No romiešu legiōniem, kas agrā rītā stundā bija pārgājuši Trēbijas upi, lai rietumu krastā uzbruktu ienaidniekam, tikai 10.000 varonīgu kaŗavīru bija varējuši izlauzties cauri ienaidniekam un paglābties Plakentijā (218. gada decembris).

Arī par Trēbijas kaujaslauku ir bijušas lielas domstarpības. Momzens, Neumans un Kromaijers-Veits pieņem, ka kauja notikusi Trēbijas rietumu krastā, pretēji Līvijam, kas liek romiešiem apmesties kreisajā, bet pūniešiem labajā Trēbijas pusē. Viņam pievienojas K. Pēters, Īne, Grundijs u. c. Pirmajam uzskatam liekas dodama tāpēc priekšroka, ka Hannibals īsi pirms kaujas sākuma ieņēma Klastidijas cietoksni (Clastidium), rietumos no Trēbijas, un tāpēc pirmais veicamais uzdevums bija

uzbrukums Trēbijas aizsargātājam Plakentijam, ja viņš gribēja, lai izdodas savā pusē dabūt arī pārējos keltus.

Ziņa par lielās kaujas zaudēšanu radīja Romā bailes un apjukumu un līdz ar to arī izsauca politiskas pārvērtības. Pēc laimīgajiem kaņiem nacionālā bagātība bija ievērojami augusi, kam par liecinieku visupirms jau bija dižciltīgās optimātu ģimenes. Diemžēl, viņus pārņēma driz tās pašas tieksmes, kas bija Kartāgai tik lielā mērā kaitejušas. Aristokratijas mantkāre neskaitāmos gadījumos aizkāra Licīnija izdotos likumus, iegūstot par savu lielas platības kopīpašumā esošas zemes, tādējādi radot lauksaimniecībā lielgruntniecību. Ilgu laiku Romai laimējās visos kaņos, tāpēc arī tauta mierīgi noraudzījās šais pārkāpumos. Vienkāršam pilsonim klājās pietiekami labi, lai nevajadzētu skaust optimātus. Netaisnības sajūta tomēr bija, bet vēl nebija situsi tā stunda, kad arī vienkāršais cilvēks vārtu prasīt savu tiesu no aristokratijas laupījuma, jo tas vēl nebija nepieciešama vajadzība. Tāpēc šinī laikā demokrātijai nebija nekādas teikšanas. Viņa tomēr pastāvēja, un tai vajadzēja tikai izveicīga vadoņa, lai paceltu savas prasības. Tā kā aristokrātija šo prasību pacelšanai lika šķēršļus ceļā un bez tam ar tās veiklu vadību tauta guva daudz labumu, ilgu laiku neviens neiedrošinājās pacelt savu balsi, kamēr to izdarīja drošsirdīgais tautas tribūns K. Flamīnijs (C. Flaminius). Viņš jau agrāk bija panācis senōnu zemes sadalīšanu, 223. gadā kļuvis konsuls un savaldījis duntpīgos insubrus. Tagad Flamīnijs bija īstais virs un viņu 217. gadā kopā ar optimātu Kn. Servīliju (Cn. Servilius) ievēlēja par konsulu.

Romiešu uzdevums tagad bija segt pieejas, kas veda uz Vidusītaliju pa kreisi un pa labi no Apennīniem un tādējādi neļaut Hannibalam doties tālāk. K. Flamīnijs tāpēc. novietoja Arretijā (Arretium — viena no ievērojamākām etrusku pilsētām, Mecēnāta dzimšanas vieta), lai aizstāvētu rietumu ceļu, Kn. Servīlijs pie Ariminas (Ariminum — Umbru pilsēta, romiešu kolonija) Adriātijas piekrastē. Hannibals pēc zināmas uzkavēšanās Līgurijā pa ļoti grūtu ceļu, kuņā iekaisuma dēļ zau-

dēja vienai acij redzespēju, devās pāri Apennīniem un pie Lukas (Luca — pilsēta Etrūrrijā) apiedams ienaidniekus un visu bez žēlastības nopostījis, pa neejamiem ceļiem un pavasaļa palu appludinātiem ceļiem nonāca pie Faisulas Etrūrrijā. Kad tas bija kļuvis zināms, abi konsuli nodomāja ienaidnieku no abām pusēm aplenkt un devās viņam no ziemeļiem pakal — Flamīnijs — bet no dienvidiem pretim — Servilijs. Hannibals, to pamanījis, nolēma uzbrukt pēc kārtas katram no abiem konsuliem.

Pie Trasimēnas ezera (Lacus Trasumenus, Trasumenus, Trasymenus, ezers Austrumetrūrrijā starp Kortonu un Perūsiju), kur Hannibala drošsirdīgais jātnieku ģenerālis Maharbals, bija novietojies neredzamā aizsegā, Flamīnijs vispirms sasniedza kartagiešus. Negribēdams ļaut savam kollēgam — patricietim dalīties uzvarā, viņš tūlīt uzbruka, bet par savu nepdomīgo steigu samaksāja ar cīņas zaudēšanu un galīgu sakaušanu. Flamīnijs pats krita kaujā, daļu kareivju nogalināja, bet daļu aprija ezera straume. Briesmīgās kaujas troksnī palika pat nepamanīta zemestrīce. Flamīniju uzskatīja par briesmīgās nelaimes noziedzīgo un nekrietno vaininieku un vēl pēc nāves izteica viņam smagus apvainojumus, pie tam bez jebkāda iemesla.

Arī par kauju pie Trasimēnas ezera un tās vietu, kā arī par pirms un pēc tās notikušajām stratēģiskajām operācijām tagad pastāv dažādas domas. Te jārunā galvenām kārtām par divām teorijām, no kurām viena domā, ka kauja notikusi ezera ziemeļu pusē pie Tuoro līdz Pasinjāno (Passignano), vai arī ziemeļaustrumu pusē starp Pasinjāno un Torričella (Torricella) līdz Monte Kolonjola (Monte Colognola). Pēdējā, Kromaijera teorija, balstās uz interpretāciju, kas pamatojas uz kaujas vietu un mēģina to saistīt ar avotu sniegtajām ziņām, kamēr vecā metode, iziedama no avotu ziņām, spriest par kaujas norises vietu. Tā tad var dažādi spriest par tiem virzieniem, pa kuriem kaŗaspēki uzsoļoja un sakārtojās kaujas laukā, un pa kādiem ceļiem tie devās no tā prom.

Pa tam Hannibals turpināja savu uzvaras gājienu pa Itāliju. Nedaudz dienas pēc Trasimēnas kaujas viņš sastapās ar Servīlija kaŗaspēka priekšpulkiem prētora K. Kentēnija vadībā, kas steidzās palīgā Flamīnijam. Šos 4000 jātniekus iznīcinošā kaujā galīgi sakāva. Tas bija romiešiem smags zaudējums, jo līdz ar to kartāgiešu kavalērijas pārsvars kļuva vēl jūtamāks. Valsts bija tagad lielā mērā apdraudēta un visi domāja, ka Hannibals tagad dosies tieši uz Romu. Visa Etrūrija bija ieņemta un tagad bija ceļš vaļā uz Romu. Ka Hannibals nedēvās pa šo ceļu, tad tur nebija vainīgs vienīgi kartāgiešu kaŗaspēka nogurums pēc izcīnītām kaujām, bet arī Hannibala politiskie uzskati, jo viņš vairāk tiecās pēc izlīguma ar Romu nekā par kaut ko noteikti izšķirties. Kartāgas uzsāktajām sarunām tomēr nebija panākumu un tagad viņš mēģināja dabūt savā pusē pārējos Romas pavalstniekus. Uzkavējies Pikēnā, viņš Adrijas jūras piekrastes tuvumā devās cauri sabellu tautiņu apdzīvotajiem un romiešu zemnieku sētu pārklātajiem apgabaliem uz Apūliju, lai pirmām kārtām sadumpotu Lejasitalijas kareivīgās tautas un reorganizētu savu armiju.

Šai ceļā viņam pretim stājās vīrs, kas ar piesardzību un gudru apdomību kartāgiešu kaŗvedim sagādāja lielas grūtības. Tas bija tautas ievēlētais diktators Kv. Fabijs Maksims-Cunctator, dēmotratijas un viņas vadoņu pretinieks. Vispirms viņš nomierināja satrauktos prātus ar reliģisko ceremoniju apzinīgu izpildīšanu, tad nodrošināja galvaspilsētu un papildināja kaŗaspēku. Viņš vairījās no atklātas kaujas, bet sekoja ienaidnieka kaŗaspēkam uz pēdām, pie tam izmantodams katru izdevīgu pozīciju. Vispirms ienaidnieku aizturēja ceļā uz sabiedroto Kampāniju, kuŗas galvenā pilsēta bija Kapuja (Capua), un piespieda to pa Volturna upes ieleju doties augšup uz Apūliju. Gribēdams aizkavēt kartāgiešu kaŗaspēka tālāku virzišanos, Fabijs aizņēma kalna augstienes pie Kasilinas (Casilinum — pilsēta Kapujaš tuvumā), tā kā Hannibals tikai ar viltību izkļuva no slazdiem un bija spiests Gereonijā (Gereonium — pilsēta pie Frerto upes, kas ietek Adrijas jūrā), pie Apūlijas — Sam-

nijas robežas, apmesties ziemas nometnē. Romiešu karavadoņa uzmanīgais un piesardzīgais karavešanas veids un itaļu un grieķu sabiedroto uzticība, kas noslēdza pūnietim savas pilsētas, deva Romai spēku turēties. Tauta tomēr bija neapmierināta ar sirmā, iedomīgā diktatora vilcināšanos un arī sabiedrotie sūdzējās par neciešamo ienaidnieka karaspēku apiešanos — viss tas pamudināja tautu, pretēji līdzšinējam paradumam, jātnieku prefektam M. Minūkijam Rūfam (M. Minucius Rufus), tautas partijas loceklim, tāpat piešķirt diktatora pilnvaras. Abi sadalīja karaspēka vadību un Minūkijs tūlīt uzsāka ofensīvu, pie kam tik nelaimīgi, ka vienīgi Fabija ātra piesteigšanās viņu izglāba no katastrofas. Tā Fabijs atkal vienu reizi bija pierādījis savas vilcināšanās taktikas pareizību, pie kam laiks strādāja par labu Romai, bet par jaunu Hannibalam. Fabijs uzņēmās atkal viens karaspēka virspavēlniecību un izpildīja šos pienākumus, kamēr notecēja amata laiks un viņš sava karaspēka vadību nodeva konsuliem. (217. gada oktobra beigās.)

217./16. gada ziemā abas partijas izcīnīja niknas cīņas. Tautas partija panāca, ka par konsulu ievēlēja viņas vadoni K. Terentiju Varrōnu (C. Terrentius Varro), kas par kollēgu dabūja optimātu ievēlēto, otrā Illīrijas kara (213.) laimīgo karvedi L. Aimīliju Paulu (L. Aemilius Paulus). Tā kā pēc ilgākas vilcināšanās bija jābistās, ka ļoti nopostītās pavalstnieku zemes nepaliks romiešiem uzticīgas, bija nolemts uzsākt ofensīvu. Romieši tagad sev savervēja divkārt tik lielu karaspēku kāds tas bija kartagiešiem; viņiem tagad bija 8 leģiōni. Konsuliem deva pavēli vajāt ienaidnieku un tam uzbrukt. Kopā ar sabiedrotiem romiešiem tagad bija tuvu pie 80.000 vīru liels karaspēks.

Kauja pie Kannām notika apmērām 216. gada jūnijā, vai pēc nepārkārtotā romiešu kalendāra — 2. augustā. — Aufrīda upes ielejas lejasgalā, kur Hannibals bija ieņēmis Kannu (Cannae) nocietinājumu un ieguvis romiešu mantu noliktavas, abi ienaidnieki sastapās viens ar otru. Pēc avotu ziņām konsuli mainījās ikdienas karaspēka pavēlniecībā. Šis nelaimīgais

iekārtojums lika Varrōnam romiešiem neizdevīgā vietā uzsākt ar pretinieku cīņu. Hannibala pārākums kaņamākslas prasīnē un viņa iemiļotais paņēmiens izdarīt uzbrukumus no spārna, sagādāja uz savu uzvaru cieši pārlicinātajiem romiešiem briesmīgu zaudējumu. Kaujas lauku klāja pāri par 40.000 kājnieku kaņotāju, 2700 jātnieku, 80 senātoru kārtas viru, to starpā augst-sirdīgais L. Aimīlijs Pauls. Tikai nedaudzi tūkstoši paglābās.

Par kaujas norisi ziņas visumā saskan: abas armijas cīnījās Aufida ielejas lejasdaļā netāl no jūras krasta. Labo romiešu spārnu, kas sastāvēja no pilsoņu jātniekiem, komandēja L. Pauls; viņam pretim bija nostājušies smagi apbruņotie kartāgiešu jātnieki Hasdrubala vadībā. Astonji romiešu leģiōni prokonsula Kn. Servīlija vadībā bija nostājušies kaujas lauka vidū, pie kam pretim bija kartāgiešu kājnieki Hannibala vadībā. Kartāgiešiem vidū bija novietojušies kelti. Labajā spārnā cīnījās Varrona komandētie sabiedroto jātnieki ar Maharbala numīdiešu kavaleriju. Kauja sākās labajā spārnā, kur Hasdrubals bez kādām pūlēm ar saviem jātniekiem salauza romiešu pretestību un ar saviem ļaudīm nokļuva romiešu frontes aizmugurē. Kreisajā spārnā kauja ieilga, kamēr arī te iznākums izšķīrās par labu kartāgiešiem, kuņiem bija daudz labāki jātnieku kaņapulki. Centrā sākumā uzvarēja romieši, atspiezdami keltus, tomēr lībieši un iberi siksti aizstāvējās un ieslēdza romiešu jātniekus vidū. Tad kaujā iejaucās uzvaras vainagotie kartāgiešu jātnieki un uzbruka kustībās apgrūtinātajiem romiešiem no aizmugurēs, tā kā tie netika no vietas, tādejādi nodarot briesmīgus zaudējumus.

Mazāk drošības ir par vietu, kuņā norisinājās kauja, jo Polībija apraksts nesaskan ar vietas apstākļiem. Te jārunā par diviem dažādiem uzskatiem. Pēc viena, vecākā (kuņu aizstāv arī H. Delbriks un K. Lēmans) kauja notikusi Aufida ziemeļu krastā, līdz ar ko pēc Polībija tad romiešiem Aufida ielejas augšējā daļa ir aizmugurē un atkāpšanās virziens ved uz Kanūziju (Canusium), kamēr pūniešiem ir jūra aizmugurē, bet atkāpšanās uz Gerūniju (Gerunium). Šis uzskats saskan gal-

venā kārtā ar vietas apkārtni, bet ne ar Polibija aprakstu, pēc kuŗa romiešu fronte ir uz dienvidiem un kartagiešu fronte uz ziemeļiem. Tāpēc pēc otra, jaunākā uzskata, kuŗu aizstāv arī Kromaijers, kauja notikusi Aufida dienvidu krastā un armijas sakārtotas otrādi: pūniešu ar atkāpšanās virzienu uz Aufida upes ielejas pusi, bet romieši ar jūru aizmugurē.

Kartagiešu uzvaras morālā ietekme neizpalika. Bija bažas, ka Hannibals varētu doties tūlī uz Romu, bet viņš no šī nodoma atteicās, lai galīgi dabūtu savā pusē Romas pavalstniekus — itāļus. Tāpēc viņš apmetās ziemasnoņmetnē Kampānijā, pie tam vispirms tās galvaspilsētā Kapujā, kas bija pārgājusi Hannibala pusē. Gandrīz visas Lejasitalijas pievienošanās Hannibalam un savienības līgums ar Sirakūzām, kur šinī laikā bija miris Hierons un pēc viņa ar tiranniskiem paņēmiņiem sācis valdīt viņa jauneklīgais mazdēls Hieronīms (215—214), bija tālākās sekas. Reizē ar to kartagieši noslēdza līgumu ar Makedonijas ķēniņu Filippu, pēc kuŗa viņam vajadzēja dabūt Romai piederīgos Illirijas novadus. Hannibala nodoms bija lielvalsti Romu sadalīt veselā rindā līdztiesīgu vidēja lieluma valstu, tādējādi radot līdzsvara sistēmu līdzīgu tai, kas jau tolaik pastāvēja Grieķijā. Daudzi sabiedrotie bija gatavi to darīt un likās, ka drīz izirs tikko uziedzējušā itāļu lielvalsts. Pie visa nāca vēl tas, ka 216. gadā galīgi iznīcināja keltu apkaŗošanaī uz Galliju nosūtīto leģiōnu L. Postūmija vadībā. Tikai Spānijā brāļi Kn. un P. Skipiōns glāba romiešu ieroču godu; 218. gadā bija iekāŗota visa zeme līdz Ebro upei un 217. gadā laimīgā jūŗas kaujā iznīcināta kartagiešu flote, tā kā visa kaŗa laikā vairs nebija ko cerēt uz tās atbalstu. Tarrako — jūŗas piekrastes cietoksnis Ziemeļaustrumu Spānijā — kļuva romiešu atbalsta punkts un kaujā pie Ebro (pēc pilsētas — Hibera) izšķiŗošā kaujā galīgi sakāva Hasdrubala vadītos kaŗapulkus, un līdz ar to kartagieši bija aizkavēti apvienot visus savus spēkus Romas bojāejai.

Kaŗš visumā likās izšķiŗamies nelabvēlīgi Romai. Tomēr tāpēc nezaudēja dūšu un nākamie kaŗa gadā Spānijā, svarīgākajā Kartagas algādžu vervēšanas vietā, bija pat panākumiem vai-

nagoti. No otras puses, Kartagā nedomāja vākt spēkus izšķīrošajam brīdim. Ievēribas cienīgs bija tas, ka floti vairs neatjaunoja, kas būtu līdz ar sauszemes armiju varējusi piedalīties karā. Nebija arī mēģinājumu atgūt vecās Sicīlijas piejūras nocietinātās pils. Arī Itālijā cīņa zaudēja savu gigantisko raksturu, tās vietā izcīnīja atsevišķas kaujas.

Hannibala karaspēks bija sadalīts pa daudziem garnizoniem, karā cietis lielus zaudējumus un nebija guvis pietiekamus pastiprinājumus. Tāpēc tas vairs nevarēja iedrošināties izdarīt izšķirēju uzbrukumu.

Romā pēc briesmīgajiem zaudējumiem bija radusies vēlēšanās izlīdzināt nesaskaņas starp senātu un tautu, optimātiem un demokrātiem. Svarīgākās sekas tomēr bija tās, ka romieši turpmāk vairs nevēlēja karvežus pēc viņu piederības pie vienas vai otras politiskas partijas, bet gan pēc militārās stājas un krietnuma. Bez tam atcēla ikgadīgo komandieņu maiņu, kā arī pagarināja imperium, līdz ko stāvoklis to prasīja Kad Kv. Terentijs Varrōns atgriezās Romā, tad viņam par nesalaužamo ticību tēvijai glābšanai pateicību izrādīja ar svinīgu miera noslēgšanas paziņojumu un partiju samierināšanos savā starpā. Līdz ar to senāts faktiski atkal uzņēmas virsvadību karā. Lai uzlabotu pie sabrukuma nonākušo valsts finanšu stāvokli, izdeva likumus pret izšķērdīgu dzīves veidu, papildināja līdzekļus ar valsts aizņēmumu palīdzību, kā arī izlietoja pēdējās valsts rīcībā esošās rezerves.

Pie tam romiešu pilsoņu uzpurēšanās griba bija liela. Kas vien varēja, atteicās no pienācīgā atalgojuma un saņemamiem maksājumiem, bet tēvijai rīcībā nodeva visu savu mantu. Šī vienprātība kā arī Vidusītalijā dzīvojošo tautu uzticība jo lielā mērā stiprināja romiešus, kas tagad uzsāka vēl nepieredzētu militāru gatavošanos. Pie ieročiem aicināja visus vīriešus līdz pat zēna vecumam, pie kam armijas rindās stājās pat valsts parādnieki, vergi un noziedznieki. To leģiōnu atliekas, kas bija bēguši pie Kannām, savāca kopā un pēc oficiālās versi-

jās par sodu novietoja garnizonos Sicīlijā, neuzskatot par cieniņiem cīnīties par tēviju tās grūtajos brīžos. Arī vispēdējam pilsonim vajadzēja saprast, ka nevar būt nekāda miera, bet gan vienīgais glābiņš ir uzvara.

Pavasariem iestājoties, romieši varēja sūtīt pret ienaidnieku savus jaunveidotos kaņapulkus; panākumi tomēr neatbilda viņu milzīgajām pūlēm, un kašs ievilkās gaņumā ar mainīgām sekmēm. Pamazām romieši tomēr arvien vairāk nostiprināja savas pozīcijas. Cīņas dvēsele bija M. Klaudijs Markells (M. Claudius Marcellus), „Romās šķeņs“, kas prata ieturēt viduseļļu starp Fabija vilcināšanos un pārējo kaņvežu pārāk lielu steīgu un neapdomību. Viņš centās ar romiešu kaņapulkiem ielenkt Hannibalu Kampānijā. Hannibals bez kādiem panākumiem visādi izmēģinājās izlauzties cauri romiešu izveidotājam aplenkuma lokam, lai paturētu brīvu eļļu uz austrumu piekrasti, kā arī pie saviem Dienviditalijas sabiedrotiem. Vairākas svarīgas kaujas apturēja Hannibala uzvaras gājienu un piespieda pāriet uz aizstāvēšanos. Te jāmin Kampānijas pilsētas Kasilīnas (Casilinum) aizstāvēšana, kur no Prainestas un Perusijas ieradies neliels kaņavīru pulcīņš varonīgi aizstāvējās pret pūniešiem, kamēr bads tos piespieda padoties (cietoksni jau 214. gadā romieši atkal atguva). Bez tam divas panākumiem vainagotas cīņas izcīņija pie Nolas Mārķella vadībā (šī cīņa daudzkārt apšaubīta, bet rezultāti katrā ziņā, pēc romiešu avotu ziņām pārspilēti) un pie Beneventas (Beneventum), kur varonīgā Tibērija Semprōņija Grakcha vadītie vergi sev izcīņija brīvību. Tas bija liels panākums un ieguvums; tagad svarīgākais uzdevums bija ņemt iespēju dabūt papildspēkus no ārienes, lai Hannibals nevarētu doties jaunā uzbrukumā. Tāpēc bija atkal jāiekaņo zaudētie apgabali.

Šai nolūkā Markells devās uz Sicīliju un aplenca Sirakūzas no 213. gada pavasara līdz 212. gadam. Pēc ķēniņa Hieronima nogalināšanas un visa viņa nama iznīcināšanas pilsētā izcēlās pilsoņu nemieri, tomēr tā ilgi un ar panākumiem aizstāvējās, pie kam neatsveņams palīgs bija lielais iz-

gudrotājs, matemātiķis un fiziķis Archimeds (287.—212.). Tikai pēc sīvām cīņām romieši salauza Sirakuziešu pretestību. Briesmīga bija viņu atiebība; kareivji slepkavoja un laupīja, Archimedu nogalināja, kad tas pašlaik bija nodarbināts ar savām studijām. Skaistākos mākslas darbus aizveda uz Romu; Sirakūzas gulēja pie zemes, romiešu pārspētas. Arī pārējie Kartagas piekritēji izlīga ar Romu, izņemot dažus, tā kā 210. gadā salu varēja jau uzskatīt par pilnīgi pakļautu. Tā kļuva Romas province ar attiecīgu pārvaldi, tomēr kašs bija izdarījis briesmīgus postījumus un arī ar apkārtklistošajām laupītāju bandām romiešiem bija daudz jācinās.

Zināms izlīdzinājums zaudējumie'm Sicīlijā Hannibalam bija Tarenta, kur vienīgi citadelē vēl turējās romieši, un grieķu pilsētas Dienvidaustrumu piekrastē, kur kartagiešu partija bija guvusi virsroku un panākusi atkrišanu no Romas. Tas bija jo vairāk svarīgi pūniešu kaša vadonim, ka viņam tādējādi kļuva vieglāka sakaru uzturēšana ar Makedōnijas ķēniņu Filipu II, piesaistot sev tuvāk šaubu pārņemto sabiedroto. Viens šķērslis tomēr viņam stājās ceļā — Romai piederīgajos Illīrijas novados komandējošais prētors M. Valerijs Laivīns bija noslēdzis savienības līgumu ar etoliešiem. Viņš vēl pat prata savā pusē dabūt Pergamas ķēniņu Attalu un ar šādu gudru politisku rīcību saistīja Filippa rīcībā esošo kašaspēku Makedōnijā. Tā kā arī no Spānijas nebija ko gaidīt uz kādu palīdzību, tad Hannibalam palika vienīgi Lejasitalija

Te sākumā Hannibals vēl cīnījās ar panākumiem. Gandrīz vienā laikā viņam izdevās sakaut kādu romiešu brīvprātīgo nodāju M. Kentēnija (M. Centenius) vadībā Lukānijā un prēturu Kn. Fulviju Kentumalu (Cn. Fulvius Centumalus) pie Herdōnijas Apūlijā. Kad romieši ar diviem leģioniem aplenca Kapuju un to bīstami apdraudēja, viņš mēģināja atbrīvot pilsētu ar gājienu līdz Romas vārtiem, cerībā, ka romieši izbeigs aplenkšanu un steigsies Romai palīgā. Liels bija satraukums, kas pārņēma Romu, kad aizdedzināto ciemu un sētu liesmas liecināja par ienaidnieka tuvumu. Briesmu pilnie vārdi „Hannibal

ante portas“ nekad nav izzuduši no romiešu atmiņas. Savāda sajūta būs iezagusies Hannibala sirdī, kād nedaudzu pavadoņu pavadībā viņš jāja gar Romas mūriem. Viens viņam bija skaidrs: viņš nevarēja iedrošināties doties izšķirējā triecienā pret Kv. Fulvija labi apsargāto pilsētu un gājiena mērķis — izglābt aplenkto Kapuju — nebija sasniegts. Pietika ar daļu no romiešu aplenkšanas kaŗaspēka, lai kopā ar citām kaŗaspēka nodaļām piespiestu Hannibalu atkāpties no galvaspilsētas izpostītās apkārtnes. Kapuja, kas cieta badu un kur norisinājās savstarpēji strīdi, bija spiesta padoties atlikušajam aplenkuma kaŗaspēkam, kuŗu komandēja Kv. Fulvijs Flakks. 28 senātori izdarīja pašnāvību, 53 notiesāja uz nāvi; pilsoņi kļuva vergi, bet viņu īpašumus uzdāvināja svešiem ienācējiem. Kapujas vērtslietas nogādāja Romā; atņēma visas tiesības, kas tai bija, un turpmāk panīkušajā pilsētā neaprobežoti pavēlnieki bija romiešu prefekti. Līdzīgu likteni piedzīvoja Atella, Kalatia un citas Kampānijas pilsētas. Tā izjuka Hannibala nodoms pieveikt Romu ar viņas pašas sabiedroto palīdzību. Otrreizēja uzvara, ko viņš izcīnīja pie Herdonijas Apūlijā pār konsulu Kv. Fulviju Flakku, vairs nevarēja aizkavēt pārējo sabiedroto pilsētu krišanu. (210. g.).

Nākamajā — 209. — gadā krita arī Tarenta, nonākdama atkal romiešu varā. Konsuls un princeps senātus Kv. Fabijs Maksims ar viltu un nodevību bija iekļuvis kartagiešu varonīgi aizstāvētajā pilsētā. Pilsētu nodeva izlauņšanai, atņēma autonomijas tiesības; tā kļuva Romai padota pilsēta, Romas pavastniece. Ar Tarentas ieņemšanu beidzās arī sirmā valstsvīra kaŗavīra gaitas. 207. gadā viņš samierināja abus konsulus M. Liviju Salinātoru un K. Klaudiju Neronu. Fabijs mira 203. gadā mierīgajā apziņā, ka viņa dzimtā pilsēta tomēr guvusi uzvaru. Aizmūžā aizgāja viens no cēlākajiem romiešiem, kuŗa mūžs līdz pēdējam elpas vilcienam bija veltīts Romas diženumam un varenībai.

Fabijam bija dēls, kas saucās tēva vārdā Maksims. Viņš kalpoja tēva kaŗaspēkā un bija kaujā pie Kannām kaŗa tribūns, mira jau 207. gadā.

Ar Tarentas krišanu izsauktās šausmas drīz noveda visas atkritušās itaļu tautas atpakaļ Romas virskundzībā, bet Hannibala stāvoklis bez naudas, kaņaspēka rezervēm un piegādes ar katru gadu kļuva grūtāks un neapskaužamāks. Ar Kapujas krišanu bija zudusi cerība uz itaļu tautu bruņotu sacelšanos; ar Tarentas krišanu nebija vairs nekādu izredžu, ka Makedonijas ķēniņš Filipps, kas visu laiku bija vilcinājies, varētu vēl nosvērties Kartāgas pusē. Līdz ar to arvienu vairāk tuvojās Hannibala kaņagājiena beigu cēliens. Nelīdzēja vairs nekādas „Libijas laivas“ pūles nosvērt laimi un likteņa labvēlību savā pusē. Romiešu posteņu loks savilkās arvien ciešāk ap Hannibala ieņemtajiem novadiem, un arī viņa pēdējie sabiedrotie, Dienvid-Itālijas bruttiji jau sāka kļūt domīgi. Pie visa tā vēl nāca klāt viņa tēvzemes tuvredzīgā politika, vairākus gadus no vietas to atstājot bez jebkāda atbalsta. Tas viss noveda pie tā, ka kaņam vajadzēja gūt līdzekļus un iespējas arī ar kaņu, kas bija vislabākais līdzeklis itaļu sabiedroto simpatiju zaudēšanai.

Bez keltu zemēm Hannibals savam kaņaspēkam kareivjus vervēt varēja vēl vienīgi Spānijā, kur viņš bija atstājis savu brāli Hasdrubalu. Tomēr uz turieni jau kopš gadiem bija pārtraukta satiksme pa zemesceļu. Tūlīņ pēc kaujas pie Trēbijas brāļi Skipiōni — 218. gada konsuls Publijs Kornēlijs un viņa brālis Knejs Kornēlijs Kalvus — bija ieņēmuši tos apgabalus, kas atradās starp Ebro upi (Hiberus) un Pirenejiem un pa daļai ar ieroču palīdzību, pa daļai ar piekukuļošanu un uzmusināšanu bija pakļāvuši Romas varai lielu daļu Kartāgai piederīgās Spānijas. Ar kauju pie Iberas Hasdrubals bija atspiests uz pussalas dienvidiem un romiešu vara arvien vairāk izplatījās, jo Kartāgu apdraudēja arī Afrikā, kur Rietumu Numīdijas ķēniņš Sifakss bija sācis kaņu ar pūniešiem. Hasdrubalu tāpēc ataicināja uz Āfriku, tā kā viņš bija atstājis kaņaspēku tikai nocietinātās vietās, tad likās, ka drīz visa Spānija kļūs romiešu. Kartāgieši tomēr sabiedrojās ar Austrumnumīdijas valdnieku Gala (Gaias), Masinissas tēvu. Hasdrubals galīgi sakāva Sifaksu un drīz pēc tam ar jaunvervētiem kaņapulkiem at-

griezās Spānijā (212. g.). Te viņam stājās pretī abi Skipiōni, kas zaudēja nevien cīņu, bet arī dzīvību. Knejs atdeva dzīvību par savu tēvzemi 28 dienas vēlāk nekā viņa brālis. Tikai maza daļa viņu kaņaspēka L. Markija vadībā paspēja izglābties. Spānija bija romiešiem zudusi, vienīgi starp Ebro un Pirenejiem daudz maz vēl turējās K. Klaudijs Nerōns.

Kad divdesmit četri gadi vecais Publijs Kornēlijs Skipiōns (P. Cornelius Scipio) dabūja neierobežota virspavēlnieka tiesības un kļuva par sava tēva un tēvoča atriebēju, tad lietas ņēma pavisam citu virzienu. Ar pēkšņiem, negaidītiem uzbrukumiem viņš centās iekārot visu Spāniju. Ar savu mazo armiju viņš devās uz Dienvidspāniju, lai uzbruktu kartāgiešu kaņavadoņiem viņu istajās nometnēs un pārvalditajos zemes apgabalos. Ar drosmi un gudrību Skipiōna draugs, flotes komandieris K. Lailijs, 209. gada pavasarī straujā triecienā ieņēma stipri nocietināto jūras cietoksni Jauno Kartāgu (Carthago Nova). Pats Skipiōns ar laipnību un pretimnākšanu ieguva spāņu virsaišu simpatijas. Savu svarīgāko militāro uzdevumu — aizturēt Spānijā kartāgiešu kaņaspēku — viņš tomēr nespēja pildīt. Šim kaņaspēkam vajadzēja doties uz Itāliju, lai Hannibala novājinātos kaņapulku pastiprinātu ar rezervēm un tādējādi galīgā veidā izšķirtu kaņu par labu kartāgiešiem.

Pēc neizšķirtas kaujas pie Baikulas (Bailin) Dienvidspānijā, kuņā Skipiōns velti bija mēģinājis aizkavēt Hasdrubalu doties uz Pirenejiem, Hasdrubals nolēma doties uz Itāliju (208. g.). Tur apstākļi kaņa gaitā bija atkal kļuvuši nelabvēlīgi Romai. Tanī pašā laikā M. Merkells bija iekļuvis kartāgiešu sarīkotos slazdos un nogalināts pie Venusijas. Arī sabiedrotie ziemeļos un latīņu kolonijas kaņš ar savu postu bija nogurdinājis un ņēmis cīņas sparū; tāpēc arī tās sāka šaubīties par turpmākām kopējām gaitām ar Romu. Tagad Hasdrubalam likās, ka pienācis laiks doties izšķirīgajā gājiēnā pret Romu. Pa to pašu Alpu ceļu, pa kuņu kādreiz Hannibals, viņš devās uz Augšējo Itāliju un tad, gallu kaņaspēkus pievienojis savai armijai, no Po upes ielejas devās uz Adrijas jūras piekrasti, lai apvienotos ar

Apūlijā esošo brāļa kaŗaspēku, kuŗam pretim stāvēja romieši krcsula K. Klaudija Nerōna vadībā. Tam visam tomēr nebija lemts piepildīties. Nerōns rīkojās ātri un ar drosmi, dodamies uz Umbriju, lai tur savienotos ar konsula M. Livija Salinātora kaŗaspēku, kas cīnījās ar keltiem, un kopējiem spēkiem uzbruktu ienaidniekam. 207. gada maijā kaujā pie Metaura upītes, tur, kur atrodas kolōnija Sena Gallica, iznīcināja Hasdrubala kaŗaspēku, bet pats viņš krita, pirms vēl Hannibals par to dabūju zināt, jo romieši bija uztvēruši visus ziņnešus. Šai briesmīgajā kaujā, kur izšķirējs bija romiešu pārsvars, gāja bojā visa kartāgiešu armija. Par Hasdrubāla nāvi un līdz ar to par Kartāgai gaidāmo likteni Hannibals kļuva skaidrībā, kad konsuls atgriezdamies iemeta viņa no metnē brāļa asinīm aptraipīto galvu. Tas bija nežēlīgs likteņa mājiens.

Šai bezcerību stāvoklī Hannibals parādīja savu lielo kaŗavadoņa talantu. Bez kādas palīdzības no ārienes, bez kādienu sabiedrotiem Itālijā viņš ar sava kaŗaspēka atliekam vēl vairākus gadus Krotōnas apkaimē bruttiju zemē turējās pret lielo ienaidnieka pārspēku. Pa tam Skipiōns kaujā pie Ilipas 206. gadā, Bekulas tuvumā, pa otram lāgam sakāva kartāgiešu kaŗavadoņus — Gisgosa dēlu Hasdrubalu un Magōnu, Hannibala jaunāko brāli. Viņš ieņēma Gadesu, pēdējo kartāgiešu atbalsta punktu, un, uzvaras slavas vainagots un ar lielu laupījumu atgriezās Romā, kur ar tautas labvēlību dabūja konsulātu. Hasdrubals atgriezās Kartāgā un Magōns sava kaŗaspēka atliekas aizveda uz Itāliju, dodamies pa jūru uz Genuju, lai no turienes atbalstītu Hannibalu. (205. g.).

Jau spāņu kaŗa laikā Skipiōnam bija radies nodoms izšķirt ieilgušo kaŗu Afrikā. Tai nolūkā veda sarunas ar Sifaksu, Rietumnumīdijas un Mauretānijas ķēniņu un tādējādi radās pamats Kartāgas apkaŗošanai pašas zemē. Pēc kaujas pie Sēnas arī senāts bija nolēmis pārnest kaŗu Afrikā, tomēr vilcinājās jaunajam Skipiōnam, kas jau Spānijā bija plūcis slavas laurus un tagad bija ievēlēts par konsulu, piešķirt varu un teikšanu par visu Romu. Viņam tāpēc atļāva vienīgi celt jaunu floti un ver-

vēt brīvprātīgos armijai. Skipiōns, tomēr, pārliecināts par tieša uzbrukuma nepieciešamību Kartāgai, nocietinājas Sicīlijā. Kad konsulāta gads bija beidzies, Skipiōns, kļuvis par Sicīlijas pārvaldnieku, sāka Sirakūzās vervēt kaņavīrus. Pieplūdums bija liels: pieteicās daudz brīvprātīgo un sevišķi pie Kannām bēgušie romiešu kareivji, kas gribēja nomazgāt sava goda kauna traipu. Daudzas pilsētas ar labprātīgiem ziedojumiem viņu apgādāja ar visu nepieciešamo, un tā viņš, labi apbruņots, devās no Lilibaijas pāri Vidusjūrai. Paļāvību uz panākumiem kā arī viņa piekritēju uzticību vēl pavairoja neilgi pirms došanās uz Āfriku izdarītais uzbrukums Lokriem. Tā šī svarīgā grieķu pilsēta nokļuva romiešu rokās un līdz ar to nodereja par izejas punktu pret Hannibala armiju. Pēc izcelšanās malā Skipiōns vispirms nocietinājas Utikas tuvumā, un ar šīs pilsētas iekarošanu mēģināja rast sev atbalsta punktu kaņa operācijām. (204. g.). Kad tas neizdevās, viņš austrumos kādā pussalā uzcēla sev pastāvīgu kaņa nometni, kas vēl Cēzara laikos bija pazīstama kā Castra Corneliana.

Uz Numīdijas valdnieka Sifaksa palīdzību viņš nevarēja vairs palūties, jo tas bija pārgājis Kartāgas pusē, bet viņam nāca palīgā Numīdijas ķēniņš Masinissa, kas agrāk Spānijā bija cīnījies pret Skipiōnu, bet tad mainījis savus uzskatus. Naidīgais kaimiņš Sifakss bija viņu padzinis no valsts, atņēmis skais-to ligavu, Hasdrubala, Gisgosa dēla, meitu Sofonību (palaikam saukta Sofonisba) un piespiedis bēgt uz tuksnesi. Netālu no Utikas romieši kādā naktsuzbrukumā aizdedzināja numīdiešu un kartāgiešu nometnes, kas sastāvēja no niedras un salmu tel-tīm un koka būdām, tā nodarot abiem sabiedrotiem ienaidnie-kiem lielus zaudējumus. Otra kauja notika „Lielajos laukos“ (Vidējās Medjerdas ielejā). Te romiešu rokās krita Kartāgas uzticamais sabiedrotais Sifakss; viņam kā gūsteknim bija jā-dodās uz Romu. Krita arī galvaspilsēta Kirta. Sifaksa sieva Sofoniba velti cerēja izvairīties no romiešu atriebības un, tā kā draudēja gūsts, tad viņa labāk izdzēra Masinissas pasniegto indi. Tani pašā laikā uzvarēja insubru zemē arī Magōnu, kas

205. gada ziemu bija pavadījis Baleāros un kopš tā laika ar mainīgām sekmēm vedis kaŗu Augšējā Itālijā. Tikai ar pūlēm un lieliem zaudējumiem viņš pārķļuva Pō upei.

Pēc tādiem sāpīgiem zaudējumiem Kartāgas vienīgā un pēdējā cerība bija Itālijā esošie kaŗapulki, kuŗus tagad aicināja steidzīgi atgriezties dzimtenē. Lai arī cik grūti tas nebija Kartāgas kaŗa vadonim, viņš tomēr sekoja dzimtenes aicinājumam atgriezties. Sarūgtināts un līdz asarām aizkustināts Hannibals atstāja to zemi, kur bija vīts viņa slavas aureols, atstāja Lejas-Itālijas sabiedrotās pilsētas un tautas romiešu atriebībai. Pirms došanās uz dzimteni viņš bija Krotonā, dieves Heras Lakinia's templī licis ierakt savu mūŗa gaitu aprakstu. Hannibala un Magōna kaŗaspēki izcēlās malā pie Leptisas, Mazās Sirtes piekrastē (203. g.) un kādu laiku izturējas mierīgi, jo arvien vēl cerēja, ka Kartāgas valdības ievadītajām sarunām būs kādi panākumi. Jau bija tuvu pie tā, kad kartāgieŗi nepārdomāti uzbruka neaizsargātai romieŗu flotei, kuŗu liela vētra bija piedzinusi pie Kartāgas augstienēm, tādejādi lauŗot pamieru un smagi apvainojot romieŗus. Romieŗu armija tomēr bija ļoti vāja un konsuls Tib. Klaudijs, kas Skipiōnam gribēja nākt palīgā, zaudēja dārgo laiku. Skipiōns tāpēc vēlreiz apdomājas un uzsāka miera sarunas, kuŗas atkal izjuka, tāpēc ka kartāgieŗi aizkāra romieŗu sūtņus.

Pa tam tuvojās izšķirŗanās. Pēc vēlāko laiku dzejas fantazijas izdailotajām ziņām Hannibals esot vēl vienu reizi, personīgi tiekoties, nō uzvarētāja pretinieka centies panākt izdevīgākus miera noteikumus. Vispirms viņš vēlējās paturēt Kartāgai Afrikā piederīgos īpaŗumus un ar aizrādījumu uz mainīgo cilvēku laimi noskaņot uz piekāpŗanos. Skipiōns tomēr prasīja padoŗanos bez jebkādiem noteikumiem. Tad Hannibals izšķirŗās par cīņū. 202. gada 19. oktobrī abi ienaidnieki sastapās izšķirŗīgajā kaujā pie Z a m a s. Lai gan vecie kaŗavīri varonīgi cīnījās un viņu piedzīvojumiem bagātais virspavēlnieks centās visiem spēkiem panākt labvēlīgu iznākumu, kauja tomēr beidzās ar galīgu kartāgieŗu sakauŗanu. Tie paŗi kareivji,

kas pirms četrpadsmit gadiem pie Kannām bija atstājuši kaujaslauku, tagad smagi atriebās saviem agrākiem pieveicējiem un atjaunoja atkal sava kaņavīru goda mirdzumu. Tagad pats Hannibals ierosināja noslēgt mieru, lai arī cik smagi būtu uzstādītie noteikumi (201. g.). Kartāgiešiem vajadzēja dot solījumu nevest kaņus ārpus Afrikas un arī tur tikai ar romiešu piekrišanu, vajadzēja atteikties no Spānijas, izdot visus savus kaņakuņus kā arī piecdesmit gadus maksāt ikgadēju kaņa nodevu 200 talantu apmērā. Kad bija iznīcināta kartāgiešu flote un liela daļa Numīdijas piešķirta romiešu tautas draugam un sabiedrotajam Masinissam, Skipiōns, turpmāk saukts Afrikānietis (Africanus), atgriezās dzimtenē un spidošā triumfa gājienā devās cauri izgreznotajām Romas ielām.

Kaņa sekas. Kopš šī laika Romai bija neapstridama hegemonija Vidusjūras rietumos. Lielās ciņas noslēgums bija Pō upes ielejā (Padanus) dzīvojošo keltu pilnīga pakļaušana un daļējā iznīcināšana. Šie kelti Magōna vadībā pēdējos kaņa gados izrādīja romiešiem drošsirdīgu pretestību, kamēr Magōns mira no ievainojumiem. Lejasitalijā, kas gandrīz līdz pašam kaņa beigām bija uzticīgi turējusies pie Hannibala, notika pilnīga iekšējās iekārtas pārkārtošana un zemes nocietināšana; nodibināja arī veselu rindu jaunu koloniju. No svarīgākām varētu minēt šādas:

Salerna — Salernum, ī, tagad Salerno; pie Etrusku jūras (mare Tyrrhenum) Pikēnas apgabalā.

Puteoli — Puteoli arī Poteoli, tagad Pozzuolo; Kampānijas piekrastē. Te bija daudz minerālavotu un romieši te bieži mīlēja uzturēties.

Siponto — Sipontum, tagad Maria di Siponto. Apūlijā ievērojama ostas pilsēta.

Krotōna — Croto, Croton, tagad Crotone. Bruttijas apgabala austrumu piekrastē pie Aisaras upes (Aisarus, tag. Esaro). Viena no bagātākām un ziedošākām grieķu dibinātām

jām plstētām Italiijā. Atlēta Milōna dzimtā pilsēta. Te uz-
turejās arī Pitagors ar saviem audzēkņiem.

Buksenta — arī **Piksa** — **Pyxus** aut **Beneventum**, nunc **Po-
licastro**. Lukānijā, messeniešu dibināta pilsēta.

Temesa — **Temese** vai **Temeses**, tagad **Tempa**. Ļoti veca,
ausōnu dibināta pilsēta bruttiju novadā. Slavēna ar savām
vaŗa raktuvēm. **Ausōni** — ausones — bija **Vidus-** un **Le-
jasitalijā** dzīvojošie pirmiedzīvotāji kalnājā, rietumos pie **Be-
neventas** un **Kalesas**, **Kampānijā** līdz **Tiberam**. Varbūt viņi
mita arī **Apūlijā**.

Kales — **Cales**, ium, mazas ausōnu tautiņas — kalēnu —
pilsēta **Kampānijā**, arī romiešu kolonija, slavēna ar savu
labo vīnu. Tagad **Calvi**.

Beneventa — **Beneventum**. Sena hirpīnu pilsēta **Samnijā**.
Agrāk saucās **Maleventum**. Vēlāk romieši to kolonizēja un
kļuva par ziedošu pilsētu.

Hirpīni — **Hirpini**, **Irpini**. Bija sena samnītu tauta, kas dzi-
voja **Lejasitalijā** no **Kalora** upes grīvas līdz **Aufida** izte-
kai.

Tūriji — **Thūrii** aut **Thūrium**. Šo pilsetu izpostītās **Sibaridas**
vietā cēla grieķu kolonisti no **Atēnām**. Vēlāk to kolonizēja
romieši un nosauca par **Copiae**. **Caesar Comb. c. III 22,**
3. „*Et Caelius profectus, ut dicitabat, ad Caesarem perve-
nit Thurios*“.

Sibarida — **Sybaris**, acc. rim, abl. ri.

1) Upe **Lukānijā**.

Ovidius Metam. XV 315:

Crathis et huic Sybaris nostris conterminus oris.

Electro similes faciunt auroque capillos.

Crathis, **thidis**, acc. thim. Upe **Tūriju** tuvumā; robežupe starp
Lukāniju un **Bruttiju**, kuŗas ūdens krāsojis matus gaiši blon-
dus. **electrum** — dzintars. **Jau Eurīpīds (Trojietes 223)** pie-

šķīr Kratides upei spēku dot matiem blondu krāsu. Plīnijs (XXXI, 2) pēc Teofrasta tomēr aizrāda, ka Kratides ūdens piešķīr matiem baltu un maigu krāsu; kas no Sibaridas dzeņot, dabūjot tumšu krāsu un sprogainus matus.

Eurīpīds (480.—406. Atēnās) kaut gan nebija augstas kārtas, bet gan ļoti izglītots, tomēr jau agri pieslējās skeptiskā filosofa Anaksagora mācībām un vēlāk kļuva sofistu piekritējs.

Anaksagors no Klazomenas dzīvoja no 500. līdz 428. gadam un lielo sava mūža daļu pavadīja Atēnās kā Perikla draugs. Tikai pēc Perikla nāves viņam, nepatiesi apsūdzētam bezdievībā, bija jābēg uz savu veco dzimteni. Viņš papildināja Dēmokrita materiālisma mācību tanī ziņā, ka pasaules visuma un tā daļu nemainīgo kustību uzskatīja par visvarenā domātāja gara — saprāta nus — darba rezultātu. Svarīgākais, tā tad, vielas atdalīšana no gaŗa. Gars ir vienkāršs un viņa darbība izpaužas vielas sakārtošanā. Pirms gara iedarbības viela ir pilnīgi nesakārtota un sastāda chaosu. Arī cilvēkā mīt šis nus, pat viņa jutekļos. Viļšanās ir, ja domā, ka caur jutekļiem rodas priekšstati, jo drošas atziņas var sagādāt vienīgi tīrais saprāts.

Anaksagora mācības pamatdoma bija auglīga, bet vēl tikai pirmstadijā. Tai vajadzēja savu tālāko risinājumu gūt vienīgi atbildot uz otru jautājumu: vai jutekļi neviļ, noņērojot dabu, jeb vai īstenība būs atrodama tikai aiz šķietamā? Šī problēma likās sākumā novedam pie tā, ka katrs spriedums uzskatāms par tādu, uz ko nevar pajauties, jo nevar atzīt īstenību. No visa tā rodas filosofija, kas noved pie negatīva secinājuma — tā ir svarīgākā teze sofisma mācībā. No sofisma izauga Sokrata filosofijas ideālisms un stājās tā vietā.

Nodevies savām filosofiskajām pārdomām, Eurīpīds kļuva vientuļš, atsvešinājās no pasaules, pavadīdams savu laiku savā darbistabā un nepiedalīdamies valsts dzīves vadībā. Labākās traģēdijas sadzejotas Archidama kara ietekmē. Spartas ķēniņš Archidams 431. gadā iebruka Attikā un to nopostīja.

Tauta Eurīpīdu maz pazina, kritiķi un satīriķi viņu izzoboja, daudz skumju sagādāja divas nelaimīgas laulības, tāpēc viņš jau sirmā vecumā sekoja ķēniņa Archelaja aicinājumam un devās uz Makedoniju, kur pēc teikas miris no skauģu uzsūtīto suņu kodieniem.

Archelajs (Archelaus) bija līdz ar savu tēvu Perdikku (Perdikkas 454.—413.) viens no gudrākajiem Makedonijas ķēniņiem pirms Filippa. Archelajs valdīja no 413. līdz 399. gadam, bija liels hellēņu kultūras un poēzijas draugs. Pie viņa savas mūža novakara dienas pavadīja Eurīpids, bet gleznotājs Zeuksis (ap 400.), slavenā Polignōta (ap 470.) un Apollodora (400.) pēctecis, izdaiļoja galvaspilsētā Pellā pili un templi ar mākslas darbiem. Zeuksis bija cēlies no Heraklejas pie Ponta un darbojās Peloponnēsas kara laikā. Viņš atteicās no vēstures tematiem, bet radīja mitoloģiskas ainavas. Sevišķi lielu slavu ieguvusi kentauru ģimene. Archelājs izveidoja savu kara spēku pēc grieķu parauga un arī valsts iekārtā bija daudz grieķu elementu, kas Makedoniju tuvināja izglītotajai Hellādai. Vienīgi visu valsts pilsoņu brīvība un politiska vienlīdzība nebija tik pilnīga kā Grieķijā, jau tāpēc vien, ka hellēņu izglītību bija baudījušas augstākas aprindas, sevišķi galma ļaudis, bet nevis visa Makedonijas tauta. Tāpēc arī Sōkrats lepni noraidīja ķēniņa vilinošo aicinājumu. Archelaju, kad tas bija devies medībās, nogalināja divi viņa galminieki.

Par Eurīpīdu kā cilvēku un rakstnieku īsumā var aizrādīt sekošo: Eurīpids bijis stingra rakstura un, kā jau teikts, maz pieejams cilvēkiem. Aizgrābjošā cilvēka kaislību un bēdu attēlošana viņam sagādāja traģiskākā dzejnieka slavu. Kaut gan valoda bija veikla un stils viegli plūstošs, viņa darbos tomēr jau manāmas pirmās drāmatiskās mākslas sabrukuma pazīmes. Skepti-filosofiskā izglītība bija par iemeslu, ka Eurīpīda drāmās dievišķais vaīrs nav tik cēls. Herojiem un dieviem piemīt visas cilvēku kaislības un vājības. Šaubas un noliegšana bieži redzama attēlota spilgtos toņos, tautas reliģija ir bieži aizkarta. Eurīpids pārceļ traģēdiju no objektīvas un ideālās gara

pasaules reflektējošajā saprata sfērā un mēģina rast ietekmi uz jūtām ar rētorisku patosu, sentencēm, asprātībām un antitezēm. Viņš kā pirmais no drāmatiskās literatūras rakstniekiem lieto prologu skatītāju iepazīstināšanai ar svarīgāko no lugas darbības galvenās norises un ar dialogu paplašināšanu nobidija kori pie malas. Koris, kur tas uzstājas, ir vienmēr tikai līdzeklis iepriecināt skatītājus skaistiem liriskiem dziedājumiem. Pretēji priekštečiem, Eurīpida lugās koņu valoda vienkārša, bet vienu otru reizi grūtības rada tas apstākļi, ka daudz pateikts īsos vārdos.

Eurīpida mūžs ir bijis svētīts bagātīgi ar sarakstītiem dziļiem darbiem. Liela daļa no tiem paglabājusies fragmentos, pie kam šo skaitu pavairojuši pēdējā laikā izdarītie papīrusu atradumi, ar koņu palīdzību dienas gaismu ieraudzīja Melanippe, Hipsipile un citas lugas. Pilnīgi uzglabājušās astoņpadsmit traģēdijas un viena satīru spēle „Kiklops“. Blakus daudzam viduvējam Eurīpids ir radījis mūžīgos Medejas un Ifigēnijas tēlus un neviens pirms viņa nav pratis tā ieskatīties cilvēka dvēseles dziļumos. Šīs īpašības nebija pa prātam tiesnešiem, kāpēc viņam sacensībās tikai reti piesprieda godalgas. Toties Eurīpids ar savu sirdsdedzi iesildīja tautas dvēseli, kas neskaitāmas vietas viņa lugās zināja no galvas un tās tautā gāja no mutes mutē. Runātāji un vēlāko laiku traģiķi jo citīgi studēja viņa darbus.

Teofrasts no Eresosas Lesbās salā (371.—287.) bija Aristotela skolnieks. Aristotela skolniekus pēc tās ejas, kurā viņš tos mācīja, sauca par peripatetiķiem. Pēc meistara nāves Teofrasts nostājās peripatetiķu priekšgalā, būdams pats kompetents visās filosofijas nozarēs. Viņš bija pirmais izcilais dabaszinātņu skolotājs, kas mācīja zooloģiju un botāniku. Visvairāk ievēribas tomēr ieguva viņa tēlojumi par tikumu vēsturi ar nosaukumu „Raksturi“.

Romas ķeizarienes sākumā radās vajadzība un prasība esošās zinības savākt un sakopot lielās enciklopēdijās. Jau republikas laikā ievērojamais rakstnieks Varrōns bija sarakstījis

plašu darbu, tur sakopodams visu, kas īpatnējs Itālijas tautām viņu vēsturē, pilsoņu sadzīvē un reliģiskajos rituālos. Viņa darbam pieslēdzās Tibērija laikā A. Kornēlijs Kelsus (Celsus), kas Varrōnu tālu pārspēja. No viņa plašās rakstnieka darbības uzglābājušās grāmatas par medicīnu, kas sarakstītas, izmantojot labākos grieķu avotus, pie tam labā un skaidri saprotamā valodā.

Plīnijs Vecākais (C. Plinius Secundus 23—79) no Komām Augšītalijā Flāviju dinastijas laikā savā darbā „Historia Naturalis“ nenogurstošā uzcītībā sakopoja visu, kas senatnē izpētīts un sarakstīts par dabu vispār, kā arī viņas atsevišķām parādībām, nozarēm un attiecībām ar cilvēku. Lai gan ieņēmdams augstus valsts un militārus amatus, viņš tomēr vienmēr atrada laiku savām plašajām studijām. Kā savas ziņkāres upuris, viņš, toreiz ieņēmdams flotes prefekta amatu Mikēnā, mira Vezūva izvirduma laikā 79. gada 25. augustā.

Plīnijs ar savu dabaszinātņu vēsturi pēcnākamām paaudzēm atstājis milzu darbu, dabaszinātņu enciklopediju (ieskaitot astronomiju, ģeografiju un mākslas vēsturi), kuŗa sarakstīšanai viņš izmantoja vairāk kā 400 rakstnieku ziņas. Ja arī šis milzu darbs nav visur vienādā mērā precīzs un kritiski pārbaudīts, tomēr tam liela nozīme, sevišķi no 33. līdz 37. grāmatai, kur atrodamās ziņas par mākslas vēsturi, ir viens no vissvarīgākajiem avotiem šai nozarē. Bez šīm grāmatām Plīnijs sacerēja vēl citus vēstures darbus, kas tagad nozuduši. Tie bija — plaša monografija par ģermāņu karjiem un laikmeta raksturojums no 41. līdz 71. gadam „a fine Aufidii Bassi“, pavisam 31 grāmata.

2) Pilsēta Lukānijā pie upes ar līdzīgu nosaukumu. Grieķu dibināta, 510. gadā pirms Kr. to izpostīja un pēc tam uzcēla par jaunu, nosaucot par Tūrijiem.

Cicero De republica II 15, 28:

„Nam quartum iam annum regnante Lucio Tarquinio Superbo Sybarim et Crotonem et in eas Italiae partes Pythago-

ras venisse reperitur; Olympias enim secunda et sexagesima eadem Superbi regni initium et Phythagorae declarat adventum.“

Vibō — Vibo Valentia, agrāk Hippo. Bruttiju zemē, tagad Monte Leone.

No Romas atkritušās Lejasitalijas tautas bargi nesodīja, tikai tiem, kas līdz pēdējam brīdim bija palikuši kartāgiešu pusē, kā piem., bruttijiem un pikeniešiem, bija jājūt uzvarētāja bargā roka. Tiešās kaŗa sekas bija — Sirakūzu valsts pievienošana, romiešu patronāta nodibināšana Afrikā, kā arī divu provinču ierikošana Spānijā. Ziemeļspānijā ar galvaspilsētu Jauno Kartāgu, kopš 197. gada līdz Saltus Castulonensis (Sierra Morena); Dienvidspānija ar Kordobu kā galveno pilsētu, kur gan pastāvīgi notika nemieri. Kartāga gulēja pie zemes un pūniešu virskundzības laiki rietumos bija beigušies. Tāpat kā pirms tūkstoš gadiem austrumos Kartāga tagad arī rietumos vairs nebija pasaules valdniece un citu izmantotāja.

No pārējiem Fabiju dzimtas locekļiem vēl mināmi šādi:

Kvints Fabijs Maksims Serviliāns (Quintus Fabius Maximus Servilianus), kas kā konsuls bija romiešu kaŗaspēka komandieris Spānijā. Klintīs ieslēgts, viņš bija spiests 140. gadā slēgt mieru ar lusitānu vadoni Viriatu. Lusitānus atzina par patstāvīgiem un Viriatu par viņu ķēniņu, atzīstot arī par amicus populī Romani. Pirms Serviliāna Spānijā bija ieradies viņa adoptētais brālis — 145. gada konsuls Kv. Fabijs Maksims Aimiliāns (Quintus Fabius Maximus Aemilianus).

M. Fabijs Kvintiliāns (M. Fabius Quintilianus 30.—96.) dzimis Kordubā. Korduba ir abu Seneku dzimtene. Kvintiliāns izglitojās galvaspilsētas rētoru skolās un papildināja savas zināšanas, tiekoties ar ievērojamiem runātājiem. Vespasiāna valdīšanas laikā bija daiļrunības profesors, bet Domitiāns aicināja pār audzinātāju sava brāļa mazdēliem. Viņš uzrakstīja 12 grāmatās izcilo darbu „Norādījumi runasmākslā“, kas lielā mērā atbilda laika prasībām un ar aizrādījumiem uz Ciceronu un citiem agrāko laiku runātājiem, bija ceļa rādītājs labākam virzienam. Kvintiliāns pamatoja savus uzskatus ar domu par to,

ka māksla, kuņai viņš veltījis savu mūžu, bija republikas laikos dzīvesspējīga un arī, ķeizariem valdot, ir vēl vieta brīvajam vārdam. —

Līdz ar Kvintiliānu kā pēdējo izcilo Fabiju dzimtas locekli varam atkal pievērsties Kaires vēstures apskatam. Arī par kaŗu ar Fidenām ir paglabājušās dažas vecākas ziņas. Vēl Augusta laikā bija šī kaŗa trofeja spolia opima, ko romiešu kaŗavadonis A. Kornēlijs Koss (A. Cornelius Cossus) bija atņēmis nogalinātajam fidenātu vadonim, varbūt viņa 428. gada konsulāta laikā. Pēc citas versijas spolijas atņemtas Veju priekšā vejentiešu ķēniņam Laram Tolumnijam. Par 426. gadu ir ziņa, ka tad Fidenu mūŗu priekšā izcīnīta neizšķirta kauja. Vēlāk pilsēta, droši vien, tika ieņemta un izpostīta, vienīgi gads ir nezināms. Tikai par gadsimteņa beidzamajiem gadiem ir jau noteiktākas ziņas.

Romas Fōrā bija Fidenu kaŗa piemineklis — četru romiešu sūtņu satujas, kuŗus Fidenās nogalinājuši fidenāti, vai arī pēc citas versijas vejentietis Lars Tolumnijs.

Izcēlās kaŗš starp Vejiem un Romu, kas ilga vienpadsmit gadu, no 406. līdz 396. gadam pr. Kr. Beidzot Vejus pēc ilgstošas aplenkšanas, kas bija saistīta mainīgām sekmēm, parakdamies zem mūŗiem, ieņēma konsuls (M. Furius Camillus). Ieņemtās pilsētas iedzīvotājus pārdeva, piederošos apgabalus pievienoja Romai, lai vēlāk sadalītu romiešu pilsoņiem un latīņiem. Tas bija ievērojams Romas terriŗorijas paplašinājums, ko drīz izjuta kaimiņu tautas. Jau 395. gadā izcēlās kaŗš ar faliskiem, kas nākamajā gadā beidzās ar miera slēgšanu, varbūt tāpēc, ka aikvi un volski atkal par jaunu sakustējās.

Ar aikviem no 394. līdz 392. gadam veda laimīgu kaŗu, kuŗa beigas Romā svinēja ar svētku spēlēm. Pa tam 393. gadā Velitras (Velitrae volsku pilsēta Latijā, jau 494. gadā romiešu kolonija, tagad Veletri), un Satrika (Satricum — latīņu pilsēta pie via Appia, Antium'a novadā, tagad Casale di Conca, ar mūŗiem, kas pa daļai vēl uzglabājušies) pārgājušās volsku pusē, lai gan uz Velitrām par jaunu bija sūtīti romiešu kolonisti.

Romieši toreiz, 393. gadā, sūtīja koloniju uz Kirkeju pilsētu. Circeji, -orum — pilsēta pie līdzīga nosaukuma kalnāja Latijā; pēc mīta nosaukums cēlies no Kirkes, kas šurp atbēgusi no Kolchidas. Slavena ar labām austerēm. Tagad Circello ciems un Citta vecchia drupas. Kalnājs saucas tagad Monte Circello, bet no tā netāl esošā osta — Porto di Paula. Romieši drīz liekas atkal atguva pretinieku pusē pārgājušās pilsētas. Etrūrijā kā sekas uzvarai par Vejiem izcēlās karš ar Volsinijiem (tagad Orvieto), pie kam volsini cieta zaudējumu. Tā romieši spiedās arvien tālāk iekša Etrūrijā.

Tādam spējam varas pieaugumam romiešiem ceļā stājās pavisam negaidot no Gallijas nākošie kelti, jeb, kā romieši viņus sauca — galli. 390. gadā pr. Kr. (pēc vēlāka romiešu laika rēķina) gallu karapulki pāri Apennīniem iebruka Etrūrijā un aplenca Klūsiju. Clusium — (agrākais nosaukums Camars vai Camers) veca pilsēta un viena no Etrūrijas republikām, agrāk Porsennas rezidence; ievērojama ar apkaimē lielā daudzumā esošiem sēravotiem, tagad Chiusi.

Par šo keltu izcelsmi nav nekas zināms, ciltis nosaukums nav atzīmēts. Pēc Polībija (II 223) tie bijuši Aizalpu tauta, tā tad nepiederīgi pie Augšītalijā jau dzīvojošām ciltīm, klejojoši karotāji. Stāsta, ka romiešu sūtniecība, kas devusies turp, lai redzētu nelūgtos viesus, pretēji starptautiskām paražām piedalījusies kaujā. Tā kā liedzās izdot vainīgos, kelti devās pret Romu. Romieši ar saviem sabiedrotiem devās viņiem pretim, bet cieta smagus zaudējumus un tos galīgi sakāva. Kauja notika pie Allia's upes, tā tad ziemeļos no Fidēnām, Tiberas kreisajā krastā. Tādas ir vēlāku laiku, arī Livija, domas. Pret šo uzskatu, pamatodamies uz Diodora vecākām ziņām, nostājas Mommsens (Römische Forschungen 310. ff.). Pēc Diodora kauja notika Tiberas labajā krastā, tā tad iepretim Allia's ietekai. Šim uzskatam, kā vecākam un vairāk pamatotam, arī jāpievienojas. Allia (Alia) ir neliela upīte Lātijā, kuņas izteka ir kalnos, ziemeļos no Krustumērijas sabīnu zemē. Krustumērija (Crustumeria, Crustumerium un Crustumerii, Crustu-

mium — sena sabīnu pilsēta, pie kuņas robežām notika romiešu kaŗaspēka sacelšanās pret patriciešiem. — Par kaujas dienu dies Alliensis uzskata 18. jūliju, kas romiešu kalendārā atzīmēta kā nelaiimes diena — dies religiosus.

Kaŗaspēka atliekas paglābās Vejos, Romu pašu atstāja ienaidnieka ziņā; trīs dienas pēc kaujas to, nesastopot nekādu pretestību, ieņēma galli. Tas liecina, ka tais laikos ap Romu vēl nebija mūŗu nocietinājumu; vienīgi Kapitolijs bija aizstāvams. Iedzīvotāji izklīda pa kaimiņu pilsētām, Kairē paslēpa vērtīgākos svētnīcu dārgumus, kamēr Romu iebruceji pa lielākai daļai nodedzināja. Septiņus mēnešus galli turēja pilsētu ieņemtu un aplenca Kapitoliju, tad viņi noslēdza ar aplenktajiem līgumu un atkal devās prom pret 1000 mārciņu zelta samaksu. Pēc Polībija (II 18, 3) tas bija venetu uzbrukums, kas viņus sauca atpakaļ dzimtenē.

Romaš ieņemšana no galliem radīja lielu ievēribu arī grieķu pasaulē. Šo notikumu pieminēja Teopomps tāpat arī Aristotels. Teopomps (380—310) no Chiosas bija viens no ievērojamākiem grieķu vēsturniekiem. Ja runā par Teopompu, tad nevar atstāt nepieminētu viņa ievērojamo skolotāju Isokrātu. Isokrats dzīvoja no 436. līdz 338. gadam un kā deviņdesmit astoņus gadus vecs sirmgalvis labprātīgi miris bada nāvē pēc kaujas pie Chaironejas, lai neredzētu Grieķijas brīvības bojāeju. No viņa 21 runas, kas pareizāk saucas par politiskām brošūrām, ievērojamākā ir viņa slavinājums (panegyricos) atēniešiem, kuŗā tas cenšas pierādīt, ka 387. gadā Antalkida noslēgtajā miera līgumā ar persiešiem spartiešiem piešķirtās hegemonijas tiesības patiesībā pienākas atēniešiem. Viņš atēniešus mudina būt vienprātīgiem un doties kaŗā ar persiem. Šī slavinājuma runa prasījusi desmit gadu ilgu darbu.

Kamēr agrākos laikos Isokrata runas atzina tikai formāli, satura ziņā nepiešķiŗot nekādas lielas vērtības, jaunāko laiku pētnieki (Ed. Meijers, Pēlmans, Belochs) tās uzskata par avotu, kas ļauj ļabi iepazīties ar Grieķijas apstākļiem, norādot, ka autoram bijusi vislabākā izpratne savas nācijas īsto uzdevumu pa-

reizam novērtējumam. Pēc šo pētnieku domām, Isokrats bija lielās partijas pārstāvis, kas vienīgi monarchijā redzēja labvēlīgu pagrieziena nācīgas likteņiem. Viņš iedomājas Makedonijas ķēniņu par starpnieku strīdum starp hellēņu partijām, par mērķi uzstādamas uzbrukuma karu Persijai, kuŗa iznākumā vajadzēja atbrīvot grieķu Mazāziju līdz Taura kalnājam, kas stiepās gar Mazāzijas rietumu un dienvidu piekrasti un tad pie Eifrata tālāk Kolchidas virzienā. Bez tam vajadzēja hellēņus atbrīvot no lielā proletariāta, kas tur varētu dabūt darbu un maizi. Viņa propagandai bija iespaids, ko daudzkārt pierāda viņa skolnieki. Šie skolnieki savos darbos pauda sava skolotāja Isokrata idejas. Viens no Isokrata ievērojamākiem audzēkņiem bija jau minētais Teopomps, kas savos Filippa stāstos līdz ar Isokrata valodas daiļumu bieži parādīja partējiskas vienpusības aizrautību, kāpēc skolotājs par savu audzēkni izteicās, ka tam vajaga grožu. Sakarā ar jaunākiem papirusu pētījumiem dienasgaismu ieraudzījis viņa vēstures darbs Hellenika. No šī darba atrastas daudzas interesantas un svarīgas nodaļas, kuŗās autors liekas polemizējis ar līdzīga nosaukuma Ksenofonta darbā izteiktajiem uzskatiem. Teopompa atrastajā darbā daudz jaunu ziņu par Hellādas vēsturi. Viņa rakstīšanas veida tendence bija noskaņota pret Atēnām un labvēlīga monarchijas idejai, tāpēc visvairāk uzmanības veltīts makedoniem un viņu panākumiem.

Šai abu ievērojamo grieķu interesei jāpateicas par iespēju Romas degšanu datēt pēc kāda notikuma grieķu vēsturē. Polibijs, un tāpat Diodors, min Antalkīda miera slēgšanas gadu 387./6. pr. Kr. (Ol. 98, 2). Tas pats gads atrodams arī kādā citā grieķu chronikā. Tā tad grieķu chronografiju datums ir īstais un pareizais, jo pāmatojas uz apmēram vienā laikā sniegtām ziņām. Tas jo svarīgi tāpēc, ka rāda mums romiešu chronoloģijas kļūdas, pēc kuŗas galli Romu dedzināja 390. gadā pr. Kr. (364. a. U. C.).

Gallu katastrofa bija vētra, kas ātri rimās. Vajadzēja, protams, zināma laika, kamēr pilsētu atkal atjaunoja, tomēr ilgstoši

tas nekaitēja Romas varas pieaugumam. Taisni otrādi: nelai-
mei bija pat audzinoša nozīme, jo tā mācīja romiešus saņem-
ties spēkiem. Pilsētu atkal steigā uzcēla un tagad arī nocie-
tināja. Pēc Livija (V 50, 8) tautas tribūni aģitējuši par Ro-
mas atdošanu un pārcelšanos uz Vejiem, pret kuriem Kamills
vērsies ar runu (V 51—54), tanī norādīdams, kāpēc nepiecie-
šams aizstāvēt Romu. Te Livijs vērsas pret Cēzara nodomu
it kā pārceļt galvaspilsētu citur. To pašu domu izsaka Horātijs
savā otrā oḁā romiešiem (III 2), cildinādams jaunieša un vīra
tikumus un godaprātu:

1—6. Angustam amice pauperiem pati
robustus acri militia puer
condiscat et Parthos feroces
vexet eques metuendus hosta
vitamque sub divo et trepidis agat in rebus.

Ir skaisti un cēli par tēvijū mirt, nāve vajā arī bēgli no
kaļalauka un glēvuli:

13—16.

Dulce et decorum est pro patria mori:
mors et fugacem persequitur virum
nec parcit imbellis iuventae
poplitibus timidove tergo.

poples, -itis m. — celis, ceļa locītava. Lasāms pēc ver-
sus alcaicus.

Atjaunojās Romas pārsvars par latīņiem. Romai izdevās ne-
vien nostiprināt savu stāvokli, bet pat paplašināt savu territo-
riju. Gallu iebrukuma ietekmē arī kaimiņi būs bijuši pamu-
dināti meklēt atbalstu Romas aizsardzībā. No otras puses, arī
ienaidniekiem likās stunda sītusi. Tie tūlīņ pēc gallu ugunsgrē-
ka iebruka romiešu robežās, bet M. Fūrijs Kamills viņus sa-
kāva. Nākamajos gados turpinājās cīņas ar volskiem, kurus bei-
dzot tā novājināja, ka viņiem kā politiskam faktoram vairs ne-
bija nekādas nozīmes. Droši vien, tiem atņēma arī daudz ze-
mes, seviši Pomptīna apvidū.

Pomtīnus (Pontinus) vai Pomptīnus, a, -um apvidus Latijā. Palus un paludes — 30 jūdžu garš un 12 līdz 13 jūdžu plats, zemi gulošs novads. Tam tek cauri Amasenus- un Ufensupes, kas bieži pārplūst. Novadu, kuņam veda cauri Via Appia, pārpludināja arī daudzie kalnu strauti. Senos laikos par nosusināšanas darbiem rūpējās Ketegs, Cēzars, Augusts, Trajāns u. c. Drīz pēc gallu aiziešanas Dienvidetrūrijas apgabalu pilnīgi pievienoja, tā bija pirmā ievēribas cienīga romiešu teritorijas paplašināšana. 387. gadā tur iekārtoja četras jaunas tribas, vārdā Stellatina, Tromentina, Sabatina un Arnensis, 383. gadā nodibināja latīņu koloniju Sutriju (Sutrium), desmit gadu vēlāk Nepetu. Volsku zemē šinī laikā dibināja — 385. gadā Satriku (Satricum) un Setia — 382. gadā; romiešu pilsoņiem piešķīra zemi, tā ka 358. gadā radās nepieciešamība pēc divām jaunām tribām, kas saucās Publilia un Pomptina. Arī Latijā izcēlās bruņotas sadursmes, par kuņam nav tuvāku ziņu. Grūti ticams, ka būtu notikusi visu latīņu kopēja sacelšanās. Pēc Livija (VI 26) viena no ievērojamākām latīņu pilsetām, Tuskula, jau 380. gadā pr. Kr. ieguvusi romiešu pilsoņu tiesības. Šo ziņu tomēr nākas apšaubīt un varbūt Tuskuļa tikai 338. gadā apvienojās ar Romu.

Droši apliecināta ir romiešu uzvara par prainestiešiem 382. gadā. Tā kā 354. gadā atzīmēts pamiers ar Prainestu, tad kaŗš vilcīs ilgāku laiku, vai arī atkārtojies. Pa tam 360. gadā galli bija atkal ar kādu kaŗaspēku ieradušies pie Albas. Nesagatavotie romieši neiedrošinājās toreiz viņiem uzbrukt. Varbūt taisni šīs briesmas palīdzēja nokārtot latīņu savstarpējās attiecības, jo 358. gadā esot atjaunota latīņu tautu agrākā savienība un pēc pamiera noslēgšanas ar Prainestu Latijā liekas iestājies miers. Latīņu nemieriem tad sekoja jauns kaŗš ar faliskiem un etruskiem (357—354), bez lielākām kaujām un ne bez zaudējumiem romiešiem. Arī citādi draudzīgā kaimiņu pilseta Kaire esot uz īsu laiku piedalījusies šai kaŗā. Šai etrusku kaŗā jāpieņem, ka noticis Teofrasta (Hist. plant. V 8, 2 ap 314./13. gadu) minētais pirmais romiešu jūŗas pasākums. Viņi brauca ar 25 ku-

ģiem uz etruskiem piederošo salu Korsiku, kur mēģināja dibināt pilsētu. Ieroču pamiers ar Falerijiem un Tarkvinijiem izbeidza 351. g. etrusku kaŗu. Fabriji drīz (343. g.) kļuva Romas sabiedrotā.

Samnītu kaŗos, kas sākās jau 343. gadā, sevišķi ar 235. gadu bija piedalījušies kā Romas ienaidnieki arī etruski. Ar viņiem romiešiem pēc samnītu un viņu sabiedroto uzvarēšanas bija vēl vairāki gadi jākaŗo līdz galīgai pakļaušanai. No 298. līdz 249. gadam ir runa par vairākiem kaŗiem ar etruskiem, drusku vēlāk pret Volsinijiem. Ziņas tomēr nav pilnīgi drošas. Te nav runa par kaŗu ar visu etrusku tautu. Liekas, ka etrusku pilsētas sadalījās divās partijās. Vienas, kā Kaire un varbūt arī Klusija, bija Romai satiedrotas vai draudzīgas, otras meklēja sev atbalstu pie samnītiem, bet sevišķi pie kaimiņos dzīvojošiem galliem. Nevienprātīgi savā starpā un atrazdamies starp starp romiešiem un galliem, etruski nespēja paturēt un aizstāvēt savu patstāvību. Izšķiršanās stunda sita 285. gadā.

Varbūt kādas daļas etrusku saukti, galli par jaunu devās pāri Appeninam un uzbruka Arretijai (Arretium, Arrezzo). Romieši gribēja sniegt palīdzību, tomēr tika sakauti, pie kam daudzi krita un daudzus sagūstīja. Kad galli bez tam vēl aizkāra romiešu gūstekņus, tad romieši savāca visus savā rīcībā esošos kaŗapulkus un devās pret gallu cilti senoniem, kas līdz šim bija uzskatīti par romiešu sabiedrotiem. Senonus viņu zemē galīgi sakāva otrs romiešu kaŗaspēks P. Kornēlija Dolabellas vadībā (pirmo komandēja L. Kekilijs Metells). Adrijas piekrastē trīs cietokšņi — Sena Gallica, Castrum Novum un Hadria turēja paklausībā pakļauto zemi. Ar romiešu ekspansiju jutās apdraudēti senonu kaimiņi boji: viņi sapulcināja lielu kaŗaspēku un, apvienojušies ar saviem etrusku sabiedrotiem, devās pret Romu.

Pie Vadimonas ezera (Vadimonis lacus), netālu no Tiberas, romieši stājās pretim ienaidniekiem un tos lielā kaujā sakāva. Nākamajā gadā (284.) pēc otrreizējas sakaušanas, laikam pie

etrusku pilsētas Populonijas, boji bija gatavi uzsākt miera sarunas. Vissmagāk cietuši kaujā pie Vadimonas ezera bija etruski. Viņu pretestība bija lauzta un tā lepnā etrusku tauta liecās romiešu virskundzības priekšā. Etrusku pilsētas, katra par sevi, slēdza ar uzvarētāju savienības līgumu. Tikai Volsiniji un Vulki vēl aizstāvējās līdz 280. gadam, kad arī slēdza mieru.

Ap 265. gadu visa Itālija, izņemot gallus, bija pakļauta, un tagad veidojās atsevišķu tautu savienība, kuŗas vadītāji bija romieši. Tādējādi pirmo reizi visa Apennīnu pussala bija politiski vienota. Romieši akceptēja vārdu Itālija, ar kuŗu grieķi sākumā apzīmēja Lejasītaliju, kā nosaukumu jaunajai valstij, kuŗā pārsvarā bija romiešu elements, gan skaita, gan apdzīvoto vietu apjoma ziņā. Pa visu Vidusītaliju dzīvoja romiešu pilsoņi vai nu lielākā vai mazākā mērā sablīvēti atsevišķās apmetnēs. Lielākā daļa pilsoņu tomēr dzīvo tālu prom uz laukiem. Lauku ciemiem, apdzīvotām vietām un tirgus laukumiem ir tikai otrās šķiras nozīme, jo vienīgā pilsēta ir Roma un Romas valsts robežās nedrīkst būt nevienas citas pilsētas. Attālākos pilsētai piederīgos novados tiesu sprieda praefecti iure dicundo, kuŗus iecēla Romas prētors, pa daļai viņus ievēlēja pilsonība. Vietas, kur prefekti rezidēja, tāpēc sauca par prefektūrām. Bez tam pilsētas teritorijai bija pievienotas agrāk patstāvīgas apdzīvotas vietas un pilsētas. Iedzīvotājus uzskatīja par pavalstniekiem. Nebūdami pilsoņi un bez kādām politiskām tiesībām, viņi tomēr kā t. s. cives sine suffragio dalījās visos romiešu pilsoņiem uzliktajos pienākumos un uzdevumos. Tās ir municipijas agrākā nozīmē. Pavalstniekiem nav vairs nekādas pašnoteikšanās tiesības, bet viņi padoti Romas pilsētas teikšanai un dzīvo Romas teritorijā. Ar laiku šos pavalstniekus uzņēma pilsoņu kārtā.

Anagnia — Anagnia, ae. Sena pilsēta Latijā, herniku galvaspilsēta. Anagnia atradās skaistā apvidū kādā uzkalnā, pie kuŗa piekājes savienojās via Lavicana un Praenestina (com-pitum Anagninum). Tagad Anagni.

Vena fra — **Venafrum**. Ļoti veca samnītu pilsēta Kampānijā, nedaudz austrumos no tagadējās Venafro. Ievērojama ar to, ka, te ieguva ļoti labu koka eļļu.

Nursia — **Nursia**, ae. Pilsēta sabīnu zemes ziemeļos. Tagad **Norcia**.

Arpina — **Arpinum**. Sākumā volsku, tad samnītu pilsēta pie Fibrenas upes netālu no Lirisas Cicerōna un Mārija dzimtene.

6. Sallustija *Catilina* Cap. 17, 4 — viņa vārds ir **P. Gabinius Capito** un piederēja romiešu jātnieku kārtai — *ex equestri ordine*. Nav noteikti zināms, kā cēlies viņa pievārds **Cimber**. Pēc *Cat. cap. 44, 1* *allobrogi* uz Cicerōna padomu ar Gabīnija starpniecību bija sākuši vest sarunas ar Katīlinas piekritējiem: „*Sed Allobroges ex praecepto Ciceronis per Gabinium ceteros conveniunt. Ab Lentulo, Cethego, Statilio, item Cassio postulant ius iurandum, quod signatum ad civis perferant: aliter hand facile eos ad tantum negotium impelli posse.*“ Gabīnijs bija arī tas, kam, šazvērestībai sākoties, bija uzticēta pilsētas aizdedzināšana.

7. Statīlijs (**Statilius**), tāpat jātnieku kārtas, bija paredzēts Gabīnijam par palīgu Romas dedzināšanā. Kā Kornēliju, tā arī Statīliju dzimta bija bez pievārda. Līvijs *XXII 42, 4, 216*. gadam pr. Kr. min Māriju Statīliju kā jātnieku priekšnieku: „*Postremo, cum aliter neque seditionem neque duces seditionis sustinere posset, Marius Statilium praefectum cum turma Lucana exploratum mittit.*“ Sallustius *Catilina 17, 4*: „*Praeterea ex equestri ordine M. Fulvius Nobilior, L. Statilius, P. Gabinius Capito, C. Cornelius; ad hoc multi ex coloniis et municipiis domi nobiles.*“ *43, 2*: „*Sed ea divisa hoc modo dicebantur: Statilius et Gabinius uti cum magna manu duodecim simul opportuna loca urbis incenderent, quo tumultu facilius aditus ad consulem ceterosque, quibus insidiae parabantur, fieret; Cethegus Ciceronis ianuam obsideret eumque vi aggrediretur; alius autem alium sed filii familiarum, quorum ex*

nobilitate maxuma pars erat, parentis interficerent; simul caede et incendio percussis omnibus ad Catilinam erumperent.“

46, 3: „Igitur confirmato animo vocari ad sese iubet Lentulum, Cethegum, Statilium, Gabinium itemque Caeparium Terracinensem, qui in Apuliam ad concitanda servitia proficisci parabat. 55, 6: „De Cethego, Statilio, Gabinio, Caepario eodem modo supplicium sumptum est.“

8. Senātors K. Ketegs (C. Cethegus) — viens no pārdrošākiem sazvērniekiem. Viņam bija uzdots nogalināt Ciceronu līdz ar pārējiem senātoriem. Cethegus — gens Cornelia pievārds. Ievērojams šis dzimtas loceklis bija M. Kornelijs Ketegs, kuŗu Ennijs cildina kā labu runātāju. Horatius Epistula II 117: quae priscis memorata Catonibus atque Cethegis.

9. P. Kornelijs Lentuls (P. Cornelius Lentulus) ar pievārdu Sura, 73. gadā pirmo reizi prētors, 71. gadā konsuls, 69. gadā netikumīga dzīvesveida dēļ izstumj no senāta. Kad Cicerōns kļuva konsuls, viņš pa otram lāgam kļuva prētors, kas deva iespēju atkal kļūt par senātoru. P. Cornelius Lentulus Spinter — 57. gada konsuls, veicināja Cicerōna atgriešanos no trimdas.

10. Šī senāta sēde, kuŗā Cicerōns ieveda Lentulu pie rokas, notika Vienprātības templī.

11. Par prētoru K. Sulpikiju (C. Sulpicius) citādi tuvāk nekas nav zināms.

12. Ar „fides publica“ tiem, kas uzdeva kādu noziegumu, bija nodrošināta nesodāmība (impunitas), arī tad, ja bija līdzdalībnieki. Šis latīņu fides publica atbilst pilnīgi grieķu ādeia; kamēr Grieķijā ādeia varēja piešķirt tikai ar tautas lēmumu (psēfisma) vai arī tieši šim nolūkam pilnvarots senāts (bulē autokrātōr), Romā, kā redzam, pietika fides publica piešķiršanai ar vienkāršu senāta lēmumu, ja vien tam nestājās ceļā kāds tautas tribūns.

13. Mārija piekritējs Kinna, kas pēc sava amata biedra Oktāvija nogalināšanas kādu laiku bija Romas noteicējs, un diktators Sulla, tāpat Lentuls piederēja pie gens Cornelia.

14. Še minētās jaunavas, bez šaubām, ir vestālietes. Sena latīņu un arī sabīniem svēta dievība. bija Vesta — pavarda dieve. Romā viņu pielūdza vēl ceturtajā pēckristīgajā gadsimtenī. Vesta (Vesta, ae) bija dieva Saturna un pavarda un mājas pavarda uguns dieves Ops meita. Tāpēc viņa gādāja par mājiņģumu un nesa svētību mājas dzīvei. Cicero De natura deorum 2, 27, 67: „Nam Vestae nomen a Graecis (ea est enim quae ab illis Estia dicitur); vis autem eius ad aras et focos pertinet.“ Viņas templi, kas bija apaļš, kuŗa sienas senākos laikos bija no pinumiem, bet griestus vēlāk jau klāja Korintas bronza, dega svētā uguns. — Cat. 4, 9, 18: illum ignem semipiternum. Uguns nodzišana nozīmēja jaunas dienas valstij. Vestai kalpoja tās rituālam iesvētītas jaunavas, kuŗas dzīvoja pie tempļa piegulošā mājā (atrium Vestae) un viņu pārraugis bija pontifex maximus. Par Cēzaru Ovidijs Metām. 15, 778 saka:

Quos prohibete, precor, facinusque repellite neve
Caede sacerdotis flammās exstinguite Vestae!

Tā kā pēc mīta Ainejs pārvedis sev līdz no Trojas Vestas kultu, tad Ovidijs viņu sauc Vesta Iliaca (Fast. 6, 227). Velāk viņa sajaucas ar citām dievībām — Terra-Cybele, Rhea. Vestas svētkus — sacra Vestae — svinēja 9. jūnijā.

Vestas priesterienes (Vestalis, is) bija sākumā četras, vēlāk sešas; viņas ievēlēja starp sesto un desmito dzīvības gadu: virginem Vestalem capere in locum alcis, Tac. ann. 15, 22; legere Vestalem alqam, Liv. 1, 3. § 11. Jākalpo Vestai bija pavisam trīsdesmit gadu, pie kam nedrīkstēja precēties. Desmit gadus vajadzēja mācīties, desmit kalpot Vestai, desmit mācīt jaunākās vestālienes. Sevišķs pienākums bija sargāt un uzraudzīt Vestas svēto uguni. Horatius Carmen III 30. 6—10:

Non omnis moriar, multaue pars mei
vitabit Libitinam: usque ego postera
crescam laude recens, dum Capitolium
scandet cum tacita virgine pontifex.

Vestas priesterienes bija tautā lielā cieņā un viņām bija lielas priekšrocības kā Romas kopējā pavarda vargātājām, kas bija cēls paraugs katram romietim un katrai romietei.

Laiks, kad Cicerōna minētās jaunavas bijušas apstūdzētas, nav noteikti zināms. Katrā ziņā viņš runā par vairāku jaunavu attaisnošanu.

15. Kapitolijs — Capitolium, ū; caput.

Blākus Fōram republikas laikā svarīgākā pilsētas daļa bija Kapitōlijs, ko arī vēlāk, ārējo karu un iekšējo juku laikā uzskatīja par ļoti svarīgu vietu Romā. Kalnam divas virsotnes: ziemeļu — 50 metru augstumā (tagad Santa Maria, it. Araceli), ziemeļrietumu — 47,5 metru (Palazzo Caffarelli) un ieplaka abu starpā (Piazza del Campidoglio). Senatnē attiecīgi izšķīra šādas vietas: Arx, Capitolium un Inter duos lucos, pie kam Arx atradās augstākajā ziemeļu virsotnē, bet Capitolium dienvidrietumu virsotnē, pie kam abi bija atsevišķi nocietināti.

Uz Arx atradās Auguraculum, no kurienes augurs vēroja debesu zīmes, un divi tempļi — 344. gadā celtais Junōnas Monētas, ar kuŗu vēlāk saistīja naudu, un Konkordijas (Vienprātības dieves). Uz Kapitōlija, cik zināms, bijušas vairākas svētnīcas. Atsevišķi te pacēlās skaistais un varenais Jupitera Statora templis, kuŗu paaudžu paaudzes arvien vairāk izdaiļoja. Lielī nopelni te vienam no dižākajiem Romas valdniekiem — ķeizaram Augustam. Templi iesvētīja trešajā republikas gadā, to celt sāka Tarkvīnijs Lepnais. Par to stāsta Livijs (I, 55): „Gabiis receptis Tarquinius pacem cum Aequorum gente fecit, foedus cum Fusciiis renovavit. Inde ad negotia urbana animum convertit; quorum erat primum, ut Iovis templum in monte Tarpeio monumentum regni sui nominisqu relinqueret: Tarquinius reges ambos, patrem vovisse, filium perfecisse.“ Templis vairākkārt cietis ugunsgrēkos. Pirmo reizi tas dega 83. gadā pr. Kr. Par šo degšanu runā Cicerōns savā runā. 69. gadā templi atkal uzcēla Kv. Lutātījs Katuls un to iesvētīja. Otru reizi

Jupitera templis dega 69. gadā pēc Kr., pie kam to tūlī atjaunoja, trešo reizi 80. gadā. Ķeizārs Domitiāns (valdīja no 81.—96. gadam pēc Kr.) šo templi lika atkal uzcelt, to tikpat skaisti izdaiļojot. Šo Romas svēto vietu 455. gadā izlaupīja vandāli.

Bez Jupitera romieši šai savā svētnīcā pielūdza arī Junonu un Minervu. Ap svētnīcu atradās Area Capitolina. Pēc romiešu uzskatiem Kapitōliju nebija iespējams nedz nopostīt, nedz arī sagrāut, tāpēc tas kļuva par mūžības, nebeidzamā laika rituma simbolu. Mūžīgās Romas idejas skandētāji dzejā ir Vergīlijs un Horātijs. Tā Vergīlijs abus varoņus, Eurialu un Nisu, kas krita, cīnīdamies ar rutulīem, Aineīdas devītajā dziedājumā no 446. rindas cildina šādiem vārdiem:

Fortunati ambo, si quid mea carmina possunt,
nulla dies unquam memori vos eximet aevo,
dum domus Aeneae Capitoli immobile saxum
accolet imperiumque pater Romanus habebit.

Horātijs tai oḁā (III, 30), kas ir viņa mūža un darba apliecinātāja, piemin arī Kapitōliju — Exegi monumentum: „dum Capitolium scandet cum tacita virgine pontifex“.

Vidējā ieplakā jāpieņem, ka bija Asylum Romuli, nogāzē pret Fōru Tabularium — archīvs un valsts mantnīca. No Fōra puses senatnē bija vienīgā uzeja, pret ziemeļrietumiem kalns bija ļoti stāvs. Dienvidu virsotnē bija arī Tarpejas klints (rupes Tarpeia), no kuŗas svieda uz nāvi notiesātos noziedzniekus un ļaundārus. Šis klints nosaukums cēlies no Tarpeju dzimtas vārda. No šīs dzimtas locekļiem ievērojami Spūrijs Tarpejs (Spurius Tarpeius), kas bija Kapitōlija nocietinājuma virspavēlnieks, un viņa meita Tarpeja, kas kļuva nodevēja un ielaida sabīnus romiešu nocietinājumos. Par atalgojumu viņu apmētāja ieročiem un tādejādi nogalināja. Šo notikumu atstāsta Līvijs un Ovidījs.

Līvijs I 11: „5. Novissimum ab Sabinis bellum ortum, multoque id maximum fuit. Nihil enim per iram aut cupiditatem actum est, nec ostenderunt bellum priusquam intulerunt. Con-

silio etiam additus dolus. 6. Sp. Tarpēius Romanae praeerat arci. Huius filiam virginem auro corrumpit Tatius, ut armatos in arcem accipiat; aquam forte ea tum sacris extra moenia petitum ierat. 7. Accepti obrutam armis necavere, seu ut vi capta potius arx videretur, seu prodendi exempli causa, ne quid usquam fidum proditori esset. 8. Additur fabula, quod vulgo Sabini aureas armillas magni ponderis brachio laevo gemmatosque magna specie anulos habuerint, pepigisse eam, quod in sinistris manibus esset, derecto arma petisse dicant et fraude visam agere sua ipsam peremptam mercede.“

corrumpere — piekukuļot, sacris — . upurēšanai, dat. fin.; armilla — aproce; rokas gredzens kā godazīme kaŗavīriem; gemmatus — dārgakmeņiem apklāts, magna specie — grezns, anulus — gredzens, pangere — izlūgties, pangō (pacō), pānxi vai pepigī, pactum; ex pacto — ligstot, pēc līguma; visam — cum videretur, mercede — ar to, ko lūgusi kā atalgcĵumu.

Ovidius, Metamorphoses XIV no 775 rindas:

Tatiusque patresgue Sabini
bella gerunt, arcisque via Tarpeia reclusa
Dignam animam poena congestis exuit armis.

Jupiters (Juppiter) augstākais itaļu tautu debesu dievs, kā grieķiem Zevs, viņam tuvs nevien savā būtībā, bet arī pēc vārda. Vārds Juppiter savilkts no Iovis (vecāka forma Diovis) pater, Zevs no Djeus (ind. djaus — „gaišā debess“). Arī Jupiters saucās Diespiter. Kad laika tecējumā šo itaļu dievu identificēja ar grieķu, tad viņš kļuva par dieva Saturna un dieves Ops dēlu, kuŗus pielīdzināja grieķu dievībām Urānam un Reai. Jupiters ir visu debesu parādību dievs. Kā Lucetius (no lux — gaisma) viņš ir gaismas nesējs, dienas gaismas un pilnmēness devējs, tāpēc viņam līdz ar sievu Junōnu bija svētas visu mēnešu pilnmēness dienas, kalendas un īdas (13. vai 15. datumā). Tad viņa priesteris upurēja baltu jēru (ovis idualis). Priesteris saucās flamen dialis. Tāpat kā dzidrās debesis, tā arī laika maiņas atkarīgas no Jupitera. Kā Fulgurator (vai arī

vienkārši Fulgur) un Fulminator (Zibēnotājs) un Tonans vai Tonitrālis (Perkona dievs) viņš liek nakt briesmīgiem negaisiem, kas sevišķi piemeklēja Romu. Kā Pluvius Jupiters ir auglīgā lietus dievs. Tā vieta, kur bija zibens iespēris, bija Jupiteram svēta un viņa īpašums. Ka lietus dievam (Elicius) viņam Romā lielā sausuma laikā sarīkoja ar dievkalpojumiem saistītus svētkus — Aquaelicium vai Aquilicium. Tad priesteri atgādāja pilsētā sevišķu apaļu akmeni — lapis manalis („lietus akmeni“), viņiem sekoja matronas basām kājām un amatpersonas bez amata nozīmes. Tāpat viņu pielūdza zemnieki rudenī un pavasarī pirms sējas, sarīkodami ar upurēšanu saistītu svētku mielastu. Arī pirms ražas ievākšanas atskanēja lūgšanas Jupiteram un Junōnai, iekams vēl bija notikuši upuri Cerērai. Visā Latijā svinēja vīna svētkus Jupiteram kā vīna svētības devejām — vinalia. Tāpat, sākot ievākt vīna ražu, flamen dialis upurēja jēru.

Visā Itālijā blakus Marsam, kas izšķīra kaujas un piešķīra uzvaras (Victor), godāja arī Jupiteru, sevišķi Romā. Te jau Romuls cēlis tempļus Jupiteram Statoram, kas stājas ceļā bēgošiem karavīriem, un Feretrijam, kam veltīja ienaidnieka karvedim atņemtās bruņas. Jupiters ir arī taisnības un patiesības sargs un tāpēc vecākais no dieviem, kuŗus piesauca, dodot zvērastus; noslēdzot svinīgi apliecinātus miera līgumus. Viņa gādība ir nevien tagadnei, bet arī rākamām dienām. Auspīcijas rāda viņa gribu un izsaka vai nu piekrišanu vai arī nepiekrišanu kādam nodomātam pasākumam. Kopš seniem laikiem Jupiteru pielūdza latīņu tautas kā Jupiter Latiaris (retāk Latialis) Albānu kalnājā kā kopēju cilts dievu un pēc latīņu savienības līguma noslēgšanas kā nodibinātās savienības dievu. Tas notika kopējos upurēšanas svētkos — feriae Latinae. Romā, kā jau teikts, viņa kulta galvenā vieta bija Kapitōlijā, kur to kā Romas varas vairotāju un uzturētāju pielūdza un godāja kā Jupiter Optimus Maximus. Šis romiešu dievu valdnieks bija attēlots tronī sēdēdams, tempļa vidū, labā rokā turot zibeni. Te konsuli, stājoties amatā nesa viņam upurus un, dodoties ka-

rā, deva svinīgus solījumus. Šurp devās savā triumfā uzvaru guvušais romiešu karavadonis, kas pie balto vēršu upuņiem teica lūgšanas pie Jupitera tēla. Neskaitāmas dāvanas saplūda no valsts, kara vadoņiem un pilsoņiem, svešiem valdniekiem un tautām, lai greznotu un izdaiļotu varenā dieva templi un vairotu tā bagātības. Augstākajam dievam par godu, protams, svinēja arī greznākos un skaistākos svētkus, — sevišķi Romā — lielās un plebeju svētku spēles (ludi). Arī ķeizarienes laikā Kapitālāja Jupiteru uzskatīja par romiešu tautas un valsts majestātiskuma augstāko reprezentantu. Pamazām arī citur Romas valstī sāka celt Kapitolijus. Daudzkārt Jupiterš sajaucās arī ar vietējiem dievībām provincē, piem. Sīrijā; tāpat ar ķeltu un ģermāņu dievībām, sevišķi Alpu augstienēs. Pie viņa vārda apzvērēja liģumus un draudzību ar sabiedrotiem. Jupiterš saucās — Juppiter Capitolinus, Juppiter Optimus Maximus, grieķu Zevs, debess un zemes valdnieks, kas sūta rasu, lietu, sniegu, zibenus un ducina pārkonus. Viņš ir valsts aizstāvis un sargs, sarga ģimeni, namu un sētu, kāpēc arī saucas herceus vai penetrālis; viņu pavada ērglis.

Jūnōna — Juno, ņis — Saturna meita, Jupitera māsa un sieva, romiešu dievu ķēniņiene, kas piešķir bagātību un ķēnišķīgu varu. Viņa ir laulību un tāpēc arī dzemdību dieve, kuŗu piesauca sievietes savos zvērstos kā sev labvēlīgu dievību. Kā vienu no Ārpus Itālijas esošām pilsētām, kas pielūdz Junonu, var minēt Argosu, ko Ovidijs Heroīdēs 14, 28 sauc — urbs Junonis. Arī Kartagā tā bija lielā godā, Vergīlijs min arī Sāmas salu. Kā debesu dievi Junonu piemin Cicerōns De natura deorum 2, 26, 66: „Aer autem, ut Stoici disputant, interiectus inter mare et caelum Junonis nomine consecratur, quae est soror et coniux Jovis, quod et similitudo est aetheris et cum eo summa coniunctio. Effiminarunt autem eum Junonique tribuerunt, quod nihil est eo mollius. Sed Junonem a iuvando credo nominatam.“ Juno Lucina to sauc kā dievi, kas dod dzīvības gaismu. Līdzīgi kā Jupiteram ir Plutōna, tā arī Junonai ir vēl pazemes dieves Proserpinas epitets un to sauc

arī Juno inferna. Vergilius, Aeneis VI 136—138: Latet arbore opaca aureus et foliis et lento vimine ramus, Junoni infernae dictus sacer. Jūnija mēnesis — Junōnalis — ir nosaukts Junōnas vārdā, Junonalis tempus — jūnija mēneša laiks.

Minerva — Minerva, ae; etrusku Menerfa vai Meurfa — bija gudribas, saprāta, asprātības un pārdomu brīžu dieve. Viņas aizgādībā bija vērpejas un audējas, krāsotāji, kurpnieki, galdnieki un citi amatnieki; mūziķi, tēlnieki, gleznotāji, ārsti, aktieři, dzejnieki, skolotāji un sevišķi — skolasbērni. Vecākās un svarīgākās svētnicas atradās Romā pilsētas augstienēs: Kapitōlijā, kur ar Jupiteru un Junōnu kopējā templī tai bija sēdekļi pa labi Jupiteram. Bez tam vēl minams Aventīns, kur pulcējās dzejnieki un dzejnieki un Kailija kalus. Viņa bija arī kaļa dieve, ja kaļu veda ar saprātu; eļļas un vilnas apstrādāšanas izgudrotāja. Vēlāk to iedentificēja ar grieķu dievi Atēnu Pallādu, Zeva meitu.

16. Saturnālijas — Saturnalia, Saturnalis, Saturnia — bija vispārēji prieka svētki, kuļus sāka svētīt 17. decembrī, atceroties dieva Saturna (Saturnus, sero) laimīgos valdīšanas laikus Lātijā, tāpēc gaidīja viņa atgriešanos zemesvirsū uz vienu nedēļu. Saturnam piederēja kādreiz zelta templis, kur bija vienīgi miers un prieks. Nekāds darbs nenogurdināja cilvēkus, nebija nekāda trūkuma, bet visi dzīvoja pārpilnībā; nebija arī nekādas atšķirības vergu un brīvo cilvēku starpā. Saturna svētku dienas sauca: Saturnalia prima (Liv. 30, 36, 8) — pirmā diena, otra — Saturnalia secunda (Cic. ad. Att. 13, 52, 1), trešā diena saucās Saturnalia tertia. Šais septiņās svētku dienās dzīvoja kā senajos, jaukajos Saturna laikos. Neviena neiedrošinājās ķerties pie ieročiem, sākt kaļu vai arī uzsākt kādu strīdu. Ja senajos, laimīgajos laikos nenotika neviena nozieguma, tad arī šais svētkos tā jāizturas, it kā kaut kas tamlīdzīgs nevarētu notikt. Nedrīkst nevienu sodīt, ja arī viņu uzskata par vainīgu, vai arī kādu vainu pierāda. Vergiem līdzīgas tiesības ar kungiem; viņi var pret tiem sev atļauties jebkuļu brīvu vārdu un rīcību — to sauc par decembra brīvību. Tā kā

viņiem visu gadu jāapkalpo kungi, tad tagad tas notiek otrādi, jeb arī kungi aicina vergus pie sava galda. Katrs pilsonis domā par savu draugu, katrs partijas loceklis par savu vadītāju un nosūta viņam kā dāvanu vaska sveces, jo gaisma nozīmē dzīvību. Tagad ir gadmija, kad dienas atkal pamazām sāk kļūt gaŗakas, pēc tam, kad tās jau gandrīz pavisam bija saŗukuŗas isas.

Tagad var darīt prieku ar dāvanām — tās ir mazās māla figūras (*oscilla sigillaria*), kuŗas mēdz dot bērniem par piemiņu skaistākajam Herkulesa darbam. Kad varonis atgriezās no Ibērijas ar Geriōna ganāmpulkiem, viņš pierunāja itāļus viņu bargo dievu prasīto cilvēku upuŗu vietā upurēt ŗos cilvēku atēlus. Visur notiek dzīres un tālu atskan skaļās gaviles. Visi noliek togu un uzvelk ērtāku, vieglāku tēŗpu (*synthesis*). Tagad nav ko bīties, ka edils varētu nosodīt kādu spēlmani. Tagad ūzmeklē kauliņus, pie kam var spēlēt uz riekstiem, auglības simboliem, vai arī uz naudu, kas agrāk bija aizliegts. Kam labākais metiens, tas kļūst dzīŗu galda ķēniņš un pārrauga sabiedrības spēles. ŗis dienas ir īstas izpriecu dienas, pie kam arī vīnu iznes no pagrabiem. Tagad zobojas un joko, aizdedzina prieka sārtos ugunis. To darīt ir nevien laba griba, bet pat pienākums. Dzejnieki tagad piepūlē savu fantaziju visiem un katram par prieku. Tagad liek atskanēt skaistām epigramām, kas ir ļoti asprātīgas un kodīgas. Tās labprāt pievieno dāvanām, ko pasniedz varasvīriem.

Bet kāpēc gan Saturnam par godu svētī tik daudz dienu? Tomēr jau divas dienas pirms Saturnālijām ir nosvinēti citi svētki ar līdzīgu nozīmi kādam apakŗzemes dievam, dievam, kas saņēma sēklu un to kopa, *Konsam* (*Consus*). Viņa dienā līdz ar zemi, kas klusēdama gaida savu atmodu, guvuŗi pelnīto atpūtu cilvēka līdzgaitnieki viņa darbā dot zemei atkal dzīvību. Zirgi un mūŗi varēja, vainagiem izrotāti, palikt pie savām silēm.

Saturns simbolizē sēklu, no kuŗas sākas vai gatavojas dzīvības sākums, dzīvē darāmais darbs. Tāpēc tautu pārņēmis tik

priecīgs noskaņojums un pilsētnieku starpā valda mīla, zudis naidis un nav vairs nekādu nesaskaņu cilvēku starpā. Saturns tomēr nav viens pats, bet viņam ir arī sieva — zemes auglības dieve Ops — kuŗu viņš apprecēja, līdz ar to apaugļodams zemi. No viņas savu vārdu dabūja viena no vecākajām itaļu ciltīm — Opiki jeb oski, kas vēl tagad dzīvo tagadējā Kampānijā; no viņas cilvēks sagaida sev palīdzību un pārpilnību. Šīs dieves vārdā saucas tas bagātīgais kara laupījums (spolia opima), ko romiešu kaŗavadonis atņēma ar paša roku nogalinātajam ienaidnieku vadonim. Viņu neuzskata arī par mūžam dzīvo un mūžam darbīgo zemesmāti, bet gan par sēklas saņēmēju, tāpēc to uzskata, no otras puses, par dieva Konsa laulāto draudzeni, un kā tāda viņa saucas Opekonsivija (Opeconsivia).

Saturnam un dievei Ops ir savs templis Kapitōlija piekājē, kur uzglabā valsts vērtslīetas un signa militaria. Tas ir viens no vecākajiem templiem, pat vecāks par pašu pilsētu, jo visvecākās tautas, kas klīda pā šiem uzkalniem un lejām, uzskatīja pastāvīgo zemes atmodu jaunai dzīvībai par kaut ko dievišķu. Sēkla, kas dīga zemes krūtī, bija kaut kas tāds, kas nebija cilvēka prātam aptverams, tāpēc tās priekšā liecās pazemīgā lūgšanā. Viens otram stāstīja, ka Saturns pats senos laikos Tibras krastā pie Janikula piekājes nokāpis zemes virsū. Jupiters viņu tomēr padzinis no troņa, un tagad Saturns klist apkārt, meklēdams patvērumu no dēla dusmām un naida. Tāpēc šis novads saucas Latium (latere). Dievs Jāns (Janus) viņam nāca pretī un veda pāri kreisajā krastā pie Kapitōlija piekājē esošajām klintīm, uz kuŗas pirmās nogāzes Jāns pats vai arī Herkuls tam uzcēla svētnīcu.

Jāns (Janus) bija seno itaļu dievs, kas kā saules dievs apzīmēja gadu mijas. Attēli to rādīja ar saaugušām divām galvām, seno saules un mēness simbolu; viens attēls ar bārdu, otrs bez. Ar laiku abos attēlos redzam šo dievu ar bārdu. Jāns bijis ķēniņš Lātijā un uzcēlis pili Jānikulu (Janiculum). Viņa vārdā

nosaukts janvāra mēnesis — Jani mensis. Vispār, Jānam bija veltīts katrs sākums — gada dienas, katra darba sākšana; tāpēc pie svinīgiem upuriem viņu vienmēr pieminēja pirmo. Jānam bija pievārds pater, tāpat kā grieķiem Zeus patēr. Viņam bija arī neliels templis, kapella, ar divām durvīm, kas bija tieši viena otrai pretim. Templis bija miera laikos slēgts, bet, kaņam sākoties, to atkal atvēra. Templis laikam bija tikai segta eja ar durvīm. — Tik daudz par Jānu.

Saturna uzkalnā uzcēla pili, kuņā viņš bija ķēniņš, bet tauta saucās saturnīti. Viņi, pēc pašu ticējumiem, bija cēlušies no vietējās tautas un tāpēc centās to atdarināt, kā zemkopji dzīvodami miermīlīgu, netraucētu dzīvi, kuņai bija savs mērķis. Vecais pantmērs, kuņā šī tauta dzejoja, saucās par Saturnīna — versus saturnīnus, kas ne mazāk daiļi skan kā vēlāko laiku pantmēri. Kādā dienā Saturns bija nozudis. Bet kuņš dievs gan reiz nenozūd no cilvēku acīm? Ovidijs min Tartaru, kuņā nokļuvis Saturns: Liber primus 113. un 114. rindā: „Postquam Saturno tenebrosa in Tartara misso sub Iove mundus erat subit argentea proles.“ Saturna ierašanās un viņa labie darbi attēloti uz naudasgabala, kuņu izkalis Jāns: vienā pusē attēlota viņa galva, otrā kuņģis, kuņā ieradies dievs, jo Jāns ar Saturnu bija abi bijuši draugi un ar šo kopējo naudasgabalu atzīmēja savu savstarpējo uzticību.

Daudz laba Saturns ir darījis. Viņš iemācīja tautām zemes apstrādāšanu un tās augļu kopšanu, pats apstrādāja savu sagatavoto ražu. Senie laiki, diemžēl, jau pagājuši. Ikdienas nogurdinošajā darbā paliek vienīgā cerība, ka šie senie, jaukie laiki reiz atgriezīsies. Bet tie atgriezīsies, lai arī kad tas būtu. Tāpēc nav ko brīnīties, ka šī tik labdarīgā dieva kādreizējā svētnīca vēlāk kļuva pārveidota greznā un daiļā templī. Jaukais Tarkvīnijs sāka to celt, bet tikai pēc viņa padzišanas notika iesvēte. Vēl daudzas reizes templis ir pārbūvēts, izdaiļots un modernizēts. Te redzams Saturna attēls, visu gadu viņa kājas aptītas vilnas autiem un tikai, kad pienākuši viņam par godu svētījamie svētki, tos noņem. Viņu nepielūdz kā ci-

tus dievus ar apsegtu, bet gan, pēc grieķu parauga, ar atsegtu galvu: to sauc par „gaismas radišanu“. Pirmajā gadā pēc kaujas pie Trasimēnas ezera (217. g. pr. Kr.) bija noticis tik daudz brīnumu un Sibillas grāmatas runāja tik skaidru valodu, ka dievkalpojuma rituālam noteica šādu kārtību: vispirms upurēšana templā priekšā, tad „lectisternium“ un, beidzot, kopējas dzires. Ne par vienu dievu tik lielā mērā nerūpējās un negādāja. Lectisternium (lectus u. sterno) bija sākumā grieķu paradums, kuŗu romieši pārņēma, sekodami Sibillas grāmatu padomam. Dievu drapētos krūšu attēlus (capita deorum), kas laikam bija vaska maskas, vai arī viņu atveidus, ielika kādā gultā (lectus vai pulvinar) un viņiem sarikoja mielastu. — Pēc visa teiktā varam saprast, cik priecīgi skanēja šais svētkos gaviļu sauciens: „Io Saturne! Io Saturne!“

Par Saturna zelta laikmetu stāsta Vergīlijs Aineīdas 8. grāmatā no 319. rindas:

Primus ab aetherio venit Saturnus Olympo,
arma Iovis fugiens et regnis exsul adeptis
is genus indocile ac dispersum montibus altis
composuit legesque dedit Latium
maluit, his quoniam latuisset tutus ab oris.
Aurea quae perhibent illo sub rege fuere
saecula: sic placida populos in pace regebat,
deterior donec paulatim ac decolor aetas
et belli rabies et amor successit habendi.

Par Saturnu kā laika dievu runā Cicerōns „De natura deorum“ 2, 25.: „Saturnum autem eum esse voluerunt qui cursum et conversionem spatiorum ac temporum contineret. Qui deus Graece id ipsum nomen habet: Krōnos enim dicitur, qui est idem chrōnos id est spatium temporis.“ Sestdienu sauca par Saturni sacra dies (Tibullus 1, 3, 18), Saturna planēta saucās stella Saturni (Cic. de divinatione 1, 39, 85.), Saturnu piemin arī Horātijs savā Mecenātam veltītajā ođā „Cur me querellis exanimas tuis?“ (II 17).

1—4 Cur me querellis exanimas tuis?
Nec dis amicum est nec mihi te prius
obire, Maecenas, mearum
grande decus columenque rerum.

21—32 Utrumque nostrum incredibili modo
consentit astrum. Te Iovis impio
tutela Saturno refulgens
eripuit volucrisque fati
tardavit alas, cum populus frequens
laetum theatris ter crepuit sonum;
me truncus illapsus cerebro
sustulerat, nisi Faunus ictum
dextra levasset, Mercurialium
custos virorum. Reddere victimas
aedemque votivam memento:
nos humilem feriemus agnam,

Šī oda lasāma pēc versus alcaicus:

ū | — u — — | — u u — u ū
ū | — u — — | — u u — u ū
ū | — u — — — — — — — —
— u u — — — — — — — —

querella — žēlabas, exanimare — noskumdināt,
columen — balsts, consentire — saskanēt,
refulgere — atspīdēt, tardare — aizkavēt,
volucris — ātrs, fatum — likteņa dievība,
truncus — koka stumbrs.

Faunus (Faunus, celms FAV, faveo) — ķēniņš Lātijā [oti senos laikos, pareģojumu dieva Pika (Picus) dēls, Saturna mazdēls, Latīna tēvs. Viņš mācīja saviem pavalstniekiem zemkopību un labus tikumus. Pēc nāves to godāja kā lauku un mežu dievu — pareģotāju. Viņa birzī, Tribura nogāzē, bija orākuls. Vēlāk Faunu sajauca ar Arkādijas Panu (Luperku — Lupercus).

Merkūrijs (Mercurius, gr. Hermess), Jupitera un At'anta meitas, dieves Maijas (Maja) dēls, bija dievu vēstnesis. Kā herolds viņš bija runas veiklības un runas mākslas dievs, izgudrojis liru, gādā un rūpējas par cilvēku labklājību; tirdzniecības, viltības un satiksmes dievs; ceļu, vingrošanas pārzinis un dvēseļu pavadonis pazemē. Kā dievu vēstnesim viņam galvu sedz spārnota ceļinieka cepure (petasus), kājās spārnotas kurpes (talaria), rokā vai nu herolda zizlis (caduceus), vai arī kā pavadonim pazemē — burvju zizlis (virga).

Mercurialis, e — cognomen; Horatius — virī Mercuriales — zinātnieki un dzejnieki, sevišķi liriskie, kā Merkūra mīļi. Mercuriales, ium — tirgotāji, kuņiem Romā bija sava kollēģija.

votivus — apsolīts, victima — upuļa lops.

17. Romieši mēdza savas vēstules rakstīt uz koka ar vasku pārklātām tāpeļem, kuņas tad aptina ar saiti un apzīmogoja ar gredzenu, kuŗā palaikam bija iegravēts kāda rakstītājam tuvu stāvoša vīra attēls.

18. Šis vectēvs bija P. Kornēlijs Lentuls (P. Cornelius Lentulus), kuŗu Cicerōns vairākās vietās savos darbos attēlo kā izcilu valstsvīru. Viņš bija 162. gadā konsuls un kļuva slavens cīņā ar Kaiju Grakchu, pie kam to smagi ievainoja. Pēc Grakcha nogalināšanas viņš, tautas naida vajāts, devās labprātīgi trimdā uz Sicīliju, kur arī mira.

19. Senāta lēmumiem nebija likumīga spēka, kamēr tie nebija uzrakstīti un novietoti Saturna tempļa archīvā. Lēmumus pieņēma un apstiprināja palaikam to senātoru vārdā, kas bija par tiem balsājuši vai arī šo lēmumu ierosinājumus sekmīgi aizstāvējuši. Tā arī šis senāta lēmums pagaidām attiecās tikai uz apsūdzēto apcietināšanu, bet ne uz viņu notiesāšanu, kuŗu nolēma vēl tikai 5. decembrī.

20. Cicerōna kollēģa konsulātā K. Antōnijs, ko lielā parādu nasta bija padarījusi kāru pēc jauninājumiem, agrāk bija labvēlīgi noskaņots Katilīnam. Kad, dalot konsulārās provinces,

Antōnijam piešķīra Maķedōniju, viņš sāka aizstāvēt valsts intereses.

21. No visiem šē minētiem sazvērniekiem, pret kuriem nolēma to pašu, ko pret Lentulu, Ketegu, Statiliju un Gabīniju, apcietināja vienīgi M. Kaipāriju. Pārējie četri liekas laimīgi izbēguši, jo Cicerōns runā tikai par četriem nogalinātiem.

22. Pateicības svētki palaikam notika, ja kāds kaŗvedis bija izcīnījis lielu uzvaru. Cicerōns varēja vienīgais par sevi teikt, ka viņam par godu dēļ nopelniem valsts labā miera laikā sarīko pateicības svētkus.

24. Uz Lentula flegmu un miegainību Cicerōns norāda jau 3. nodaļā. Tāpat Kv. Askonijs (Q. Asconius Pedianus, 3—88 gad. pēc Kr.), kas Nerōna laikā rakstīja vēsturiskus komentārus Cicerōna runām, raksturo senātoru Kassiju (ar pievārdu Longinus) kā nevižīgu un nevarīgu cilvēku. Ketegs te attēlots kā augstākā mērā ātrs un pārdrošs cilvēks, kas vienmēr želojās par savu līdzgaitnieku lēnumu un vilcināšanos rīkoties.

25. Ar nodomu te runātājs, pieminēdams dažādas brīnišķīgas parādības, mēģina ietekmet tautas noskaņojumu, lai pēc iespējas ātri panāktu savu mērķi — nomierināšanos un simpatijas, ko viņš gribēja iegūt no tautas. Šādos gadījumos senie romieši bija ļoti ticīgi. Cicerōns šīs brīnumainās parādības apdziedājis kādā dzejolī par savu konsulātu.

26. Kā austrumu zemēs chaldeji, tā Itālijā etruski bija sevišķi slaveni un ievērojami kā pareģi un dažādu zīmju un parādību izskaidrotāji. Tāpēc ārkārtēju parādību gadījumos mēdza ataicināt no Etrūrijas pareģus, lai tās izskaidrotu. Latīņu nosaukums —

harūspēx (arūspex), spicis m., etrusku harus un *specio.

27. Atklātas spēles (ludi), sevišķi ar koŗiem un dejām saistītas izrādes, bija romiešu dievkalpojuma sastāvdaļa un līdz ar to līdzeklis samierināt sadusmoto dievu.

28. Pienākums atklātu darbu izpildīšanu uzticēt mazākso-
litājiem bija palaikam edīlu un cenzoru uzdevums. Ārkārtējos
gadījumos, kā šinī, izrādās, ka arī konsuli būs pildījuši šos uz-
devumus.

29. Lielākā daļa Gallijas toreiz vēl nebija romiešu iekarota.
Tikai Cēzars savā karagājienā uz Galliju to pakļāva Romas virs-
kundzībai, kā zināms, laikā no 58. līdz 51. gadam pr. Kr.

30. Te domāts Pompejs, kuŗu Cicerōns piemin daudzās
vietās savās runās kā slavenu un ievērojamu valstsvīru un kar-
vedi.

Ceturtais runa

Priekšvārds

Pēc tam kad saskaņā ar senāta 3. decembra lēmumu Lentuls, Ketegs, Gabinijs, Statilijs un vēlāk arī Kaipārijs bija apcietināti, un kad dienu pēc tam bija piešķirts atalgojums allobrogiem un Volturkijam, Cicerōns 5. decembrī Vienprātības templī sasauca senāta sēdi. Šai sēdē vajadzēja lemt par noziedznieku tālāko likteni. Bija izplatījušās baumas, ka sagūstīto sazvērnieku draugi un piekritēji mēģina uzmusināt zemākos tautas slāņus un vergus viņus atbrīvot, tāpēc bija nepieciešams šai sēdē ātri lemt. Dekimu Silānu kā designētu konsulu nākamajam gadam iztaujāja pirmo; viņš izteicās par nāves sodu, Cēzars, turpretim, par mūža cietumu. Lai mazinātu to iespaidu, kas Cēzara runai bija uz lielāko daļu senātoru, un pieņemtu Silāna priekšlikumu, Cicerōns teica šo runu, kuŗā pārbaudīja abus uzskatus. Abus priekšlikumus viņš uzskatīja par patriotiskiem, tomēr domāja, ka Silāna priekšlikums kā stingrāks un noteiktāks būtu pieņemams. Pēc viņa uzstājās Katōns, kas tolaik bija nākamā gada designētais tribūns. Katōns asiem vārdiem uzbruka sazvērniekiem, izteica aizdomas par tiem senātoriem, kas bija balsojuši par mērenāku rīcību, pateicās konsulam par viņa modrību un enerģiju un deva padomu sodīt noziedzniekus ar nāvi.

Visi konsulāri un lielākā daļa senātoru ļāvās pierunāties no Katōna pārliecinošiem pierādījumiem, pie kam senāta lēmumu pieņēma saskaņā ar viņa ieskatiem. Uz Cicerōna pavēli vēl tānī pašā dienā izpildīja nāvessodu. Viss senāts un liels romiešu pūlis konsulu, kad viņš bija atgriezies pēc sazvērnieku notiesāšanas, pavādīja līdz viņa dzīvoklim. No visām pusēm atskanēja saucieni: „pater patriae!“.

RUNAS SATURA ATSTĀSTĪJUMS

Ievads

Konsuls redz, ka visu skati vērsti uz viņu, ka visi nobažījušies ne tikai par pašu un valsts, bet arī viņa drošību un draudošajām briesmām. Tāds noskaņojums, kad pašu pārņēmušas sāpes un skumjas, ir patīkams, tomēr pie nemirstīgajiem dieviem lai viņi no visa tā atsakās, atmet visas bažas un rūpes un domā tikai par sevi un saviem bērniem. Ja viņam liktenis lēmis paciest tik daudz rūgtuma, sāpju un moku, tad viņš to arī labprāt darīs, ja vien tikai ar šīm pūlēm un centieniem būs kas panākts sapulcēto tēvu un romiešu tautas godam un labklājībai. Viņš, konsuls, neesot tas, kam nebūtu nekad draudējušas nāves briesmas un vajāšanas: briesmas draudējušas Fōrā, kur vienmēr piekopj taisnību, Marsa laukumā, kas iesvētīts konsulu auspīcijām, kūrījā, visu tautu kopējā augstākā patvērumā; mājā, kas ir kopēja vieta, kur katrs var būt drošībā¹, mieram un atpūtai domātā gulta, jā, pat ne goda sēdeklis, kuruju krēsls (sella curulis) nespēja novērst briesmas. Konsuls daudz ko noklusējis, daudz pacietis, daudzās lietās piekāpies, daudz ko dziedinājis, neraugoties uz senātoru bažām, lai gan pašam tas bijis sāpīgi. Ja nemirstīgie dievi gribētu viņa konsulātam lemt tādu iznākumu, ka varētu paglābt sapulcētos tēvus un romiešu tautu no apkaunojošiem apvainojumiem, tempļus un svētnīcas, šo lepno dzimto pilsētu no briesmīgas dedzināšanas, visu Itāliju no kara un posta — tad viņš gatavs panest jebkuļu likteni, kas tam būtu lemts. Vai Lentuls, parēģu pamudināts, varēja būt tik neprātīgs un domāt, ka liktenis tā vārdu lēmis valsts bojāejai, kāpēc gan viņa konsula amats nevarētu tādā gadījumā būt likteņa lemts nākt par labu valsts labklājībai.

Tāpēc sapulcēti tēvi lai apspriežas, rūpējas par savu tēvzemi; glābj un pasarga savas laulātās draudzenes, bērnus un savu mantu, lai aizstāv romiešu tautas vārdu un labklājību. Par konsula saudzēšanu lai viņi tomēr nedomā. Visupirms viņš

cer, ka visi dievi, kas sarga šo pilēstu, atalgos pēc nopelniem. Tad, ja tā tas būtu lemts, viņš var mirt mierīgu prātu. Kauna pilnā nāvē nevar mirt drošsirdīgs vīrs, pārāk agrā konsulārs, nožēlojamā nāvē prātnieks. Konsuls tomēr neesot tik ciešsirdīgs, ka viņu neaizkustinātu klātesoša, tik mīļā un dārgā, brāja skumjas, visu to cilvēku asaras, kas te atrodas. Arī sirds sauc bieži mājup pie pārbaidītās, satrauktās sievas, bailu pārņemtās meitas, mazā dēla, kas liekas it kā ķīlnieks valsts rokās, un arī pie znota, kas, iznākumu gaidīdams, stāv viņa acu priekšā. Visam tam ir zināma ietekme uz konsulu, tomēr ja kāda vara to apspiestu, viņš labāk vēlētos, lai visi kopā paliktu neaizkarti, nekā līdz ar pilsētu aizietu bojā — 1. nod., 2. nod. 3. §.

IZTIRZĀJUMS

Lielās briesmas, kas draud valstij sazvērnieku noziedzīgās rīcības dēļ, liek uzstāties pret tiem ar iespējamo stingrību.

1) Konsuls sazvērniekus salīdzina ar abiem Grakchiem un Saturnīnu. Ir kļuvuši zināmi neapšaubāmi un jau pierādīti sazvērestības nodomi pret valsti. Apvērsums pieņēmis vēl lielākus apmērus, kā to varētu iedomāties: tāpēc nepieciešams, lai novērstu vēl tālāku ļaunuma izplatīšanos, steidzīgi vēl pirms nakts iestāšanās pieņemt noteiktus lēmumus. — 2. nod., 4. §. u. 3. nod.

Tāpēc sapulcētiem tēviem visas savas rūpes tagad jāveltī valsts pasargāšanai no draudošajām briesmām, skati jāvērs uz tām vētrām, un negaisiem, kas visus apdraud. Tas viss pie tam jā dara ar vislielāko uzmanību un piesardzību. Pie atbildības nesauc tādus vīrus, kādi bija Tibērijs Grakchs, kas vēlējās otru reizi kļūt tautas tribūns, Kaijs Grakchs, kas mēģināja uzmudināt zemes tīkotājus, Lūkijs Saturnīns, kas nogalināja Kaiju Memmiju. Senātoru varā ir ļaudis, kas palikuši Romā pilsētas dedzināšanai, visu klātesošo nogalināšanai, Katilīnas uzņemšanai galvaspilsētā. Pierādījums — visi atņemtie zīmogi, vēstules, rok-

raksti, beidzot katra sazvērnieka atzišanās. Allobrogus uzmusina, vergus pamudina izdarīt sacelšanos, Katilīnu aicina šurp. Pieņemts lēmums visus nogalināt, nevienu neatstāt pie dzīvības, lai pat nevarētu apraudāt romiešu tautas vārdu, skumt par tik lielas valsts nelaimi.

Visu to apliecinājuši ziņotāji, viņu liecībā atzinušies apsūdzētie. Paši senātori par to izteikuši savas domas ar vairākkārtējiem saviem spriedumiem. Vispirms jau konsulam skaistos vārdos izteikta pateicība, atzīstot, ka ar viņa nopelnu un gādību atklāta paklīdušu cilvēku sazvērestība.

Publiju Lentulu piespieda atteikties no prētora amata, pie kam viņu un pārējos, par kuņiem bija lemts, lika apcietināt. Vislielākais prieks un gandarījums konsulam tomēr bijuši skaistie pateicības svētki, kas viņam sarīkoti, kas līdz šim vēl nevienam miera tērpā tērtam valstsvīram nav gadījies. Beidzot vakarējā dienā allobrogu sūtņi un Volturkijs dabūjuši bagātīgu atalgojumu un gandarījumu par savām pūlēm un pakalpojumiem. Viss tas liecina par to, ka senātori tos, kas nosaukti vārdā un jau apcietināti, patiesībā jau notiesājuši.

Runātājs tomēr nodomājis sapulcētiem tēviem par visu šo lietu ziņot, it kā vēl nemaz nebūtu izšķirts, kāds būs viņu spriedums, kādu soda mēru atzīs par pareizu. Viņš tomēr vēl iepriekš dos paskaidrojumus par to, ko uzskata par konsula pienākumu. Jau sen viņam bijis skaidrs, ka valsti pārņēmis ar sašutumu saistīts satraukums, un ka mēģina sacelt jukas un radīt nemierus, lai piepildītos ļaunie nodomi, tomēr nekad nav varējis iedomāties, ka pilsoņi varētu sarīkot tik plašu un tik lielā mērā noziedzīgu sazvērestību. Lai arī kas notiktu un lai kādi arī nebūtu katra vēlējumi un iesaki — vēl pirms nakts jāizšķiras par noteiktu lēmumu šai lietā³. Katram redzams, cik noziedzīga ir šī kauna pilnā sazvērestība, bet tāpat tas ļoti maldīsies, kas domā, ka tanī iejaukti tikai nedaudzī Romas pilsoņi.

Šis jaunums izplatījies tālāk, kā varētu iedomāties: tas nav tik Alps⁴ vien pārgājis, bet slepus jau pārņēmis daudzas provinces. Lai šo lielo ļaunumu apspiestu, nav pielaižama nekāda

kavēšanās, nedz vilcināšanās. Vienalga, par ko senātori izšķirtos — ātra rīcība katrā ziņā nepieciešama.

2) Runātais vērtē un izskaidro dažādos Dekima Silāna un Kaija Cēzara uzskatus par savzērniekiem piespriežamo soda mēru. Silāns bija izteicies par nāvessodu, bet Cēzars par mūža cietumu. — 4. nod.

Konsulam līdz šim zināmi divi priekšlikumi: viens Dekima Silāna, kas domā, ka būtu sodāmi ar nāvi visi tie, kas gribējuši gāzt pastāvošo iekārtu; otrs ir Cēzara⁵, kas noraida nāvessoda iespējamību, bet citādi vēlētos, lai apsūdzētie izciestu visas mokas, kas saistītas ar citiem soda mēriem. Abi samērā ar savu cieņu un jautājuma svarīgumu pieturas pie prasības pēc vislielākās stingrības. Viens domā, ka ļaudis, kas bija nodomājuši visiem klātesošiem, romiešu tautai laupīt dzīvību, iznīcināt romiešu tautas vārdu, nevienu mirkli nedrīkst vairs būt dzīvo starpā, nedrīkst vairs elpot to gaisu, ko visi kopā tagad ieelpo. Pie tam viņš atgādina, ka šāds soda mērs pret nekrietniem pilsoņiem šai valstī bieži piemērots. Otram šķiet, ka nāve nav nemirstīgo dievu sods, bet gan vai nu dabas radītā nepieciešamība vai arī atpūta pēc dzīvē pārciestām grūtībām un ciešanām. Tāpēc gudri vīri nāvi pacietuši ar labu prātu, bet drošsirdīgie pat ar prieku. Ieslodzījums, pie tam ilgstošs, ir katrā ziņā izdomāts kā sevišķs soda mērs nekrietnam noziegumam. Viņš pieprasa, lai apcietinātos savzērniekus sadalītu pa municīpiju pilsētām. Šis priekšlikums, ja to uzskata par pavēli, liekas saistās ar zināmām neērtībām, bet rada grūtības, ja to uzskata par lūgumu⁶. Katrā ziņā, ja patīk, var arī tā nolemt.

Konsuls to visu uzņēmsies uz sevis un cer, ka netrūks cilvēku, kas uzskatīs par savu goda pienākumu piekrist tam, kas lemts vispārības labā. Visam tam viņš vēl pievieno bargos sodus, kas draud municīpiju pilsētām, ja tās notiesātos savzērniekus atbrīvotu no apcietinājuma. Tos aplenc briesmīgām sardzēm un pie tam nosaka vēl to, kas nepieciešams tāda nekrietnu cilvēku nozieguma gadījumā: neviens nedrīkst nedz ar senāta, nedz arī ar tautas piekrišanu vai palīdzību mazināt to

cilvēku soda mēru, kurus pats notiesājis. Tādējādi viņš atņem pat cerību, kas ir vienīgais mierinājums cilvēkam nelaimē. Bez tam pieprasa atņemt visu mantu un īpašumus, atstājot nekrietnājiem cilvēkiem vienīgi dzīvību. Ja viņš arī to būtu atņēmis, tad ar vienām sāpēm būtu viņus atbrīvojis no daudzām miesas un dvēseles ciešanām. Seno laiku ļaudīm bija uzskats, ka noziedzīgus cilvēkus gaida zināmi sodi pēc nāves pazemē, lai viņiem dzīvē būtu no kā ko būties.

a) Cēzara uzskats nerunā pretim Semprōnija likumam, kaut gan tas tagad nav piemērojams, jo savērnieki zaudējuši tiesības saukties par pilsoņiem. Šis uzskats kā vairāk mērens un populārs varētu būt tāds, ko runātājs spētu atbalstīt aiz personīgām interesēm, jo tādā gadījumā viņam vismazākā mērā draud briesmas nākamībā. Būtu patīkami redzēt, ka senāts pievienotos šī īstā tautas drauga izteiktajam priekšlikumam. Ņemot tomēr vērā lielās briesmas, kas draud valstij, konsula personīgās intereses būtu pilnīgi atstājamas pie malas. — 5. nod.

Tagad konsuls apskatīs tos jautājumus, kas viņu personīgi interesē. Ja senātori pievienosies Kaija Cēzara uzskatam, kas valstslietās sācis iet pa to ceļu, kas ir vairāk populārs, tad ar Cēzara atbalstu viņam būs mazāk ko būties no tautas uzbrukumiem. Ja, turpretim, piekrišanu gūs otrs priekšlikums, tad katrā ziņā sagaidāmi lielāki sarežģījumi. Visām briesmām tomēr pāri stāv valsts labklājība un labums. Kaijs Cēzars iesniedzis nobalsošanai tādu priekšlikumu, kas, ievērojot viņa senču slavu un cieņu, liecina par šī valstsvīra pastāvīgo labvēlību pret valsti un ir līdz ar to droša ķīla. Skaidri saredzama tagad starpība, kāda ir starp tautas runātāju vieglprātību un to cilvēku noskaņojumu, kurus visas rūpes veltītas valstij. Šai sēdē no tiem, kas sevi uzskata par tautas draugiem, kā redzams, nav ieradies tas cilvēks, kas nevēlas piedalīties nobalsošanā, kad jāspriež par Romas pilsoņu dzīvību vai nāvi⁷. Tas ir tas pats, kas vēl aizvakar licis apcietināt romiešu pilsoņus, lēmis par pateicības svētku sarīkošanu viņam, konsulam, un vakar liecību devējiem un ziņu sniedzējiem bagātīgi izdalījis godalgas. Nevienam nevar būt

šaubu par to, ko domā par šo lietu un procesu cilvēks, kas piespriedis apsūdzētajam cietuma sodu, izmeklēšanas vadītājam izteicis laimes vēlējumu, ziņu sniedzējam piešķīris tiesības uz atalgojumu. Kaijs Cēzars labi zina, ka Semprōnija likums domāts vienīgi romiešu pilsoņiem, bet ka tas, kas ir valsts ienaidnieks, nekādā ziņā nevar būt reizē arī pilsonis. Arī lielajam kukuļotājam un izšķērdētājam Lentulam, kas tik cietsirdīgi un nežēlīgi gribējis kaitēt romiešu tautai un nodarīt valstij postu, nav tiesības saukties par tautas draugu. Tāpat arī šis tik miermīlīgais un lēnprātīgais cilvēks (Cēzars) ne brīdi nešaubās Lentulu nodot uz mūžu tumsībā un cietumā un paredz, ka nākamībā neviens, atvieglinādams šī sazvērnika sodu, nevarētu ar to lielities un kļūt ievērojams un romiešu tautai par ļaunu tiekies pēc tās labvēlības. Tam viņš vēl pievieno īpašumu konfiskāciju, kam sekas ir galīgs trūkums un nabadzība.

b) Runātājs pārbauda un aizstāv Silāna izteikto uzskatu. Nekad nerīkosies pietiekami stingri ar sodiem pret tādiem ļaudīm kā Katilīna un viņa biedri, kas romiešu valstij un visai Italijai gribējuši sagādāt tik ļaunu likteni. Ja šos noziedzniekus saudzēs, tad pašu pilsoņi uzskatīs senātorus par nežēlīgiem un cietsirdīgiem. Neviens neuzskatīs par nežēlīgu Lukiju Cēzaru, kas savas paša māsas vīru uzskatījis par cienīgu nāvessoda, neviens Publiju Lentulu, kas ieročiem rokās vajājis Kaiju Grakchu, lai gan šo vīru pārkāpumi ne tuvu nav pielīdzināmi Katilīnas un viņa rokaspuīšu kauna darbiem un nekrietnībām. — 6. nod.

Tāpēc, ja senātori tā nolemtu, tad viņiem konsulam jādod uz tautas sapulci līdz kāds tautai patīkams un cienijams pavardonis. Ja dotu priekšroku Silāna izteiktajam uzskatam, tad viņi paši sevi līdz ar konsulu viegli aizstāvēs romiešu tautas priekšā no pārmetumiem par nežēlīgu rīcību un būs iespējams pierādīt Silāna uzskata mērenību. Kā vispār, sodot tik briesmīgu noziegumu, var būt runa par nežēlīgu rīcību? Tā konsuls spriež pēc savas sajūtas. Lai arī kā viņš vēlas, ka kopīgi varētu netraucēti baudīt tos labumus, kurus sniedz pastāvošā valsts satversme, tad tomēr uz stingru rīcību šai procesā viņu pamudina nevis

kāds sašutums, jo nav neviena lēnprātīgāka cilvēka par viņu, bet gan zināma cilvēcīguma un žēlsirdības sajūta. Garā viņš redz šo pilsētu, pasaules gaišumu, visu nāciju sargu, pēkšņi ejam bojā dēļ viena vienīga ugunsgrēka. Redz tēvijas kapā daudzos nelaimīgos neapbēditos pilsoņus. Gara acu priekšā rādās Keteģa tēls, kas ar niknumu nododas visu klātesošo nogalināšanai. Ja iedomājas Lentulu kā valdības vīru, kas viņš cer kļūt pēc likteņa zīmēm un pāreģojumiem, Gabīniju purpura tērpā⁸, Katiļīnu ierodamies ar kaņaspēku, tad šausmas pārņem sievu vaimanu, zēnu un jaunavu bēgšanas un Vestas jaunavu apvainošanas dēļ. Tas ir kas nožēlojams un nosodāms un tāpēc tie cilvēki, kas nodomājuši kaut ko tādu izdarīt, nepelna nekādu žēlastību vai pretimnākšanu.

Ja kāds namatēvs, kam vergs nogalinājis bērnus un tāpat sievu un aizdedzinājis māju, ir sodījis ar visbargāko sodu, vai tāds uzskatāms tādā gadījumā par stingru un nepielūdzamu vai arī pretimnākošu un līdzjūtīgu? Konsulam liktos tāds cilvēks nejutīgs un neciešams, kas ar vainīgā sāpēm un ciešanām nemēģinātu remdināt savējus. Tāpat viss senāts liksies tomēr izrādījis līdzjūtību, lai arī cik stingri uzstādāties pret tiem cilvēkiem, kas gribēja nogalināt visus klātesošos, tāpat arī mēģināja izpostīt un sagraut drupās katru atsevišķu māju un visas valsts mājokli, kuŗu nodomos bija allobrogu tautai norādīt vietu, kur apmesties uz šīs pilsētas un ugunsgrēkā bojā gājušās valsts drupām. Ja turpretim izrādītu kādu pretimnākšanu, tad būtu jāsaņem vissmagākie pārmetumi par bardzību, kad briesmas draud valstij un līdzpilsoņiem. Tad vēl tikai atliktu, ka aizvakar kādam būtu licies pārāk nežēlīgs krietnais vīrs un valsts draugs Lūkijs Cēzars⁹, kad viņš noteica, ka ļoti cienījamas sievietes, paša māsas vīram piespriežams nāvessods. Tas notika vīra klātbūtnē un viņam dzirdot. Lūkijs Cēzars pie tās pašas reizes vēl piemetināja, ka arī viņa vectēvs esot uz konsula pavēli nonāvēts un nepilngadīgajam dēlam, ko tēvs bija sūtījis par sūtni, cietumā ņemta dzīvība¹⁰. Bet, vai šie cilvēki ir darījuši kaut ko līdzīgu, pieņemdami lēmumu izpostīt valsti? Kāre saņemt ku-

kuļus un zināmas nesaskaņas partiju starpā bija tas iemesls, kāpēc valstī radās satraukums. Tai laikā šī paša Lentula vec-tēvs, ļoti cienijams vīrs, ar apbruņotu roku vajāja Grakchu¹¹, pie tam pat saņemdam smagu brūci, jo nevēlējās, ka kaut kas varētu grozīties valsts uzbūves pamatos.

Šis, turpretim, lai sagrautu pašos pamatos valsti, pieaicina gallus, uzmusina vergus, sauc šurp Katilinu, uzdod visu klātesošo nogalināšanu Ketegam, citus pilsoņus nogalinās Gabīnijs. Pil-sēta jādēdzina Kassijam, visa Itālija jānoposta un jāizlaupa Ka-tilinam. Senātori laikam domā, ka pie tik smaga un nekrietna nozieguma varētu likties, ka viņi sprieduši un lēmuši pārāk bargi: daudz vairāk jābīstas, ka būdami saudzīgi sodot, neliekas nežē-līgi rīkojamies pret tēvzemi, nekā ar sodu stingrumu nesaval-dīti pret visniknākajiem tēvzemes ienaidniekiem.

3) Sakarā ar iespējamām bažām, vai konsuls varēs ar pie-tiekamu stingrību izpildīt senāta lēmumus, jāaižrāda, ka katram gadījumam gādāts, un ka arī romiešu tauta, cienijamā jātnieku kārtā, visi zemākie ierēdņi, brīvatlaistie, pat vergi esot vien-prātīgi gatavi visu, kas stāv viņu spēkos, darīt tēvzemes labā. Tāpēc palikuši bez panākumiem visi Lentula mēģinājumi ar sa-runu vedēju palīdzību dabūt savā pusē zemākos tautas slāņus. — 7. un 8. nod.

To, ko konsuls dzirdējis, viņš nekādā gadījumā nevarot no-klusēt. Viņam nācis ausis, ka esot ļaudis, kas bīstas, vai pietiks spēku un līdzekļu, lai tos lēmumus, kuļus šai dienā pieņems, piepildītu. Sapulcētie tēvi var būt mierīgi — viss ir paredzēts, sa-gatavots un izlemts ar konsula nenogurstošām rūpēm un gā-dību, bet ar vēl lielāku romiešu tautas vēlēšanos saglabāt ko-pējo labklājību un valsts laimīgās dienas. Visi ir klāt: visu kārtu, šķiru, pat vecumu ļaudis. Pilns ir Fōrs, ļaužu pilni visi templi ap Fōru, visi ceļi, kas ved uz šo templi un visas sa-pulcēšanās vietas. Tas ir kopš pilsētas dibināšanas vienīgais gadījums, kad visi vienprātīgi izsaka vienādus uzskatus. Izņē-mums ir vienīgi tie, kas saprazdami, kas viņiem draud, labāk iet bojā kopā ar citiem nekā vieni paši. Šie ļaudis atdalāmi nost

un atšķirami no citiem, jo viņi nav netikvien ļauni domājoši pilsoņi, bet pat pieskaitāmi pie nesamierināmiem ienaidniekiem. Bet pārējie — ak nemirstīgie dievi! — cik lielā skaitā, ar kādu centību, apņemšanos viņi apvienojas vienprātībā, kad to prasa kopēja labklājība un gods! Ko te vēl pieminēt romiešu jātņiekus? Tie labprāt atsakās no daudzām savām priekšrocībām un sacenšas ar klātesošiem kopējā tēvzemes mīlestībā. Pēc ilg-gadīgām nesaskaņām tie atkal atgriezušies, lai apvienotos ar šo kārtu, kam par iemeslu ir šī diena un izspriežamā lieta. Ja šis runātāja konsulāta laikā par jaunu par ciešām kļuvušās saites vienmēr tādas paliks valsts dzīvē, tad senātori var saņemt solījumu, ka nekāds sabiedrisks vai mājas rakstura ļaunums nekad nenokļūs pat līdz vistālākajam valsts stūrim. Redzami valsts mantnīcas tribūni, ļoti krietni un cienijami vīri. Tāpat ieradušies visi rakstveži¹², kuņi, pēc tam kad gadījums tos šai dienā saveda kopā pie valsts mantnīcas, savu uzmanību pievērša nevis vairs lozes vilkšanai, bet gan kopējai labklājībai. Ir klāt viss lielais vairums brīvi dzimušo, pat no zemākām šķirām. Kam gan nebūtu mīļš un dārgs šis templis, skats uz dzimto pilsētu, brīvības jaukums un beidzot — kam gan nav mīļa un dārga un pie sirds pieaugusi katra pēda tēvzemes un dienasgaisma, kas to apmirdz.

Sapulcētiem tēviem jāzina, ka ir vērts izprast brīvvaltaisto centienus, kuņiem savu nopelnu deļ bijusi laime kļūt par pilsonības locekļiem, kas šo pilsētu uzskata par savu dzimteni un tēvu zemi. Zināmi šai pilsētā dzimuši vīri no augstas kārtas, to uzskatījuši nevis par savu dzimteni, bet gan par ienaidnieku pilsētu. Bet nav ko pieminēt tādas ļaudis, kuņiem viņu privatīpašums, kopēja valsts un, beidzot, brīvība bija pamudinājums aizstāvēt savas tēvzemes labklājību. Nav pat neviena verga, kuņa liktenis daudz maz paciešams, kas nenicinātu tādu pilsoņu nekrietnību un nevēlētos paliekamies tagadējo stāvokli un nedarītu visu iespējamo kopējai lietai. Vienu vai otru varbūt satrauc baumas par kādu Lentula vervētāju un savedēju¹³, kas apstaigā veikalus un iebraucamās vietas, ar atalgojumiem un sa-

maksu cerēdams samulsināt trūcīgu un nepiedzīvojušu cilvēku prātus. Tas tomēr ir tikai sākums un mēģinājums, bet nav bijuši nekad tādi cilvēki, kas nevēlētos paturēt to vietu, kur stāv krēsls, kur pelnī savu ikdienišķo maizi un iztiku, savu guļas un atpūtas vietu un beidzot savu mierīgo dzīves veidu. Pie tam šādam cilvēkam varētu būt trūcīgi apstākļi vai arī vissliktākais raksturs un tieksmes. Lielākā daļa veikalu, iebraucamo vietu un krogu turētāju, visa šo ļaužu šķira mīl mieru vairāk par visu. Viņu darba vietas pastāvēšana, pati strādāšanas iespēja un izpeļņa atkarājas vienīgi no liela pilsoņu pieplūduma; miers ir tās barotājs. Šos tirdzniecības uzņēmumus slēdzt, jau mazinās viņu ieņēmumi: kas gan notiks, ja liesmas tos izpostīs?

4) Runātājs uzmodina senātorus rīkoties bez bailēm, izmantojot visus tos līdzekļus un iespējas, ko dod romiešu tautas atbalsts un konsuls, kas vienmēr domā par kopējo labklājību. — 9. nod.

Pie tādiem lietu apstākļiem sapulcētiem tēviem būs skaidrs, ka viņiem netrūks romiešu tautas atbalsta; pašiem tikai jā rūpējas, lai no savas puses darītu visu iespējamo. Viņiem ir konsuls, kas paglābts no daudzām briesmām un slazdiem, pat no pašas nāves rokām nevis lai dzīvotu sev, bet gan rūpētos par viņu drošību un labklājību. Visas pilsoņu kārtas vienprātīgi sadarbojas valsts saglabāšanai ar savu noskaņojumu, noteikto gribu, centību — vārdiem un darbiem. Dedzinātāju lāpu un nāves ieroču apdraudēto kopējā tēvija izstiepj savas lūdzējas rokas pret senātoriem. Viņu gādībai tā uztic sevi, visu pilsoņu dzīvības, Romas pili un Kapitōliju, mājas dievu altārus, nekad nenodziestošo Vestas svētā pavarda uguni, visu dievu tempļus un svētnīcas, uztic pilsētas mūrīsus un dzīvokļus. Bez tam šai dienā senātoriem jālemj par savu un savu sievu un bērnu dzīvību vai nāvi; par tiem īpašumiem, kas katram pieder; par saviem dzīvokļiem un pavardiem. Viņiem ir savs vadonis, kas rūpējas un domā tikai par viņiem, pats sevi piemirzdams, par sevi nemaz nedomādams — tāda laime bieži neatgādās. Viņu pusē stāv visas kārtas, visi cilvēki, visa romiešu tauta, — tas, civilietas iz-

tiesājot, ir pirmais gadījums, — kad visi ir pilnīgi vienis prātis par to, kas darāms. Lai to vien apdomā, un atceras, ar kādām lielām grūtībām dibināta Romas impērija, ar kādu dievu labvēlību vairota un augusi tautas kopējā labklājība un uzturēta — viss tas būtu gājis bojā gandrīz vienā naktī! Šai dienā par to jā rūpējas un jāgādā, lai nākamībā pilsoņi kaut ko tam līdzīgu vairs pat nevarētu nevien darīt, bet pat domāt par to. To visu runātājs nesaka, lai uzmodinātu senātorus, kas centībā pārspēj viņu pašu, bet lai viņa balss, kuŗai jābūt pirmajai valstī, izrādītos par tā cilvēka balsi, kas izpildījis savu konsula pienākumu.

NOSLĒGUMS

Pirms nobalsošanas runātājs grib vēl teikt dažus vārdus par sevi. Viņam tagad radušies daudz naidnieku, tomēr atlīdzinājums visam tam esot pateicības svētki, kuŗus viņam par godu svinēs, kas nodrošina ilgstošu piemiņu blakus slavenākajiem vīriem, kas pārvarējuši ārējos valsts ienaidniekus. Viņš cer, ka nodrošināsies pret varbūtējām briesmām ar visu kārtu kopēju aizsardzību, par visiem nestiem upuŗiem prasīdams vienīgi, lai atcerētos viņa konsulāta laiku, uzticēdams senātam, ja pašam kas atgadītos, savu nepilngadīgo dēlu. Cicerōns nobeiz ar atkārtotu atgādinājumu spriest un lemt stingri un noteikti, viņš kā konsuls paklausīs senāta pavēlei un prātis to izpildīt. — 10. un 11. nod.

Pirms lēmuma pieņemšanas konsuls senātoriem grib pastāstīt par sevi. Lai arī cik liela nebūtu sazvērnieku banda — un tā, kā senātori to redz, ir ļoti liela — konsuls tomēr saprot, ka ieguvis sev tikpat lielu skaitu ienaidnieku, kuŗus uzskata par kauna apraipītiem, vājiem un paklīduŗiem. Ja arī kādreiz, kāda ļauna un noziedzīga cilvēka satrauktai, šai bandai būtu lielāks iespaids un teikšana nekā senātoriem un valstij, kas stāv augstā cienā, tad sapulcētie tēvi lai zina, ka konsuls nekad nenoŗēļos savus darbus un sniegtos padomus. Nāve, ar ko ņie ļaudis var-

būt draud, sagaida katru; dzīvē tomēr, kā pats senāts to lēmis un zina, neviens tik augstu goda pakāpi nav sasniedzis kā viņu priekšā stāvošais konsuls. Citiem pateicības svētki izlemti pānākumu dēļ, kas gūti kaņos, — konsulam kā valsts glābējam. Lai uzskata par slavas cienīgu to Skipiōnu, kuņa gudriba, saprāts un varonība piespieda Hannibalu atgriezties Āfrikā un atstāt Itāliju; lai slavina un godā otru afrikānieti, kas lika nopostīt abas Romas impērijai visnaidīgākās pilsētas — Kartāgu un Numantiju; kā izcilu vīru var uzskatīt to Paulu¹⁴, kuņa ratus greznoja kādreiz varenais un augsti cienītais ķēniņš Perses. Mūžīgā slava lai apmirdz Māriju, kas divas reizes atbrīvoja Itāliju no aplenkuma un draudiem nokļūt verdzībā; lai pāri visiem stāv Pompejs, kuņa darbus un lielos nopelnus ierobežo tie paši novadi un robežas, kas ir saulei. Šo vīru nopelnu starpā arī konsula slavai paliks kāda vieta, citādi tam vajadzētu būt kam sevišķi izcilam pavērt ceļu, klātesošiem un visiem pārējiem, kaņagājieniem uz provincēm, nekā rūpēties un gādāt par to, lai arī tālumā promisesajiem būtu kāda vieta, kur tie varētu atgriezties kā uzvarētāji¹⁵. Vienā ziņā uzvaras gadījumā par ārejiem ienaidniekiem stāvoklis ir labāks, nekā uzvarot iekšzemes ienaidnieku, jo pirmie, kad tie pārspēti, kļūst vergi, vai arī apžēloti, jūt pānākumu būt pateicīgiem par viņiem izrādīto saudzību. Turpretim tie no pilsoņu skaita, kas, zināma nekrietna neprāta pamudināti, reiz sākuši izturēties kā tēvijas ienaidnieki, kad viņiem ņemta iespēja piepildīt savus uz valsts bojā eju vērstos nodomus, nav nedz ar varu savaldāmi, nedz arī viņus iespējams ar saudzību nomierināt. Tāpēc konsulam liekas, ka būs jāved mūžīgs kaņš ar pakļūdušiem pilsoņiem. Viņam tomēr ir cerības un pašāvība, ka ar klātesošo un visu labi domājošo pilsoņu palīdzību varēs to viegli novērst; bez tam paliks atmiņā tās lielās briesmas, kas vienmēr dzīvos ne tikai šis izglābtās tautas, bet gan visu tautu mutē un sirdīs. Nekad nenorims par to runas. Neviens spēks, lai arī cik stiprs tas nebūtu, nevarēs izjaukt to vienprātību, kas saista klātesošos, Romas jātņiekus un visus labi domājošus cilvēkus.

Ņemot vērā visus minētos apstākļus, konsuls prasa vienīgi to no sapulcētiem tēviem, lai nekad neaizmirstu šo laiku ar tā notikumiem un viņa konsulātu. Viņš neprasa sev virspavēlnieka tiesības, kaŗaspēka komandēšanu, provinces pārvaldi, no kuŗas jau atteicies; triumfu un citus slavinājumus, klientūras un viesmīlīgās attiecības provincēs, kuŗu vietā viņam, savas rosīgās darbības dēļ, tādas ir Romā. Vienmēr viņš centies rīkoties pēc labākās sirdsapziņas, visu klātesošo labā, rūpējies un gādājis par valsts neatkarības un patstāvības saglabāšanu. Kamēr viss tas dzīvos sapulcēto tēvu sirdīs, konsuls jutīsies ar visdrošāko mūri apsargāts. Ja nekrietno cilvēku vara tomēr liktu vilties cerībās, tad viņš uztic savu mazo dēlu senātoru gādībā. Viņa dēls būs pietiekami labi apsargāts, būs dota arī iespēja dzīvē tikt uz augšu, jo viņš ir tā vīra dēls, kas visu to, kas saistās ar Romas vārdu, paglābis no bojāejas un sabrukuma.

Tāpēc sapulcētie tēvi, kā jau to nodomājuši darīt, pēc savas labākās sirdsapziņas, bezbailīgi un ar drošu prātu, lai tagad lemj par savu un romiešu tautas kopējo labklājību, par savām sievām un bērniem, altāriem un pavardiem, svētnīcām un tempļiem, visas pilsētas namiem un dzīvokļiem, valsti un brīvību, par Italijas laimi un labām dienām nākamībā, citiem vārdiem — par visu valsti. Viņiem ir konsuls, kas nešaubīsies pildīt pieņemtos lēmumus un, kamēr vien dzīvos, aizstāvēs visu to, ko tie nosprieduši. Ar savu vārdu konsuls galvo, ka visu to izpildīs.

KOMENTĀRI

1. Pēc romiešu likumiem nevienu paša dzīvokli nevarēja aicināt tiesas priekšā vai arī ar varu no turienes aizvest. Sūdzētājam, turpretim, gadījumā, ja viņš savu partu sastapa ārpus mājas, atteikšanās gadījumā bija tiesības saskaņā ar 12 tabulu likumu piespiest kopā doties pie tiesas.

2. Cicerōna brālis Kvints bija pilsētas prētors 62. gadā pr. Kr., ar kuŗu viņš dzīvoja ļoti draudzīgās attiecībās, viņa sieva

bija Terentija un meita Tullija. Dēls toreiz bija tikko divi gadus vecs. Te minētais znots ir Kaijs Kalpurnijs Pisons Frugi, Tullijas pirmais vīrs, kuŗa vēlāk apprecēja Krassipesu un beidzot Dolabellu.

3. Nevienam pirms saules rieta pieņemtam senāta lēmumam nebija likumīga spēka, tāpēc to vajadzēja izdarīt vēl pirms nakts iestāšanās. Cicerōnam bez tam bija vēl viens cits iemesls, kas mudināja steigties — viņš zināja, ka Ketega un Lentula draugi nodomājuši uzmusināt zemākos tautas slāņus un bažījās, ka gūstekņus nākamajā naktī varētu atbrīvot no apcietinājuma.

4. Bez šaubām, runātājs šinī gadījumā domā par Katilinas piekritēju izdarīto allobrogu uzmusināšanu. Tie, patiešām, nākamajā gadā ķērās pie ieročiem un tikai pēc cīņas, kas ilga ilgāku laiku, proprētors Kaijs Pomptīns tos pieveica.

5. Dekimam Silānam pēc noteikumiem kā nākamā gada designētam konsulam vispirms prasīja izteikt savas domas, pēc tam tūliņ nāca kārta atbildēt Kaijam Cēzaram, kas nākamajam gadam bija nozīmēts par prēturu. Katōns, kuŗa domām senāts vēlāk pievienojās, vēl nebija runājis, kāpēc arī te var būt runa tikai par diviem uzskatiem.

6. Saistās ar zināmām neērtībām, tāpēc ka brīvpilsētas, piedraudot ar sodiem, darīja atbildīgas par to gūstekņu apsargāšanu, kuŗus Roma pati neuzņēmās sargāt. Grūtības varēja rasties tāpēc, ka brīvpilsētas, ja tās lūgtu, tikai nelabprāt uzņemtu tik bīstamus cilvēkus.

7. Tas bija Kvints Metells Nepots, pret kuŗa naida pilnajām, tautai teiktajām runām Cicerōns nākamā gada sākumā bija spiests aizstāvēties. Runātājs zobojas par šo vīru, kas, lai gan ar saviem līdzšinējiem spriedumiem savērniekus nosodījis, tagad izliekoties, it kā viņš neiedrošinātos noteikti izteikt savas domas par viņu sodamību.

8. Lai padarītu Lentula sapņus par valdības varas iegūšanu vismaz pēc savas satversmes brīvo romiešu priekšā vēl jo sa-

protamākus, runātājs blakus šim ķēniņam in spe min arī Gabīniju kā pirmo no viņa ministriem tērptu purpurā. Purpurati saucās persu ķēniņu draugi un augstākie ierēdņi.

9. Lūkijs Jūlijs Cēzars bija iepriekšējā — 64. gadā — konsuls. Viņa māsa Jūlija pirmajā laulībā apprecēja Marku Antōniju Krētiku. Šai laulībā 83. gadā pr. Kr. dzima Marks Antōnijs, vēlākais triumvirs. Viņš bija viens no nīknākajiem Cicerōna pretiniekiem, pēc Cēzara nāves 43. gadā ar Lepidu un Oktaviānu nodibināja triumvirātu. Vēlāk viņš kļuva Oktaviāna ienaidnieks, kas to uzvarēja 31. gadā kaujā pie Aktijas, pēc kam viņš izdarīja pašnāvību. Jūlija vēlāk kļuva Lentula sieva, par kura nāvessodu balsoja Lūkijs Cēzars.

10. Tas attiecas uz Marku Fulviju Flakku, Lūkija Cēzara vectēvu no mātes puses. Par to tuvāk 1. runas komentāros.

11. Sk. 3. runas 18. komentāru.

12. Te minētie rakstveži (scribae) bija valsts dienestā stāvoši, no komunāliem ienākumiem atalgotie zemākie ierēdņi, kas tūlīn aiz jātniekiem sastādīja augsti cienītu romiešu pilsoņu kārtu. No šīs zemāko ierēdņu kārtas katram augstākam maģistrāta darbiniekam, skatoties pēc ieņemamā amata, bija zināms skaits sekretāru. Tos nevarēja izvēlēties pēc patikas vai pat no citas kārtas, bet, kā redzams no šīs runas vietas, loze izšķīra, kādu sekretāru katra maģistrāta amata persona dabūja no rakstvežu kārtas. Scholia Bobinensia runai pret Klōdiju un Kuriōnu par rakstvežu lozēšanu stāsta: „Apud aerarium sortiri provincias et quaestores solebant et scribae, ut pro certo appareret, in quam provinciam vel cum quo praeside proficiscerentur.“

13. Lenonem quendam Lentuli concursare — Lentuls, kas bija ļoti lielā mērā izvirtis, pēc Cicerōna izteicieniem savām vajadzībām neizmantoja parastos veikalniekus, bet gan dažādus savedējus. Šinī gadījumā Cicerōns min kādu leno, bet nevis nuntius vai administer. Izlietādams izteicienu „leno“, runātājs izdara atkārtotu uzbrukumu savam ienaidniekam. Šādus paņēmienus, lai morāliski satriektu pretinieku, Cicerōns lietā un izmanto bieži.

14. Pauls — Lucius Aemilius Paulus (Paullus), pie Kannām kritušā kaņavadoņa dēls, 168 gadā iekaroja visu Makedoniju, pēc tam kad viņš pie Pidnas (Pydna) bija sakāvis un drīz pēc tam sagūstījis pēdējo Makedonijas ķēniņu, Filippa II dēlu Perseju. Viņš svinēja vienu no lielākajiem triumfiem; valsts kasē pieplūda tik lieli līdzekļi, ka pilsoņus uz laiku varēja atbrīvot no nodokļiem.

15. Cic. De officiis 1, 22. Pompejs pats izsakās, ka viņam jāpateicas Ciceronam par to, ka ir kāda vieta, kur iespējams svinēt savu triumfu.

KATILINAS SAZVĒRESTĪBAS IEMESLI

Laikā pirms Katilinas un viņa domubiedru sazvērestības pret valsti, apstākļi Romas republikā uzrādīja maz iepriecinoša; kā mājas dzīvē, tā atklātībā tikumu pagrimums bija sasniedzis neticami augstu pakāpi. Kultūras un mākslas vērtības, zemes un amatnieku roku darba augļus — visu to Roma ieguva sev visvienkāršākā veidā — iekarodama. Līdz ar iekarotajām zemēm Romā nokļuva šo zemju mākslas darbi, vērtīgi raksti un preces. Peļņā nedalījās vis daudzie miljoni, tā darīja bagātu vienu vienīgu pilsētu. Kā cilvēka miesai kaitīga pārmērība, tā arī Romai tās pārāk lielo īpašumu un bagātību dēļ draudēja slimība un nāve. Tam pievienojās ārējā drošība, bezdarbīga dzīve un nodošānās baudām, pie kam nekas visam tam nestājās pretī, lai to ierobežotu vai padarītu mazāk kaitīgu. Salīdzinot ar agrākajiem laikiem, kad vajadzēja ar grūtībām sev sagādāt dzīves iztiku un tad ar cīņām doties cauri pasaulei, tagad ikdienu kļuva par svētku dienu, kuŗu nebeidza svētīt. Vienīgie, no kā vēl bijās, tie bija jūras laupītāji, Mitridāts, partieši un galli. Ar viņiem vairījās ielaisties kādās nopietnās sadursmēs, kamēr nebija vairs iespējams izvairīties, vai arī atsevišķi kaņavadoņi, iedzīvošanās vai mantkāres pamudināti, tautas un optimātu lāstu

pavadīti, nedevās pāri Alpiem un Eifrātam. Šai laikā varēja Romu pašu pret sevi apbruņot.

Valsts bija pati sevī sabrukusi, vēl ilgi pirms Cēzars un Katilīna sāka veicināt nemierīgo noskaņojumu tautā. Augstākās šķiras, nobilitāte, baudīja visus iekāņojumu augļus un dabūja goda amatus. Sekas bija, ka vēl vairāk kā agrāk, kad strīdējās lauku un pļavu dēļ, radās nesaskaņas dažādo romiešu pilsoņu kārtu starpā, pie kam zemāk stāvošie domāja par šīs plaisas novēršanu.

— Sall. Jug. 41, 4.: „4. Ita quod in advorsis rebus optaverant otium, postquam adepti sunt, asperius acerbisque fuit. 5. Namque coepere nobilitas dignitatem, populus libertatem in lubidinem vortere, sibi quisque ducere trahere rapere. Ita omnia in duas partis abstracta sunt, res publica, quae media fuerat, dilacerata.“

Nobilitāte valdīja ar visām kļūdām un iedomību, kāda bija patriciešiem, bet bez viņu tikumīgajām īpašībām. Tai vajadzēja atdot tribunātam vecās tiesības un ļaut tautai un jātniekiem tiesāties ar senātu. Viņa tomēr mēģināja plebejus izspiest no godamatiem, kas apmierināja godkāriģās tieksmes un deva iespēju iekļūt senātā kā arī dabūt dažādus amatus provincē. Ietekme un teikšana kūrījā kļuva par ienesīgu peļņas avotu, jo pakalpojumu citiem izdarija, nepiemirstot arī savas personīgās intereses. Tas sevišķi jāsaka par attiecībām ar provinces pavalstniekiem un sabiedrotajiem, kuŗu sūtņi bieži ieradās Romā. Kaŗavadonis L. Likīnijs Lukulls, uzvarētājs kaŗā ar Mitridātu, nebija vienģgais, kas veda izšķērdģgu dzģvi. — Sall. Cat. 5, 8. „incitabant corrupto civitatis mores, quos pessuma ac divorsa inter se mala, luxuria atque avaritia, vexabant. 39, 1.: „Sed postquam Cn. Pompeius ad bellum maritimum atque Mitridaticum missus est, plebis opes imminutae, paucorum potentia crevit. Ii magistratus, provincias aliaque omnia tenere; ipsi innoxii, florentes, sine metu aetatem agere ceterosque iudiciis terrere, quo plebem in magistratu placidius tractarent.“ Cģc. Verr. V 126.: „patimur multos iam annos et silemus, cum videamus, ad paucos homines omnes omnium nationum pecunias pervenisse.“ Iebildumus pret daŗadas priekŗrocģbas iegģvuŗajģiem valsts dzģves teicģģģiem un

viņu rīcības veidu uzskatīja par cenšanos pēc jauninājumiem un valsts nodevību. Sall. Cat. 38, 2.: „contra eos summa ope nitebatur pleraque nobilitas senatus specie pro sua magnitudine. 3. bonum publicum simulantes pro sua quisque potentia certabant.“ Izglītais plebejs izjuta savu pazemojumu. Zemākās šķirās radās slepena vēlēšanās pēc laupīšanas un slepkavībām. Sall. Cat. 37, 1: „neque solum illis aliena mens erat, qui conscii coniurationis fuerant, sed omnino cuncta plebes novarum rerum studio Catilinae incepta probabat. id adeo more suo videbatur facere.“ Kad pūlis domāja, ka viņa bandās ir ienaidnieki, bet nevis sabiedrotie, un sāka šaubīties par visa pasākuma izdošanos un sazvērnieku nodomu piepildīšanos, tas grozīja savus uzskatus un noskaņojumu. — Cat. 48, 1: „Interea plebs coniuratione patefacta, quae primo cupida rerum novarum nimis bello favebat, mutata mente Catilinae consilia execrari (nolādēt), Ciceronem ad caelum tollere veluti ex servitute erepta gaudium atque laetitia agitabat.“

No visiem neapmierinātiem bīstamākie bija pakļidūšie ļaudis no labām ģimenēm. Daži cieta par tēvu grēkiem un viņiem nebija cita mantojuma kā slavens vārds, izlutināšana un ievērojami sakari labākās romiešu aprindās; tas viss, arī bez kādas iekšējas tieksmes, bija par iemeslu greznam dzīves veidam, kas prasīja lielus izdevumus. Citi izšķērdēja savu tēvu mantojumu. Augļotāji tiem palīdzēja, kamēr bija kāds nodrošinājums, bet pēc tam jāva iet bojā. Manlijs par tiem saka (Cat. 33, 1): „violentia atque crudelitate faeneratorum plerique patriae, sed omnes fama atque fortunis expertes sumus.“ Bezdzibena malā viņi vērsās pret sabiedrību. Šie ubagi ar slaveniem senčiem vēvēja sev piekritējus tautas masās. Kredītoru vajāti un likuma apdraudēti, viņi pārsteidzās, jo bija jau izmēģināti arī aizliegti palīglīdzekļi. Valstij vajadzēja sabrukt pie pirmā straujā uzbrukuma, bet pret to domātie sitieni vērsās pret pašiem vainīgajiem.

Pa tam trauklā celtne sāka grīloties pašos pamatos un tās trūkumi kļuva acīmredzami, kas bija gandarijums Cēzaram. Cē-

zars negribēja postīt un graut, savam tronim likt pamatus uz drupām, bet šie panākumi nāca par labu viņa nodomu piepildīšanai, kāpēc viņš arī, kaut notālēm, atbalstīja 66. un 63. gada sazvērniekus un piedzīvojumu meklētājus. Tie bija viņa kara spēka priekšposteņi, un satraukumu vai apmulsumu neradīja arī Cicerona un senāta izteiktā sajūsma. Cēzars turpināja drupināt vienu akmeni pēc otra, un viņa pretinieki, „labi domājošie“ pilsoņi, kas bija sprieduši tiesu par Katilīnu, vēl padarīja šo darbu vieglāku. Kad viņš beidzot pārgāja atklātā uzbrukumā, tad ar daudziem bija jau tik tālu nonācis, ka viņi bez asiņaina apvērsuma nevarēja vairs pastāvēt nedz savā mājā, nedz arī senātā un, līdzīgi Katilīnam, apdraudēja savu līdzpilsoņu dzīvību un mantu.

Trūkums, aizraušanās un drosme ir briesmīgi ieroči to cilvēku rokās, kurus pārņēmis sašutums. Preti var nostāties vienīgi kāda lielāka vara vai arī tikumīgi-religiōzs noskaņojums. Romiešu reliģijai vajadzēja saturēt savos pamatos irstošo valsts aparātu, lai tas turpinātu darboties. Kamēr no patriciešiem nākošie priesteri bija tie, kas lika reliģijai ietekmēt pilsoņu sadzīvi, viņi uzturēja nemainīgu tautā godbijību pret dieviem. Kad atklāja šo priesteru noslēpumus un arī plebēji sāka ieņemt šo amatu, tad zuda maska, zuda izlikšanās un bijība no dievišķā, no dievu augstākā prāta un visvarenības. Izglītības līmenis bija uz zemas pakāpes, un tas radīja šaubas; tīkumu pagrimums pat vēlēšanos pēc atraisīšanās no katras ticības. Tas viss nepalika bez savas ietekmes uz tautas plašākām aprindām. Šie zemākie slāņi redzēja to nevērību, ar kādu tautas sapulcēs izpildīja auspicijas, zvērasta laušanu un nepareizu zvērastu došanu tiesās, neaizkaņamo tautas tribūnu likstas un nedienas un likumu un līgumu nekrietnu nicināšanu. Ar reliģiju un pienākuma apziņu vairs nebija iespējams savaldīt tautas masas — Sall. Cat. 10, 7: *avaritia deos neglegere edocuit.*

Labāku ticību tomēr nespēja atrast nedz tauta pati, nedz arī augstmaņi. Prasība pēc tā radās sevišķi pēc tam, kad pilsoņu kaņi un proskripcijas bija sagādājušas neapraķstāmu postu. Vie-

ni mekleja mierinājumu un pieturu dažādos prātojumos par dzīves jēgu, vai arī kļuva Epikūra skolaš piekritēji, lai cildinātu netikumību. Citi, savkārt, sāka piekopt svešas paražas, nodevās nakts orgijām un sauca tās par dievkalpojumu. Valstij nebija nekāda reliģiska balsta, ne mazāk tā trūka privātajā dzīvē, jo tai vajadzēja pilnā mērā būt reliģiskai, uz to pamatoties, lai varētu zelt.

Tikumiskais pagrimums izplatījās no dzimtas uz dzimtu, arvienu kļūdams ļaunāks. Bija vecāki, kas pretojās laika garam un daudz jaunekļu un jaunavu ar sekmēm tam pretojās un laimīgi tika galā ar visiem kārdinājumiem. Izņēmumi jo mazāk ņemami vērā tāpēc, ka paraugs un sabiedrībā valdošais tonis vairāk iespēja nekā laba vadība un garīgās intereses. Atklātībā un satiksmē ārpus mājas mazgadīgajiem bērniem galvenais atbalsts bija māte. Dažos gadījumos arī pieauguši bērni uzskatīja savu māti par galveno draugu un padoma devēju. Tādu gadījumu tomēr, diemžēl, nebija daudz. Maz starp tā laika sievietēm ir tādu, kuŗas vēsture piemin, kas nebūtu turētas aizdomās par nekārtīgu dzīves veidu. Tas vairāk kaitēja bērnu audzināšanai nekā tēva necēļi.

Biežos laulību šķiršanas gadījumos, kad līdz ar to bērniem zuda vecāku uzraudzība un gādība, tiem iemesli nepalika nezināmi. Ja viņus arī nešķīra no vecākiem, tomēr drīz vien viņu parastā sabiedrība kļuva vergi un brīvatlaistie kā kalpotāji un audzinātāji — skolotāji. Palaikam tie nebija daudz tikumīgāki par saviem kungiem un ar tādu pašu skatu uz dzīvi. Turīgākās ģimenēs bērnu audzinātāju pienākumus uzņēmās grieķi, vai arī, kad bērni paaugās, tos sūtīja uz viņu skolām. Lielākā daļa no viņiem bija verdziski noskaņoti glaimotāji, peļņas kāri un viltīgi. Tā Cicerōns attēlo sava gadusimtena grieķus un Romā, divkārt atkarīgā stāvokli, šīs īpašības izpaudās vel spilgtāk. Cik ātri vien iespējams, jauno romieti veda uz Fōru, lai tur noklausītos labākajos runātājos un iepazītos ar likumdevību, ar apsūdzību un aizstāvēšanos tiesā. Viņš bija liecinieks, kā meli kļuva patiesība, netaisnība par taisnību, noziegums slavejams

darbs un otrādi; šī prasme tad nu bija iemācāma un iegaumējama. Atklātībā runāja par lietām, par kuŗām bija jānosarkst katram, kam bija daudz maz kauna jūtu. Beidzot jaunais romietis, kohortā būdams, redzēja notiekamies visnosodāmākās lietas: provinces pārvaldnieka un zemāko ierēdņu bezkaunīgo patvaļu, valsts un pakļauto pilsoņu aplaupīšanu, kaimiņu zemju nopostīšanu aiz niecīgiem iemesliem, lai pildītu valsts kasi un ar nepareiziem ziņojumiem sev iegūtu triumfa tiesības; kukuļošanu, sieviešu un jaunu apvainošanu. Tāpēc nav brīnums, ka tā laka jaunekļos pirms laika jau pamodas kaislība un iekāre, vēlēšanās baudīt pirms laika, būt par īpašniekiem, pirms manta iegūta.

Tā sagatavojušies, romieši paši kļuva ierēdņi un senātori. Viņi varēja tagad lietā likt, ko bija mācījušies, pie tam pārspēdami savus tēvus. Tā kā lielākā daļa senātoru bija morālā ziņā zemu vērtējami, tad senāts nebija spējīgs panākt nācijas morālo atdzimšanu, jo bija zaudējis uzticību tautā un jebkuŗu cieņu pret sevi. Agrākos gadsimtos tas ar savu autoritāti pārraudzīja visu valsti un saturēja kopā šo valsts kopību. Ja arī senāts neveicināja progresu, tomēr pasargāja no pārsteigšanās. Tas bija tāpēc iespējams, ka senātu cienīja; cienīja arī, ja pārsvarā un noteicējas bija valsts intereses. Lielais vairums senātoru tagad bija ievērojami vienīgi ar savu dižciltību. Viņiem bija neapskaužamā priekšrocība, ka gandrīz vienīgi vīri no viņu vidus stājās tiesas priekšā, apsūdzēti par visdažādākiem nosodāmiem pārkāpumiem un netikumīgiem kauna darbiem. Kukuļošana bija galvenais ceļš, pa kuŗu nokļūt kūrījā; kad tas bija panākts, tad visur pirmā vietā bija patmīlība un nekautrīga rīcība un uzstāšanās. Kopības gars parādījās vienīgi tad, kad vajadzēja aizkavēt tikt uz augšu kādam zemāk stāvošam pilsonim vai arī nebūšanu novēršanai nodomātos likumus un rīkojumus. Senāts, aicināts būt par augstāko vadītāju iestādi un novērst partiju nesaskaņas, drupināja kārtības un tikumības pamatus. Senātoru starpā vairs nebija godaprāta, senāts kļuva pats par partiju. Tribūniem un leģionāriem tagad kļuva viegli sa-

grābt varu vai arī nodot to rokās, kas viņus bija uzpirkuši. Mārijs bija pirmais, kas teica savu vārdu politikā, jo viņš kaŗā bija slavens un ievērojams kaŗavadonis, bet miera laikā nenozīmēja nekā. Otrs bija Sulla, kuŗam Mārijs uzbruka. Pēc viena vai vairākiem kaŗagājieniem partiju vadītāji savus leģionārus sauca par veterāniem. Uz tā pamatojās viņu prasības pēc nopelnu atzišanas un pateicības izteikšanas no atklātības puses; paši viņi sevi dēvēja par — praetoriani rei publicae. Viņus novietoja kolonijās, arī aiz arkla tie bija vienmēr kaujai gatavi sava agrākā pavēlnieka kaŗavīri. Kaŗavīriem valdot, senāts bija vairs tikai sava ēna. Sulla sava kaŗaspēka priekšgalā gan atkal lika dižciltīgus kaŗavīrus un deva senātā nobilitātei tik lielas priekšrocības kā vēl nekad; tomēr Sulla mira, bet kaŗaspēks nē. Pompejs uzvarēja kūriju ar lex Cornelia palīdzību, un tā nevarēja kavēt, ka 67. gada sākumā uz tautas tribūna Aula Gabīnija ierosinājumu viņam uzticēja virspavēlniecību kaŗā ar jūras laupītājiem Kilikijas un Isaurijas piekrastē un par visām jūrām un piekrastes apgabaliem 400 stadiju (apm. 75 km) zemes iekšienē. Pompejam kā virspavēlniekam piešķīra visplašākās pilnvaras. Kad šis uzdevums bija izpildīts, senāts tikpat mazā mērā varēja ierobežot Pompeja varu, turpretim viņam, neskatoties uz dažu patriotiski noskaņotu senātoru iebildumiem, pilnvaras pagarināja. Mitridāts bija sācis kaŗu, ar jauniem spēkiem dodamies pretim romiešu kaŗaspēkam, kuŗu vadīja maz enerģiskais konsuls Akīlijs Glabriōns. Tāpēc tautas tribūns Lūkījs Manīlijs ierosināja pagarināt Pompejam piešķirtās pilnvaras un uzticēt kaŗaspēka komandēšanu arī Pontā, Bitīnijā un Armēnijā. Kaŗaspēka apsardzībā Pompejs panāca tribūnāta atjaunošanu. Senāts tagad bija nonācis neapskauzamā stāvoklī, it kā starp divām ugunīm: vienā pusē apbruņotie kaŗavīri un veterāni nometnēs un kolonijās, otrā pusē līdzīgi briesmīga vara pilsētā. Šie varasvīri kavēja senāta lēmumu pildīšanu, izdeva bez viņa gribas, nemaz neprasot pēc piekrišanas, likumus.

Kopš Roma bija saviem sabiedrotiem piešķīrusi pilsoņu tiesības, daudzi, bez kādām tiesībām uz to, ieradās tautas sapul-

cēs, jo nebija vairs iespējama gandrīz nekāda izšķirība šini ziņā. Labības devas, izdevība vēlēšanu laikā un komitijās pārdo dot savu balsi un izredze izvairīties no soda vilināja nabagus, kūtros strādāt, noziedzniekus, izbēgušos vergus un citus salašņas uz galvaspilsētu. Tāpēc tautas tribūni un ar viņu palīdzību arī aizstāvji un aizstāvamie panāca sev labvēlīgus spriedumus no noteicējiem valstsvīriem. Tādējādi bija radušies pietiekami iemesli un iespējas rīkot sazvērestību. Valsts, tādiem apstākļiem valdot, vairs tikai nikuļoja. Pompejs pēc pabeigta Mitridāta kara varēja iznīcināt republiku. Bailes no viņa un prieks, kad tas nolika ieročus, lika nojaukt, ka drīz sekos kāds cits, kas, būdams krietnāks un drošu prātu, gūs vairāk sekmju un būs laimīgāks. Visur bija pietiekami daudz degvielas, un vajadzēja tikai kādam iemest dzirksteli un būt apdomīgākam nekā Katilīna, kas gribēja vienīgi aizdedzināt, lai varētu laupīt. Sulla romiešiem bija atstājis bēdīgu mantojumu: iedomīgu un pašlepnu nobilitāti, apsmietu un sarūgtinātu tautu, novecojušus iekārtojumus, kas pastāvēja vēl tikai izskata pēc, trimdā padzīto pretinieku nelaimīgos dēlus, izlutinātus kaņavīrus un daudzus Itālijas sabiedrotos, kam nebija nekādas mantas. Jau mantu konfiscējot, cieš nevainīgais. Sullam ar to nepietika; pie visa viņš vēl pievienoja goda laupīšanu: sodīto pēcteči nedrīkstēja ieņemt nekādus amatus. Tas nozīmēja nepārtraukti sodīt un romietim pārnest, ka viņš ir sava tēva dēls. Zeme, kuŗā tādas kauna lietas varēja notikt vēl pēc tiranna nāves, zaudēja tiesības no saviem pilsoņiem saukties par tēviju.

Arī citādā veidā pirmā pilsoņu kara laikā un arī pēc tam tika izpostīta daudzu ģimeņu laime. Viņām vajadzēja maksāt un piegādāt, viņu laukus un dzīvokļus nopostīja; beidzot vēl Mārija un Kinnas piekritējiem, un ne tikai tiem vien, atņēma mantu, sevišķi Etrūrrijā, Samnijā un Lukānijā, lai uz viņu rēķina varētu atalgot ap 120.000 kareivju. Slinkais dzīves veids un izšķērdība militārajās kolonijās radīja nabadzību un neapmierinātību. Jaunie ipašnieki drīz vien ar iepriekšējiem atradās līdzīgā stāvoklī un gaidīja tikai zīmi, lai sāktu laupīt. Citi ve-

lejās redzēt atgriežamies Sullas laikus, jo bija piedzīvojuši, ka uzvarētāji dzīvo pārpilnībā un pietika viena vārda, ko viņi teica, lai pat zemāko šķiru ļaudis iekļūtu kūrijā. Ārpus Itālijas arvien vairāk kļuva nomanāms neapmierināts noskaņojums. Vergam bija jābūst tikai no viena pavēlnieka, provinces izmantoja viens izsūcējs pēc otra. Ierēdņi, valsts nomnieki, ceļotāji senātori un augļotāji paši sev noteica atalgojumu un darbu. Senāts to pacieta. Ierēdņi pie tā piederēja; viņa locekļi bija šo ierēdņu priekšgājēji vai arī cerēja par tādiem kļūt. Tikai kopīgi norunājot, ierēdņi un nomnieki pilnā mērā varēja apmierināt savu naudas kāri. Tāpēc arī kūrijā bija novērojama kūtrība, izspriežot sūdzības par jātnieku patvaļīgo rīcību un cietsirdīgo izturēšanos — jātnieki bija valsts ienākumu nomnieki. Tāpat jātnieki un arī senātori saudzīgi izturējās tiesās, ja pie atbildības sauca par izspiešanu provinču pārvaldniekus vai viņiem padotos ierēdņus. Ja provinču iedzīvotāji griezās pēc palīdzības pret savu izmantošanu, tad netrūka vis soda likumu, bet gan izpildītāju. Tās bija valdošās aprindas, optimāti un bagātnieki, kas viņiem pa lielākai daļai ar svešu vārdu caur saviem uzticības vīriem izsniedza kā aizdevumu to, ko tiem vai citiem uzvarētiem bija atņēmuši. Neatlika nekas cits kā pašpalīdzība. Tāpēc prieks bija dzirdēt, ka ievērojami vīri Romā aicināja to darīt.

Tāds bija stāvoklis Romā, kad Katilīna pret to sāka rīkot savvērestību.

LUCIUS SERGIUS CATILINA

Katilīna dzimis 108. gadā pr. Kr., 646. gadā pēc Romas dibināšanas. Viņa dzimta piederēja pie patriciešiem (Sall. Cat. 5, 1: nobili genere natus), kas drīz vien sazarojās vairākās atsevišķās ģimenēs, kas pa daļai atšķīrās savā starpā ar pievārdiem — Fidenas, Silus u. c. Daudzi Sergiji Romas vēsturē kļuvuši slaveni un ievērojami.

Sergiju dzimtas ciltskoks ir šāds:

1) M. Sergius Esquilinus. Decemoir 450. un 449. gadā pr. Kr.

Sergii Fidenates.

2) L. Sergius Fidenas. Ar pievārdu Fidenas, jo viņš kaŗā ar Vejiem guva uzvaru cīņā ar fidenātiem. — Liv. IV 17, 7: a bello, credo, quod deinde gessit, appellatum. Cos. I 437. Tribunus militum consulari potestate 433. Cos. II 429. — Liv. IV 30, 4: consul L. Sergius Fidenas iterum. Trib. mil. cons. pot. 424. un 418. gadā.

3) M. Sergius Fidenas. Varbūt iepriekš minētā Sergija brālēna dēls. Trib. mil. cons. pot. 404. un 402.

4) L. Sergius Fidenas. Pēc laika un izcelsmes iepriekšējā jaunākais brālēns. Trib. mil. cons. pot. 397. Pēc kaŗa ar Vejiem 394. gadā līdz ar citiem dabūja uzdevumu doties uz Delfiem ar pateicības dāvanu par gūto uzvaru.

5) Cn. Sergius Fidenas Coxo. Livijs nemin pievārdu, tomēr arī šis Sergijs ir, bez šaubām, viens no fidenātiem. Trib. mil. cons. pot. 387., 385. un 380. — Liv. VI 27, 2: Gaius Sergio tertium.

6) M. Sergius. Darba „Commentarii anquisitionis“ sacerētājs, kvēstors.

7) Sergia. 331. gadā apsūdzēta dēļ noindēšanas mēģinājuma. Viņu piespieda pašai izdzert savu pagatavoto indi.

Sergii Silif.

Sili, no kuriem cēlies arī Katilīna, kļuva vēlāk ievērojami. Viņi netika augstāk par prētōru un kļuva nabadzīgi, kā lielā daļā patriciešu dzimtu. Vārds Silus nozīmē strupdeguni, grieķiski Silos, un sastopams uz Romas monētām.

1) M. Sergius. Kaŗa tribūns 205. gadā, uz Plemīnija pavēli sodīts ar nāvi.

2) L. Sergius. 203. gadā kopā ar L. Baibiju un L. Fābiju Skipiōna uzdevumā devās kā sūtnis uz Kartāgu.

3) M. Sergius Silus. M. Sergijs Silus bija ar dzelzs roku, kopš otrā pūniešu kara viņš bija zaudējis labo. Stingra rakstura cilvēks ar dzelzs gribu tāpat kā mazdēla dēls. Divdesmit brūces nebija par kavēkli ar kartāgiešiem arī turpmāk cīnīties Itālijā. Pēc kara 197. gadā prētors, tad, kad pirmo reizi vēlēja sešus. Kollēgas, kā kara ievainotam, viņam negribēja ļaut piedalīties upurēšanā. Tad Sergijs teica runu par saviem nopelniem, lai ietekmētu savus kollēgas.

4) M. Sergius Silus. Iepriekšējā dēls, Katilīnas vectēvs. Bija legāts konsula Aimīlija Paula karaspēkā 168. gadā kara ar Perseju, kur viņš komandēja samnītu jātniekus.

5) M. Sergius Silus. Iepriekšējā dēls, Katilīnas tēvocis. Kā kvēstors lika kalt denārijus, kas atgādina viņa slaveno tēvoci.

6) L. Sergius Silus. Iepriekšējā brālis. Katilīnas tēvs, kuŗam viņš neatstāja nekādu mantu. Nav ziņu, ka šis Sergijs būtu ieņēmis kādu amatu. Viņa sieva bija Belliena.

7) Sergia. Iepriekšējā meita, Katilīnas māsa. Savās jaunības dienās bija bēdīgā slavā. K. Cecilija (Q. Caecilius) sieva. Tas bija romiešu jātnieks, svešs partiju dzīvei un jau gados. Sullas proskripciju laikā viņu nogalināja paša svainis.

8) M. Sergius. L. Sergija dēls un Katilīnas brālis, kas viņu nogalināja. Bailēs aiz soda vēlāk panāca, ka brāja vārdu ieraksta proskripciju sarakstā.

9) L. Sergius Catilina. Arī L. Sergija dēls un abu iepriekš minēto brālis. Bija divas reizes apprecējies. Runāja, ka viņš ar savu sievu pārkāpis laulību, kuŗas meita kļuva viņa sieva. To viņš nogalinājis, lai varētu apprecēties ar kādu citu. Cic. Cat. I 14: „nuper cum morte superioris cuxoris novis nuptiis domum vacuefecisses, nonne etiam alio incredibili scelere hoc scelus cumulasti?”

Aurelia Orestilla, Katilīnas otra sieva, bija skaista un bagāta, bet citādi nicināma. — Sall. Cat. 15, 2: „postremo captus amore Aureliae Orestillae, cuius praeter formam nihil umquam

bonus laudavit.“ No otras laulības viņai bija meita. Ja vispār ir taisnība, ka Katilīnam paša meita bija par sievu, tad tā varēja būt vienīgi še minētā. Orestilla sākumā esot noraidījusi Katilīnas precību piedāvājumu viņa pieaugušā dēla dēļ, un viņš šo šķērslī novērsis ar slepkavību.

10) L. Sergius. Katilīnas dēls no pirmās laulības. Viņš bija jau pieaudzis, kad tēvs to nobīdīja pie malas, nogalinādams.

11) Q. Sergius. Senātors, sabiedroto kara laikā muižas īpašnieks — in agro Gallico. Kādas slepkavas dēļ viņam tiesa piesprieda sodu.

12) Cn. Sergius Silus. Desmitās tiesas nomnieks Sicīlijā. 60. gada konsuls Kv. Metella (Q. Metellus Celer) viņu notiesāja, tāpēc ka Sergijs gribēja ar naudas solījumiem pavedināt kādu precētu sievu.

Daba Katilīnu bija apveltījusi lielām gara dāvanām; arī fiziski, miesīgi viņš bija spēcīgs. Viņa jaunības dienas sakrita ar to tikumiska pagrimuma un politiska sabrukuma laikmetu, kad daudzi peldēja pa šo straumi, paši sev un citiem sagādādami ļaunu. Pārdrošība, viltība, glaimošana citiem, mantkāre, tieksme uzdzīvot un izšķērdēt, vispār, nevaldāma iekāre, kuŗas apmierināšanai viņš bija gatavs uz visu — tās bija galvenās Katilīnas rakstura īpašības. Viņš tomēr prata dažos, pat krietnos cilvēkos rast simpātijas pret sevi ar savu laipnību, satiekoties ar citiem, pieklāvību, pakalpību, pretimnākšanu, labdarību un nenogurstošu darbošanos. Cicerōns, kas kādu laiku ļāvās no Katilīnas sevi maldināt, savā drauga M. Kailija Rufa (M. Caelius Rufus) aizstāvēšanai teiktajā runā saka, ka neesot pazinis tāda cilvēka, kuŗā būtu apvienotas tik lielā mērā dažādas un pret-runīgas tieksmes un īpašības. Jau savā visagrākajā jaunībā Katilīna bija liels uzdzīvotājs un izdarīja visādus kauna darbus. Starp citiem kauna darbiem, kā jau tas iepriekš aizrādīts, viņu apsūdzēja savas meitas un arī Cicerōna sievas Terentijas māsas, vestālietes Fābijas apvainošanā un savas pirmās sievas un dēla noindēšanā. Tāpēc Katilīnu sauca pie tiesas atbildības par

incestes — asinsgrēku un tikai Lutātija Katula sevišķa aizrunāšana panāca attaisnojošu spriedumu. Vai nu tēva īpašumi bija pārņemti sliktā stāvoklī, vai arī izšķērdēti uzdzīvē — mēs viņu Sullas tirannijas laikā redzam kā proskribēto (proskripciju sarakstos ievesto) pilsoņu nogalinātāju; pat savu brāli viņš nežēlo. Šie asinsdarbi ir izdarīti, lai ar nogalinātiem romiešiem konfiscēto mantu iegūtu sev bagātību un to izšķiestu savai uzdzīvei un varaskāro nodomu piepildīšanai. Kad attaisnošana bija devusi iespēju atkal ieņemt augstāku amatu, Katilina 76. gadā pr. Kr. uzstādīja savu kandidāturu kvēstūrai. Tas bija amats, bez kuŗa maģistrātūrā nevarēja tikt augstāk. Edilu starpā, turpretim, viņu nemin, jo tas prasīja lielu izdevumu, ko neatļāva viņa līdzekļi. 75. gadā viņš Kaija Skribōnija Kuriōna vadībā ir legāts, tomēr arī te pierādījās vēlēšanās iegūt sev lielu laupījumu izpriecām, bet nevis kuŗa slavu.

Romā bija nemierīgs noskaņojums. 65. g. pr. Kr. ievēlēja par konsuliem P. Autroniju Paitu un P. Kornēliju Sullu. Viņus apsūdzēja negodīgā vēlēšanu aģitācijā, un tāpēc tie nevarēja stāties amatos. Radās sazvērestības mēģinājums ar nolūku jau ievēlētos konsulus nogalināt un tādējādi notiesātajiem tomēr vēl palīdzēt tikt amatā. Nodomu izpildīšanu uzņēmas divi pārdrošnieki Kn. Kalpurnijs Pisōns un L. Sergijs Katilina. Katilina jau 65. gadā bija velti kandidējis uz konsulātu, kas viņu tomēr neatbaidīja no tālākiem mēģinājumiem. Īstie ierosinātāji šai pirmajā Katilinas sazvērestībā bija Krass un Cēzars, kas jau tagad darbojās un rīkojās pret promisesošo Pompeju. Pisōns devās sevišķā uzdevumā uz Spāniju, kur, kā baumas klīda, viņu uz Pompeja ierosmi nogalināja. Balstīdamies uz Cēzaru un Krassu, Katilina turpināja censties pēc konsulāta, bet viņu iejauca kādā procesā de repetundis. Attaisnots, viņš varēja tikai 63. gadam, kopā ar domu biedru K. Antōniju, atkal uzstādīt savu kandidāturu. Katilina netika ievēlēts, bet gan Antōnijs līdz ar Cicerōnu.

Cicerōna konsulāta gadā notika sīvas politiskas cīņas. Priekšā stāvošā Pompeja atgriešanās meta jau savu ēnu. Gada sā-

kumā tautas tribūns Kv. Servilijs Rulls ierosināja zemes sadalīšanas likumu. Komisijai, ievēlētai uz 5 gadiem, un sastavošai no desmit vīriem, vajadzēja noteikt par visu ager publicus un citiem ienākumiem iekš- un ārpus Itālijas un no tiem apgādāt nabadzīgos iedzīvotājus ar zemi. Likums bija, pirmām kārtām, kā liekas, domāts Pompeja veterāniem. Cēzara un citu populāru atbalstīts, bet Cicerona apkažots, ierosinājums netika pieņemts. Otrā jautājumā tomēr uzvarēja populāri: Pontifex maximus bija miris un tagad uz Tita Labiena priekšlikumu nolēma atkal sarīkot tautas vēlēšanas saskaņā ar Sullas atcelto Lex Domitia. Pēc karstas vēlēšanu cīņas, sevišķi pret senāta sēžu vadītāju Kv. Lutātiju Katulu, Cēzars bija uzvarētājs un Romas valsts baznīcas galva. Atkal Katilina kandidēja nākamā gada konsulātam ar visiem līdzekļiem. Cicerons līdz ar optimātiem viņu sekmīgi apkaņoja, vēlēšanās, kas notika apmēram jūnijā, Katilina atkal zaudēja. Tagad viņš izšķirās rīkoties ar varu. Šai nolūkā viņš sev sameklēja domu biedrus, kuņus atrada lielāku skaitu dažādās kārtās. Izcilākie viņu starpā bija P. Kornēlijs Lentuls Sura un K. Kornēlijs Ketegs. Sazvērestība izplatījās pa visu Itāliju. Sevišķi daudz piekritēju Katilina atrada starp Sullas kolonistiem, sevišķi Etrūrrijā, kur viņa lietu aizstāvēja K. Manlijs Faisulā. Visi sagaidīja no Katilinas savu prasību apmierināšanu, gan pēc amatiem un provincēm, gan pēc lauku sētām un parādu dzēšanas. Beidzot vienojās par plānu Romu aizdedzināt, nogalināt konsulus citus iespaidīgus ienaidniekus un dabūt savās rokās varu ar kaņaspēku, kuņu Katilina sapulcinātu Itālijā. Cerēja uz atbalstu no provincēm. Katilinas kaņaspēkam vajadzēja atvieglot revolūciju Romā. Tas tomēr nepalika paslēpts, un senāts varēja spert pretsoļus. Konsuls Antonijs pārģāja Cicerona pusē, dabūdams par provinci ienesīgo Make-dōniju.

Kad oktōbra beigās Etrūrrijā, Pikenā un citos Itālijas novados izcēlās nemieri, senāts piešķīra konsuliem pilnvaras atkal atjaunot kārtību. Uz apdraudētiem novadiem devās kaņaspēks. Naktī no 8. uz 9. novembri Katilina atstāja Romu un devās

uz sazvērnieku galveno sapulcēšanās vietu — Faisulām. Senāts izsludināja viņu ārpus likuma un uzdeva konsulam K. Antonijam vest kaŗu ar valsts nodevēju. Katilīnas domu biedri, kas bija palikuši Romā, pēc ilgākas vilcināšanās nolēma saturnālijās (17. decembrī) izpildīt savus nodomus. Arī tas kļuva zināms. Sazvērnieki bija savus nodomus darījuši zināmus kādai pašlaik Romā esošai allobrogu sūtniecībai, cerēdami tādējādi dabūt palīgā gallu jātniekus. No allobrogiem informēts, Cicerōns lika katilīniešus apcietināt un 5. decembrī, vētrainā sēdē, senāts lēma par sazvērniekiem. Pirmais priekšlikums bija nāvessods, turpretim Cēzars izteicās par mērēnāku soda mēru. Tam pretojās M. Porkijs Katōns (dzimis 95. g. pr. Kr.), kas nesavtīguma un rakstura stingribas dēļ nevien pje saviem draugiem optimātu starpā, bet arī ienaidniekiem bija ieguvis respektu. Viņš noteikti izteicās par pirmo priekšlikumu un panāca uzvaru. Nāvessodu drīz pēc tam izpildīja. Pa tam Katilīna bija sapulcinājis kaŗaspēku. Viņš cerēja pēc revolūcijas aplāpēšanas Romā izsisties cauri uz viņpusējo Galliju. Ceļš tomēr bija noslēgts. Viņš pie Pistorijas ielaidās kaujā ar Antōniju, kas nāca no dienvidiem, un 62. gada sākumā, krita ar lielāko daļu savu piekritēju. Pret viņa piekritējiem un domu biedriem, kā agrāk līdzīgos gadījumos, ievadīja izmeklēšanu. Katilīna negribēja savu mūžu beigt cietumā vai no bendes rokas — viņš krita kā kaŗavīrs kaujā, ar nedaudziem savējiem dodamies pretim ienaidnieka pārspēkam.

MARCUS TULLIUS CICERO.

Marks Tullijs Cicerōns dzimis 106. gadā pr. Kr. 3. janvārī lauku muižā pie Arpīnas (Arpinum), kas bija volsku pilseta, kopš 303. gada pr. Kr. ieguvusi romiešu pilsoņu tiesības. Cicerōnes ģimene no gens Tullia jau kopš seniem laikiem dzīvoja Arpīnā. Viņi bija jātnieku kārtas, neieņemdami tomēr augstākus amatus. Liela daļa nodarbojās ar lauksaimniecību un vārds Cicero, domājams, dots kādam ģimenes loceklim par lielu centību zirņu audzēšanā. Pirmais pazīstamais šīs ģimenes lo-

ceklis ir runātāja vectēvs M. Tullijs Cicerōns. Viņa dēls saucās tādā pat vārdā, bija diezgan turīgs, ar vāju veselību, kas pa lielākai daļai dzīvoja savā lauku muižā Arpinā, lai gan arī Romā viņam bija savs nams. Sieva saucās Helvia, viņa dēli bija runātājs Marks Tullijs un Kvints Tullijs, dzimis laikam 102. gadā.

Kvints Tullijs Cicerōns (Quintus Tullius Cicero) kopā ar savu brāli izglitojās Romā, Atēnās, Āzijā un Rodas salā, apprecēja Pompōniju, Attika māsu. Laulība abu laulāto dažādu raksturu dēļ nebija laimīga un to šķīra 64. gadā. Viņš ar brāli dalījās rūpēs par konsula amata kandidātūru (raksts: De petitione consulatus). Bija prētors un ēdils, bet kā Āzijas provinces pārvaldnieks (61. g.) rūpējās ar lielu centību par tās iedzīvotāju labklājību. Brālim tomēr ar divām vēstulēm bija jāatgādina būt savā rīcībā mērenākam. Atgriezies Romā, kamēr brālis vēl bija trimdā, viņš pretēji visam, ko varēja sagaidīt, netika apsūdzēts. Klodija partija tomēr viņu noveda dzīvības briesmās un viņa māju aizdedzināja.

57. gadā Kvints kā viens no Pompeja legātiem dodas uz Sardiniju, pa kušu laiku brālis rūpējās par nodedzinātās mājas atjaunošanu. Trīs gadus vēlāk pavada Cēzaru uz Britanniju un tālīn pēc tam uz Galliju. Nerviju zemē un arī citur izrādīja drošsirdību un izturību, tāpat būdams brāļa legāts Kilikijā 51. gadā. Kopā ar to atgriezies, izceļoties pilsoņu karā starp Cēzaru un Pompeju, viņš ir brāļa pusē un kopā ar to dodas uz Grieķiju. Cēzars kādu laiku bija uz viņu ļoti sarūgtināts, arī ar brāli toreiz radās nesaskaņas. Kopš 47. gada attiecības abu starpā atkal kļuva sirsnīgas, arī Cēzars bija samierinājies. 43. gada proskripciju laikā viņš dalījās brāļa liktenī — paša kalpotāji to nodeva un nogalināja. Kā episkam un drāmatiskam dzejniekam Kvintam bija lielas spējas, arī ar vēsturi viņš nodarbojās ar lielu centību (Annales). Cicerōna vēstulēs minētas vairākas viņa muižas: Arcanum, Bovillanum un Fusidanum, Laterium, Manilianum.

Lai sagādātu abiem dēliem labu izglītību, Cicerōna tēvs dodas

uz Romu. Tur viņi mācās pie runātāja M. Antonija, L. Krassa, dzejniekiem Attika un Archijas, filosofiem Faidra (epikurieša) un Diodota (stoiķa). Studiju biedri ir radnieka jātnieka K. Akuleōna (C. Aculeo) dēli, brālēns Lūkijs, Visellijs Varrons, Pomponijs, Attiks un citi. 91. gadā Cicerōns saņem toga virilis un sāk apmeklēt Fōru, viņa patrons ir tieslietu zinātnieks, augurs Kv. Mukijs Skaivola (Qu. Mucius Scaevola). Šai laikā Cicerōns sāk nodarboties ar dzeju. Viņa pirmie darbi ir Pontius Glaucus tetrametros un nedaudz vēlāk patriotiska dzeja Marius heksametros līdz ar dažiem citiem tāpat pazudušiem dzejojumiem. Viņš latīniski pārtulko grieķu dzejnieka Orata astronomisku dzejojumu ar didaktisku nokrāsu „Phaenomena“. 90. gadā Cicerōns iestājas armijā un līdz ar Hortenziju, savu vēlāko sāncensi, kalpo Pompeja Lielā tēva Kv. Pompēja Strabōna karaspēkā. Pēc karadienesta viņš turpina savas filosofijas studijas pie akadēmiķa Filōna no Larissas, kas no Atēnām bija atbēdzis Romā, runasmākslu pie Apollōnija Molōna no Rōdas, bet civiltiesības pontifeka Kv. Mūkija Skaivolā, augura brālēna, vadībā. Svarīgas ir tribūna Sulpikija runas, kas iemācīja dēmagogu runasmākslu kā arī abu aktieŗu, Aisopa un Roskija, sniegtās vērtīgās atziņas. Laikam 86. gadā ir uzrakstīts retoriskais darbs „De inventione“ libr. II. Pa tam Cicerōns nemitīgi vingrinās dialektikā un rētorikā, bet sevišķi grieķu valodā, pārtulkodams Ksenofonta „Oeconomicus“ un dažus Platōna dialogus. Pilsoņu kara laikā (83. un 82. gadā) dzīvo savām studijām.

Pirmo reizi Cicerōns uzstājas atklātībā 81. gadā, kādā civillietā ar lieliem panākumiem aizstāvēdams P. Kvintiju (pro P. Quinctio), lai gan viņa pretiniekos bija tā laika slavenākais runātājs Hortenzijs (Hortensius), Cicerōna karabiedrs. Nākamajā gadā ar vēl lielākiem panākumiem Cicerōns uzstājas otrā procesā kādā causa pullica, šoreiz aizstāvēdams tēva nogalināšanā apvainoto Sekstu Roskiju (pro Sex. Roscio Amerino Umbrijā). Prāva runātājam varēja kļūt diezgan bīstama, jo apsūdzību uzturēja Sullas milulis Chrisogōns. Cicerōna drosme guva vispārēju apbrīnu, tāpat kā lieliskās runātāja spējas. Šai runai

laikam sekoja runa pro L. Vareno, no kuņas uzglabājušies vienīgi fragmenti.

Aizstāvējis vēl kādu sievieti Arrētijā (Etrūrijā) pret slavenu advokātu un tieslietu pratēju Kottu, Cicerōns 79. gadā dodas garākā ceļojumā, vispirms nonākams Atēnās, kur viņš palika sešus mēnešus, klausīdamies akadēmiķa Antiocha no Askalōnas un epikuriešu Faidra un Zenōna lekcijās. Atēnās viņš mācās un vingrinās pie rētōra Demetrija no Sīrijas runasmākslā un atjaunoja savu pazišanos ar savu skolas draugu T. Pompōniju Attiku. Ar Attiku Cicerōns visu savu mūžu apmainījās vēstulēm, kad abi bija šķirti viens no otra.

Titus Pomponius Atticus bija jātnieks un bagāts pilsonis, cēlies no ļoti vecās Pompōniju dzimtas, kas bija plebeji. Viņa dzīves gājumu aprakstījis Kornēlijs Nepots, daudz ziņu gūstam arī jau pieminētajās Cicerōna vēstulēs ad Atticum par abu draugu attiecībām, tāpat arī par tā laika ievērojamākām personām, Attika uzskatiem un centieniem.

Attiks bija tik trīs gadus vecāks par Cicerōnu un jau kopš zēna gadiem un kopējā studiju laika Romā un Atēnās saistīts ar runātāju ciešām draudzības saitēm, bez tam vēl kļūdams arī radnieks, jo viņa māsa Pompōnija apprecēja Cicerōna brāli Kvintu. Pilsoņu kara laikā starp Kinnu un Sullu viņš 22 gadu vecumā devās uz Grieķiju. Tur viņš sev ieguva lielus īpašumus ostas pilsētā Butrotā (Buthrotum) Epīrā pretī Korkirai (tagad Butrinto) un dzīvoja divdesmit divus gadus, pa lielākai daļai Atēnās, nododamies saviem privātajiem veikaliem un zinātnēm, tomēr neatsvešinādamies no saviem tautiešiem. Tiem, un tāpat atēniešiem, Attiks izdarīja ļoti ievērojamus pakalpojumus. Tas bija iespējams netikai ar lielajiem, rūpīgi pavairotiem un ar tēvoča Kv. Cecīlija mantojumu vēl pieaugušajiem naudas līdzekļiem, bet sevišķi neatkarīgā politiskā stāvokļa dēļ, ko viņš prata paturēt tā laika partiju cīņu laikā, kas deva iespēju ar sava laika pirmajiem vīriem, neraugoties uz dažādiem politiskajiem uzskatiem, būt tuvās attiecībās. Attiks tomēr no Grie-

ķijas bieži ieradās Romā, lai stāvētu klāt Cicerōnam. Kad draugam vajadzēja doties trimdā, tad Attiks atvadoties dāvināja 250.000 sestercijus, jo savos naudas veikalos ar Cicerōna ietekmi bija guvis vienu otru peļņas avotu, arī Cicerōna rakstu pārdošana bija ļoti ienesīga. Kad izcēlās pilsoņu karš starp Pompeju un Cēzaru, tad viņš pēc sava noskaņojuma bija pompējietis, ne-nonākdams tomēr ar Cēzaru naidā. Arī ar Antōniju viņš līdz tā nāvei bija tuvās attiecībās, lai gan viņam bija lielas nesaskaņas ar Cicerōnu. Vēl lielaku slavu nekā politiskā neatkarība viņam sagādāja tā, ko viņš ieguva ar savu plašo izglītību, romiešu un grieķu literatūras labo pazīšanu un savu zinātnisko darbību, sevišķi vēstures laukā. No viņa darbiem (par sava laika ievērojamākiem notikumiem, grieķu valodā uzrakstīts raksts par Cicerōna konsulātu u. c.) un arī no daudzajām, Cicerōnam adresētajām vēstulēm, izņemot dažus fragmentus, nekas, diemžēl, nav uzglabājies. Attiks mira, labprātīgi atraudams sev barību, vienpadsmit gadus pēc Cicerōna, sasirdzis ar nedziedināmu slimību. Viņa meitas Pompōnijas Attikas (pēc citiem Cecīlijas) laulībā ar Agrippu dzima Vipsānija (Vipsania) ķeizara Tibērija pirmā laulātā draudzene. —

No Atēnām Cicerōns devās uz Mazāziju, to apceļodams. Te viņš studē pie rētoriem Dionisija Magnēsijā, Menippa Stratōnikā u. c. Rodas salā viņš guva pamācības no stoiķa Posidōnija un sava agrākā skolotāja Apollōnija Molōna, kas deva aizrādījumus runas mākslā un teorijā. Miesīgi un garīgi stiprināts un kļuvis vingrs, Cicerōns atgriežas pēc divgadīga ceļojuma Romā un drīz pēc tam apprecas ar Terentiju (Terentia). Par Terentiju zināms tik daudz, ka kāda vestāliete Fābija bijusi viņas pusmāsa. No trimdas Cicerōns savai sievai rakstīja vēstules ar parasto laipnību un attiecības laulāto draugu starpā bija vēl diezgan draudzīgas. Sākot ar 47. gadu Cicerōns tomēr sāk šaubīties par savas sievas godīgumu naudas saistību kārtošanā un nākamajā gadā no viņas šķīrās. Viņa vēlāk esot apprecējusi vēsturnieku Sallustiju, bet pēc tam Messalu Korvīnu un mirusi 103. gadu vecumā.

5. augustā 76. gadā piedzimst Cicerōna meita Tullija (Tullia). Šo meitu Cicerōns ļoti mīlēja un bieži to piemin ar lielu tēva maigumu. Jau savā desmitajā dzīvības gadā Tulliju saderina ar K. Pisonu Frugi (C. Piso Frugi), kas aizrunā par trimdā esošo sievastēvu pie konsula Rifōna un ir arī labs runātājs. Laikam 59., pēc citām ziņām 64. gadā, abi salaulājās. Tēva trimda sagādāja meitai daudz skumju un bēdu, vēl jo vairāk tāpēc, ka īsi pirms tēva atgriešanās nomira viņas vīrs. 56. gadā viņu salaulāja ar Fūriju Krassipedu (Furius Crassipes). Krassipedi bija ļoti veca patriciešu dzimta, cēlusies no Fūrijiem. Vēsture kā izcilus šīs dzimtas locekļus piemin tikai nedaudzus. Šis Cicerōna meitas vīrs bija ļoti bagāts un ieredzēts un noteikts Cēzara piekritējs. Tullijai viņš aizsūtīja jau 51. gadā paziņojumu par šķiršanos. Trešais vīrs kopš 50. gada bija Cēzaram ļoti tuvu stāvošais patriciešu Kornēliju dzimtas loceklis P. Donabella. Savas vieglprātības dēļ viņš tēvam ar meitu sagādāja daudz sāpju un nepatīkšanu. Īsi pirms Tullijas nāves 45. gadā laulību šķīra. Dalabella jau kopš jaunības bija iepīts dažādos procesos un pēc savas šķiršanās no pirmās sievas bija pratis iegūt simpatijas pie Cicerōna sievas un meitas viņa prombūtnes laikā. Tā viņš apprecēja Tulliju. Dolabella cieši saistījās ar Cēzaru, pa daļai cerēdams atbrīvoties no savas parādu nastas, kas to smagi nospieda. Tas tomēr dārgi maksāja, jo viņš kā tautas tribūns sāka rīkot nemierus un nonāca strīdū ar Antōniju. Pēc Cēzara nāves viņš sākumā pārgāja tā slepkavu pusē, vēlāk tomēr Antōnijs to uzpirka. Dolabella sāka pārādīt savu varu Azijas pilsētās, kamēr, Kassija aplenkts, lika sevi nogalināt no kāda kareivja. —

Gadu pēc meitas dzimšanas Cicerōnu likumīgā vecumā ievēlēja par kvēstoru, pie kam tas notika vienbalsīgi. Kvēstora amatu viņš izpilda Sicīlijā (Lilibaijā). Ar savu enerģisko un taisnīgo rīcību viņš gūst vispārēju atzinību un mīlestību. Kad amata laiks beidzās, Cicerōns teica atvadišanās runu Lilibaijā. Atgriezies Romā, viņš ar sekmēm un panākumiem, nesavtīgs būdams, turpina savu aizstāvja darbu. Bez bīstamā tribūna amata izpil-

dišanas, neskatoties uz Hortenzija pretestību, Cicerōnu 70. gadā ievēl par ēdilu. Šai gadā sicilieši, atcerēdamies viņa izcilās īpašības, aicina uzņemties sūdzību pret kvēstoru Verresu (73.—70.), kas bija radījis vislielāko sašutumu ar savu nelikumīgo rīcību un patvaļu, pārvaldot Sicīlijas provinci. Verresa apsūdzēšana varēja būt nepatīkama dižciltīgajiem romiešiem. Lai gan Hortenzijs aizstāvēja, Verresu, no kuŗa pieprasīja 40 miljonu sesterciju atlīdzību, tomēr notiesāja, un viņš devās labprātīgā trimdā. Kā ēdils (aedilis curulis) Cicerōns deva trīs spēles un sadalīja labību, ko viņam bija sūtījuši sicilieši. 68. gadā sākas Cicerōna korespondence ar draugu Attiku un ar nelieliem pārtraukumiem turpinās līdz 44. gadam. Šai gadā mirst viņa brālēns Lūkijs un tāpat viņa tēvs. 66. gadā Cicerōnu vienbalsīgi ievēl par praetor urbanus, viņa meita Tullija šaderinās ar Pisonu. Prētūras laikā, neskatoties uz visiem Krassa iebildumiem, viņš notiesā Likiniju Makeru un kopā ar Cēzaru un tautas tribūnu Maniliju atbalsta Kv. Pompeju pret aristokrātiem. Šai laikā teikta Oraġio pro lege Manilia (de imperio Pompei) — pirmā valstsvīra runa. Bez visām citām nodarbībām Cicerōns apmeklē M. Ant. Gnifōna runātāju skolu. 65. gada otrā pusē piedzimst dēls Marķs (Marcus).

Šis dēls Marcus, rētora Paiōnija un Attika brivatlaistā Dionisija, izglītots ar lielu rūpību, pavadīja savu tēvu viņa ceļojumos Kilikijā un Rōdā, sekoja Pompejam un guva ievēribu kā labs jātnieku virsnieks; vēlāk kļuva par ēdilu Arpinā. 45. gadā devās uz Atēnām, sevišķi, lai klausītos peripatetiķi Kratippu; viņš vingrinājās arī runasmākslā. 44. gadā viņš nāca tuvos sakaros ar Brūtu un piedalījās vairākās kaujās pret Antōniju. Kopā ar tēvu devās trimdā, pēc viņa nāves bēga pie Sekstija Pompeja uz Sicīliju. Oktāviāns viņu 39. gadā izmantoja pret Antōniju. 30. gadā viņš kļuva konsuls, mira laikam vēl diezgan jauns gados. Cicerōns pa tam turpināja censties pēc konsulāta. Pretiniekos bija divi sāncenši: Katilina un Antōņijs. 64. gadā starp 6 kandidātiem ievēlēja Cicerōnu — jātnieku kārtas; pie tam kopš ilga laika gadījās, ka ievēl atkal kādu homo

novus. Par otru konsulu K. Antōniju Hibridu. Izšķīrošais bija bailes no Katilinas plāniem, kāpēc tauta un dižciltīgie pulcējās ap Cicerōnu.

Caius Antonius Hibrida bija runātāja Antōnija otrs dēls, triumvira M. Antōnija tēvocis un sievastēvs. Lai gan ar Cicerōnu nebija visai labas attiecības, viņš tomēr kļuva prētors un konsuls. Varbūt ar Katilīnu slepus vienojies, bija spiests pret to doties kaŗā. Makedōniju, ko viņš bija saņēmis kā provinci no Cicerōna, viņš galīgi izlaupija, izpostīdams arī kaimiņu zemes. Hibridu tomēr sakāva un vajadzēja aicināt mājās. Cicerōns, saistījies arī parādu lietās, aizstāvēja viņu pret Cēzara gribu senātā, tāpat vēlāk, kad Hibridu apsūdzēja par piedalīšanos Katilinas sazvērestībā. Beidzot tomēr apsūdzēts, viņš devās uz Kefallōnijas salu; vēlāk viņu tomēr aicināja atpakaļ. Hibrida mira drīz pēc Cēzara. —

63. gadā Cicerōns starp citām saka arī runu *lex Tullia de ambitu* — pret Katilīnas nodomiem. Tai pašā gadā datejamas *Quattuor orationes in Catilinam*, kuŗas konsuls teica pret Katilīnas nodomiem un viņa piekritējiem, un kas bija saistītas viņam ar lielām briesmām. Konsulāta gads ir Cicerōna slavas kulminācija. Viņš arvien vairāk nostājas nobilitātes pusē un sadraudzējas ar Hortenziju. Senāts pieņem dekretu, kas slavina konsula nopelnus, tāpat nolemj sarīkot pateicības svētkus. Cicerōnu sauc par *pater patriae*. Cicerōna pretiniekos nostājies Pompeja svainis, tautas tribūns Metells Nepots, pret kuŗu viņš nākamajā gadā pēc konsulāta saka runu, kad tas pieprasīja, lai aicina atpakaļ Pompēju glābt Cicerōna apdraudēto satversmi. Šai gadā kaujā pie Pistōrijas krit Cicerōna ienaidnieks — Katilīna. Šai gadā viņš saka arī savu runu pret diktatora Sullas brāļa dēlu par piedalīšanos Katilīnas sazvērestībā. Te vērojama Cicerōna pašuzslava. 61. gadā viņš senātā saka savu runu pret Klōdiju un citiem saviem ienaidniekiem. Ar Pompēju attiecības diezgan vēsas, jo viņš nepiekrita tā izdotajiem rīkojumiem M. Āzijā.

Cicerōns kļūst arvien vientuļāks, kopo savas konsulāta laikā teiktās runas. Cicerōna brālis ar šo gadu uz trim gadiem pro-

prētors Mazāzijā. Senāts nepieļauj Cicerōna sūtīšanu uz Galliju. Makedonijā šai laikā par prokonsulu ir bijušais kollēga Antōnijs, kuram Cicerōns sūta vēstules, tāpat daudz vēstuļu šai un nākamajā gadā savam draugam Attikam. 60. gadā aizstāv kopš Katilīnas sazvērestības laikiem draudzīgo tribūnu Kv. Ceciliju Metellu Piju Skipiōnu, vēlāko Pompēja pretinieku apsūdzībā de ambitu; raksta grieķu un latīņu valodā memuārus par savu konsulātu un sāk par šo pašu tēmu kādu dzejoli latīņu valodā. Arī ar Pompēju un optimātiem saspīlētas attiecības, vēl vairāk ar Cēzaru, jo tas noraida viņa priekšlikumu par visu triju valstsvīru sadarbību kā arī piešķirt legāta vietu, Cicerōns pamazām arvien vairāk attālinās no politikas un daudz uzturas savā lauku muižā. Kad Cēzars un Pompējs bija nostājušies pretinieka pusē, tad nelīdzēja Hortenzija aizstāvēšanas runa nedz arī jātnieku kārtas un plašu senāta un tautas aprindu atbalsts. Beidzot Cicerōna pretinieki panāca, ka uz viņu par bardzību Katilīnas piekritēju sodīšanā attiecināja tribūna Publija Klōdija (Publius Clodius) izdoto likumu: „si quis civem Romanum indemnatum intermisset, ei aqua et igni interdiceretur“. — „Ja kāds nevainīgu nosodītis romiešu pilsoni, tam aizliedzams lietāt ūdeni un uguni,“ t. i. — tam jādodas trimdā. Trimdas vieta bija paredzēta vismaz 400 romiešu jūdzes no Romas. Cicerōns aprīlī devās pie kvēstora Kv. Plankija Tessālijā. Viņa namu Palātijā noraka, ipašumus konfiscēja. Pēc vairākkārtīgiem pretinieku iebildumiem konsuls Publijs Lentuls panāca Cicerōna atgriešanos (4. augustā). Lentuls bija cēlies no patriciešu gens Cornelia. Savas līdzības dēļ ar aktieri, kas saucās tādā pašā vārdā, dabūja pievārdu Spinther. Cicerōna konsulāta laikā bija aedilis curulis, četrus gadus vēlāk ar Cēzara labvēlīgu atbalstu proprētors Spānijā. Cicerōns savās vēstulēs bieži piemin Lentula nopelnus savā labā. Savu provinci Kilikiju viņš pārvaldīja apzinīgi, plūca arī kaļa laurus, ieguva imperatora titulu un vēlāk arī triumfēja. Cicerōna atgriešanos atbalstīja arī Pompējs un viņš pēc 17 mēnešiem atgriežas ar triumfu cauri Italijai un 5. septembrī pateicas senātam ar runu „oratio post reditum in senatu et ad

Quirites.“ 30. septembrī Cicerōns saka savu runu „Oratio pro domo,“ — pret Klōdija paredzēto viņa mājas laukuma iesvētišanu Brīvības tempļa celšanai. Nemitīgās cīņās ar Klōdiju, viņš panāk, ka zaudējumus, kaut arī tikai pa daļai, atlīdzina valsts, uzceļot izpostīto māju un atdodot lauku muižas.

56. gadā Cicerōns, būdams vidū starp optimātiem un triumvīriem, nostājas uzkrītošā veidā pēdējo pusē. Runa „De provinciis consularibus“ bija domāta Cēzaram sakarā ar viņa kaņģājienu Gallijā, tad vajadzēja izdarīt tādus pat pakalpojumus kā savā laikā Pompējam domātai runai. Tai pašā gadā Tullija sadeirinās ar Krassipedu. 55. gada pavasarī Cicerōns pavada uz laukiem, nododamies studijām. Krassipeda namā samierinās ar Krassu pirms viņa došanās uz Siriju kaņģā ar partiešiem. Nākamajā gadā vērojama arvien lielāka attālināšanās no senāta, bet arvien vairāk aug viņa ciena pret Cēzaru, ar ko viņš sāk korespondēt. Pompejs, Spānijā būdams, ieceļ Cicerōnu par savu goda legātu. Par trešo triumvirāta locekli Krassu viņš saka runu. M. Licinius Crassus, ar pievārdu Dives, bija P. Mūkija Skaivolas dēla pēctecis. P. Crassus Dives viņu adoptēja un deva vārdu Licinius Crassus Dives Mucianus. Viņš bija desmit gadu vecāks par Cicerōnu un Pompeju, karsts Sullas piekritējs, kļuvis bagāts ar proskripcijām, uzvarētājs vergu kaņģā. Kopā ar Pompeju 70. gadā konsuls, bet ar to, tāpat kā ar Cicerōnu, bieži radās domstarpības. Cēzars viņu izmantoja. 60. gadā triumvīrs. 53. gada 8. jūnijā zaudēja kaujā ar partiešiem un tika nogalināts.

53. gadā Cicerōns kritušā Krassa vietā kļūst augurs, Hortenzija un Pompeja atbalstīts. Milōnu, kas arī centās pēc konsulāta, viņš, cik spēdams, atbalstīja, tādējādi par jaunu nonākams konfliktā ar mūžīgo nemieru cēlēju Klōdiju un pat ar Pompeju. Cicerōns aizstāv Milōnu, kas apvainots Klōdija nogalināšanā. Milōnam jādodas trimdā. Tai pašā laikā laikam notika ar P. Dolabellas, nākamā meitasvīra, aizstāvēšana un libri III de legibus sacerēšana. 52. gadā atjauno senāta lēmumu, pēc kuņģa neviens pirmajos gados pēc sava konsulāta vai prētūras

nedrīkstēja uzņemties provinces pārvaldīšanu, tādējādi pieaicinot vecākos maģistrātus. Pamatojoties uz minēto, Pompejs bija nodomājis atņemt Cēzaram tiesības pārvaldīt provinci un piespieda Ciceronu pret viņa gribu uzņemties Kilikijas provinces pārvaldīšanu. Nākamajā gadā Cicerons kā Appija Klaudija pēcnācējs uzņemas kā prokonsuls Kilikijas provinces pārvaldīšanu. Viņu pavada dēls Marks un brāļa dēls Kvints. No Pompēja notiek sirsnīga atvadišanās, pa daļai arī no Cēzara. Atgriežoties no kaņģājieniem Kilikijā, Cicerons nodod provinci savam kvēstoram, kas šim amatam nebija īsti piemērots nedz pēc gadiem, nedz rakstura (50. gadā). Brundizijā viņš izkāpa malā 25. novembrī, īsi pirms pilsoņu kara sākuma.

49. gada 4. janvārī Cicerons ierodas Romā, kur to sagaida ar sajūsmu. Viņš tomēr svārstās starp Cēzaru un Pompēju. Kad samierināšanās mēģinājumi nav izdevušies, viņš ar Pompeja pusē pārgājušajiem konsuliem atstāj Romu un uzņemas Kapujas un piekrastes aizstāvēšanu. Nepiekrīzdams tam, ka Pompejs dodas uz Grieķiju, viņš tam tomēr seko pēc pusgada svārstīšanās. Ar Cēzaru viņš bija vairākas reizes sastapies un apmainījis vēstulēm. 48. gadā Cicerons nepiedalās senāta sēdē, kuŗā piedalījās nedaudzi senātori Pompeja vadībā, bet gan paliek līdz ar Katonu Dirachijā, arī Farsalas kaujas laikā. Pēc tam viņš dodas uz Korkiru un no turienes atkal uz Brundiziju. Te atkal viņu pārņem neziņa un drūms noskaņojums. Nesaskaņas radušās arī ar brāli un brāļa dēlu, bažas rada Dolabellas nevērigā izturēšanās pret Tulliju.

Cicerons saņem 47. augustā no Cēzara vēstuli no Aleksandrijas un ar viņu sastopas Tarentā. Tad dodas uz Romu un Tuskulu (Tusculum), kur pēc 4 $\frac{1}{2}$ gada pārtraukuma atkal varēja nodoties garīgam darbam. Te viņš sadraudzējas ar Pompēja legātu, mācītu vīru Varronu (M. Terentinus Varro Reatinus). Viņš bija cēlies no Varroniem, slavenās sabīnu dzimtas Terentijiem. Cīnījās Pompēja pusē Mitridāta un jūras laupītāju kara laikā. Pilsoņu kara laikā Spānijā komandēja divus leģionus. Vēlāk padevās Cēzaram, kas viņu augsti cienīja, kā mā-

cītu vīru. Antōnijs viņam atņēma lauku muižu, Augusts tomēr atkal atdeva viņa īpašumus un iecēla par savu virsbibliotēkāru. Viņš mira gandrīz 90 gadu vecumā (25. gadā). Grāmatu kopskaitu, kuŗas viņš uzrakstīja par poētiskiem, rētoriskiem, vēstures, grammatikas un lauksaimniecības jautājumiem, vērtē uz 620.

47. gadā uzrakstīts: Brutus de claris oratoribus. 46. gadā Cicerōns, lai gan atzīdams Cēzara labsirdīgo izturēšanos, tomēr iejūtas grūti jaunajā politiskajā situācijā un paša stāvokli. Daudz satiekas ar Cēzara piekritējiem — Dolabellu, Hirtiju u. c., kuŗiem māca arī runasmākslu. Bez tam uzraksta slavinājumu Katonam — laus Catonis, kam Cēzars atbild ar savu Anticato. Šķiršanās ar Terentiju notiek vēl pirms Afrikas kaŗa beigām. Cicerōns apprec Publīliju. Publīlija — bija vēl ļoti jauna, bet bagāta meitene. To Cicerōns laikam apprecēja vienīgi tāpēc, lai samaksātu savus parādus. Tullijas nāves gadījumā 45. gadā izliekas tik vienaldzīga, ka Cicerōns no viņas šķirās pirms vēl bija pagājis gads laulībā. Cicerōnu ļoti noskumdina viņa meitas nāve. Viņš dodas uz Asturu (Astura) un citām lauku muižām, grib uzcelt mirušajai templi, raksta savu Consolatio s. lib. de luctu minuendo, De finibus bonorum et malorum libr. V, Academica libr. VI, slavinājumu Katōna māsai un, D. Brūta pamudināts, iesāk Quaestiones tusculanae kā arī De natura deorum libr. III. Pa tam Cicerōna dēlu aizsūta uz Atēnām. Pats viņš Romā uzturas tikai retumis Cēzaram par godu, kuŗu uzņem pie sevis 21. decembrī Puteolānumā. 44. gadā pēc Cēzara nāves Cicerōns, kas sākumā par to bija izteicis savu prieku, atstāj Romu drīz pēc senāta sēdes Tellus templi 17. martā un dodas uz savām lauku muižām, kur turpina strādāt pie saviem darbiem. Viņš nobeidz De natura deorum. Uzraksta De divinatione libr. II, De fato libr. I, De amicitia (Laebius) libr. I, De senectute (Cato Maiōr), De officiis lib. III; pārtulko arī Platōna Timaiju. Jūlijā viņš nolemj doties uz Grieķiju, pildīdams legatio libera uzdevumu, nonāk līdz Sirakūzām, tomēr augustā atgriežas Romā, pēc tam, kad viņam bija bijusi satikšanās ar Brūtu.

Romā sākas Cicerōna cīņa ar Antōniju. Viņš 2. sep-

tembrī saka savu „oratio Philippica prima“; oktobrī, atbildot kādai Antōnija runai, „oratio Philippica secunda“, Nākamās runas seko šādā secībā:

Oratio Philippica tertia — pēc Antōnija aiziešanas uz Augš-italiju 20. decembra senāta sēdē.

Oratio Philippica quarta — te vērojama tuvināšanās Antōnijam un Dekima Brūta slavināšana, jo viņš vada kaŗaspēku cīņā pret Antōniju. Šo runu Cicerōns saka tautas priekšā.

Oratio Philippica quinta — 1. janvāŗa senāta sēdē, kamēr Antōnijs aplenca Dekimu Brūtu. (43. gadā).

Oratio Philippica sexta — tautas priekšā.

Oratio Philippica septima — šo runu Cicerōns saka drīz pēc iepriekšējās. Abās runās viņš enerģiski uzstājas pret miera slēgšanu un aicina uz cīņu ar Antōniju.

Oratio Philippica octava un dienu pēc tam

Oratio Philippica nona — jauni uzbrukumi Antōnijam un priekšlikums pēc Pansas ierōsinājuma celt Sulpīkijam pieminekli.

Oratio Philippica decima — īsi pirms kaujas pie Mutinas par labu Markam Jūnijam Brūtam un Kvintam Hortenzijam.

Oratio Philippica undecima — pret Dolabellu un par Kassiju.

Oratio Philippica duodecima — pret paredzēto jauno sūtniecību pie Antōnija.

Oratio Philippica tertia decima — pret jauniem priekšlikumiem noslēgt mieru ar Antōniju.

Oratio Philippica quarta decima — slavinājums uzvarai par Antōniju pie Forum Gallorum 22. aprīlī.

Šīs ievērojamās Cicerōna runas sauc Philippicae tāpēc, ka tās bieži salīdzina ar slavenā grieķu runātāja Demostena runām pret Makedōnijas ķēniņu Filippu.

Antōniju izsludina par valsts ienaidnieku. Cicerōns Romā stāv optimātu partijas priekšgalā un vada valsts lietas. Antōnijs ar Lepidu tomēr sākt vest sarunas ar Oktāviju par izlīgumu, un līdz ar to tuvojas Cicerōna pēdējās mūŗa dienas. Novembrī

triumviri ienāk Romā, un Cicerōns dodas uz savu lauku muižu pie Formijām. Viņa bēgšanas nodoms izjauc, un pie Kajetas to nogalina centuriōns Herennijs. Tas notika 43. gada 7. decembrī.

Cicerōns nebija bez vājībām. Sevišķi viņam trūka rakstura stingrības un spējas noteiktā brīdī izšķirties. Šis valstsvīra īpašības bija nepieciešamas tik satrauktos laikos, kāds bija gadsimtenis pirms Kristus. Tam pievienojama vēl pašmīlība un liela iedomība. Preti šē minētajam mēs varam pieminēt daudz cēlu īpašību, kas piemita šim dižajam Romas dēlam.

Cicerōns bija ideālists, liela bija viņa mīlestība pret tēvzemi. Vārds Roma zelta burtiem rakstīts viņa sirdī. Ja viņš kādreiz tēvzemei grūtos brīžos nespēja izšķirties, tad par iemeslu vienmēr bija šī lielā tēvzemes mīlestība. Viņa sirds vienmēr silti pukstēja saviem draugiem un tuviniekiem, visur parādījās lielā labsirdība, tikumiska skaidrība, sajūsma par visu cēlo un skaisto. Nenogurstošs savā darbībā kā valstsvīrs, kā rakstnieks Cicerōns ir sava laikmeta lielākais runātājs.

Cicerōna darbība literatūrā ļoti plaša: Viņa darbi ir: 1) runas, 2) rētoriski darbi, 3) filosofiski darbi. Bez tam vēl jāatzīmē viņa vēstules, darbi vēsturē un ģeografijā un dzejas. Lai gan ne mazums no šiem darbiem mums zuduši, tomēr lielākā daļa uzglabājusies.

CICERONA DARBI

I Runas

No lielā Cicerōna runu skaita uzglabājušās nedaudzas: 58 pilnīgi un 17 pa daļai, fragmentos. Cicerōns savas runas palaiķam improvizēja. Improvizētās runas tekstu tad pārskatīja, ja vajadzīgs, nedaudz grozīja, un tad izdeva.

Pēc satura Cicerōna runas sadalās politiskajās un tiesu runās. Pirmās viņš teica senātā vai tautas priekšā, otrās — tribunāla sēdēs civilās un kriminālās lietās. Lielā tiesa Cicerōna runu pieder pie otrās grupas. Runu uzbūve ne visur vienāda. Visumā Cicerōna runās redzam šādas svarīgākās sastāvdaļas:

- 1) exordium — ievads,
- 2) narratio — izklāsts, iztirzājums,
- 3) partitio — apskatāmās vielas sadalījums,
- 4) probatio — pierādījumu izklāsts,
- 5) refutatio — oponentu pretinieku pierādījumiem. Probatio un refutatio palaikam sadalās vēl sīkākās daļās. Kādreiz te sastopam arī extra causam — novirzi no galvenā runas pavediena.

6) Conclusio vai peroratio — noslēgums, bieži uzrunājot tiesnešus un piesaucot dievus.

Chronoloģiski runās sadalāmas:

runās 1) līdz konsulātam, 2) konsulāta gadā, 3) no konsulāta līdz trimdai un 4) runās pēc trimdas līdz nāvei.

Kā izcilākās pēc sava satura un stila atzīmējamās šādas: Pro Roscio Amerino (80), septiņas In Verrem (70), Pro lege Manilia (66), četras In Catilinam (63), Pro Archia poeta (62 — aizstāv grieķu dzejnieku Archiju, kas bija apvainots Romas pilsoņu tiesību piesavināšanā, Pro T. Annio Milone (52) un četrpadsmit Orationes Philippicae im M. Antonium (44. un 43. gadā). Savās runās Cicerons lieto iespaidīgus izteiksmes līdzekļus, viņa valoda plūst daiļā plūdumā, skaisti uzbūvēti periodi un istā vietā netrūkst piemērotas asprātības. Runas mākslā stila ziņā Cicerons gāja zelta viduseļu — starp Kvinta Hortenzija Hortāla (114—50. pr. Kr.) nodibināto patētisko Āzijas stilu un Atikas, kam piemita lielāka vienkāršība, noteiktība, loģiskums un īsums. Tā galvenais pārstāvis bija Marks Likīnijs Kalvs (140—91.). Šo viduseļu iet Ciceronam mācīja slaveņais runas mākslas skolotājs Molōns Rōdas salā. Tāpēc arī Cicerona stilu apzīmē par Rōdas stilu.

II Rētoriski darbi

Šie darbi rakstīti par runasmākslas teoriju, pie kam Cicerons te izsaka un pamato savus uzskatus par runasmākslu. Te atzīmējami no ievērojamākajiem šādi: De oratore 3 grāmatās,

sacerēts 55. gadā sarunas veidā starp abiem tā laika vecās paaudzes runātājiem L. Krassu un M. Antōniju; „Brutus s. de claris oratoribus“ (46.) — runas mākslas vēsture un tāpēc ļoti vērtīgs darbs; „Orator“ domāts M. Brūtam, sacerēts 46. gadā. Te Cicerōns runā par to, kādam jābūt ideālam runātājam.

III Vēstules

Vēstules Cicerōns savā mūžā pavisam uzrakstījis 864, četros krājumos. Tās ir svarīgs un neatsverams avots tā laika vēsturei, pie kam kā spoguļi kļūst redzama un skaidri pārskatāma Cicerōna dzīve un personība, viņa domas un uzskati. Četri kopojumi ir: „Ad familiares“ — dažādiem draugiem, 16 grāmatu, no 62.—43. gadam; „Ad Atticum“ tāpat 16 grāmatu, no 68.—43. gadam; „Ad Quintum“ (Cicerōna brālim) 3 grāmatas, no 60.—54. gadam. No vēstuļu apmaiņas K. un M. Brūta starpā 2 grāmatas pēc Cēzara nāves.

IV Filosofiski darbi

Cicerōns savos filosofiskajos darbos galvenām kārtām smēļas no grieķu avotiem, tādējādi būdams vairāk eklektiķis nekā patstāvīgu domu izteicējs. Viņa lielais nopelns ir tas, ka ir latīņu valodā iepazīstinājis savus tautiešus ar filosofijas pamatiem un tās attīstības gaitu, radīdams pie tam arī speciālu latīņu terminoloģiju.

No viņa filosofiskajiem darbiem atzīmējami šādi: „De republica“ 6 grāmatās, 54. gadā; uzglabājies tikai pa daļai; „De legibus“, sacerēts ap 52. gadu, nepabeigts; „Paradoxa Stoicorum“ 46. gadā. 45. gadā: „De finibus bonorum et malorum“ 5 grāmatas, un „Academica“ — uzglabājusiēš pirmā pārstrādājumā otrā grāmata un otrā grāmata pirmajā pārstrādājumā. 44. gadā: „Tusculanae disputationes“ 5 grāmatās; „De natura deorum“ 3 grāmatās; „Cato maior, s. de senectute“; „Laelius, s. de amicitia“; „De officiis“ 3 grāmatās. — Kā jau dzi-

ves aprakstā redzējām, arī dzeja Cicerōnam nebija sveša viņa jaunības dienās.

Nobeidzot šo darbu, pēcvārdā gribētos izteikt cerību, ka iepriekšējās lappusēs būs attēlojusies pietiekami spilgta un skaidra aina par lielā patriota Cicerōna lielo, varonīgo cīņu, pašuzpurešanos, pašaižliedzību, sirdsdedzi un degsmi savas tēvijas dēļ. Lai izjūtam dziļu cienību pret to Romas dēlu, kuŗu tauta sauca — pater patriae. Lai mēs visi iegūtu vienu atziņu — tāpat kā Marks Tullijs Cicerōns — būt gataviem katru brīdi sevi ziedot uz tēvijas altāra. Tikai tad mūžam zels, mūžam dzīvos mūsu Latvija!
